ladislav mňačko

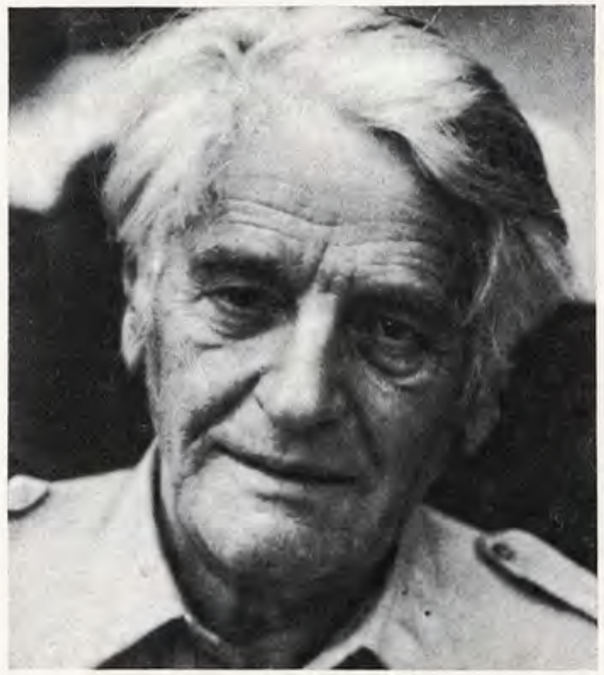

ISBN 973-25-0524-0

1461

LEI 15 000

editura minerva

Acest scriitor nu s-a pierdut în Occident, ci dimpotrivă, a câştigat acolo un mare renume pentru care a fost invidiat şi considerat un trădător nedemn de a fi membru al Uniunii Scriitorilor şi prin urmare scriitor slovac. Dar oare Thomas Mann a încetat de a mai fi scriitor german în ciuda faptului sau poate tocmai datorită faptului că după război nu s-a mai întors niciodată în Germania? Mňačko a fost victima unei asemenea situaţii absurde. Dar el a suportat toate acestea întotdeauna demn, mai mult cu dispreţ decât cu duşmănie. Nu a trădat pe nimeni niciodată, mai ales nu s-a trădat pe sine. Şi oare nu aceasta este datoria supremă a unui scriitor?

JOSEF BŽOCH

ladislav mňačko

1461

fondată în 1895 bpt serie nouă

ladislav mňačko

gustul puterii

CLUBUL CĂRȚII DIGITALE

BIBLIOTECA ALEPH

Ilustrația copertei de DUMITRU VERDEȘ

LADISLAV MŇAČKO
Ako chutí moc
Slovenský Spisovatel, Bratislava
1990

ladislav mňačko

gustul puterii

ROMAN

TRADUCERE, PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE HELLIANA IANCULESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1997

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Toate drepturile asupra acestei versiuni
rezervate Editurii Minerva („B.P.T.")

Redactor: RADU VLĂDUȚ
Tehnoredactor: VASILE CIUCĂ

Culegere, tehnoredactare computerizată
și imprimare
S.C. „Imprimeria '94" S.R.L.

PREFAŢĂ

Ladislav Mňačko (1919–1994) este un cunoscut scriitor slovac care prin cărţile, articolele şi reportajele sale publicate în anii '60 a polarizat în jurul său întreaga atenţie a cititorilor şi a lumii literare, stârnind însă vii controverse în rândul activiştilor culturali ai timpului.

Crescut într-un mediu muncitoresc, Mňačko s-a familiarizat de timpuriu cu ideile socialiste şi a devenit un adept credincios şi un militant înflăcărat al acestora. Observator fin şi intransigent al degradării treptate a idealurilor socialiste, scriitorul a cunoscut o perioadă de transformări profunde şi dureroase. Acumulate şi resimţite mai întâi pe plan spiritual, aceste transformîări îl vor determina pe Mňačko să devină un critic virulent şi un scriitor protestatar şi incomod liderilor comunişti ai vremii.

Culegerea de povestiri cu caracter autobiografic *Siedma noc – A şaptea noapte* apărută în 1953 constituie „primul pas al revoltei interioare" a scriitorului şi este străbătură de gustul amar al idealurilor de viaţă neîmplinite. Punctul culminant al acestei revolte transpusă în plan artistic îl constituie însă romanele *Kde končia prašné cesty (Unde sfârşesc drumurile prăfuite,* 1962), *Oneskorené reportaže (Reportaje întârziate,* 1967) şi *Ako chutí moc (Gustul puterii,* 1968).

Editarea celor 11 povestiri din ciclul *Reportaje întârziate,* mai întâi sub formă de serial în revista *Kulturný Život* şi apoi în volum în luna mai 1963 a provocat un mare scandal în viaţa social-culturală şi o mare senzaţie în rândul cititorilor. Fiecare povestire în parte constituie o transpunere artistică, concretă şi diferită a modului în care aplicarea defectuoasă în practică a idealurilor socialiste a degradat relaţiile umane atât de puternic încât în cele din urmă ele au dispărut cu desăvârşire. După cum mărturisea însuşi autorul, cartea trebuia să

reprezinte „un avertisment al modului în care individul nu trebuie să se comporte în condițiile dezvoltării societății socialiste și totodată atrage atenția asupra faptului că nici o nedreptate nu rămâne uitată". Cu alte cuvinte, niciodată nu trebuie să te bazezi pe capacitatea de uitare a oamenilor și pe trecerea timpului care vindecă rănile.

După apariția celor două cărți *Unde sfârșesc drumurile prăfuite* și *Reportaje întârziate*, Mňačko a devenit o adevărată instituție morală: pragul casei lui este trecut de sute de cehi și de slovaci umiliți și nedreptățiți de regimul comunist care vin să îl roage să scrie despre nedreptățile la care au fost supuși sau măcar să intervină în favoarea lor.

Cu toate că Mňačko a refuzat ca cele două cărți să fie traduse și să apară în străinătate, considerând că ele ilustrează o problematică specifică cu caracter intern, acestea au apărut în Germania Federală sub numele *Der rote Foltergarten (Grădina roșie a suferințelor)*. Scriitorul l-a dat în judecată pe editorul german Rudolf Hochhuth care nu îi respectase dorința și a câștigat procesul. Schimbul de scrisori deschise între Mňačko și editor a fost reluat însă după ce acesta din urmă a refuzat să publice în Germania piesa de teatru *Zástupce (Reprezentatul)*. Latura pozitivă a acestor controverse devenite publice l-a constituit însă faptul că numele lui Ladislav Mňačko a devenit foarte cunoscut în Occident.

Romanul *Gustul puterii*, scris în 1967, reprezintă un pamflet politic înveșmântat în forma unui roman care a fost interzis în Ceho-Slovacia fiindcă însuși președintele de atunci al republicii, Antonín Novotný, l-a considerat o satiră la adresa lui. Apărut mai întâi la Viena în 1967, romanul a putut să fie publicat în Ceho-Slovacia abia în 1968 în contextul social-politic nou creat sub influența Primăverii de la Praga. După invadarea țării de către trupele aliate ale Pactului de la Varșovia în noaptea de 26 spre 27 august 1968, Mňačko ascultă sfatul prietenilor și emigrează în Austria, stabilindu-se în satul Grosshöflein de unde avea Bratislava „în fața ochilor". În Ceho-Slovacia cărțile lui sunt trecute la index, numele lui dispare din literatura slovacă, din manuale și enciclopedii, iar scriitorului i se retrag cele două premii de stat, între care Premiul Național al Uniunii Scriitorilor pentru *Smrt sa volá Engelchen (Moartea se numește Engelchen)*, titlul de artist emerit și cetățenia. Pe de altă parte, în Occident i se reproșează că a fost prea multă vreme adept al socialismului, iar critica literară occidentală își exprimă îndoiala că se va putea realiza acolo ca scriitor. Deși cunoaște gustul amar al decepției și este nevoit să lupte cu propriul său scepticism, Mňačko continuă să scrie cărți și piese de teatru numai în limba germană care sunt traduse și devin cunoscute în Europa de Vest, Statele Unite, China,

Japonia şi Israel. Dintre acestea se cuvin menţionate mai ales două romane satirice şi anume *Die Agressoren (Agresorii;* Viena, 1968) care evocă prima săptămână de ocupaţie sovietică a Cehoslovaciei şi *Genosse Münchausen (Tovarăşul Münchausen;* Köln, 1973), apărute în Ceho-Slovacia prima oară abia în 1990. *Tovarăşul Münchausen* constituie o satiră la adresa politicii postbelice a Partidului Comunist Ceho-Slovac cu toate devierile sale din anii '50, a guvernului lui Antonín Novotný şi situaţiei sociale până la ocuparea Ceho-Slovaciei de către trupele aliate ale Pactului de la Varşovia, cu implicaţiile şi consecinţele respective pe plan politic, cetăţenesc, cultural şi chiar al securităţii statului. În personajele principale ale cărţii, Husar, Gotless şi alţii cititorul slovac poate recunoaşte cu uşurinţă personalităţi istorice şi politice ale anilor '50–'60.

Tema principală a cărţii *Gustul puterii* care a fost reeditată în Ceho-Slovacia abia în anul 1990, adică după mai bine de 20 de ani de la prima sa apariţie o reprezintă confruntarea dintre adevăr şi minciună, mai bine zis între adevăr şi semiadevăr. „Puterea distruge fiinţa umană" spunea un filosof antic, iar în completarea acestei afirmaţii putem adăuga că puterea absolută are un rol distructiv absolut. Romanul *Gustul puterii* este o ilustrare artistică a acestei teze străvechi care a fost verificată de-a lungul istoriei, inclusiv de realităţile social-politice din fostele ţări cu regim comunist totalitar.

Gustul puterii este o analiză lucidă a carierei unui fost tânăr revoluţionar, membru al mişcării de rezistenţă din Ceho-Slovacia, devenit mai târziu un cunoscut activist de partid şi un important om de stat. Analiza este efectuată de Frank, prieten din copilărie şi tinereţe al personajului principal care datorită profesiunii sale de fotoreporter pătrunde în culisele activităţii politice a „marelui om de stat" şi cunoaşte intimităţile, adică latura ascunsă a vieţii sale. Detaliile care i se relevă lui Frank devin cu atât mai mult ridicole, cu cât acesta are posibilitatea de a face mereu comparaţii cu felul de a fi al „prietenului său" din copilărie şi tinereţe. Accederea treptată la putere a acestui personaj a fost însoţită de un proces de degradare umană şi morală profundă care l-a determinat să elimine fără scrupule toate obstacolele apărute în cale, inclusiv fiinţele cele mai dragi lui: soţia, copilul, prietenii.

Conştient de valoarea cărţii sale, scriitorul slovac declara într-un interviu. „Dacă *Gustul puterii* apare în Ceho-Slovacia după o interdicţie de douăzeci de ani, înseamnă că ea reprezintă un document al vremurilor în care a fost scrisă şi pe care am încercat să le evoc. Nu fac parte dintre acei scriitori care aspiră la o glorie veşnică, dar consider că aspectul cel mai important al activităţii mele literare l-a constituit actualitatea temelor abordate, mai ales din punct de vedere al implicaţiilor lor sociale şi morale."

Completând această profesiune de credință a scriitorului am putea adăuga că actualitatea tragică și amară a temei abordate în *Gustul puterii* a fost confirmată de evenimentele petrecute în Europa Răsăriteană în ultimele patru decenii, unde regimurile comuniste au căpătat caracterul unor regimuri totalitare, despre care s-a scris și se va mai scrie.

HELLIANA IANCULESCU

TABEL CRONOLOGIC

1919 29 ianuarie. Ladislav Mňačko se naşte la Valašské Klobouky, Moravia, în familia unui poştaş.

1920 Tatăl lui este transferat în oraşul Martin din Slovacia unde viitorul scriitor îşi va petrece copilăria şi tinereţea.

Deşi a fost de origine ceh, Mňačko s-a considerat întotdeauna a fi slovac şi a scris numai în limba slovacă. Suzanne L. Auer, autoarea unei monografii despre Mňačko *Vom sozialistischen Realismus zu Kriticismus und Satire. Ladislav Mňačko Romanwerk*[1] *(De la realismul socialist la criticism şi satiră. Opera în proză a lui Ladislav Mňačko)* notează că scriitorul a devenit slovac „din dragoste şi respect faţă de acest popor".

1927 Învaţă la şcoala primară şi la gimnaziul din Martin. În mediul muncitoresc în care a crescut, viitorul scriitor a cunoscut de timpuriu ideile socialiste care îi vor marca întreaga viaţă.

Participă la demonstraţii politice cu caracter socialist şi este exmatriculat din şcoală. Mai târziu intuind şi apoi devenind martorul ocular al pervertirii şi falimentării idealurilor socialiste al căror adept fidel fusese în tinereţe, Mňačko a

[1] *Berna, Peter Lang, Ag 1989, Slavica Helvetica, Band 31.* Pe lângă analiza operei literare şi a unei biografii detaliate, monografia cuprinde prima bibliografie completă a scrierilor lui Mňačko, a traducerilor şi a recenziilor publicate în ţară şi în străinătate.

devenit un critic virulent al lor ceea ce a făcut să devină *persona non-grata* în Ceho-Slovacia.

1937 Devine membru al organizației ilegale de partid din Slovacia. Experiența de viață din această perioadă i-a servit ca sursă de inspirație pentru culegerea de povestiri adresate tineretului *Marxove ulica (Strada Marx;* Bratislava, 1967).

1939 Învață la Martin meseria de droghist și lucrează ca muncitor pe șantier.

După proclamarea statului slovac încearcă să traverseze ilegal granița cu Rusia subcarpatică, dar este prins și arestat de unguri.

1940 A doua încercare nereușită de a trece ilegal granița, de data aceasta dintre Germania și Olanda. Este prins și internat în lagărul Hunswinckel, iar de aici este trimis la muncă forțată la minele din Essen.

1944 Dezertează din lagăr, se ascunde o vreme în Germania și în cele din urmă reușește să ajungă în ținutul natal din Moravia. Devine membru al grupei de partizani condusă de Jan Žižka și participă la acțiunile organizate de aceasta împotriva trupelor fasciste de ocupație. Chiar înainte de terminarea războiului este grav rănit în luptele de la Vsetin. Această perioadă de viață i-a servit lui Mňačko ca sursă de inspirație pentru piesa de teatru *Partizani (Partizanii).* Pusă pentru prima oară în scenă în 1945 la Jihlava, piesa a marcat debutul în literatură al scriitorului. Aceeași perioadă este evocată de Mňačko în romanul *Smrt sa volá Engelchen (Moartea se numește Engelchen*[1]; Bratislava, 1959) care a devenit cel mai citit roman din Slovacia și cartea cel mai mult tradusă din literatura slovacă în străinătate.

1945 Devine membru al Partidului Comunist din Ceho-Slovacia și lucrează ca reporter la ziarul *Rudé Pravo.*

1946 Apare prima culegere de versuri a lui Mňačko: *Bubeníci a toreadory (Tobosari și toreadori).*

[1] Apărută la E.L.U., București, 1962.

1948 Este trimis corespondent de război al ziarului *Rudé Pravo* în Palestina, unde devine martorul formării statului Israel și al primului război israeliano-arab. Scrie numeroase reportaje pentru presa din Ceho-Slovacia și după revenirea în țară publică cartea de reportaje *Israel – národ v boji (Israelul – un popor în luptă;* Bratislava, 1949).

1949 Lucrează ca reporter al ziarului *Pravda* din Bratislava care în 1949 îl trimite corespopndent de presă printre partizanii greci din munții Pind. Mňačko s-a reîntâlnit cu partizanii greci la Tirana unde aceștia s-au refugiat după înfrângerea lor. În plan literar, rezultatul acestei întâlniri l-a constituit *Albanská reportaž (Reportaj din Albania;* Bratislava, 1950).

1950 Este corespondentul de presă al ziarului *Pravda* pe șantierul combinatului metalurgic din Košice. Scrie numeroase reportaje, culegerea de versuri *Piesne ingotov (Cântecele ingoților,* Bratislava 1950) și piesa de teatru *Mosty na východ (Poduri spre răsărit)* care a fost pusă pe scenă în R.F.G. în 1951 și a apărut în volum în Ceho-Slovacia în 1953.

În perioada proceselor politice care au loc în Ceho-Slovacia la începutul anilor '50, Mňačko își pierde treptat încrederea în politica partidului comunist și adoptă o poziție critică față de ilegalităților comise de acesta. Ca ziarist și publicist deja cunoscut protestează împotriva campaniei antisemite care se desfășura în vremea aceea în viața literară din Ceho-Slovacia.

1953 Scrie cartea *Siedma noc (A șaptea noapte)* pe care o consideră „primul pas al revoltei mele interioare".

1954 Vizitează prima oară Vietnamul și Israelul.

Apare cartea *Dobrodružstvo vo Vietname (Aventură în Vietnam)* și culegerea de povestiri satirice *Bubny a cinely (Tobe și talere).*

1954–1957 Ca o personalitate culturală deja cunoscută este ales membru al Comitetului național central al orașului Bratislava, iar în 1956 devine membru al conducerii Uniunii Scriitorilor din Slovacia . Își folosește renumele și influența pentru a interveni și a repara nedreptățile

provocate în numeroase cazuri de voința arbitrară a potentaților vremii, ajută la reabilitarea multor oameni nevinovați și luptă împotriva cultului personalității și a dogmatismului.

1956 Mňačko nu își dezminte faima de „reporter furios" care simte nevoia să fie martor ocular al celor mai fierbinți evenimente care se produc în lume. După Vietnam, Israel și Palestina, efectuează numeroase călătorii în alte țări printre care Ungaria, China și Mongolia.

1958 Apar cărțile de reportaje *Ďaleko je do Whampoa (Departe până în Whampoa;* Bratislava, 1958) și *Čo nebolo v novinách (Despre ce nu s-a scris în ziare;* Bratislava, 1958).

1960 Vizitează Uniunea Sovietică.

1961 Este corespondent de presă la procesul împotriva criminalului de război Adolf Eichmann care este judecat și condamnat la moarte la Ierusalim. Scrie cartea *Já, Adolf Eichmann (Eu, Adolf Eichmann;* Bratislava, 1961).

1963 Vizitează Franța.

Apare articolul *Svedomie (Conștiința)* în care scriitorul încurajează primele reabilitări ale victimelor proceselor politice care au avut loc în Ceho-Slovacia la începutul anilor '50.

La cel de al 3-lea Congres al Uniunii Scriitorilor de la sfârșitul lunii aprilie, Mňačko citește un protest vehement împotriva cultului personalității, protest a cărui publicare fusese interzisă în 1957. Ziariștii străini apreciază intervenția lui Mňačko ca fiind deosebit de actuală și de binevenită, iar colegii lui de breaslă îl aleg în unanimitate membru al conducerii Uniunii Scriitorilor din Ceho-Slovacia.

În luna mai *Kulturný zivot* publică prima povestire din ciclul de 11 povestiri *Oneskorené reportaže (Reportaje întârziate)* care vor apărea și în volum. Cartea stârnește senzație în rândul cititorilor și provoacă un mare scandal în viața social-culturală.

Apare ciclul de reportaje *Kde končia prašné cesty (Unde sfârșesc drumurile prăfuite)* care are același impact asupra cititorilor și asupra activiștilor culturali comuniști.

1964 Lucrează ca redactor șef al revistei *Kulturný Život* care a jucat un rol important în lupta pentru o creație literară eliberată de tendințe vulgarizatoare și de interdicțiile cenzurii. Activitatea literară și publicistică a lui Mňačko devine un adevărat spin în ochii membrilor nomenclaturii de partid și a activiștilor culturali.

1966 Vizitează timp de trei luni câmpurile de luptă din Vietnam. Scrie cartea de reportaje *Hanoi-Report (Reportaje din Hanoi)*.

1967. La Viena apare romanul *Ako chutí moc (Gustul puterii)*. Cartea poate să apară în Ceho-Slovacia abia un an mai târziu, în situația nou creată după Primăvara de la Praga. Este ultima carte a lui Mňačko apărută în Slovacia care imediat va fi trecută la index și va reapare abia în 1990.

După izbucnirea războiului dintre Israel și Egipt, Mňačko pleacă în Israel și publică în *Frankfurter Allgemeiner Zeitung* un protest împotriva politicii externe a Ceho-Slovaciei, mai ales împotriva întreruperii relațiilor diplomatice cu Israelul. Este exclus din partid și pierde cetățenia de stat ceho-slovacă. Mňačko protestează public și obține din nou cetățenia la 26 aprilie 1968.

1968 Revine triumfal la Bratislava unde anunță că de la 1 iulie va lucra ca reporter al revistei *Kulturný Život*. În contextul social-politic nou creat sub influența Primăverii de la Praga, Mňačko caută noi mijloace de activitate pentru a contribui la adâncirea procesului de democratizare a țării.

1968 26–27 august. Trupele aliate ale Pactului de la Varșovia (în afară de România) invadează Ceho-Slovacia. La îndemnul prietenilor săi, Mňačko emigrează în Austria, pleacă în Italia și apoi revine în Austria unde se stabilește în Burgenland, satul Grosshöflein, lângă granița cu Ungaria.

În emigrație Mňačko continuă să scrie romane și piese de teatru, dar numai în limba germană. Dintre acestea amintim: *Die Agressoren (Agresorii,* Viena, 1968), *Genosse Münchausen (Tovarășul Münchausen,* Köln, 1973), *Der Vorgang (Înaintarea,* München, 1970), *Vietnam leidet und siegt (Vietnamul suferă și învinge,* Hamburg, 1972), *Einer wird überleben (Unii vor supraviețui;* München, 1973), *Die Festrede (Cuvântul omagial,* München, 1976), *Der Gigant (Gigantul,* München, 1978) și *Jeseits von Intourist (La răsărit de Intourist,* München, 1979).

După piesele de teatru ale lui Mňačko au fost turnate în Austria și Germania nouă seriale de televiziune, cele mai cunoscute fiind: *Der Tod des Ministers (Moartea ministrului,* 1972), *Der Leuchtturm (Farul,* 1972) și *Der Vorgang (Înaintarea,* 1973).

1989 Scriitorul stabilește noi contacte cu viața literară din Slovacia. Are de gând să revină în Slovacia, întâmpină o serie de greutăți și în cele din urmă se stabilește la Praga unde duce o viață retrasă.

1994 23 februarie. Ladislav Mňačko se stinge din viață, la numai două săptămâni după ce împlinise vârsta de 75 de ani.

*

Cărțile lui Ladislav Mňačko au fost traduse aproape în toate limbile europene, în chineză, japoneză, ebraică și au apărut în Europa, Statele Unite, Asia și Japonia.

În timp ce în perioada 1968–1989 numele scriitorului a fost eliminat din toate manualele de literatură slovacă și din enciclopedii, iar după 1989 în Ceho-Slovacia nu a apărut nici un studiu critic sau monografic[1] privitor la opera lui, numele lui Ladislav Mňačko figurează la loc de cinste în enciclopedii

[1] O dovadă o constituie faptul că în jurul anumitor momente din biografia scriitorului mai există date controversate. În Slovacia numele lui Ladislav Mňačko figurează în *Slovník exilových spisovatelov – Dicționarul scriitorilor dizidenți,* Bratislava.

cunoscute din Occident şi Statele Unite. Dintre acestea menţionăm: *Enciclopedia della letteratura*, Milano, 1972; *I. Hajek: Ladislav Mňačko – Enciclopedia of World Literature in the 20-th Century*, vol. 3; *Ladislav Mňačko – Modern Slavic Literatures*, vol. II, 1976; *Ladislav Mňačko – Lexicon der Weltliteratur Band I, Stuttgart*, 1975; *Ladislav Mňačko – Columbia dictionary of Modern European Literature*, New York, 1980; *Seymour-Smith, M: Ladislav Mňačko – The Guide to Modern World Literature*, Macmillan Press, 1985.

H.I.

1

Pe catafalcul îmbrăcat în pânză neagră mortul era așezat cu picioarele spre intrare.

Era întins pe fundul coșciugului negru, lustruit cu un strat de lac transparent. Capacul fusese înlocuit provizoriu cu unul din sticlă pentru ca oamenii veniți să-și ia rămas-bun să vadă ultima oară fața și trupul defunctului.

Frank avea impresia că a mai văzut undeva coșciugul, mai precis la ultimul ceremonial funerar la care participase. Oricum, semăna foarte mult cu el. Dar era un gând absurd, fiindcă acest coșciug fusese executat pe bază de comandă specială.

„Sicriele sunt lipsite de sens", se gândea Frank. Din vremuri imemoriale ele au fost folosite pentru a proteja rămășițele omenești de greutatea pământului care se așează deasupra lor. Sunt solide și rezistente în funcție de importanța, noblețea și averea defunctului și se confecționează din materiale care nu se descompun, nu putrezesc și nu se degradează sub influența proceselor chimice. În viața lui a văzut sicrie din cositor, plumb, argint, marmură și granit, simple sau bogat încrustate cu pietre prețioase, acoperite cu lespezi de marmură pe care era sculptat chipul marelui defunct. „Bine, totul e în ordine, reflectă el, sicriele sunt făcute ca să protejeze rămășițele omenești aflate în descompunere de influența umezelii, a mucegaiului, gerului și arșiței astfel încât după ce au ajuns niște biete oase putrede să dovedească măreția, slava, nemurirea domnitorilor, a regilor, marilor bărbați de stat, a geniilor, tiranilor și bogătașilor ridicoli

care și după moarte vor să dovedească cine au fost. Dar oricum rostul sicriului rămâne acela de a adăposti rămășițele descompuse sau îmbălsămate ale unui om. Indiferent că e executat pe bază de comandă specială sau a fost și va mai fi încă folosit, sicriul este un nonsens. Nu îndeplinește și nu va îndeplini nici una din funcțiile care îi revin. Peste două zile mortul va fi incinerat și transformat într-o grămăjoară de cenușă atât cât să încapă într-o mică urnă. Atunci care e rostul unui sicriu scump, acoperit cu un strat de lac chinezesc atât de transparent încât mai păstrează amprentele degetelor oamenilor care l-au așezat pe catafac? Dar totuși și mortul trebuie să stea în ceva, își reprimă Frank gândurile. *În* și *pe* ceva."

Defunctul era îmbrăcat în haine negre, cămașă albă, cravată închisă la culoare, iar în picioare avea pantofi din lac cu vârf ascuțit. Trecuse foarte mult timp de când răposatul umbla în cămăși sport cu guler desfăcut la gât și râdea de cămășile albe și de cravatele lui Frank. Le disprețuia, iar pe el îl lua peste picioar, făcându-l mic burghez. Chiar și la propria sa nuntă a venit îmbrăcat în cămașă sport, încălcând orice tradiție. Frank, care a fost invitat, își mai aduce aminte de mutra dezgustată pe care o avea ofițerul stării civile în timp ce oficia căsătoria.

Frank a renunțat de mult la cravată. Atunci când totuși trebuia să o pună, se simțea stingher, având impresia că e captiv și privat de orice fel de libertate. Bineînțeles, cravata a devenit treptat un accesoriu indispensabil meseriei lui, accesoriu pe care a început să-l urască. De fiecare dată când își înnoda cravata avea senzația că duce o existență absolut inutilă. Cel mai bine se simțea într-o cămașă groasă, colorată și într-o haină uzată din piele de căprioară.

Între timp defunctul își câștigase renumele celui mai bine îmbrăcat bărbat din ținut. În fiecare dimineață stătea mult timp în fața oglinzii, legându-și nodul de la cravată care a devenit un simbol al succesului, un fetiș al ascensiunii, o ridicare la putere a farmecului său, iar pentru Frank, care îl cunoștea foarte bine, o dovadă a zădărniciei ce creștea proporțional cu scurgerea timpului.

„Așa se schimbă vremurile...", oftă Frank care în clipa aceea nu se gândea neapărat la cravata de culoare închisă a răposatului.

Nu se gândea la cravata ce fusese aleasă din mormanul aruncat în şifonierul cu lenjerie al defunctului. Nu se gândea nici la focul grecesc care tocmai era aprins la capul sicriului. De fapt nu era un foc grecesc, ci două becuri puternice de două sau de cinci sute de waţi aşezate în două vase plate din bronz. Un fel de foc grecesc modernizat.

La picioarele răposatului decoratorii aşezaseră o vitrină de sticlă în care erau expuse toate decoraţiile şi ordinele acestuia. Erau foarte multe. Răposatul ţinea la ele. Şi le dorise şi chiar obişnuia să însceneze diverse prilejuri pentru a-i fi decernate. Sau în cel mai rău caz se orienta în aşa fel ca să i se confere o anumte tinichea strălucitoare care îi lipsea din colecţie. În toate împrejurările mai mult sau mai puţin adecvate îşi făcea apariţia cu trei rânduri de panglici pestriţe atârnate în piept. Frank privea curios metalurgia colorată formată din cruci, stele, plachete şi medalii. Cuprindea aproape toate medaliile, ordinele de stat şi multe ordine străine. Căuta printre ele o stea ce-i stârnise curiozitatea pe vremea când admira aceste obiecte metalice în vila răposatului. Era acolo. Steaua era la locul ei. Nimeni nu va avea timp să o observe, nimeni nu se va opri în faţa ei, nu va cădea pe gânduri şi nu va fi surprins aşa cum a fost odată surprins Frank. Era o medalie străină pe care toţi deţinătorii o dăduseră înapoi ostentativ. În presă s-a scris că nimeni nu o mai are, dar iată că răposatul o păstrase! De ce a procedat aşa? Nu era conştient de pericolul la care se expune? Era suficient ca un singur duşman să scape o vorbă şi s-ar fi zis cu întreaga lui carieră. Nu putea fi atât de naiv ca să nu-şi dea seama câte riscuri implică păstrarea acelei medalii. Toţi ştiau că o are. Îi fusese decernată oficial, cu prilejul unei festivităţi de la care s-a păstrat o documentaţie bogată alcătuită din texte şi fotografii. Când a văzut-o prima oară, i-au trecut prin cap tot felul de gânduri. Poate că răposatul a ţinut atât de mult la ea încât şi-a asumat conştient toate riscurile. Dar poate că atitudinea lui mai ascundea şi o ultimă fărâmă de rezistenţă, demnitate sau chiar de protest. Mai privi o dată steaua. Mare, bogat ornamentată, strălucitoare, cu irizaţii rubinii, nu cadra cu acest loc şi nu se potrivea defunctului. De mult nu i se mai potrivea, de fapt nu i se potrivise şi nu îi aparţinuse niciodată.

„Până la urmă nu e păţit nimic. A scăpat, deşi Galovič ştia că o are. Aceasta ar putea fi o explicaţie. A păstrat-o şi nu a păţit nimic."

Totuşi e ciudat de ce defunctul a primit această medalie. Poate a meritat-o. Oricum, Frank o revede cu plăcere. Se bucură de dragul răposatului. „Poate ne-am înşelat în privinţa lui, inclusiv eu. Poate nu a fost atât de..."

– Nu vă mai învârtiţi pe aici..., îi întrerupse gândurile o voce neplăcută. Se dădu la o parte. Doi tineri aşezau la picioarele defunctului o coroană mare şi scumpă. Din cetină şi garoafe roşii. Frank numără aproape trei sute de flori. De unde le-au procurat? Probabil au fost aduse cu avionul în timpul nopţii. Decoratorii au aşezat coroana perpendicular pe vitrină, iar în faţa ei au întins pe jos două panglici: una roşie, alta în culorile drapelului de stat.

În jurul catafalcului se făceau ultimele pregătiri. Pe draperia mare şi neagră din fundul sălii era agăţat portretul defunctului, o fotografie mărită cu iniţialele numelui său, cu ziua naşterii şi a morţii, cu nelipsita creangă de laur din aur şi un citat în care era apreciată viaţa şi activitatea lui. În colţul din stânga al sălii se aflau un mic tufiş de lauri şi câteva ghivece mari, îmbrăcate în pânză neagră, cu plante de seră. Participanţii la aceste ceremonialuri, adică oamenii din mulţimea îndoliată, nu-şi dau seama că această tufă de lauri este nelipsită fiindcă mai are şi un alt scop în afara celui decorativ. Frank ştie că în umbra ei se pot întâmpla multe lucruri în cele două zile când oamenii vin să-şi ia rămas bun. Aici poate fi trasă o femeie care a leşinat în faţa sicriului, aici se ascund indivizi care urmăresc atenţi mişcările şi feţele oamenilor, fiind pregătiţi să intervină dacă apare ceva imprevizibil.

Frank era conştient că în asemenea ocazii totul trebuie să fie perfect planificat. Era un lucru absolut necesar. Dar acum totul e în mişcare: ciocanele bat, hârtia foşneşte, paşi grei tropăie pe beton şi din când în când se aude câte o înjurătură. Oamenii vin şi pleacă fără să se gândească că noaptea trecută au lucrat aici câţiva tineri.

Zgomotul şi agitaţia din jur nu-l deranjau deloc pe răposat. Faţa lui liniştită şi echilibrată era gravă şi demnă. Avea pielea trandafirie de parcă ar fi dormit profund şi aveai impresia că în clipa următoare va deschide ochii şi va da la o parte capacul de sticlă, mirându-se de ce se întâmplă în jurul său.

Era însă numai o iluzie provocată de stratul de farduri ce-i acoperea faţa. Frank nu se afla prima oară într-o asemenea sală şi asistase de nenumărate ori la procedurile legate de ultimele clipe

ale existenței unui om. Poate că ele nu au fost atât de liniștite pe cât pare chipul răposatului. Poate el nu a vrut să moară, poate s-a apărat de secera morții până la ultima suflate, poate și-a agitat mâinile ce-i stau acum împreunate la piept, poate a trebuit să i se taie degetele ca să fie întinse, poate în ultima clipă a vrut să mai zică ceva, dar convulsia morții l-a adus în această poziție nefirească. Preparatorii au fost obligați să-i desfacă maxilarul, după cum i-au făcut și alte lucruri ca să arate pe catafalc atât de impunător. Dar mâine stratul gros de fard și pudră se va topi și va curge din cauza căldurii pe care o emană reflectoarele și miile de corpuri omenești ce trec pe lângă el, nasul i se va ascuți și subția, ochii îi vor cădea în fundul orbitelor, pielea i se va îngălbeni; toate acestea nu mai au nici o importanță fiindcă în asemenea situații cea mai importantă este prima zi când se prezintă condoleanțe și se organizează gărzile de onoare formate din personalități de vază. A doua zi sicriul va fi deja acoperit cu capacul de lemn lăcuit.

Sus, într-o galerie ascunsă, muzicanții invizibili își acordează instrumentele. Clarinetul se tânguie, contrabasul mormăie, toba bubuie, dar impresia pe care o crează nu este aceeași ca într-o sală de concerte. În sala de concerte acordarea instrumentelor este un fel de preludiu festiv, o promisiune a serii ce va urma, într-un cuvânt face parte din atmosferă. „De mult nu am mai fost la un concert, medita Frank pierdut pe gânduri, și de mult n-am mai ascultat un disc..." Are o discotecă bogată cu nume celebre. Dar există ceva care îl irită! Poate faptul că-și dă seama că nici cel mai bun disc nu poate reda acea atmosferă unică din sala de concerte cu zgomotele ei specifice, tusete, acordarea instrumentelor, aplauzele și ochii strălucitori și recunoscători ai publicului! Degeaba au fost inventate aparate *high fidelity;* discurile nu vor înlocui niciodată farmecul unei seri de concert fiindcă ele nu pot surprinde acea stare de încordare, unică în felul său, așteptarea și devotamentul publicului.

Aici, jos, acordurile viorilor creează o impresie de zgomot nefirească și neplăcută. Cu toate acestea Frank are senzația că viorile și violele își bat joc de răposat. Imediat după ce se va deschide ușa mare din bronz, se va auzi o altă muzică care nu va mai cânta pentru el. De fapt, răposatul nu o mai aude nici acum. Ce a rămas din el?

Frank nu-i vede pe muzicanți, după cum nici ei nu văd ce se întâmplă jos. Vor rămâne tot timpul ascunși și nimeni nu o să-i

observe. De ce? Fiindcă sunt numai un accesoriu, o recuzită lacrimogenă necesară creării atmosferei de doliu. Sunt niște instrumentiști inofensivi din orchestra filarmonicii...

„Dar eu ce sunt? se gândește Frank. Nu fac parte tot din recuzită? Menirea mea este să particip împreună cu ei și cu mulți alții la fabricarea doliului național. Spre deosebire de ei nu pot însă rămâne multă vreme invizibil. La un moment dat voi fi nevoit să părăsesc colțul din spatele ușii deschise, dar nici atunci când voi ajunge în mijlocul mulțimii, nu mă va băga nimeni în seamă; niciodată nu mi s-a acordat atenție fiindcă sunt parte componentă a decorului, mii de oameni m-au văzut, dar nici unul nu ar putea să mă descrie. Sunt un om fără chip, chipul meu este obiectul care-mi atârnă de o curea pe burtă, lentila obiectivului Hasselblad..."

Gândurile îl făceau să zâmbească. De mult nu-l mai deranja anonimatul public în care trăia și lucra și care de fapt nu-l deranjase niciodată. A avut destule ocazii să afle că fața ascunsă a omului este una dintre cele mai mari bogății și libertăți ale sale fiindcă nu mai este obligat să se prefacă și poate rămâne el însuși. Frank nu râvnea la glorie sau la popularitate. Avea conștiința împăcată. Aversiunea lui față de profesia de fotograf, dispoziția și stările lui maladive izvorau din altceva. Își dădea seama că e un fabricant, un mare fabricant de fețe publice, un retușer, un furnizor, un popularizator de chipuri umane, o componentă a mediului ambiant care țesea legende oficiale despre măreția închipuită a celor mici, despre importanța celor insignifianți, despre frumusețea celor urâți. De mult, în tinerețe, își dorise să facă altceva în viață. Nu asta...

Prin urmare va sta ascuns în acest loc, dar nu va rămâne aici până la sfârșit. Frank nu este un începător, știe când trebuie să fie aici și când nu. Cunoaște în cele mai mici amănunte felul cum se va desfășura ceremonialul fiindcă a citit programul celor trei zile la biroul statului major al pompelor funebre din spatele paravanului. Era un program precis care până acum fusese respectat cu foarte mici modificări. Ar fi o adevărată nenorocire dacă s-ar întâmpla ceva imprevizibil sau dacă cineva nu l-ar respecta.

De când lucrează Frank, niciodată nu s-a întâmplat așa ceva. O înmormântare cu funeralii de stat trebuie să se desfășoare perfect dacă toate merg strună.

„La o înmormântare de stat totul trebuie să meargă ca pe roate"..., spuse Frank agentului secret care păzea intrarea din spate și nu vroia să-l lase să intre. Zadarnic a încercat să-l convingă că trebuie să sondeze terenul înăuntru, degeaba i-a arătat actele, inclusiv legitimația specială care îi dădea dreptul să participe la toate festivitățile, zadarnic l-a amenințat cu semnătura șefului securității; polițistul dădea din cap, zicând că a primit instrucțiuni serioase să nu lase pe nimeni înainte de începerea ceremoniei funebre, iar prin spate aveau acces numai cei cu legitimație roșie. „Dar aveți dreptate, la o înmormântare de stat totul trebuie să iasă perfect", recunoscu el și în cele din urmă îl lăsă să intre.

De pe culoarul acoperit cu o draperie neagră se auzi un zgomot și în sala unde se făceau ultimele pregătiri funerare intră un grup de oameni. Toți erau gravi, îmbrăcați în costume închise la culoare, iar printre ei se aflau câțiva ofițeri în uniformă. Grupul era condus de secretarul personal al defunctului.

„Tovarăși, așezați-vă în formă de semicerc, ordonă el, facem o probă a intrărilor. Să intre, vă rog, prima gardă de onoare..."

Șase persoane care formau prima gardă, membrii fostului cabinet s-au desprins de ceilalți. Secretarul personal îi dirijă înapoi în spatele paravanului.

„Tovarăși, să începem... cu intrarea..."

Cei șase bărbați au dispărut în spatele paravanului de unde s-au întors grupați doi câte doi. S-au apropiat în pas de marș de căpătâiul catafalcului și aici s-au împărțit: trei în partea dreaptă, trei în partea stângă. Secretarul se agita printre ei, îi dirija, îi aranja, țipa, îi instruia, îi lăuda: „Excelent, tovarăși, intrarea a fost ireproșabilă, așa trebuie să fie, îi rog pe ceilalți să vă urmeze exemplul; acum să intre celălalt grup de șase persoane și să exerseze schimbarea locurilor, primii șase rămân lângă catafalc și așteaptă până ce în fața fiecăruia se așază tovarășul care o să-l schimbe, primul grup se îndepărtează în pas de marș, se grupează în fața catafalcului, doi câte doi, celălalt grup de șase tovarăși ia locul primului grup, tovarăși, vă rog să reluăm!"

Secretarul personal era foarte agitat. Nu-și găsea locul, dădea sfaturi și instrucțiuni: „Tovarăși, dacă cineva simte nevoia să se scarpine, îl gâdilă nasul sau așa ceva, îl rog să se abțină, tovarăși, trebuie să aveți o ținută demnă, să fiți tari ca granitul și vă rog ca

la intrare să vă controlați unii pe alții dacă aveți cravata bine legată, tovarăși, este un moment important și trebuie să fiți demni... toți ați fost soldați, nu trebuie să vă învățăm noi unde este dreapta și unde e stânga, momentul plecării celuilalt grup va fi anunțat de un bec roșu care se va aprinde deasupra intrării, când va clipi a treia oară, intrați... tovarăși, să mai încercăm încă o dată, să luăm totul de la capăt..."

Zelul secretarului întrece orice măsură, țopăie ca o maimuță și de fapt uitase cu desăvârșire de mort. Venise ziua lui, ziua lui cea mare. În calitate de șef al gărzilor de onoare se simțea mai puternic decât toți politicienii, generalii, artiștii, fiindcă acum el îi dirija și îi comanda, iar ei îl ascultau ca niște mucoși, sorbindu-i fiecare vorbă; câteva zile îi putea dojeni, critica și chiar manipula; într-o gardă de onoare este destul de important când, cine și unde stă, iar el este cel care fixează acum ordinea și modul de grupare...

Frank avea impresia că nu defunctul, ci secretarul lui particular este cea mai importantă persoană. De fapt, acesta era singurul serviciu pe care i-l făcea șefului său defunct deoarece se angajase cu puțin timp înainte ca el să se îmbolnăvească. Frank nu-l văzuse niciodată, nu știa de unde a venit, dacă are o nevastă blondă sau brunetă, dar știa că acesta este unicul serviciu, primul și ultimul pe care-l făcea fostului său șef. Cu siguranță că noul șef de cabinet își va angaja un alt secretar, dar nu strică să facă și acum o impresie bună! Așa se explica elanul și ardoarea sa; cu alte cuvinte era pătruns de importanța funcționării ireproșabile a gărzilor de onoare. Vroia ca toți să observe acest lucru!

Frank se strâmbă. Ce comedie penibilă! Șefi de reprezentanțe diplomatice, oameni influenți, fac exerciții cum trebuie să intre. Înțelege că un asemenea moment necesită o bună pregătire, o organizare minuțioasă, dar ceea ce se petrece acum întrece orice măsură! Sub capacul de sticlă se află totuși un mort! Dar el este acum doar un accesoriu pe care nimeni nu-l bagă în seamă, mortul este numai pentru spectatori, dar ei nu sunt spectatori, ci actori care joacă pe o scenă; oamenii îi vor urmări, îi vor observa, vor șușoti între ei că ăla e cutare... și cutare, iar acum se face repetiția generală.

Frank își aduse aminte de o altă comedie de acest fel. De „repetiția generală" anuală care avea loc la reședința de stat unde două sute de oameni repetau ce trebuie să facă cu ocazia

decernării distincțiilor de stat. Își aduse aminte de alegerile ciudate pentru consiliul municipal unde persoane stabilite dinainte propuneau lista candidaților și toți ridicau mâna că sunt de acord, iar alegerile propriu-zise se desfășurau peste două ore. Nimeni nu spunea nimic, nu se ridica în picioare și nu părăsea sala; toți considerau că această mascaradă este un semn de disciplină, o obligație și chiar o onoare!

A existat oare un singur individ care să se gândească că totul s-ar fi putut întâmpla și altfel?

Astăzi a consumat un film întreg pentru această „repetiție". Toți erau atât de obișnuiți cu lumina strălucitoare a blitzurilor încât nici nu observau măcar că sunt fotografiați. Numai secretarul îi zâmbea recunoscător, iar în ochi i se citea dorința de a avea o fotografie mărită în care el să fie în centru, înconjurat de cei șase generali.

La începutul carierei sale Frank făcea asemenea fotografii cu o anume încordare interioară. Se frământa la gândul ce se va întâmpla dacă cineva va observa că ceva nu e în ordine. Cu timpul și-a dat seama că temerile lui sunt inutile. S-a obișnuit să rămână invizibil și să nu fie băgat în seamă. Făcea parte din lumea obiectelor, el însuși era un obiect și, în asemenea ocazii solemne, nimeni nu se gândea la comutatorul care aprinde și stinge lumina sau la fotograf. Astăzi face fotografii interzise, compromițătoare, penibile. Secretarul l-a observat fiindcă și el este nou și nu a avut încă timp să se obișnuiască cu aceste situații.

2

În timpul ceremoniei funerare, într-unul din numeroasele birouri aflate în aripa din spatele clădirii intră un bărbat a cărui existență nici măcar nu era bănuită de marea mulțime de oameni. Frank nu-și dădea seama ce nume sau titlu i s-ar potrivi acestui om important. Șeful pompelor funebre? Împuternicitul guvernului pentru organizarea înmormântărilor de demnitari? Șeful protocolului funerar? Maestru principal de ceremonii? Cioclu general? Degeaba își bătea capul, nu-i venea nici o idee. Acest om lua hotărâri în toate problemele importante, iar hotărârile lui erau decisive. El desemna și conducea comisia de pompe funebre, stabilea ordinea gărzilor de onoare, ora intrării delegațiilor de la uzine, întreprinderi, instituții, componența lor, fixa când și cât trebuie să stea văduva în sala funerară, în ce formație trebuie depuse coroanele de flori la catafalc, propunea durata discursurilor și succesiunea luărilor la cuvânt, selecta muzica, supraveghea pavoazarea sălii. Frank nu știa cum îl cheamă. În același timp nu-și dădea seama cu ce se ocupă și unde lucrează când nu avea loc o înmormântare cu funeralii de stat. Era imposibil ca acest om din umbră, specialist în înmormântări, să nu aibă și o altă îndeletnicire. Era un adevărat expert în acest domeniu, iar un profan nu-și poate imagina ce organizare complicată și ce aparat de lucru uriaș necesită o înmormântare de stat. Mulțimea îndoliată trebuia să defileze prin fața sicriului în flux continuu, fără întreruperi penibile. Solemnitatea despărțirii fusese planificată a se desfășura timp de două zile, fiindcă era imposibil ca toată lumea să defileze odată. Omul din umbră are multă experiență în acest sens și

apreciază că într-o zi prin fața catafalcului se pot perinda până la două sute de mii de oameni. Nu este totuna la ce ore vor trece pe aici. În prezența membrilor familiei defunctului e bine să treacă consătenii lui. Există o mulțime de lucruri la care trebuie să te gândești dinainte. De pildă, ar fi o mare gafă dacă atunci când Galovič va fi de gardă, în sală ar intra o delegație a uniunilor de creație. Galovič nu poate suferi artiștii și ar considera acest gest un act provocator. Trebuie aranjat în așa fel ca prin fața lui să defileze o delegație de la cea mai mare uzină a orașului. Omul din umbră mai are de rezolvat sute de probleme mărunte, trebuie să prevadă, să se gândească la toate și să nu-i scape nimic. Experiența l-a învățat că un număr prea mare de fotoreporteri perturbă gravitatea acestui moment solemn și atmosfera funebră din sala de ceremonii. Peste tot fotoreporterii sunt o plagă. Se foiesc la picioarele catafalcului, deranjează; în timp ce se intonează imnul de stat și toți stau în poziție de drepți ei își dispută un loc mai bun, aleargă de colo-colo, se întind pe jos, se urcă în copaci, se cațără în tribune ca maimuțele, orbesc oamenii cu luminile lor, îi plictisesc pe cei din jur, se vâră unde n-au ce căuta. Omul din umbră a dispus să vină o singură cameră de televiziune și un singur fotograf de la o agenție oficială. Acesta este tocmai Frank, un fotograf cu multă experiență care nu degeaba a fost poreclit „reporter de banchet".

Prin urmare timp de două zile Frank va sta retras în colțul din spatele ușii mari din bronz; la un moment dat va ieși din ascunzătoare și va începe să fotografieze. Se pricepe de minune la această treabă, știe pe cine și când să pozeze, în nici un caz nu trebuie să-l scape pe Galovič în poziție de drepți, pe Galovič rostind discursul funerar, pe Galovič în timp ce prezintă condoleanțe văduvei, fiindcă toate aceste fotografii vor apărea în ziare. Uneori are impresia că înmormântările, adunările solemne, recepțiile și cuvântările publice sunt făcute special pentru ca pozele lui Galovič să apară în ziare.

Apoi va mai face două fotografii, una cu pionieri care depun coroane de flori și alta cu o bătrână care își șterge lacrimile lângă catafalc. Frank are deja o practică bogată; știe câte fotografii pot să apară într-un ziar și ce trebuie să reprezinte fiecare. E adevărat că trebuie să facă cel mult 200 de poze pentru ca la redacție să nu fie învinuit că a pierdut vremea de pomană. Două sute de negative este norma pentru o înmormântare. Bineînțeles că va pierde și timpul.

Ce ar putea să facă aici toată ziua? Ştie precis când trebuie să fie prezent şi a învăţat pe de rost programul celor două zile pe care l-a citit în biroul comisiei de pompe funebre.

De mult Frank nu-şi mai face iluzii în privinţa sa şi a muncii sale. Ori de câte ori vine cu aparatul de fotografiat, oamenii îi zâmbesc încurajator, îl bat pe umeri, ceea ce însă nu-i scuteşte să-l considere o prezenţă neplăcută, dar necesară, fără de care nu se pot descurca. Nu există carieră, popularitate, ascensiune care să nu fie strâns legată de arta fotografică. În bogata sa activitate de reporter, nu a întâlnit un singur om dispus să refuze a se lăsa fotografiat. Există unii care se mai codesc, dau din mâini, vor să fie lăsaţi în pace, dar de fapt nu sunt sinceri. Oamenii doresc să apară în ziare. Frank remarcă acest lucru în fiecare zi: imediat după ce văd obiectivul aparatului de fotografiat, oamenii se înghesuie să ajungă cât mai aproape de el fiindcă vor să fie pozaţi cu orice preţ. Frank este fotoreporter oficial, reporter de banchete, tribune, de ocazii solemne. Ocupaţia pe care o are îl face să fie tot timpul în mijlocul celor puternici, în tribune, săli de festivităţi, la întruniri de stat unde nu are acces oricine. Face parte din grupul puţin numeros al celor care au uşile deschise peste tot, are faimă, este o persoană cunoscută care nu trebuie să se legitimeze, legitimaţia lui e Hasselblad, un obiect magic care îl introduce în intimitatea palatelor şi a uşilor capitonate. Astăzi are loc o întâlnire de stat, mâine – un concert festiv, urmează vizita unui om politic la o uzină sau cooperativă şi Frank este chemat să facă fotografii. De mai bine de douăzeci de ani este fotograf şi până acum a pozat sute, dacă nu mii de microfoane. A fotografiat microfoane, sute de microfoane, tribune, sute de tribune de la care vorbesc oratorii. Tribunele sunt mereu aceleaşi şi nici microfoanele nu se deosebesc între ele, fiind extensibile, adaptabile pentru staturi mari şi mici, numai oamenii care stau în spatele lor se schimbă. Fără microfon o persoană importantă nu are valoare, de multe ori se întâmplă ca ea să aibă un chip de duzină, inexpresiv şi uneori microfonul îi conferă prestanţa cuvenită; la microfon se succed tot timpul chipuri şi siluete noi, dar nu asta este important fiindcă microfonul are rolul de a face legătura între orator şi popor; o persoană devine publică numai după ce este fotografiată la microfon deoarece creează impresia că trebuie şi are ce să le spună oamenilor.

Frank păstrează în arhiva sa personală cincisprezece tribune de 1 Mai. Cincisprezece fotografii de ansamblu și fotografii individuale. Tribunele sunt identice, dar recent a comparat o fotografie veche cu una nouă de anul trecut și nu a găsit nici măcar două chipuri la fel. Unde au dispărut oamenii mari care cu cincisprezece ani în urmă păreau a fi eterni? Unde este personajul acela puternic care a ridicat în tribună un copil din brațele tatălui? Unde a dispărut omul de stat care într-o fotografie pe o jumătate de pagină de ziar salută întregul popor? Cine își mai aduce aminte cum îl cheamă! Dacă nu l-ar fi fotografiat, dacă i s-ar fi defectat blitzul în momentul când saluta poporul, Frank ar fi pățit-o. Pe vremea aceea era de neconceput ca fotografia acestui demnitar să nu apară în ziare.

Nu, Frank nu-și mai face iluzii în privința lui și a muncii sale. Știe ce părere au despre el cei care îi zâmbesc, care se înghesuie în fața obiectivului. Este o plagă, un rău neplăcut, incomod, dar necesar. Îl disprețuiesc, îl iau peste picior, dar au nevoie de el; când se întâlnesc, îi ciripesc vorbe de recunoștință, simulează o amiciție jovială, un interes cordial pentru persoana lui. Dar nu o dată i s-a întâmplat să nu fie recunoscut atunci când era în „civil", adică fără aparat. Oamenii nu simulau, ci pur și simplu nu-l recunoșteau. Fără aparatul de fotografiat este un nimeni, numai aparatul îi conferă importanță. Când este salutat, oamenii nu-l salută pe el, zâmbetele și cuvintele lor de recunoștință nu i se adresează lui, ci obiectivului, lentilei, în fața căruia sunt dispuși să se maimuțărească, să zâmbească atunci când le vine a plânge, să pară gravi atunci când le vine a râde, să simuleze interesul când se plictisesc de moarte, vor să intre în eternitate într-un minut fiindcă cel care nu a apărut niciodată în ziare nu poate fi veșnic, ziarele se leagă și se arhivează, se păstrează de la un an la altul, supraviețuiesc existenței pământești a omului, iar în ziare sunt comentați numai oamenii remarcabili și apar portrete de femei; ziarele sunt proba socială a importanței individului, un indicator și un barometru al valorii acestuia; ziarele implică o selecție fiindcă din mii de cercetători ajung să fie cunoscuți numai câțiva, iar din mii de funcționari politici sunt comentați foarte puțini; și aici există deosebiri mari: una e să apari într-o fotografie de grup și alta în rol de orator la tribună pe prima pagină a ziarului, ca să nu mai vorbim de portretele oficiale. ...Cel al cărui nume și chip nu au apărut niciodată în presă este un anonim, un om simplu, obișnuit,

un om de pe stradă, un om mărunt, un simplu cetățean cum le place să se exprime celor care sunt fotografiați. Întotdeauna pe Frank l-au enervat aceste vorbe rostite de oratori, politicieni, oameni de stat și artiști. Cine sunt aceștia de-și permit să ridice o asemenea barieră între ei și ceilalți? Prin ce s-au remarcat ei ca să nu rămână niște bieți oameni simpli, obișnuiți, mici și banali? Au luptat? Frank cunoaște sute de oameni care au luptat, au luptat mult și după ce lupta s-a încheiat, au luat un bidon cu cafea neîndulcită și s-au dus să muncească în schimburi în mină. Există însă și unii oameni care îți cunosc trecutul și au o părere gata formată despre tine, chiar dacă tu încerci acum să-i minimalizezi. Să fie numai o figură de stil? Poate, dar în acest caz ea s-a născut dintr-o psihoză, rădăcinile ei adânci aflându-se în individ, în sentimentul acestuia că este ceva mai mult decât un om obișnuit, că are o poziție socială privilegiată, aleasă.

Frank cunoaște stilul oamenilor lipsiți de modestie. A întâlnit mulți asemenea oameni și știe cine, ce și cum sunt. Știe de unde au venit și nu se înșală prea tare când își închipuie de ce sunt în stare și cum o să sfârșească. În plus a fost obligat să imortalizeze chipurile acestor oameni pentru eternitate, contribuind astfel la fabricarea a mii de titani. În bogata sa colecție de fotografii ei continuă să rămână veșnici. Știe cum îl cheamă pe fiecare. În rest peste ei s-a așternut vălul uitării. Titani? Uneori Frank se mai întâlnește cu câte unul pe stradă și aude comentariile care se fac despre el; acum ei au devenit niște oameni mărunți, simpli și obișnuiți.

Experiența l-a învățat să fie tot timpul circumspect. Dacă aude pe cineva zicând: „Noi suntem niște bieți oameni simpli", atunci imediat se gândește: „Frățioare, am impresia că vrei să parvii. Cunoaște oameni care la început vorbeau așa, dar pe nesimțite și-au schimbat modul de exprimare: „Nu noi, oamenii simpli, ci el, omul obișnuit, mărunt, mic..." Și răposatul obișnuia să declare de la tribună: „Noi oamenii simpli și mărunți...", iar mai târziu în cuvântările sale au început să apară referiri la oamenii simpli...

O figură de stil oratorică? Mortul de pe catafalc dovedește că e numai atât.

A existat o perioadă în care Frank a fotografiat cu pasiune munți, râuri, răsăritul soarelui. Pe atunci fotografiile erau un adevărat lux. Dintre prietenii săi, era singurul care avea aparat de fotografiat și

toți îl rugau să-i pozeze. Iar el îi fotografia în grup și individual, în excursii, la concursuri sportive, parăzi militare; încă de pe atunci făceau sute de poze, dar el personal apărea foarte rar și numai dacă cineva îl invita să pozeze alături de el. Frank nu ținea neapărat să apară în fotografii. Mai multă plăcere îi făcea să admire o fotografie cu o căprioară sau cu o veveriță în vârful unei crengi decât să-și vadă propriul său chip. Iar pe alții îi fotografia în măsura în care aceasta le făcea plăcere.

Treptat a ajuns să-și câștige pâinea zilnică într-un mod nedorit, devenind reporter de banchete. Urca la tribune, pe scene și făcea poze. Nu umbla singur, ci împreună cu alți fotoreporteri; uneori se întâmpla să-l surprindă pe vreunul în mijlocul celor pe care îi fotografia sau chiar el însuși apărea în obiectivul unui coleg. Dacă fotografia era interesantă, figura reporterului apărea retușată. Stenodactilografii, șoferii și fotografii nu aveau ce să caute în poze. Ei nu se remarcau prin nimic deosebit, formând așanumita colectivitate umană.

Privi îndelung portretul așezat pe o cortină neagră. Această fotografie uriașă nu era însă o reprezentare fidelă a răposatului. Era veche de zece ani și între timp chipul cu trăsături ascuțite se împlinise. Dar era portretul lui preferat.

Portretele nu constituiau specialitatea lui Frank, dar dintr-o toană în care un rol însemnat jucau amintirile din tinerețe, omul de stat dorise să aibă un portret făcut de el. Poate în felul acesta vroia să-i facă o favoare sau să repare o veche greșeală.

Frank îi făcuse sute de portrete fără ca vreunul să-i fi plăcut vreodată; de fiecare dată avea impresia că e fie prea dur, fie prea moale, nu-i plăcea înălțimea frunții, iar ochii nu i se păreau destul de expresivi. Frank se amuza și îl fotografia întruna fără să obosească. Știa ce vrea și ce-i place, îl așeza în poziții nefirești, îl obliga să facă diverse grimase, să zâmbească, să arboreze o mină binevoitoare, dar numai atât cât zâmbetul să nu-i altereze tăietura hotărâtă și sigură a buzelor; îl punea să schițeze un zâmbet ușor... să-și descrețească fruntea ca să nu facă riduri... să privească în depărtare fiindcă depărtarea personifică perspectivele vieții noi... să privească sigur, hotărât... înainte...

Of, Frank știe foarte bine de câte era în stare un om de dragul unui portret!

O dată a reușit să convingă o artistă nebună că omul are cea mai concentrată expresie la closet. După ce a developat o asemenea fotografie, și-a dat seama că nu se înșelase prea tare.

Două luni l-a vizitat pe omul de stat la reședința sa. Când acesta a început să-și piardă răbdarea, Frank i-a arătat fotografia făcută cu acea ocazie. Omul de stat jubila:

– Vezi, a meritat osteneala!

Portretul era bun, corespundea tuturor așteptărilor, inclusiv impresiei pe care omul de stat o avea despre persoana lui. Arăta grav, binevoitor, tânăr, dar înțelept, dur și măreț. Într-un cuvânt o adevărată personalitate.

Frank i-a returnat plicul cu onorariul neobișnuit de mare primit prin poștă, dându-i soției sale un nou prilej de ceartă. Nu înțelegea cum poate cineva să refuze un asemenea onorariu.

A existat o vreme când a muncit cu pasiune. Pe atunci vroia să devină cronicarul revoluției, al elanului și biruințelor ei, i-a imortalizat chipul tânăr, pulsul năvalnic, a vrut și s-a aflat în centrul acțiunii. A fost alături de poporul care s-a răsculat, fotografiile lui făcând parte dintre puținele documente care s-au păstrat ale acelor clipe unice și frumoase. A participat la momentul când întreaga opoziție a fost nevoită să demisioneze; pe vremea aceea în presă apărea serialul lui „Mergând prin oraș...". Era convins că niciodată oameni ca ei nu vor mai putea ocupa posturi de răspundere. Avea fantezie. Fotografiile și serialul lui erau pline de spirit și îndrăzneală. Se afla oriunde se întâmpla ceva. Iubea viața agitată, plină de drame și tensiune și vroia să o surprindă în toată unicitatea ei.

Apoi nu s-a mai putut. Nu oricine și orice putea fi publicat. Toate fotografiile editate de agenția de publicitate trebuiau să primească girul unei comisii de avizare. Opera cronicarului nu mai trebuia să cuprindă nici un element uman. Conducătorul nu avea voie să zâmbească. Putea să aibă dinții cariați! Important era ca o anume persoană să se afle în prim plan comparativ cu alte persoane mai puțin importante și să aibă o față destul de reprezentativă și demnă.

Frank era omniprezent. A participat la închiderea mânăstirilor, aducând din această deplasare un serial bogat care ilustra un mediu puțin accesibil. Serialul a plăcut foarte mult, dar nu a apărut. Frank nu înțelegea care este cauza. Toată lumea știa că mânăstirile au fost ocupate de miliția populară și atunci ce rost avea ca fotografiile lui

să nu apară? I s-a spus că mișcarea de opoziție din străinătate ar putea profita de pe urma lor. Atunci a început să se gândească ce au făcut dacă trebuie să le fie rușine în fața străinătății?

Omniprezența lui avea însă și un alt aspect. Frank se afla în intimitatea celor pe care trebuia să-i fotografieze. Printre ei se găseau actrițe isterice, laureați încântați de propria lor persoană, politicieni îngâmfați, satrapi din provincie; rar se mai întâlnește o altă meserie care să-ți permită o cunoaștere atât de bună a adevăratei fețe, neoficiale, a oamenilor. Frank nu cunoștea o singură persoană din cele fotografiate care să nu fi vrut să apară în fotografie altfel decât era în realitate. Mai înalt dacă era mic de statură, mai frumos dacă era urât, mai tânăr dacă era în vârstă. Pe vremea aceea în laboratoarele agenției de presă se dezvoltase o secție mare de retușuri. Aici orice rid era îndepărtat, persoanele căzute în dizgrație erau șterse, iar rânjetele cele mai antipatice erau transformate în zâmbete cordiale. Frank privea viața dintr-un unghi ascuns lumii fiindcă era fotoreporter, adică un obiectiv, o lentilă care mărea. Atunci când nu-și îndrepta obiectivul către o anume persoană, aceasta nu se simțea obligată să se prefacă; e foarte curios că oameni care folosesc un limbaj îngrijit, vorbesc fără nici o jenă în fața șefilor și a fotografilor astfel încât Frank a asistat la certurile lor meschine, la disputele lor caraghioase pentru obținerea de privilegii, la răbufnirile lor de ură, a văzut intrigile, bârfele, dovezile lor de lăcomie, viciile ascunse cu grijă de ochii lumii, într-un cuvânt cealaltă față a lor. Frank avea acces peste tot, era invizibil, discret și nebăgat în seamă; toți îl considerau o plagă care deranjează, împiedică, dar necesară deoarece contribuia la intrarea în eternitate a unei anumite personalități.

Câte sute, două sute, trei sute de kilometri a parcurs Frank într-o limuzină comodă, stând alături de unul dintre acești indivizi importanți care se ducea la câte o festivitate solemnă. Câte i-a fost dat să audă și să afle! Dar, vai de el dacă fotografia făcută cu prilejul respectiv n-ar fi apărut pe prima pagină a ziarului! În aceste situații principalul vinovat era întotdeauna fotograful.

Frank privește portretul defunctului. De câte ori a imortalizat acest chip pe celuloid? De o mie, de două mii de ori? Nu știe precis. Din negativele pe care le păstrează în arhiva sa personală ar putea compune un documentar fantastic despre viața, calitățile și defectele acestui om. Băiatul exuberant în vârstă de 16 ani merge cu vaca la

păscut. Tânărul revoluționar de 17 ani îl lovește în cap pe jandarmul care i-a smuls puşca din mână. Este dus la închisoare cu mâinile legate. Vorbește mulțimii înfierbântate care scandează: „Muncă și pâine!". În lunca râului o îmbrățișează pe Marghita. Bea rachiu direct din sticlă. Se aruncă în vâltoarea râului de pe un pod înalt. Se cațără pe o stâncă. Privește îngândurat vâlvătaia focului de tabără. Încins cu două curele de mitralieră își conduce oamenii la atac. În vâltoarea încleștării strânge mitraliera la piept și urlă: „Dumnezeul vostru de nemți!" L-a surprins în mii de asemenea ipostaze așa cum era fiindcă nu avea de ce și în fața cui să se prefacă.

Dar în arhiva pe care o păzește cu strășnicie de ochii lumii Frank mai păstrează și alte fotografii ale acestui om istoric. Are o poză în care este pălmuit de o tânără comunistă căreia îi făcea curte. Mai are o poză când face pipi în pădure, păzit în dreapta și în stânga de gardienii lui personali care stau întorși cu spatele. Are o fotografie unde sforăie cu capul căzut în piept în sala de concerte, în mijlocul scaunelor goale. Frank i-a surprins toate chipurile în afara celui pe care îl are acum în fața ochilor. Dar nici ipostazele pe care nu le-a putut mări nu-i dispar din minte.

Frank de mult ar fi renunțat la această meserie pe care nu o aprecia. Răbdarea lui a fost determinată de o plăcere puțin perversă care treptat s-a transformat într-o adevărată manie. Vroia să surprindă fața ascunsă a lumii în care se mișca. Era o distracție scumpă despre care nimeni nu știa, nici măcar propria lui soție. Sau poate că știa, dar niciodată nu l-a întrebat de ce își petrece atâtea ore în camera obscură. Camera obscură era un loc sfânt, puțin misterios în care nimeni nu avea voie să intre. Frank simula că developează sau mărește fotografii ceea ce uneori și făcea. Dar cea mai mare parte din timp își admira colecția de rarități fotografice pentru care inventase o ascunzătoare specială. Îl excita faptul că se joacă cu propria lui viață. Dacă ar fi fost descoperit, ar fi dispărut. În practica sa îndelungată făcuse sute, chiar mii de fotografii unicat. Ele formau o adevărată galerie a nimicniciei, un lexicon al prostiei, un bâlci al lașității omenești. Un general care dansează în mijlocul platourilor cu tort pe masa de banchet în aplauzele furtunoase ale doamnelor prezente. Jocul „panglicilor" al unor activiști beți. Un actor celebru cu panglica de laureat prinsă pe pieptul gol înoată într-o băltoacă. Flirturi, ospețe în vagonul restaurant al trenului special în care

deputații călătoreau pentru a se convinge de suferințele unui ținut distrus de război. Copii pe jumătate goi care îi privesc de pe peron. Actul sexual al unei cunoscute doamne cu șoferul ei pe scările vilei particulare. Amoruri politice. Un ministru zâmbind unui coleg despre care afirmase într-un discurs elogios că e cel mai bun fiu pe care l-a născut vreodată o mamă. Și același ministru declarând despre același coleg că e cea mai mare lepădătură din lume. Și alții și-au zâmbit. Printre ei Galovič. A fost o zi când și-au strâns cordial mâinile, iar a doua zi au declarat unul despre altul că unul e un criminal laș, iar celălalt, un trădător.

Soția lui Frank îi reproșează că nu fotografiază castele, mânăstiri, folclorul, munții Tatra! Îl întreabă de ce nu scoate un album cu animale, fluturi, flori? Sau cu scene pornografice? Sunt lucruri bine plătite. „Alții o duc bine..., iar noi nu avem niciodată bani."

Frank știe că niciodată nu au avut bani. Uneori, când e bine dispus, îi spune să aibă răbdare că o să-i cumpere un iaht și vor face ocolul pământului... Frank știe că nimeni nu are o asemenea colecție de rarități. Dar mai știe că nimeni nu o va vedea. Nu are idee cât costă un iaht de lux, dar se consolează cu gândul că dacă ar vrea, ar putea să aibă unul. Nu dorește să devină celebru. De mult nu mai tânjește după glorie. În nici un fel. A fotografiat mult prea multe personalități ca să-și dorească să ajungă ca ele.

3

Prima gardă de onoare formată din membrii fostului cabinet al defunctului s-a așezat în fața catafalcului. Peste câteva clipe ușa din bronz se va deschide ca să facă loc primului grup din mulțimea nesfârșită care se încolăcește afară ca un șarpe, așteptând să intre. Membrii fostului cabinet sunt solemni. Din cauza agitației nu au avut vreme să se gândească la răposat. Acum au timp de gândire zece minute cât stau în poziție de drepți. Uneori zece minute înseamnă mult. Alteori – infinit de mult.

Frank îi cunoaște pe toți. Desigur știe despre ei mai multe decât știu unii despre alții. Nici unul nu l-a iubit sincer pe răposat deși el i-a luat drept colaboratori, preferându-i dintre mulți alții. Și de ce l-ar fi iubit? Nu era el adeptul principiului că în politică nu există prietenie fiindcă aceasta periclitează cariera politicienilor?

Dar acum vor avea timp să se gândească la răposat zece minute și să-l regrete, dacă nu chiar să-l invidieze că a murit. Moartea lui a provocat complicații. Mari complicații! Fiindcă, indiferent cum s-a purtat, pentru ei însemnase o certitudine. Desigur una relativă, dar și o certitudine relativă este mai bună decât nici una. Se obișnuiseră deja cu el, îi aflaseră slăbiciunile, știau cum să-l liniștească, cum să i se bage sub piele, îi cunoșteau regimul zilnic, își adaptau programul după al lui, totul avea un ritm, un ciclu, o regularitate, existau deprinderi bine înrădăcinate. Acum totul va ieși din făgașul normal. În locul lui va veni altcineva. Cine? Eu? Cel din față? Cel din spate?

Orice ar putea veni în locul lui. Cel din față nu mă iubește și o să mă zboare. Pe cel din spate nu-l iubesc eu, iar el o știe foarte bine.

Este un laș și nu l-aș suporta ca șef... Dar ce-ar fi dacă în locul lui ar veni cineva din exterior. Cineva puternic? Să piardă Galovič o asemenea ocazie? Ăsta a fost unul dintre locurile unde nu a putut ajunge. Acum s-a ivit această ocazie. Galovič ar pune capac la toate. Lumea era convinsă că dacă el ar prelua această funcție, totul s-ar isprăvi.

Dar totuși nu e obligatoriu ca Galovič să vină în locul lui, ci altcineva la care nimeni nu se gândește. Dar și așa totul se va sfârși. Galovič îi va elimina rând pe rând, înlocuindu-i cu oamenii săi care-și mai amintesc cum răposatul i-a obligat să se mute din acest ținut.

Ăsta e sfârșitul, indiferent cine ar veni în locul răposatului. Dacă va fi cineva din afară, totul se va sfârși. Dacă va fi Galovič, tot se va sfârși.

Frank îi cunoaște. Îi cunoaște după ochi. Le citește gândurile. Știe la ce se gândesc acum și la ce se vor gândi în următoarele minute. Dar în privința viitorului nu este atât de pesimist. Să se fi terminat chiar totul? Într-un fel, da. Dar nu complet. Vor continua să meargă cu mașina, dar cu una mai mică. Se vor duce la servici, care va fi mai puțin important, dar totuși important. Vor avea chiar posibilitatea să-și aleagă serviciul. Nu un serviciu în care va fi nevoie de competență, ci unul care le va place. Se vor muta în vile mai mici, dar totuși vile. Din păcate vor trebui să-și plătească chiria, întreținerea și nu vor mai avea portar.

Ce vor face în noua funcție? Încet și pe nesimțite vor renunța la vechii colaboratori, înlocuindu-i cu alții noi pe care îi cunosc și pot conta pe ei. În ziare vor apărea mai rar și nu pe prima pagină. Dar totuși vor mai apărea fiindcă poporul nu îi va da complet uitării.

„Dacă aș fi acum printre ei, se gândește Frank, n-ar fi tot atât de speriat și de nesigur?" Nu știe. Nu știe ce expresie ar avea ochii lui. Ar putea sta lângă ei, dar nu stă și oricum omul nu poate ști ce privire are. Până una-alta se bucură că nu e printre ei. Nu are ce căuta acolo.

Și totuși ce s-ar întâmpla dacă ar fi ca ei? Au o culoare nesănătoasă. Burțile umflate dovedesc lipsă de mișcare. La servici se duc cu mașina, de la servici se întorc tot cu mașina, cu mașina se deplasează la ședințe, recepții, pe terenul de sport, la festivități, la aniversări, la servici stau în fotoliu, acasă – pe o canapea comodă. O dată sau de două ori pe an merg la vânătoare, o lună își petrec concediul la mare pe o plajă inaccesibilă altora, ziua lor de lucru

durează șaisprezece ore, chiar mai mult, șaisprezece ore de consfătuiri sterpe, de hotărâri contradictorii, ședințe operative la care se constată că nu au fost îndeplinite sarcinile trasate la ședințele anterioare și se trasează alte sarcini care de asemenea nu vor fi îndeplinite, nu au timp, nu au timp pentru nimic, sunt nervoși fiindcă au de rezolvat mii de probleme radicale care îi împiedică să se ocupe de problemele serioase. Asta e viața lor!

Toți sunt grași, s-ar putea spune peste măsură. Frank îi cunoaște de mult, îi ține minte încă de pe vremea când erau niște revoluționari colțuroși. Este indiscutabil că au fost revoluționari colțuroși pe vremea când însăși revoluția era colțuroasă. De atunci revoluția s-a rotunjit și ei o dată cu ea. La fel ca și mortul.

Defunctul a fost un om dur și colțos, cu o fire la fel de colțoasă. În ultima fotografie făcută de Frank are o expresie nedefinită și confuză, ochii îi sunt inundați de grăsime, iar obrajii buhăiți. Știe că acesta este un lucru anormal fiindcă la vârsta defunctului bărbații capătă o expresie hotărâtă și sigură; în fotografiile din tinerețe arată ca niște mormoloci, iar figura lor capătă un aer definit numai după ce li s-a fixat caracterul. Defunctul a avut înfățișarea unei adevărate personalități mai degrabă în tinerețe fiindcă, o dată cu trecerea timpului, profilul ascuțit a început să fie inundat de un strat de grăsime nesănătoasă, pierzându-și caracterul personal; fotografiile lui puteau să apară numai retușate și întotdeauna i se adăuga ceva fiindcă altfel în locul feței apărea un oval alb și nedefinit, ceea ce îl enerva.

Frank era prieten cu defunctul din clasa întâia. De atunci și până nu demult fuseseră tot timpul împreună, la bine și la rău. Au știut să înfrunte și cel mai serios examen al vieții: când doi bărbați se îndrăgostesc de aceeași femeie. Frank avea senzația că fără el nu este întreg, ci numai o jumătate.

Ce reprezintă astăzi defunctul? Un obiect de studiu. Frank s-a agățat de prietenia lui cu o îndârjire disperată. Vroia ca el să-i aparțină. În întregime. A fost o vreme când l-a evitat, după care a început să-l caute cu obstinație, îi știa fiecare pas, hotărâre sau ezitare. Era curios să afle ce i se poate întâmpla și ce poate ajunge un om cum a fost prietenul lui defunct.

Despărțirea nu s-a produs brusc sau dramatic, ci mai degrabă discret și liniștit. Dacă ar fi fost întrebat ce are împotriva fostului

său prieten, Frank s-ar fi mirat că au ajuns până aici. Nu s-au despărțit, apucând-o pe căi diferite. A fost o vreme când se mai întâlneau și se mai căutau fiindcă se simțeau bine împreună. Până astăzi nu a aflat adevăratul motiv al despărțirii lor. S-au iubit și la un moment dat au încetat să se mai iubească, s-au înțeles bine după care nu s-au mai înțeles. E un lucru întâlnit destul de frecvent.

A sosit o vreme când defunctul a început să se teamă de Frank. Poate intuia că acesta știe multe despre el și aflase care e sfârșitul celor despre care se cunosc prea multe lucruri. Dar pe vremea aceea oricine și orice îi inspira frică. Se temea până și de umbrele din jurul său, al căror număr creștea.

Frank se apropie de catafalc și privește fața vechiului său prieten. Se miră dându-și seama că nici o strună a sufletului său nu vibrează. În prezența morții omul se înmoaie, simte nevoia de reflecție și pietate. Dar Frank nu simțea nimic. Nici bucurie, nici tristețe, nici liniște, nici tulburare. Dispăruse un om care îi era complet indiferent. Lui și celorlalți. Din păcate, atât timp cât sicriul se va afla în această sală, oamenii vor simula emoția, compasiunea și toate celelalte sentimente. Avea loc o despărțire regizată. Un doliu organizat, un spectacol al durerii bine pus la punct.

Orchestra invizibilă de la galerie intonă primele acorduri ale muzicii funerare. Cei șase bărbați care formau garda de onoare își îndreptară și mai mult spinarea, rămânând nemișcați în poziție de drepți. Doi oameni deschiseră canaturile ușii grele din bronz. În turnul din apropiere orologiul bătu ora opt. Frank prinse în raza obiectivului primii oameni care intrară în sală după care ieși puțin afară. În vântul tăios și neplăcut așteptau sute de oameni înghețați. Mulțimea îndoliată se puse în mișcare. Mai întâi au trecut prin fața catafalcului și au depus coroane de flori delegațiile de la uzine, cooperative, uniuni de creație, organizații sociale și politice. Maestrul de ceremonii dirija din umbră intrările. Criteriul de bază îl constituia importanța organizațiilor din care făceau parte.

Mulțimea aflată în mișcare abia a observat că în sala funerară există câțiva inși care nu o părăsesc deloc. Erau oamenii de ordine și supraveghetorii care văd totul și au sarcini bine stabilite. Sunt destui oameni în fața clădirii? „Rezervele" ar trebui să ajungă pentru o oră. Responsabilul cu această problemă are experiență în evaluarea numărului de oameni și știe câți pot trece într-o oră prin fața

catafalcului. Dacă numărul celor de afară se împuținează, el se duce în spate, unde e biroul comisiei de organizare a înmormântării. Acolo există cineva care va pune mâna pe telefon și va suna la o uzină sau la o școală. Coloana trebuie să fie continuă, ar fi penibil dacă s-ar crea spații goale, adică dacă n-ar avea cine să mai treacă prin fața catafalcului. Totul este bine organizat. Această despărțire nu seamănă deloc cu manifestarea spontană a unei compasiuni adevărate și nu exprimă un sentiment real al pierderii. Dar nimeni nu intenționează să exprime așa ceva, important fiind numărul. Un număr impresionant de două sute de mii de oameni au venit să-și ia rămas bun de la omul de stat. Fiecare din cei care se perindă prin fața catafalcului, este conștient că nu e vorba de o pierdere foarte mare, fiindcă defunctul fusese de multă vreme renegat și uitat; în ultimele luni parcă nu mai trăia și numai o boală subtilă l-a scăpat de o cădere psihică, ferindu-l de o izgonire rușinoasă din fotoliul prezidențial.

Răul care se cuibărise de mult în trupul lui l-a păzit pe el și pe cei din jurul său de o grămadă de neplăceri. Toți știau că suferă de o boală incurabilă care avea să-i fie fatală. Muribunzii nu trebuie implicați în nici un scandal public. Înainte nimeni n-ar fi acordat atenție acestui fapt, dar în zilele noastre moartea naturală a devenit o soluție mai bună decât un faliment politic în care trebuie să speli un morman de rufe murdare, să explici, să organizezi și să asiguri multe lucruri. Așa e mai bine. Defunctul nu mai stânjenește și nu mai dăunează nimănui.

Depunerea coroanelor însuflețește un pic ritmul monoton și lent al despărțirii. Vor fi depuse multe coroane. Frank poate să estimeze numărul lor. Toate în afara celor două care au fost aduse înainte de a se deschide sala sunt formate din crengi de brad și crizanteme roșii artificiale. Anul acesta s-au găsit puține flori naturale, care de aceea au fost scumpe. Frank rămase aproape surprins observând în mulțime câțiva oameni cu un buchet de siclame și de garoafe roșii. Dar cel mai mult îl impresionă o fată tânără care așează lângă catafalc trei crengi de liliac alb. Fata putea să aibă în jur de optsprezece ani, nu mai mult. Să fi fost o rudă? Dacă era așa, n-ar fi venit singură. Un asemenea buchet costa aproape o sută de coroane. Pentru o tânără o sută de coroane reprezenta o grămadă de bani sau în cel mai rău caz câteva perechi de ciorapi. Cu defunctul nu putea avea nici o legătură, fiindcă făcea parte din generația care îi cunoaște numele,

funcția și discursurile monotone și plicticoase. Poate că într-o anume împrejurare a ajutat-o? Poate a avut greutăți materiale și el i-a înlesnit intrarea la facultate? Sau poate l-a rugat să intervină pentru ca tatăl ei să fie eliberat din închisoare? Fata e drăguță, iar femeile frumoase au avut întotdeauna trecere la el, poate chiar prea multă trecere. Sau poate fi numai o biată fată naivă pe care o impresionează înmormântările.

Moartea este gravă în orice ipostază. Și oamenii sunt gravi în fața morții. Frank știe cum oamenii se întristează când întâlnesc cortegiul funerar al unui necunoscut, li se întunecă privirea pentru o clipă și încep să mediteze la caracterul efemer al vieții. Și în această sală oamenii umblă în vârful picioarelor deși covorul moale din pluș roșu le-ar înghiți pașii. De catafalc se apropie primul grup de oameni înghețați și încurcați care se uită mirați și puțin speriați în jurul lor. Nu înțeleg mare lucru din ce se întâmplă. În afară de câțiva care și-au pierdut recent o rudă ei nu știu nimic despre moarte. Frank aruncă o privire încărcată de ură unui profesor care și-a adus aici o clasă întreagă. La ce bun? Copiii de șase ani trebuie să aștepte afară în frig. Ce rost are?

Au înghețat. Peste câteva clipe vor rămâne perplecși, încurcați și tăcuți, după care se vor împrăștia, uitând încăperea ciudată în care un nene sta întins pe catafalc. Mulțimea înaintează. Moartea este gravă; indiferent ce părere au avut despre defunct, aici oamenii simt apropierea morții, sunt deprimați de măreția ei neclintită și încep să mediteze la sensul și efemeritatea vieții. Să fie acestea gândurile lui?

Nu sunt mai degrabă gândurile morții însăși? Să-i fi speriat și îngrozit moartea? Cine l-a cunoscut, cine a avut o părere bună despre el, cine simte dispariția lui ca pe o pierdere irecuperabilă? Frank îi scrutează cercetător pe cei care pleacă. Ochii lor exprimă compasiune? Tristețe? Ochii celor care nu-i cunosc numele, dar care l-au făcut răspunzător de multe lucruri străine lui exprimă o bucurie malițioasă sau mulțumire?

Numărul lor este mic. În privire nu li se citește nici dragoste, nici interes, nici invidie. E adevărat că moartea e un lucru serios, dar atât și nimic mai mult. Răposatul a fost indiferent celor mai mulți dintre ei. Nu-l cunoșteau, nu știau cine și cum e, nu știau aproape nimic despre el.

Frank a participat la mai multe înmormântări de stat, inclusiv la unele la care oamenii veneau cu lacrimi în ochi. Aici oamenii nu plâng. Defunctul care, după cum scria presa și se spunea la radio, fusese o persoană importantă și de neînlocuit, era foarte singur. Nu avea pe nimeni.

Desigur tot ceea ce se petrece aici este un teatru. Din motive de neînțeles oamenilor le plac înmormântările. Înmormântarea de acum are o regie perfectă; de la galerie se aude o muzică impresionantă, insinuantă și tristă, sunetele ei se reflectă în cristalul strălucitor al candelabrului, ard focuri grecești electrificate, gărzile de onoare fac cu schimbul, predomină roșul, verdele, se filmează, se televizează în direct, peste tot unde te miști te izbești de o psihoză organizată a durerii, dar toate astea sunt puțin importante. În ciuda portretelor mari înrămate în negru care sunt expuse în vitrine, a felinarelor aprinse de pe stradă, a muzicii tânguitoare care se aude la radio și la televiziune, în ciuda miilor de oameni ce vin să-și ia rămas-bun, el este singur, este mort și foarte singur; în timpul vieții mulți l-au înjurat, mulți l-au disprețuit, mulți l-au bârfit pe drept și pe nedrept. Acum oamenii nici măcar de asta nu mai au chef, fiindcă a dispărut, nu mai există, a plecat în mod irevocabil din viața și din conștiința lor. Să fi fost acest om mare atât de lipsit de importanță, încât acum nimeni nu simte nici un fel de compasiune, batjocură sau bucurie malițioasă? Să fi fost într-adevăr atât de neînsemnat? Dispariția lui să nu fi impresionat pe nimeni? Nici măcar pe cei cărora le-a făcut rău? Fiindcă a făcut mult rău și a distrus multe vieți omenești.

Nici măcar aceștia nu sunt impresionați. Se află aici numai moartea, gravă și nimic mai mult. Nimeni și nimic altceva.

Frank tocmai fotografia un grup de șase pionieri în momentul când garda de onoare formată din șase generali preda ștafeta. În sală se auzi un oftat prelung și oamenii încremeniră la locurile lor, îndreptându-și privirile curioase spre ușă. Frank auzi clar un „ach" exclamat pe mai multe tonuri. Nici măcar nu-și întoarse capul fiindcă bănuia ce se întîmplă la intrare; era ceva care se putea citi și simți din toate privirile. Care va să zică a venit? Câte lucruri neplăcute s-au auzit despre ea! Prin urmare așa arată? Ce-i drept, are fața acoperită cu un voal, dar și prin el se pot vedea trăsăturile unui chip frumos. Se spune că nu au avut o căsnicie prea fericită. Prea fericită?

Au dus-o rău, de-a dreptul mizerabil. Ea îl înșela și el de multe ori o bătea.

Din turnul apropiat se auzi a unsprezecea bătaie a orologiului. Cei din față se dădură la o parte pentru a face loc văduvei. Era însoțită de tatăl ei și de sora defunctului. Fratele ei, ambasadorul, o sprijinea de braț. Dramatismul acestor clipe ajunse și la galeria de la etaj. Zări capetele a doi muzicanți și la un moment dat orchestra intonă câteva acorduri nesigure.

„A rămas încă frumoasă și suplă ca o șerpoaică", constată Frank. Cu siguranță că nu era singurul care gândea astfel fiindcă toți, mai cu seamă femeile, o măsurau cu priviri curioase. Ce picioare! Of! Ce blană de astrahan! Ce pălărie!, O, Doamne!

Și Frank o măsură din cap până-n picioare. Avea picioare lungi, superbe. Blana? Era adusă de la Moscova. Pălăria? De la Viena. Ciorapii fini, geanta, mănușile? Tot de la Viena. Fusese prevenită că bolnavul este incurabil.

Fratele ambasador conduse delicat văduva până în fața catafalcului. Toată lumea încremeni, iar Frank simți furnicături pe șira spinării. Ce va face? Cum se va comporta în aceste clipe? Spre mirarea lui se descurcă onorabil. Rămase o clipă în fața sicriului, iar prin voalul transparent care polariza toate privirile i se vedea fața palidă, nedormită și buzele strâns încleștate; stătea dreaptă și n-avea lacrimi în ochi. O clipă îl fixă pe mort cu privirea, dar nu făcu nici o mișcare care să-i trădeze emoția. Era rece, gravă, sobră, deloc emoționată. În schimb sora răposatului izbucni într-un plâns sfâșietor. Văduva se apropie de ea, o sprijini de braț și o conduse de partea cealaltă a sicriului. Aici se aflau trei scaune. Văduva se așeză pe cel din mijloc, în dreapta – tatăl defunctului, iar în stânga sora. Fratele ambasador stătea în spate. Frank nu putea să nu-l admire pe maestrul de ceremonii care dirija totul din culise. Regia era perfectă și chiar ideea cu cele trei scaune fusese nemaipomenită. Sau poate totul era pus la cale dinainte?

Scaunul este întotdeauna privilegiul văduvei. El trebuie să existe. Prin urmare, văduva ședea. Frank o admira, îi plăcea nespus de mult fiindcă nu juca teatru, nu simula sentimente pe care nu le avea, era văduva omului de stat, ceea ce presupunea că avea o serie de obligații importante atâta timp cât era dispusă să colaboreze și nimic mai mult. Protocolul o obliga să stea aici un sfert de oră; degeaba cei

care doreau să devină martorii ocazionali ai unei tragedii sau comedii senzaționale așteptau să o vadă leșinând sau plângând isteric.

Nu o aștepta o viață deloc ușoară. Se vor năpusti asupra ei, îi vor urmări fiecare pas, bârfele nu vor conteni, ci dimpotrivă se vor înteți, îi vor confisca vila de lângă oraș, unele lucruri se vor complica, va trebui să se limiteze în multe privințe, iar pensia, oricât de mare ar fi, nu va putea substitui toate posibilitățile de până atunci. Să fie toate astea un ghinion atât de mare? Va rămâne o femeie frumoasă, dar numai femeie, va avea o mașină cu număr de înmatriculare străin, iar atunci când va stârni valuri de interes va putea trăi în largul ei, își va trăi viața cu lăcomie așa cum și-a dorit mereu fără a se mai poticni de opreliștile pe care i le ridica în drum poziția socială. Ea însăși probabil consideră această zi ca pe o eliberare. De acum înainte o aștepta o viață mai ușoară.

Gurile rele vorbeau că ar fi amanta unui cunoscut actor care se strecura prin ușa din dos a vilei. Frank știa că toate acestea nu sunt decât bârfe. Vila era păzită zi și noapte de agenți secreți. Nu putea fi atât de naivă. Dar nu o dată i s-a întâmplat să vadă mașina parcată pe o străduță lăturalnică. Actorul despre care se comenta atât de mult nu locuia acolo. Frank știa a cui casă se află pe acea stradă. Meseria îl obliga să cunoască adresele membrilor protipendadei.

O fixă cu o privire atât de insistentă încât ea își întoarse pentru o clipă capul. Privirile li se încrucișară. Nici unul nu tresări. Frank închise puțin ochii în semn de salut sau compasiune. Nu aștepta să primească răspuns fiindcă știa că nu îl iubește. Cu toate aceasta și ea își miji ochii, atât de discret încât el probabil fu singurul care observă.

Îndreaptă spre ea obiectivul aparatului de fotografiat, ceea ce o făcu să tresară. „Te rog nu mă poza!" Frank ridică imperceptibil din umeri. „N-am ce face, ca și tine nu mă aflu aici la distracție, înțeleg că nu vrei să te fotografiezi, dar la agenție n-aș fi privit cu ochi buni dacă n-aș avea fotografia ta, trebuie să mă prezint cu fotografii, așa mi se cere. Iar tu nu vei păți nimic..."

Privind în urma ei, Frank își aminti deodată de Martin. Unde e? De ce nu a venit cu mama lui? Era fiul lui, fiul lui legitim, iar acum nu mai avea nici o importanță că fusese izgonit din familie după incidentul neplăcut petrecut la universitatea din Moscova unde își făcea studiile. Este obligat să-și răscumpere acest păcat până în mormânt ca pe vremea evului mediu? Martin era unicul lui fiu și

Frank știe cât de mult ținea la el, dar acesta probabil nu putea să uite că a fost alungat și suferea. De ce nu a venit? Nu a vrut el sau văduva? Din prima clipă s-au urât. O asemenea ură nu pălește niciodată.

Băiatul obișnuia să se urce pe genunchii lui Frank și să boxeze cu el, făcându-l knock-out, bineînțeles dacă mânca înainte o porție mare de spanac. Pe atunci răposatul mai era cu Marghita, prima lui soție. Frank se simțea bine în familia lor fiindcă răposatul încă nu descoperise în el geniul omului de stat și îl preocupa mai mult soarta altora decât propria lui persoană. Mai târziu a început să i se pară că Marghita nu e suficient de reprezentativă. Nu reușea să țină pasul alături de el. Și în plus se îngrășase. Divorțul era cât pe aci să-i distrugă cariera, dar la ce i-a folosit această carieră? Poate că fără ea nu s-ar fi aflat acum aici.

Marghita era întotdeauna calmă, bine dispusă, îngăduitoare față de capriciile și aventurile lui, iar o dată i-a mărturisit: „greu să-l ții în frâu pe taurul ăsta!" Frank a intuit înaintea defunctului sfârșitul vieții lor de familie. În perioada când s-au despărțit el se afla în capitală. Vestea divorțului lor nu l-a surprins. Târfa aceea blondă, cum o numea pe vremea aceea pe văduva care tocmai părăsise sala funerară, știa bine ce vrea, iar răposatul s-a lăsat subjugat de farmecul ei. Frank se mira că a găsit în el putere să facă un pas atât de riscant, care îi putea rupe șira spinării. Pe atunci asemenea aventuri erau privite cu mult simț critic, iar Galovič îi urmărea cea mai mică greșeală.

Pe Frank nu-l mai lega nimic de fostul său prieten de care sufletește se despărțise cu câteva luni în urmă. Dar de Marghita îi părea rău. Își aducea aminte de ea de multe ori și de fiecare dată își propunea să o caute. Marghita era o femeie excepțională, iar prostul de bărbatu-său nu-și dădea încă seama ce a pierdut. Marghita știuse să-i creeze o oază de liniște și de siguranță, atât de necesară în viața lui agitată. Nici o femeie nu o putea înlocui, cu atât mai puțin blonda. Frank își închipuia că divorțul și cea de-a doua căsătorie îi vor dăuna, dar s-a întâmplat exact invers; defunctul a avut o ascensiune rapidă, ajungând în cele din urmă omul numărul unu din ținut. Dar ori de câte ori se întâlneau nu-și putea reprima senzația că decăderea și descompunerea lui morală s-au datorat acelui pas fatal. Nici măcar un taur ca el nu putea satisface pasiunile

acelei blonde și nu se putea adapta stilului ei neconvențional de viață. Multă vreme a fost convins că ea l-a împins tot mai sus, trăgându-l în același timp în jos.

De unde a apărut? Cum a ajuns în biroul lui? În primul moment a crezut că e lucrătura lui Galovič care era în stare de orice. Dar blonda? Despre ea nu avea încă o impresie bine formată.

De unde a apărut? Pur și simplu și-a făcut apariția într-o bună zi. Frank își amintește ziua aceea de parcă ar fi fost ieri...

Treptat a ajuns omul numărul unu din ținut. Un om puternic. Guvernul revoluționar i-a întins o mână. Când l-au trimis aici, i-au spus că au avut în vedere calitățile lui, iar ținutul are oameni îngâmfați, multe porcării și nimic nu merge ca lumea: livrările, achizițiile, producția, transportul. Catolicii începuseră să ridice capetele și să protesteze, țăranii nu vroiau să intre în cooperative. L-au trimis aici ca să facă ordine. „Du-te și vom fi alături de tine, te vom ajuta și vom aștepta roadele muncii tale...".

S-a dus. Știa să fie perseverent, dur, inflexibil acolo unde era nevoie, neobosit și incoruptibil. Zi și noapte se afla într-o activitate febrilă, călătorea mult prin regiune și apărea pe neașteptate acolo unde se întâmpla ceva și trebuia curățat un colț plin de praf. Se agita, ducea muncă de convingere, ruga, amenința, țipa, juca teatru și nu-l interesa dacă are sau nu dreptate; avea putere deplină, curaj suficient să ia o hotărâre și destulă energie ca să treacă la fapte, semănând cu un Hercules provincial care avea sarcina supranaturală de a curăța 1000 de grajduri. Făcea curat. Făcea curat fiind pe deplin conștient că se epuizează. Nu o dată i s-a întâmplat să-l trezească pe Frank la miezul nopții ca să-l ia cu el în mașina care-l transporta la un punct de frontieră, controla schimburile de noapte din fabrici, stătea de vorbă cu muncitorii, încerca să le afle păsurile, aranja ce putea să aranjeze, îndrepta ce putea să îndrepte, avea posibilități limitate, dar în vremurile acelea tulburi ale revoluției rămânea, în ciuda tuturor greșelilor, omul potrivit la locul potrivit, plin de o energie și un elan imprevizibil și, deși părea dur, era uneori animat de intenții bune și de înțelegere față de semeni. Mai târziu a început să dispună de mijloace și posibilități mai mari. Dar omul nu mai era același.

De Frank îl lega o veche prietenie; se simțeau bine împreună și chiar dacă uneori exagera, îi împărtășea toate grijile și se sfătuia cu

el de fiecare dată când pregătea o acțiune. În felul acesta Frank a devenit confidentul lui, consilierul lui neoficial, conștiința lui albă și neagră. Nu o dată Frank l-a avertizat de iminența unei căderi, dar prietenul lui nu făcea decât să râdă și să spună că nu are timp să se gândească la carieră, că o să ardă înainte de-a apuca să fie recunoscut, dar a prins acest moment, a făcut carieră și nu a ars înainte de a fi mistuit încet de flăcările ei. Se simțeau bine împreună în timpul deplasărilor ncoturne. Putea să adune multe materiale inedite fiindcă ținutul se afla în mișcare, iar Frank se mișca o dtă cu el și cu ajutorul prietenului său influent pătrundea acolo unde alții nici măcar nu visau să ajungă.

I se confesa în toate. Avea încredere în el. Uneori se plângea cât de puțini sunt cei pe care se putea bizui fiindcă toți se gândeau numai la propria lor persoană, vorbeau tot timpul de revoluție, aveau burțile îndestulate de pe urma ei, numai capetele și inimile nu le erau înfierbântate de revoluție.

„Când o să observi că sunt pe punctul de a greși, te rog să-mi atragi atenția..." i-a spus o dată în timp ce se întorceau de la înmormântarea unui prieten, fost partizan care se împușcase de frică să nu fie descoperit că s-a lăsat mituit.

Dar când Frank i-a făcut observație o dată, nu i-a picat deloc bine; acesta a fost primul pas pe calea înstrăinării lor.

În anticamera biroului unde Frank îl vizita aproape zilnic ședea o secretară perfectă. Deși pe vremea aceea lumea se adresa cu „tovarăși", din nu se știe ce motive ei i se spunea „doamna Horňáková".

– Ce doriți, vă rog? îl întrebă ea nesigură. Frank rămase din nou șocat. Se ridică în picioare fără a-și putea desprinde privirea de la acea apariție.

– Nimic, răspunse zâmbind. Am venit la șef.

– La șef? Așa prin urmare... Tovarășul președinre este ocupat. Nu poate să primească pe nimeni.

– Pe mine mă primește, răspunse el cu o siguranță care o scoase puțin din sărite. Îmi dau seama că sunteți nouă? o întrebă complet inutil. Apoi fără a mai ține seama de gesturile ei, se apropie de ușă și o deschise brusc. Prietenul lui privea visător pe fereastră. Tresări, simțind că e privit. Apoi se ridică în picioare, îl luă în brațe și ieșiră împreună în anticameră.

– Trebuie să ţi-o prezintă pe noua mea secretară... spuse făcând parcă un efort.

– Tovarăşul are întotdeauna la mine uşa deschisă. Şi vă rog să ne faceţi câte o cafea tare...

Pe Frank îl surprinse neplăcut tonul lui fals şi nesigur. Înţelese despre ce-i vorba; situaţia era foarte clară. Îi venea să fluiere de uimire. Va să zică, asta e? Ei, ... odată şi odată trebuia să se întâmple. Doamne, probabil altfel nu se poate! Situaţia de acum este normală şi firească, nu cea dinainte.

Rămaşi singuri, nu se putu abţine să nu-l întrebe:

– Şi doamna Hornáková?

Prietenul puternic se făcu mic în scaun.

– Pe doamna Hornáková a trebuit să o transfer în altă parte.

– Unde?

– La oficiul de documentare.

Orice întrebare devenise inutilă. Totul era clar. Tânăra blondă avea ce să ofere şi părea că ştie cum trebuie să ofere.

Conversaţia se închega greu. Venirea neaşteptată a lui Frank îl luase pe nepregătite. Se simţea în culpă. Era puţin jenat că alaltăseară când fuseseră împreună nu-i spusese nimic fiindcă asemenea schimbări nu se produc peste noapte. Toate cele întâmplate confirmau presimţirile lui Frank care ştia că rareori relaţiile dintre şefi şi secretare sfârşesc bine şi fără complicaţii. Dacă tot venise aici, cel puţin formal ar fi trebuit să fie mutată în altă secţie. De preferat era să nu fi venit deloc. La servici nu se poate păstra nici un secret.

Celălalt se gândea la acelaşi lucru fiindcă spuse pe neaşteptate:

– Are o putere de muncă fenomenală, deşi arată cum arată.

– Ştii câte lucruri circulă pe seama ei? îl întrebă Frank.

– Nu eu, ci serviciul de personal a angajat-o. Pe Hornáková a trebuit să o mut, fiindcă a comis o indiscreţie care la un moment dat ar fi putut să ne coste.

Frank se amuza de încurcătura lui. „Nu trişa, frăţioare, se gândea în sinea sa, pe mine nu mă poţi trage pe sfoară şi nici n-ai de ce, eu te înţeleg; din toată afacerea asta ea nu are nici un câştig; în rest promite, de fapt ar putea să arate şi mai prost. Dar tu ai fost mereu norocos..."

– Arată superb, spune Frank. Dar ai grijă să nu-ţi pierzi capul de tot, mai păstrează ceva şi pentru tine.

– Imediat îţi trec minte tot felul de lucruri... Eu? Să-mi pierd capul? zâmbi celălalt, dar zâmbetul lui nu prevestea nimic bun.

„Nu fi atât de sigur pe tine! se gândi Frank. E o istorie ciudată care începe altfel decât cele pe care le cunosc eu. Este prima oară când îmi ascunzi ceva şi joci teatru. Stăpâneşte-o cu plăcere! Şi mie mi-ar plăcea. Şi chiar dacă ar circula sute de vorbe, eu îţi doresc să fie o istorie la fel de banală ca toate celelalte. Datorită ostenelii tale, într-un fel o meriţi. Dar fii atent, există cineva care stă mereu la pândă: Galovič!"

Blonda îi servi cu cafea. În timp ce se îndepărta, amândoi îi admirară îndelung picioarele. Apoi îşi aruncară o privire plină de înţeles.

– Arată ca o nevăstuică, nu-i aşa? îl întrebă pe Frank, dându-i un ghiont în spinare. Atmosfera se destinse, stânjeneala care plutea în aer dispăru ca prin farmec.

– Ar fi mai bine să nu o etalezi...

– Să o ţin deoparte? Nu sunt burghez! Nu se mai poartă asemenea maniere!

– Crezi că astea sunt maniere mai bune? Nu crezi că de fapt au rămas aceleaşi?

– Vorbeşti prostii. Mă cunoşti de prea multă vreme. Astea nu sunt decât nişte porcării...

Au căzut de acord că toate sunt găinării. Şi cu asta basta. Între ei nu se putea schimba nimic, fiindcă trecuseră prin situaţii mult mai grele.

După ce aruncă o ultimă privire acelei blonde superbe, Frank înţelese însă că relaţiile dintre ei se vor schimba. Blonda ştia ce vrea şi mergea direct la ţintă! Cunoştea bine regulile acestui joc străvechi. Femeia care aleargă după un bărbat încearcă să-l izoleze cât mai repede de prieteni. Dacă nu reuşeşte, nu mai este atât de sigură pe el.

Seamănă cu o nevăstuică. Deşi a plăcut-o, din prima clipă i-a fost antipatică. A început să-şi viziteze prietenul tot mai rar. Cafeaua nu mai era la fel de bună ca cea de altădată... În plus avea impresia că prezenţa lui nu mai e atât de binevenită ca înainte.

Nu îl vizita nici acasă fiindcă se simţea penibil în faţa Marghitei. Nu vroia să facă figuraţie în comedia care se petrecea sub ochii lui. Marghita nu era oricine, fusese la cununia lor, prin urmare îi lega o veche şi afectuoasă prietenie.

Frank nu trebuia să vadă tot ca să înțeleagă tot. Prietenul lui era din ce în ce mai pătruns de noua situație. Nu mai era atât de zelos și punctual ca altădată, pleca mult în delegații, iar oamenii începeau să se întrebe ce fel de delegații erau acelea.

Nu-i reproșa nimic. Prietenul lui era fericit, ce putea să-i dorească mai mult? Se va arde? Se va încinge? Își va complica viața? Va eșua? Fericirea nu se măsoară în funcție de timp sau de alte criterii. Fericirea există sau nu, iar atunci când există poate fi stricată, distrusă, dar niciodată anulată retroactiv. Și fiindcă niciodată nu poate fi altfel, fericirea unuia o plătește întotdeauna altul. Dar Frank nu putea rămâne indiferent atunci când cel care plătea era tocmai Marghita. Și încă ceva îi mai trecea prin cap. Nu căzuse cumva în cursa lui Galovič?

Timpul i-a infirmat aceste bănuieli. Divorțul și nunta au fost comentate pe larg, stârnind oprobriul general. Sosise vremea lui Galovič. Dar el nu s-a amestecat, nu a comentat moravurile descompuse ale tovarășilor conducători care înlocuiseră vigilența cu comoditatea și plăcerile personale. Nu a comentat că cei care trebuie să slujească drept pildă se cufundau tot mai adânc într-o mocirlă morală. Poate că s-a înșelat, iar blonda fusese într-adevăr angajată de serviciul personal. Era nu numai o blondă superbă, ci și o stenodactilografă perfectă cu maniere desăvârșite.

Poate că pe vremea când a cunsocut-o Frank între ei nu exista încă nimic. Dar în viața lui fusese martorul multor povești de dragoste asemănătoare așa încât bănuia că o schimbare devine iminentă. Șeful era un om cu răspundere și cu o agendă de lucru bogată. Mobiliza, intervenea, calma spiritele, dicta până noaptea târziu comunicări, anunțuri, cuvântări, nu avea timp pentru odihnă, pentru familie, pentru nimic, vorbea câte șaisprezece și mai multe ore pe zi, se agita, pălea, se încovoia sub povara unor probleme nerezolvabile. Palid și nedormit, se oprea brusc la mijlocul unei dictări pe care o făcea noaptea, își ștergea fruntea și nu mai ținea minte ce a vrut să spună... uita firul principal... Sunt gol, foarte gol... tovărășico, te rog să facem pauză cinci minute. Simt nevoia să beau o cafea tare cum știi să o faci dumneata."

În sertar avea o sticlă de coniac. Coniacul era pentru el o băutură nouă. Nu vodca. Deci coniacul era nou, ceea ce nu constituia un fapt prea îngrijorător. Fiindcă...

Şi nopţile trecute Şeful a făcut o pauză la mijlocul dictării şi a început să-şi şteargă fruntea. Nu juca teatru, ci era într-adevăr foarte obosit. A băut o cafea tare, iar dactilografa ideală a recunoscut că nu-i place vodca...

Au urmat alte seri şi alte dictări. Terminau lucrul după miezul nopţii şi de fiecare dată o conducea acasă fiindcă sărmana locuia departe. La despărţire îi întindea mâna. Poate i-ar fi plăcut să o strângă în braţe, dar nu ştia dacă are voie să îndrăznească. O dată Frank îi povestise ce se vorbeşte pe seama lor.

Secretara lui era perfectă. Trei sute de bătăi pe minut, trei sute de semne curate pe o coală de hârtie. Păr frumos, ochi superbi, picioare zvelte, dar şi trei sute de semne pe minut. Era amabilă, frumos îmbrăcată, bine dispusă, ştia să păstreze o ordine desăvârşită în haosul de hârtii care o înconjura, găsea imediat ce căuta, cunoştea pe dinafară numerele de telefon... Îşi admira şeful fiindcă era neobosit, puternic, inteligent şi simpatic. Bietul de el avea multe pe cap, dar fiind bărbat putea duce în spinare o asemenea povară. Faţă de ea avea o comportare corectă, cuviincioasă. Ştia că o place, dar nu o lăsa niciodată să înţeleagă acest lucru. Începuseră să circule despre ei tot felul de zvonuri, de fapt nici nu erau zvonuri, fiindcă nu lucra prima dată ca secretară. Actualul şef era un tip atât de deosebit, încât de multe ori şi-ar fi dorit să fie altfel. Dar el ştia că nu este aşa cum pare.

Era şi generos . Iar în birou nu avea canapea. Şeful ei dinainte avusese canapea în birou, dar între ei nu fusese nimic. Noul şef o conducea acasă de fiecare dată când întârziau prea mult cu dictarea. Ce-ar fi dacă l-ar invita o dată să bea împreună o cafea? Ar urca? Poate că da. Cu siguranţă, ar accepta!

Să încerc? Ar putea. Dar e mai bine să aştepte...

„Ce-mi trece azi prin cap..., zise Frank în sinea lui, gândindu-se la acea istorie veche. Oricum totul s-a petrecut altfel! Să fi fost ceva între ei? Ceva adevărat? De fapt nu trebuia să se întâmple nimic."

Şi nu era obligatoriu să fi început pe canapeaua din birou sau cu prilejul invitaţiei la o cafea în miez de noapte. Poate s-a întâmplat în timpul unei deplasări speciale în munţii Tatra; în Tatra se pleacă în deplasări adevărate, chiar şi sâmbăta. În timpul unei asemenea deplasări au întârziat până noaptea târziu la o consfătuire inutilă unde fusese examinat planul de dezvoltare al sectorului de agre-

ment, un plan despre care se știa apriori că e irealizabil. Ea bătea la mașină, dar cineva a făcut remarca adecvată că după miezul nopții nu ar trebui să șadă așa pe uscat. Munți. Vin. Lună...

Adormise când a trezit-o un ciocănit discret la ușă.

– Cine e? întrebă. Nu trebuia să întrebe, dar așa se cuvenea.

– Eu, auzi din spatele ușii.

– Dar sunt deja în pat...

– Am uitat ceva. Ceva important.

– Nu se poate amâna până mâine dimineață?

– Pot să uit.

Într-o clipă cumpăni situația. Merită să te gândești o clipă.

– Așteptați puțin. Să-mi pun halatul. În pragul ușii o cuprinse puternic în brațe, o ridică și o duse în pat. Se apăra cu mâinile, cu picioarele, dar nu foarte tare, ci atât cât se cuvine...

Avea mișcări stângace, nu știa să deschidă nasturii halatului și îi trase, rupându-i cu material cu tot. Nu știa dacă trebuie sau nu să-i promită un halat nou, dar mai târziu i-a promis.

Totul se petrecu atât de rapid încât nu mai avu timp să se opună. Primul cuvânt pe care îl îngăimă în clipa când el o căuta înfrigurat cu mâinile fu: dragul meu, dragul meu...

Frank se gândi din nou că a înnebunit. Cu siguranță că asemenea scene s-au mai repetat fiindcă cei doi nu erau genul de oameni obișnuiți să aștepte. Și acum, după mulți ani, Frank își amintea cum l-a privit văduva de azi în ziua când, după ce fusese concediat de la redacție, a intrat să-și ia rămas bun de la prietenul său.

„Vezi..., i se citea în privire, ce-ai pățit dacă ai vrut să mi te așezi în cale, te umflai în pene ca un păun, deși nu-ți convenea... dacă mi te-ai fi pus de-a curmezișul ar fi fost suficient un singur gest, bineînțeles dacă ai fi meritat un asemenea deranj!"

„Oare îl iubește cu adevărat?" se întreba în sinea lui. Nu de teamă, ci din curiozitate.

A fost o despărțire regizată. Mai târziu i-a părut rău că s-a dus. S-au așezat la un pahar de coniac, dar nu aveau ce să-și spună. Fostul prieten se plângea că nu are timp pentru nimic. „Totul este foarte complicat." Începu să se lamenteze, ceea ce nu îi stătea în fire.

– O să-mi lipsești, îi spuse. Dacă mai ai drum pe aici, să nu ne ocolești.

Frank ştia că nu o să-i lipsească, iar el nu o să treacă să-l vadă când o să aibă drum.

– Ştii bine că o să mă opresc.

Şi celălalt înţelesese că va face exact pe dos. Uneori cuvintele au exact înţelesul contrar.

Pe stradă se întâlni cu Marghita. S-a bucurat fiindcă l-a scutit să-i facă o ultimă vizită penibilă.

– Ne ocoleşti, oftă ea.

Ar fi vrut să-i răspundă că nu-i ocoleşte, dar nu avu prezenţă de spirit.

– Da, vă ocolesc...

În felul acesta şi-au spus totul.

– Este un chin.

Făcu semn din cap că-i dă dreptate. „Da, e un chin." Pe lângă ei trecu Galovič în noua lui maşină cu opt cilindrii, cu numărul 001. Prin urmare câştigase competiţia, ceea ce marca sfârşitul unei dispute neplăcute şi publice pentru întâietate. Urmări maşina cu privirea până dădu colţul străzii. În spate auzi vocea Marghitei:

– De unde a apărut aia oxigenată?

Prin urmare şi ea era frământată de aceleaşi griji.

– Nu e vopsită. Va trebui să te obişnuieşti cu ea. Nu e oxigenată.

Nu reuşi să evite o invitaţie la cină. Deşi se eschivă, Marghita nu se lăsă bătută.

– Nu pentru mine, ci de dragul lui Martin.

Nu avu încotro şi trebui să accepte. Marghita pregătise o cină foarte gustoasă, iar băiatul îl făcu knock-out printr-o lovitură bine gândită. Ca întotdeauna se simţeau bine, dar nu-i mai lega vechea intimitate. Ceva nedefinit plutea în atmosferă, ceva la care toţi se gândeau, reflectau şi care îi preocupa mai mult decât ceea ce discutau. Marghita se ţinea tare, simulând că nu ştie absolut nimic şi nu oftă nici măcar o singură dată.

Frank se gândea: „Mai stau o jumătate de oră şi mă scuz că trebuie să-mi fc bagajele. Nu cred că mă vor reţine."

Apoi Marghita a plecat cu băiatul. Frank vroia să se ridice, dar gazda l-a condus pe terasa mare, aşezată deasupra pieţii, unde stătuseră de multe ori, rezemaţi de balustradă, bucurându-se de freamătul vieţii din oraş. Şi de data asta priveau la piaţa slab luminată. Sub ei vuia promenada.

– Nu te supăra pentru această seară..., spuse amfitrionul. Frank dădu din mână.

– Nu mai e cazul să discutăm.

– Divorțez... spuse celălalt decis, fără să ezite nici un pic.

– E treaba ta.

– Este. Dar mă gândeam la Marghita.

– Nu trebuie să-ți faci probleme în legătură cu ea. O să se descurce.

– Sunt convins. Dar mai e și Martin la mijloc.

Frank tăcu. Are dreptate. Mai există și Martin, dar ce poate să facă?

– Nu renunț la el, spuse celălalt tăios.

Frank vru să comenteze că nu e momentul să discute despre acest subiect, fiindcă instanța va rosti hotărârea definitivă, iar de obicei în acțiunile de divorț copiii sunt lăsați părții nevinovate. Avea impresia că este ridicol. Instanță? Cine formează în acest caz instanța? Instanța era el, tatăl lui Martin. Desigur tribunalul va hotărî în funcție de voința lui.

– Să lăsăm asta... îl întrerupse Frank. Nu-ți dau nici un sfat și nici nu te ajut.

– Știu, dar prefer să afli de la mine...

Frank tăcu din nou. Există un procedeu la care trebuie să se fi gândit și prietenul lui. În alte condiții totul ar fi fost mult mai ușor.

Frank se uita în jos. Pe trotuar se plimbau sute de tineri și până la el răzbăteau crâmpeie de discuții, râsete și țipete. Involuntar își aminti de alte momente petrecute împreună pe această terasă. Era o după-amiază frumoasă de duminică, când oamenii ieșeau prima dată la plimbare după o iarnă grea. Stăteau pe terasă și discutau despre sânii unei tinere care merita să-ți sfârâie călcâiele după ea. Apoi Frank s-a urcat pe un zid, fixându-și prietenul în raza obiectivului.

L-a surprins într-o poză patetică și cu perspectivă, cu toată piața sub el. Celălalt a înțeles imediat rostul fotografiei, care evident nu i-a displăcut. Frank mai păstrează și astăzi în arhiva lui personală această fotografie care îl prezenta pe stăpânul orașului și al regiunii într-o frumoasă zi de duminică.

Atunci celălalt i-a răspuns ca în transă:

– Știi... dacă s-ar întâmpla ceva... aici e o mitralieră, dincolo alta. Frățioare, asta nu e casă, ci o adevărată fortăreață.

Frank nu l-a înțeles. Mitraliere. Generația lui va trăi cu obsesia lor până la moarte. Au fost înconjurați de mitraliere, dar totul a fost inutil, au trăit vremuri aspre, dar într-un fel frumoase, frontul era curat, de o parte stăteau cei cu mitralieră, de cealaltă parte...

I-au plăcut vorbele prietenului său. Era un romantic bătrân și nebun. Dar tocmai asta era partea bună... Frank simțea că-l ia cu frig. Îl impresiona cât de relative sunt lucrurile. Aici se afla o mitralieră, dincolo alta... pentru numele lui Dumnezeu, împotriva cui erau îndreptate? Împotriva celor care se bucurau de viață? Ce „s-ar mai putea" întâmpla? Revoluția a eliminat pentru totdeauna acel „s-ar mai putea"! La ce se gândește reprezentantul poporului, al poporului care a ieșit învingător și a avut încredere în el atunci când vorbea despre mitraliere? Nu crede în victorie? Se teme? De cine și de ce?

Și acum, după mulți ani, această amintire îl înfioară. O amintire aduce după sine o altă amintire. Prietenul lui era deja șef de cabinet, omul numărul unu din ținut. O dată se întorceau cu mașina de la o recepție. Se înstrăinaseră complet, dar în trecutul lor mai existau încă multe lucruri comune ca să mai găsească ce să-și spună. Stăteau pe bancheta din spate, iar lângă șofer – garda lui personală. În spatele lor rula o altă mașină cu opt cilindri, mașina poliției. Omul din față, care ținea pistolul ascuns, ațipi o fracțiune de secundă. Demnitarul observă și-l scuturâ:

– Tovarășe! Se răsti la el, „fă-ți datoria!".

Pistolarul tresări, roșind de jenă. A fost un incident mărunt, de care a uitat repede, deși i-a displăcut.

Acum, după mulți ani, îi revenea însă din nou în minte. Doamne, care e datoria pistolarului într-o mașină ce rulează cu 100 kilometri pe oră? Ce s-ar fi putut întâmpla? Un atentat? S-a gândit oare vreodată că ar putea fi victima unui tentat? Și chiar dacă ar fi admis această ipoteză absurdă, ce ar fi putut face un pistolar care rula într-o mașină cu 100 km pe oră? Îi era teamă. Da, așta era adevărul, îi era teamă. S-a întâmplat ca Frank să fie și altă dată martorul acestei frici. Era o frică ciudată, poate ridicolă, dar nu atât ridicolă, cât tragică.

Într-o zi un coleg, fotoreporter, care se ocupa de premierele teatrale și în general de evenimentele culturale, l-a rugat să se ducă

în locul lui la premiera unei piese de teatru originale. S-a mirat de ce l-a rugat tocmai pe el, fiindcă nu se iubeau prea tare.

– Va fi acolo toată protipendada, e resortul tău.

Frank refuză, dar șeful sectorului foto îi dădu aceeași sarcină, invocând un motiv identic; într-adevăr au venit toți membrii protipendadei, dar neînsoțiți. Frank știa și de ce: de la o vreme circulau anumite zvonuri în legătură cu omul de stat și tânăra actriță care juca în piesa respectivă. Omul de stat participa numai la premiere. Și de fiecare dată se plictisea. Directorul teatrului știa dinainte că va avea o vizită importantă. Toți stăteau ca pe ace. Și ăsta era un prilej, poate mai bun decât altele, dar necesita o anume adaptare. La club fusese pregătită o mică gustare care, în paranteză fie spus, costase câteva sute de mii de coroane.

În pauză Frank s-a întâlnit pe culoar cu un fost prieten, care l-a luat pe după umeri, șoptindu-i enigmatic: „Vino!". Au intrat în club, unde se aflau directorul, regizorul și tânăra artistă care îl invitase pe omul de stat. Pe masă erau pregătite gustări și două sticle de vin.

În timp ce directorul povestea despre greutățile pe care le au de înfruntat, regizorul desfăcu o sticlă de vin și turnă în pahare.

Se pregăteau să ciocnească, când ușa din spate se deschise și în pragul ei apăru o femeie în taior negru. Frank o cunoștea. Femeia, care nu se aștepta să găsească o societate restrânsă, se fâstâci o clipă, după care își reveni și traversă repede clubul, ieșind prin altă parte în foaier.

Omul de stat înțepeni. Așeză speriat pe masă paharul cu vin și întrebă cu o voce aspră, șuierătoare:

– Cine e?

Speriat, directorul încercă să-i explice că e fosta lor regizoare, Pavlínová. Toți pricepură că s-a întâmplat ceva care nu trebuia să se întâmple.

– Martanová, nu? întrebă marele om.

Directorul dădu din cap a încuviințare. După soț o cheamă Martanová, dar ca regizoare folosește numele ei. Au reprimit-o cu singura condiție ca după ce soțul ei va fi concediat să-i intenteze acțiune de divorț.

– Lucrează la voi?

Directorul nu se mai putea abține. În schimb regizorul dădu dovadă de mai mult curaj.

– Esta o regizoare bună, a lucrat doi ani într-un teatru de provincie uitat de lume unde s-a remarcat. Nu a avut nimic comun cu uneltirile antiguvernamentale ale soțului său, altfel n-ar fi fost lăsată în libertate și n-ar mai fi avut voie să rămână în teatru.

Omul de stat privea încruntat pahărelul de pe masă.

– Ce legătură are cu reprezentația de azi? Ce rost are prezența ei?

Directorul începu să explice pe larg că premiera este o sărbătoare a întregului teatru, la care participă și cei ce nu joacă și n-au nimic comun cu reprezentația. Teatrul este o familie unită. Acum nu se mai gândea la cât îl costă renovarea, ci asuda, îi era frică, foarte frică, fiindcă devenise conștient că a intrat în dizgrație.

– Șterge-o!

Frank se întoarse repede." Cum de e posibil așa ceva?"

Acum privea șirul de oameni îmbrăcați în negru care înaintau încet în jurul catafalcului, în timp ce prin minte îi treceau cuvintele: „Aici o mitralieră, dincolo alta... Tovarășe, te rog să-ți faci datoria..." și abia acum își dădea seama de unde o cunoștea răposatul pe femeia aceea. De unde putea să o cunoască? Venise la el să-l roage să-l elibereze pe soțul ei, inginer ce fusese condamnat pentru înaltă trădare? Sau mai era încă ceva la mijloc? Îi reveni din nou în minte scena aceea petrecută demult. A intrat, s-a oprit mirată de ce vede, poate s-a și speriat, în mod sigur a fost șocată, apoi s-a îndreptat cu pași grăbiți spre ușa din partea opusă...

Nu, nu putea să fi fost altceva. E posibil să-l fi rugat acest lucru. Nu e întotdeauna obligatoriu să crezi că a fost altceva la mijloc și chiar dacă ar fi, Frank le știe pe ale lui.

Prietenul lui se temea. Îi era frică. El însuși provoca în jurul lui o stare de isterie și suspiciune generală. Dacă multă vreme afirmi ceva, ajungi în cele din urmă să fii convins de ceea ce afirmi.

Dar el îl cunoștea de pe vremea când nu se temea și afirma sus și tare: viața mea e revoluția, iar revoluția e viața mea! Pe atunci aceste vorbe păreau a fi adevărate, nu lipsite chiar de modestie și nu puține au fost situațiile care au dovedit că nu mințea. Dar ce s-a întâmplat și când a început să se producă schimbarea? Când și-a descoperit un alt sens al vieții, în afara celui revoluționar?

Frank își aminti de blondă. Atunci? Din cauza ei? De dragul ei? Îi cunoștea aventurile și de multe ori le-au trăit împreună,

comentându-le savuros. Când a văzut-o prima oară, a simțit imediat că s-a întâmplat ceva, ceva nou, iar cele petrecute ulterior i-au confirmat bănuielile.

În primele nopți petrecute împreună, ea îi șoptea: „Nu te mai consuma atât; menajează-te, cel puțin de dragul meu!"

Iar el îi răspundea: „Revoluția înseamnă mult pentru mine, dar tu ești totul..."

Să fi fost măcar o dragoste adevărată? O dragoste mistuitoare, înălțătoare, care ignoră și justifică tot? Să fi existat măcar din partea lui acest sentiment? Nu a fost martor la întâlnirile lor. Nu poate ști dacă șeful rostea cuvinte frumoase, amețitoare, cuvinte care se spun de obicei femeilor seara sau dimineața?

Chiar dacă a fost o dragoste mare, nu a mai rămas nimic din ea.

Își bătea capul de pomană fiindcă niciodată nu o să afle când răposatul și-a simplificat deviza vieții, afirmând: eu sunt revoluția, revoluția sunt eu.

Să fi fost de vină blonda? Poate. Dar nu numai ea.

4

Din locul unde stătea în spatele uşii, Frank vedea întreaga sală funerară. O coloană nesfârşită de oameni îmbrăcaţi în doliu se perinda încet prin faţa catafalcului a cărui culoare neagră aproape se pierdea în mulţimea pestriţă purtând coroane şi flori. Gărzile de onoare se succedau din zece în zece minute. Orchestra nevăzută cânta fără încetare „Marşul funebru" de Chopin, „Marşul" din Eroica, „Andante cantabile" de Ceaikovski, al doilea pasaj din Concertul pentru violoncel de Dvořák, un fragment din poemul simfonic „Ţara mea" de Smetana, fragmente din „Simfonia a patra" de Brahms. Oamenii se opreau pentru o clipă în faţa catafalcului, priveau faţa mortului, înaintau mai departe, semnau în cartea de condoleanţe şi se întorceau din nou la viaţă, la frig şi la grijile cotidiene.

De fiecare dată când asista la o asemenea ceremonie, Frank urmărea cu multă curiozitate schimbarea fizionomiei oamenilor. Moartea este cu siguranţă gravă, dar imediat după ce i-ai întors spatele, chipul imobil ţi se însufleţeşte, în minte îţi revin gândurile de zi cu zi, simţi că ai scăpat de ceva apăsător, încă nu ai ieşit bine din sală şi începi să faci schimb de impresii cu rudele sau cunoştinţele, comentezi cu jumătate de voce viaţa şi moartea defunctului, ba mai există şi unii care îşi exprimă cu voce tare părerile. Frank auzea crâmpeie de impresii, cuvinte, judecăţi. „Arăta de parcă ar fi fost în viaţă." „Avea numai 52 de ani." „Îi şade bine în doliu. Are cine să o consoleze." „Acum o să-i scadă nasul." „Cine ştie cât adevăr se află în toate astea." „Se zice că nici el nu era mai breaz, îşi alegea secretarele după culoarea părului." „Putea să fie şi mai rău." „A

făcut numai porcării." „Despre morți trebuie să vorbești numai de bine..."

Lui Frank îi trecu prin minte nebunească idee că în sală ar putea fi ascunse microfoane. Cel puțin așa ar fi trebuit să fie. Nu pentru că cineva ar fi intenționat să-i pedepsească pe cei care rosteau vorbe batjocoritoare sau imprudente, ci mai degrabă pentru a servi o lecție. Nu răposatului, fiindcă pentru el nu mai conta nimic, ci urmașul lui care trebuia să tragă concluziile necesare pentru a evita ca oamenii să vorbească la fel la viitoarea lui înmormântare cu funeralii de stat.

Nu o singură discuție din cele care ajungeau la urechile lui era absurdă sau chiar naivă, dar în ansamblul lor aceste crâmpeie alcătuiau o imagine destul de fidelă a vieții și activității răposatului. O imagine nu prea măgulitoare.

„În timpul insurecției s-a purtat ca un laș...!"

Frank se uită repede la cel care rostise aceste vorbe. Era unul din acei indivizi care sunt mereu importanți, bine informați, atoateștiutori și care pângăresc tot ce-i înconjoară. Frank știe cum s-a purtat răposatul în timpul insurecției fiindcă tot timpul au stat alături. Răposatul a fost comandantul unuia dintre cele mai bune detașamente de partizani care au luptat în timpul insurecției. Era curajos, cumpărat și calm. Știa să găsească rezolvare pentru orice situație, chiar dacă era disperată. Povestea de mai târziu cu Juditha nu a avut nici o legătură cu felul lui de a fi și de a se purta în timpul insurecției. Pe vremea aceea cu Juditha totul era în regulă, la fel și cu el. Nici în relațiile dintre ei nu intervenise încă nimic deosebit.

Era hotărât. Știa să fie și autoritar. Cerea o disciplină de fier chiar și acolo unde nu era absolut necesară. Era vanitos, îi plăceau faptele și acțiunile mari, dar nu le săvârșea necumpătat și nu-și arunca oamenii în măceluri lipsite de rost. Era necruțător și poate inutil de aspru. Nici astăzi Frank n-ar ști să spună dacă de multe ori nu a dat dovadă de o cruzime exagerată. El personal se indispunea foarte tare când vedea cum îi împușcă imediat pe soldații pe care îi surprindea dormind în post. Dar mai târziu nemții i-au atacat în flanc tocmai fiindcă sentinela adormise. I-au surprins în timp ce dormeau în satul Klaka și i-au împușcat ca pe niște iepuri. Frank știe ce înseamnă să dormi în post fiindcă și lui i se întîmplase. Poate că în noaptea aceea de pomină sentinela ațipise pur și simplu întâmplător. Nu a aflat niciodată ce s-a întâmplat atunci. Poate că

nemții l-au găsit dormind și i-au tăiat beregata cu pumnalul, sau poate au trecut fără să-l observe, iar soldatul s-a trezit din cauza împușcăturilor. Frank știa ce înseamnă să fii sentinelă: nu o dată stătuse de pază, știa cât de greu poți învinge oboseala care te cuprinde, când pleoapele atârnă greu și ai impresia că una singură cântărește o sută de kilograme, iar ochii ți se rotesc în orbită; o fracțiune de secundă ai senzația că ți-ai pierdut conștiința, dar să fie oare numai o fracțiune de secundă? Degeaba îți muști degetele și-ți dai peste pleoape cu salivă. Toți dorm și tu nu ai voie să te miști din loc, trebuie să stai fiindcă dacă umbli există pericolul de a te deconspira, iar zgomotul pașilor tăi ar putea acoperi un alt zgomot, mai periculos. Trebuie să stai în picioare, fiindcă dacă ședzi te cuprinde mai ușor oboseala.

De fiecare dacă când era sentinelă adormea, aștipea pentru o fracțiune de secundă care putea fi hotărâtoare pentru soarta multor oameni. De fiecare dată adormea, iar comandantul detașamentului îi spunea că o face pe propria lui răspundere.

„M-ar fi împușcat? s-a întrebat Frank nu o singură dată. Dacă m-ar fi găsit dormind, m-ar fi împușcat sau m-ar fi scuturat, zicându-mi: «Scoală-te, idiotule!»"

Frank nu știa dacă a procedat corect sau nu, împușcându-l pe soldat. După moartea lui degeaba a încercat să se consoleze cu gândul că nemții nu urcă noaptea în munți. Totuși o dată ei au apărut exact în momentul când sentinela adormise, ceea ce a însemnat sfârșitul detașamentului lor de partizani care încă de pe vremea aceea devenise legendar. Câți băieți de ispravă au murit numai din cauză că sentinela adormise! Comandantul nu i-a reproșat niciodată purtarea lui isterică, care oricum fusese absolut inutilă.

Nu au vorbit niciodată despre acest lucru, deși obișnuiau să comenteze tot ce se întâmplă. Frank nu-și putea închipui cum ar fi putut trăi el dacă ar fi avut conștiința încărcată cu moartea unui tânăr de 17 ani pe care îl împușcase fiindcă adormise în post. Din fericire nu avea asemenea probleme morale.

În Klaka detașamentul lor a fost distrus în întregime. Legenda că nemții se tem de munte fusese creată de însăși frica partizanilor. Nemții au dat buzna peste ei noaptea; i-au atacat în timp ce dormeau și le-au incendiat adăposturile primitive. A fost o adevărată vânătoare, nu o luptă. Cinci au reușit să scape, dintre care o femeie și un rănit.

Au improvizat o targă din două crengi desfrunzite şi două haine şi l-au transportat pe culmea muntelui; se poticneau, se afundau în zăpadă, căzeau în timp ce rănitul gemea, protesta, se lamenta, cerea un pistol fiindcă prefera să se împuşte decât să mai suporte aceste chinuri... Dar comandantul hotărâse să fie transportat într-un loc sigur. Frank nu bănuia ce are în vedere. Era convins că nemţii nu-i vor lăsa să fugă, că au zilele numărate, iar noaptea nu se mai termină. Dar totuşi au reuşit să-l transporte. Cei trei se schimbau între ei fiindcă Juditha era epuizată şi în plus era femeie. Au trecut. În toiul nopţii au reuşit să străpungă inelul morţii care îi înconjura şi până azi Frank nu poate pricepe cum au reuşit. Se ţineau de creasta muntelui. Dumnezeu ştie de ce aveau impresia că dacă părăsesc coasta îi aşteaptă o moarte sigură. Partizanul înseamnă munte, munţii – siguranţă, şi cu cât sunt mai înalţi, cu atât ei oferă un adăpost mai bun; nu există nici o logică în această judecată, dar în general luptele de partizani nu au nici o logică. Urmăreau creasta muntelui, care era singura lor şansă, erau obosiţi de moarte fiindcă nimic nu poate distruge mai mult psihicul unui om decât înfrângerea. Frank se gândea: încă un pas şi o să cad, încă un pas şi o să cad, dar de fiecare dată făcea mai mulţi paşi, şi chiar dacă nu făcea prea mulţi, ei erau cei mai grei paşi din viaţa lui. Comandatul mergea în faţă, în spatele lui cei doi care transportau rănitul şi în urma lor – Juditha. La un moment dat comandantul ordonă: „Culcat!" Frank rămase în picioare, gândindu-se că ordinul a fost dat ca să se odihnească, dar comandantul şuieră din nou: „Dobitocilor, culcat! Nemţii!" Frank simţi o furnicătură de parcă l-ar fi curentat, oboseala îi dispăru ca prin minune şi în locul ei apărut o frică isterică, frica aceea că a venit sfârşitul, sfârşitul definitiv şi irevocabil.

Stătea întinşi. Cu ochii măriţi de groază, Frank scruta întunericul. O clipă îl cuprinse o speranţă ciudată, ridicolă – poate nu ne-au observat! Dar nu se poate să nu-i fi observat; din bezna ce se aşternea în faţa lor se auzeau ordine şoptite, zgomote, zăngănit de metale.

– Să nu trageţi... şuieră comandantul. Aşteptaţi până încep ei.

Frank nu pricepea deloc. Nu e acelaşi lucru? Dacă nemţii sunt deja aici, dacă stau întinşi la câţiva paşi în faţa noastră...

Nu era chiar acelaşi lucru. Erau pierduţi, dar nu e totuna cine trage primul într-un întuneric beznă. Nemţii nu trăgeau. Nu puteau

să vadă ce fac, dar cu siguranță stăteau culcați și așteptau. Nu se poate ca munții și întunericul să nu-i fi îngrozit.

Simțea că-i pocnește capul, își auzea bătăile ciudate ale inimii, încordarea devenise insuportabilă, secundele erau lungi și durau mai mult decât minutele, minutele – mai mult decât orele, iar orele erau nesfârșite.

– Pentru numele lui Dumnezeu, ce mai așteptăm? gemu rănitul. Vor să ne prindă de vii!

– Taci!, mormăi comandantul. E chestie de nervi.

Frank zâmbi. „Nervi? Ce fel de nervi? Cine îi mai are? Nemții au nervi, își permit să aibă."

Cu toate acestea nemții au cedat primii. Poate i-au lăsat nervii cu un minut, sau cu o fracțiune de minut înaintea lor. I se păru că deslușește un „Ah" rostit în surdină, iar în bezna din fața lui auzi zgomote și sunete ciudate, zăngănit de metale, blesteme înăbușite, trosnetul crengilor uscate călcate în picioare, uruitul unui bolovan care se rostogolea la vale.

Apoi se lăsă din nou liniștea. O liniște absolută. Maiestuoasă. Măreață. Și în această tăcere lui Frank i se păru că o aude pe Juditha. Gemea. Icnea. Avea impresia că i-au cedat nervii, dar rănitul de lângă el era mai atent.

– Doamne, ce se mai f... mormăi el.

Lui Frank situația i se păru de-a dreptul ridicolă și izbucni în râs. Aprinse lanterna și în fascicolul ei de lumină văzu picioarele albe ale Judithei crăcănate în sus; comandantul îl înjură: „Stinge, boule!".

– Se f...? întrebă din nou rănitul, fără nici un rost.

– Da.

– F... Dumnezeul mă-sii! oftă rănitul. Îi venise și lui chef? Era pe moarte și totuși se mai gândea la asemenea lucruri? De ce nu? Și lui Frank i se făcuse chef. Omul nu e din piatră. Cu câteva minute înainte nemții erau aici, iar acum vlăjganul făcea dragoste în zăpadă. Doamne Dumnezeule, ce i-ar face el unuia, dacă l-ar găsi tăvălind o fată în zăpadă chiar sub nasul nemților? I-o fi pus măcar sub fund o haină?

În zori au ieșit din Klaka. Rănitul ardea din cauza febrei. Au intrat într-un sat de munte pe care-l cunoșteau și au bătut la ușa casei primarului care fusese pus de nemți.

– Cine e? se auzi o voce bărbătească nesigură.
– Deschide!
– Cine e acolo?
– Deschide şi o să vezi. De ce mai întrebi?
– Nu deschid. N-aveţi ce căuta aici!
– Îţi dăm foc la casă şi te facem chisăliţă...
Primarul deschise. Îi tremura tot corpul.
– Omule, mă cunoşti... îi spuse comandantul. Primarului îi clănţăneau dinţii. Mă cunoşti, ştii cine sunt. Avem un rănit care are febră. Trebuie să-l îngrijeşti. Dacă i se întâmplă ceva nu există loc pe lumea asta unde să te ascunzi.
– Îi întoarse primarului spatele şi ne făcu semn să ducem rănitul în cameră. Primărița îşi frângea mâinile.
– Nemţii or să mă spânzure..., se jelea primarul
– Nemţii vor mai rămâne aici câteva săptămâni. Noi rămânem pentru totdeauna. Aşa că hotărăşte-te!
Primarul mai vru să zică ceva, dar comandantul îi dădu una peste gură, umplându-l de sânge. Primărița se purtă mai înţelept; tăcută, începu să aranjeze aşternutul care mai păstra căldura trupului ei gras. Întinseră rănitul în pat cu pantofii în picioare.
– Să aduci un doctor, ai înţeles? Nemţii nu trebuie să pună mâna pe el şi nici să moară nu are voie...
Primarul dădu din cap ascultător. Nevasta îl privea cu un aer dojenitor. „Aşa-ţi trebuie... dacă ai primit... idiotule..."
Îi făcură rănitului un semn în chip de rămas-bun şi plecară. Se consolau cu gândul că făcuseră pentru el tot ce era posibil. În felul acesta mai avea o şansă. Altfel, nu. Nu l-ar fi putut căra peste tot după ei.
Toată ziua s-au odihnit în pădure. Juditha se apropie de Frank:
– Iartă-mă... astă-noapte...
Râse cu poftă.
– A fost minunat, Judka! Nu trebuie să-ţi fie ruşine!
– Dacă el e aşa...
Da, aşa era.
Spre seară au pornit din nou la drum. Pe undeva prin apropiere trebuia să fie locul unde opera detaşamentul condus de Ivanov. Frank nu auzise prea multe despre el fiindcă acţiona de partea cealaltă a muntelui. S-au întâlnit totuşi în timp ce traversau şoseaua

națională. Întunericul nu l-a împiedicat să observe că e un detașament de elită, format din treizeci de oameni bine îmbrăcați și bine înarmați. Comandantul rus le ascultă pasul, luându-i cu el. Mergeau pe șosea ca la iarmaroc. „Exact ca la iarmaroc", se gândi Frank. Aveau până și o căruță cu două vaci.

La un moment dat o cotiră pe un drum lăturalnic care ducea spre pădure. Peste aproape o oră ajunseră într-un fel de cătun de munte și intrară într-o casă. Era goală, dar în odaie se făcuse focul.

– Dezbrăcați-vă și făceți-vă comozi..., îi pofti rusul.

Frank nu pregetă să-și pună arma într-un colț, dar prietenul și comandantul lui îl opri.

– Așteaptă...

Se întoarse spre rus.

Acesta îl măsură cu un aer aproape amuzat.

– Prin urmare, ziceți că sunteți din Klaka?

– Nu zicem, ci suntem.

– Dar noi avem alte informații. Am aflat că astă-noapte n-a rămas nimeni viu în Klaka.

– A rămas. Noi am rămas.

– Ne-ar trebui o dovadă.

Rusul pe care-l chema Ivan începu să povestească cum în timpul nopții Klaka a fost încercuită de nemți și nici un șoarece n-a scăpat viu. Oricine se putea lăuda că a venit de acolo. Chiar și un provocator.

Prietenul lui Frank nu se lăsă tras de limbă:

– Suntem obosiți de moarte. Ne e foame. Vrem să mâncăm și să dormim. Mâine dimineață o să discutăm despre tot.

Frank se temu că rusul neîncrezător se va supăra, dar spre mirarea lui fu de acord. Dădu ordin să li se aducă și carne și rachiu. „Ai dracului, ăștia trăiesc bine, ca în vremuri de pace."

Rusul le oferi țigări. Fiecăruia câte un pachet. Frank îi surprinse privirea lungă îndreptată spre Juditha.

– Ați mâncat?

Dădu din cap a încuviințare, dar prietenul lui nu spuse nimic.

– Sus e fân. Puteți dormi pe săturate. Mâine dimineață o să discutăm pe îndelete.

Au urcat în pod. Frank se trânti în fân și adormi imediat. Dormi probabil foarte mult. Se trezi brusc, lac de transpirație. Visase că a fost înconjurat de nemți. Vru să pună mâna pe armă, dar nu o găsi.

În clipa aceea se trezi, bucuros că totul nu a fost decât un vis... Pușca automat nu era lângă el.

Sări în picioare. Ceilalți mai dormeau. Îi trezi.

– Ne-au luat armele...

Ceva nu era în regulă. Au coborât. Casa era goală și numai în fața ușii stătea un vlăjgan cu pușca în mână.

– Unde sunt armele noastre? se înfurie Frank. Soldatul dădu din umeri.

– Comandantul a ordonat...

– Unde e comandantul?

– Nu aveți voie să părăsiți casa. Grupul nostru este în acțiune.

– Ce palmă i-aș trânti tâmpitului ăstuia!.

– Potolește-te, își liniști Frank prietenul. Totul o să se clarifice.

Frank nu era foarte sigur că lucrurile se vor lămuri. Rusul nu-i plăcuse de la bun început.

Seara grupul s-a întors din acțiune. Toți erau bine îmbrăcați și încălziți, iar armele le străluceau. Nu era prea greu să ghicești din ce acțiune se întorceau. Căruța trasă de un căluț era plină cu saci. Zahăr. Prin urmare acesta era grupul...

Rusul intră în odaie însoțit de câțiva bărbați înarmați ce cărau cartușe cu țigări. Era prada dobândită în urma jefuirii unei tutungerii, după ce mai întâi dăduseră iama într-un grajd. Dacă nemții i-ar fi lichidat, locuitorii din satele învecinate ar fi simțit o mare ușurare.

– Bandiți..., șopti Juditha.

– De ce ne-ați luat armele? De ce ne păziți? îi întrebă comandantul.

– Liniște, țipă rusul. Eu sunt cel care pune întrebări! Vă dăm înapoi armele, dar mai întâi trebuie să verificăm cine sunteți. Trebuie să fim prudenți, peste tot mișună provocatori și trădători.

– Cum vreți să ne verificați?

– Avem noi metodele noastre.

Comandantul se ridică în picioare. Fără să se grăbească își descusu căptușeala de la haină și scoase o hârtie pătată de sînge pe care o întinse rusului.

Acesta o citi atent, fiindcă probabil era scrisă în rusește. O parcurse încet, atent, iar câteva cuvinte le silabisi de câteva ori. Dintr-o dată se înmuie.

– *Haraşo.* Dați-le imediat armele!

Doi soldați le aduseră puștile automate care le fuseseră confiscate.

– Vreți să rămâneți la noi? îi întrebă rusul pe un ton șovăitor.

– Nu, răspunse Frank. Și pe chipul Judithei se citea același răspuns. De fapt tonul cu care le fusese făcută invitația suna cam în felul acesta: „Duceți-vă mai bine la dracu'!" Spre mirarea lor, comandantul răspunse foarte hotărât că vor să rămână. Ochii rusului se întunecară de o ură ce nu putea fi ascunsă, dar nu avu încotro. Frank îi privi pe ceilalți și i se păru că unii se bucură de hotărârea prietenului său.

– *Haraşo,* spuse rusul dușmănos. Dacă vreți să rămâneți, rămâneți. Dar să știți că la mine domnește o disciplină de fier...

– Disciplina de fier nu ajunge niciodată..., zâmbi comandantul.

Au rămas și în felul acesta au aflat cine erau acei oameni. Într-o noapte au ocupat o distilerie; au chefuit, au băut, au fumat toate țigările și rusului i s-a făcut poftă de altceva în afară de carne de vită. Noii sosiți nu-i inspirau nici un pic de încredere. Deși aveau arme, se simțeau mereu supravegheați. De mai multe ori Frank a început să intre în vorbă cu ei, dar fără nici un rezultat. Rusul le interzisese probabil să stea de vorbă astfel încât Frank se simțea ca un intrus.

În acel an primăvara a venit mai devreme ca de obicei. Armata Roșie se apropia. Își croia drum încet, ducând lupte crâncene în văile adînci ale muntelui. Iar aici se cuibăriseră partizanii care atacau distilerii, tutungerii, jefuiau țăranii, semănând groază în tot ținutul. Frank observă că între țărani și partizani nu exista nici o legătură. Oamenii se temeau de ei. Dacă undeva se chefuia, localnicii se ascundeau. În ochi li se citea teamă și suferință.

Într-o zi Juditha le spuse:

– Să nu mă lăsați singură. Ivan, ăla, se uită la mine tare ciudat...

Frank observase de la început privirea namilei.

– N-are de ce să-ți fie teamă..., o consolă el, dar vorbele lui nu sunau prea convingător. Era conștient că se aflau într-o situație de neinvidiat în mijlocul acelor oameni tăcuți și neprimitori. Se găseau în mâna lor, sub un control permanent, ciuleau urechile la orice cuvânt și nici măcar să vorbească între ei nu puteau. Când i-a propus comandantului să fugă, acesta i-a retezat-o scurt:

„Liniște"... Dar Frank simțea că foarte curând se va produce o schimbare.

Și așa s-a și întâmplat. Era o duminică frumoasă de primăvară, frontul se apropiase, avioanele de vânătoare sovietice zburau deasupra lor. Făcuseră un popas la marginea unei păduri și se odihneau păziți de o sentinelă. Frank știa că se pregătesc pentru un marș cum nu mai făcuseră până atunci. Rusul le ordonase să-și curețe armele și toți își frecau cu zel pușile și automatele din care, chipurile, nu trăseseră nici un glonte. În condițiile luptelor de partizani, treizeci de oameni bine înarmați... reprezenta o adevărată forță!

La un moment dat rusul sâsâi ceva. Frank nu înțelese prea bine ce, dar oamenii lui luară imediat poziția culcat. Degeaba privea în jurul său fiindcă nu observase nimic suspect. Nici nu avea ce să observe. Pe câmpul de la marginea pădurii se vedea un țăran îmbrăcat de sărbătoare într-un costum negru, cămașă albă și pălărie neagră. Apariția lui reprezenta o imagine idilică de duminică. După o iarnă lungă ieșise probabil prima oară pe câmp să vadă cum încolțesc semănăturile de toamnă. Țăranul era liniștit, iar undeva foarte departe cânta o privighetoare.

La un gest al lui Ivan doi oameni se apropiară de el, dar acesta le șopti ceva încet și apăsat. Se îndepărtară repede, pășind prudent. Frank îi observă abia în momentul când ajunseră în spatele țăranului. Văzu că după o scurtă discuție unul îi face semn cu pușca să-i urmeze. L-au dus în pădure. Țăranul care era un om mai în vârstă privea îngrozit în toate părțile. Frank nu auzi întrebarea lui Ivan și răspunsul țăranului. După o clipă namila scoase din buzunar un bloc-notes murdar, îl frunzări multă vreme, după care îl închise cu un aer mulțumit. Apoi spuse tare celor doi care-l păzeau pe țăran: „Duceți-l colo și aveți grijă de el". Ochii speriați ai gospodarului cereau ajutor și o explicație, dar nu întâlni decât tăcere.

Ivan se apropie de Frank, privindu-l într-un fel care îl neliniști:

– Așa, va să zică..., spuse rusul, acum e momentul să te verificăm. Omul ăla e un trădător. Îl cheamă Machala, e separatist și spion neamț. Îți ordon să-l împuști!

Rusul scoase din buzunar un pistol mare și-l întinse lui Frank. Îi tremurau mâinile. Așa ceva nu era totuși posibil! Țăranul ăla nu putea fi spion german. Se punea la cale un omor!

– Omul ăsta nu e spion! strigă el înfuriat. Dar Ivan atât aștepta.

– Înseamnă că refuzi să îndeplinești ordinul?

– Refuz un asemenea ordin, urlă Frank. Nu sunt ucigaș!

Ochii namilei se întunecară de furie.

– Porumbeilor, v-ați dat arama pe față! Vă place să mâncați carne, să beți vodcă, dar nu vreți să împușcați un spion german? Sunteți din aceeași gașcă sau toți sunteți niște trădători! Am bănuit eu asta de la bun început!

În clipa aceea simți o lovitură puternică care-l întinse pe jos. Comandantul lui Frank îi arse un pumn în ceafă. Rusul se prăbuși, gâfâind, dar cu o lovitură de picior comandantul îi aruncă pistolul din mână și-l apucă de beregată.

– Porcule! urlă el, la prima mișcare te strivesc ca pe un șarpe!

Totul se petrecuse neașteptat de repede. Era un moment fantastic, dar riscant totodată fiindcă cei patru bandiți stăteau cu degetul pe trăgaciul armelor îndreptate asupra lor. Dar oricum comandantul lui Frank devenise stăpân pe situație.

– Sunt reprezentantul special al statului major al detașamentului de partizani! anunță el cu o voce clară și hotărâtă. Din momentul acesta preiau conducerea asupra voastră. Cui nu-i convine are voie să plece în cinci minute. Cine rămâne, va asculta și va îndeplini necondiționat toate ordinele mele.

În clipa aceea detună o împușcătură. Una singură. Comandantul trase două focuri în omul care mai ținea în mână o pușcă fumegândă. Omul căzu pe loc într-o baltă de sânge. Prietenul lui Frank îl împușcase în gât.

– Mai vrea să încerce cineva? întrebă el. Nu. Nu mai vroia nimeni. Vlăjganii speriați de cele întâmplate stăteau nemișcați. Rusul întins pe jos nu mișca, dar avea privirea unui câine turbat.

– Scoală-te, porcule! îl lovi comandantul cu piciorul.

Rusul se ridică încet.

– Arată-mi notesul! îi ordonă. Rusul scoase din buzunar un carnețel jerpelit și murdar. Comandantul îl răsfoi, scuipă și-l aruncă lui Frank. Acesta îl răsfoi. Conținea numai note muzicale.

– Ești compozitor? îl întrebă Frank.

– Nu. Pianist... răspunse încet rusul care probabil se consolase cu soarta ce-l așteaptă.

– Îl dezarmăm? îl întrebă Frank pe noul comandant.

– Nu. Îți lăsăm arma..., se adresă rusului. De acum înainte va depinde numai de tine dacă te predăm alor tăi. Ori lupți ori te preia NKVD ca pe un bandit și ucigaș de rând. Asta e valabil pentru toți, cred că ați înțeles?

Vlăjganii își plecară capetele în semn că înțelegeau situația. Dar pe chipurile unora dintre ei se citea bucuria că lucrurile luaseră o astfel de întorsătură.

– Așa, deci... să mergem..., ordonă comandantul. Pe Ivan ți-l dau în grijă ție. La cea mai mică bănuială – tragi. Răspunzi de el cu capul, îi spuse lui Frank, tare, ca să audă toți.

Formau din nou un grup. Și nu unul dintre cele mai rele.

După multe ore de mers, unul din oamenii lui Ivan se apropie de Frank:

– Avea cizme frumoase..., îi șopti enigmatic.

– Cine..., nu pricepu Frank.

– Țăranul ăla. Machala. Avea cizme frumoase...

Frank scuipă. Cel mai bine ar fi fost să scape de rus. Se hotărî să-l împuște cu prima ocazie.

Lui Frank îi venea să scuipe și acum, dar nu se cuvenea să scuipe într-o sală funerară. Un individ care părea că face parte din grupul atotștiutorilor trecu pe lângă el, șoptindu-i:

– În timpul insurecției s-a purtat ca un laș...

5

Despărțirea de mort a intrat în ritmul ei planificat. Nu s-au produs nici un fel de fluctuații și spații goale, lumea nu s-a înghesuit. După aprecierea lui Frank într-un minut putea trece o coloană masivă de treizeci de oameni. În felul acesta în două zile prin sala funerară s-au perindat peste treizeci de mii de oameni la care s-au adăugat cele câteva mii care așteptau afară în fața clădirii pentru a fi martorii ultimei despărțiri. Frank nu mai distingea siluetele oamenilor și nu le mai deslușea contururile feței. Toți semănau între ei, având o mină gravă. Dar nici un chip nu exprima compasiune. Interesul lui slăbise și din această cauză nu a observat că la intrare s-a creat o mare înghesuială și o zarvă neobișnuită. Un țipăt: „Șterge-o!", nepotrivit locului unde se aflau îi atrase atenția că se petrece ceva neobișnuit. Văzu că la intrare oamenii de ordine încearcă să prindă un om ca să-l împiedice să intre în sală. Frank îl recunoscu după voce.

Un bărbat într-un palton murdar vătuit, în bocanci lipiți cu smoală, cu mâinile crăpate de ger, nespălat și neîngrijit îi dădu la o parte pe cei doi oameni de la ușă și năvăli zgomotos înăuntru. Privi în jurul său cu un aer încurcat și se opri drept în fața catafalcului. Pe fețele oamenilor care fuseseră martorii acestei scene ciudate se putea citi o singură întrebare: cine e nesimțitul ăsta, cum de îndrăznește? Era un fel de profanare a acestui moment solemn și, deși nu simțeau nimic pentru mort și nu-i purtau stimă, erau revoltați de nerepectarea pioșeniei acestui act, având impresia că a fost călcată în picioare propria lor onoare și demnitate. Oh, tineretul stricat... din zilele noastre. Stricat!

Din spate își făcu apariția șeful grupului de ordine. Se opri într-un colț, privind în jurul său încurcat și dezorientat; unii îi șopteau ceva, dar el dădea din cap, zicând că ar putea fi și mai rău: „Lăsați-l să plece și totul va reveni la normal. Nu putem risca o ceartă sau o încăierare!".

Aproape toate privirile îl dezaprobau pe omul care profanase gravitatea acestui moment, până când înțeleseră că au devenit martorii oculari ai unei tragedii neobișnuite.

Tânărul murdar și ciufulit, mânjit cu smoală pe față, pe mâini și pe bocanci se opri în fața mortului, mototolind nervos în mâini șapca cu cozorocul rupt. Brusc izbucni într-un hohot de plâns, își așeză capul pe capacul de sticlă și începu să-și miște buzele fără a scoate un sunet. Apoi la fel de brusc își îndreptă spatele și ieși fugind de parcă ar fi fost posedat de diavol.

În timp ce tânărul stătea în fața sicriului, Frank ieși din ascunzătoare, îndreptând asupra lui obiectivul aparatului de filmat. Dar uită să apese pe declanșator.

„Ce idiot sentimental pot fi, se înjură în gând. Să ratez o asemenea poză..."

Indiscutabil că această fotografie ar fi îmbogățit colecția lui secretă. Dar nu se simțea în stare să o facă.

Ieși afară în ger după tânăr și-l ajunse din urmă:

– Martin...

Tânărul mai avea încă ochii plini de lacrimi.

– O, unchiule...

Se obișnuise să-i spună unchiule, nu nene, fiindcă pe vremea când era foarte mic nu putea să pronunțe toate literele. Unchiul Frank suna mai bine.

– Tata... De ce toată lumea vorbește despre el numai de rău? Cât timp a fost sănătos și puternic le era frică. Acum se răzbună pe el.

– Martin, vorbești prostii!

– Se bucură. Toți se bucură că a murit, inclusiv cățeaua aia.

Frank vru să-l apostrofeze, dar își dădu seama că nu are nici un rost. Pe Martin nimeni nu l-ar fi putut convinge că femeia aceea blondă nu a provocat căderea și chiar moartea tatălui său.

Dar în loc de orice obiecție, îi spuse:

– Martin, ar fi trebuit să vii împreună cu ea. În haine de sărbătoare...

– Eu? Cu ea? Cu una ea ea care abia așteaptă să se culce diseară cu papițoiul ăla...

– Ajunge, Martin! nu se mai putu stăpâni Frank.

– Ce să mai vorbim, e o târfă... și tu o știi foarte bine..., oftă Martin plin de amărăciune. Nu avea nici un rost să-l contrazică. Chiar dacă ar fi așa și diseară s-ar culca cu papițoiul ăla, cum îi zice Martin, cine ar condamna-o? Nu e obligată să stea acasă printre babe, să se lamenteze și să simuleze o durere pe care de fapt nu o simțea! Oricum imaginea era cutremurătoare. Omul de stat era întins pe năsălie, iar văduva lui se culca cu amantul. Frank o văzuse azi. Îi stătea foarte bine în doliu. Ar fi fost de-a dreptul excitantă dacă și-ar fi dat jos pe rând toate hainele negre, blana neagră, pălăria neagră, mănușile negre... rochia neagră, ciorapii fini negri, combinezonul negru cu bretele negre, sutienul negru...

– Martin, cel puțin trebuia să te schimbi.

– Nu am putut! Nu am vrut să vin. Dar dintr-o dată nu știu ce m-a apucat. Am simțit nevoia... și am fugit pentru un minut de la servici. Asfaltăm strada principală care trebuie să fie gata mâine fiindcă o să treacă cortegiul funerar...

Au mers încă o bucată de drum împreună, tăcuți, fiecare gândindu-se la ale lui. Martin la curva care stricase viața tatălui său, Frank la strada principală care trebuia asfaltată. În trei zile. Pe ger. Cât va rezista acest asfalt? O lună? Două?

– Martin, să mai treci pe la mine. Știi unde locuiesc. Dacă o să ai nevoie de ceva...

– Unchiule, câștig bine.

– Nu în sensul ăsta m-am gândit. E frig afară, mai bine hai să bem ceva.

– Unchiule, nu pot. M-am învoit pentru o clipă. Dumneata ar trebui să treci pe la noi, mamei o să-i facă plăcere.

– Locuiți împreună?

– Da. Eu m-am însurat. Acum așteptăm să primim casă. Deocamdată nu avem o locuință prea mare, e în spatele podului. Unchiule, să treci neapărat pe la noi...

Frank își notă adresa și-i promise că o să treacă.

Tânărul plecă, iuțind pasul. Se făcuse un bărbat în toată legea. A fost o vreme când Frank îi povestea despre marinarul Popeye care-l bătea pe uriaș ori de câte ori mânca spanac. Băiatului îi plăcea spanacul și îi încerca efectul, făcându-l pe Frank knock-out. Privi lung în urma lui. Acum nu s-ar mai încumeta să se încaiere cu el.

Cu vreo șase ani în urmă Martin îl oprise pe stradă.

– Ce e, Martin?

– Unchiule, ia-mă cu tine.

Frank l-a luat. După vreo sută de metri băiatul l-a rugat să oprească.

– Unde ai vrut de fapt să mergi?

– Nicăieri. Am vrut să văd cum e în mașină...

Ce are acum comun acest muncitor vânjos cu mucosul îngâmfat din urmă cu șase ani? Nimic. S-a găsit pe sine însuși. În schimb tatăl lui nu s-a găsit...

6

Frank nu avea chef să se întoarcă în sala funerară fiindcă acolo se plictisea şi tremura de frig. Fotografiase văduva, membrii cabinetului, gărzile de onoare formate din generali şi pionieri, iar pentru mâine îi mai rămăseseră de făcut poze cu bătrâne îndurerate. Îl avea şi pe Galovič care peste două zile urma să ţină un discurs. Vântul rece de iarnă flutura drapelele arborate de stâlpi şi toate felinarele erau aprinse

„Hm, se gândi Frank, se asfaltează, se înlocuiesc becurile arse..."

Din vitrine priveau portretele răposatului înrămate în chenar negru, cu iniţialele numelui său şi cu texte asemănătoare: „A plecat din rândul nostru un mare fiu", „Poporul recunoscător nu îl va uita niciodată", „Clasa muncitoare îi aduce ultimul său omagiu".

Oamenii recunoscători, înfrigurați, posomorâți, cu lacrimi în ochi din cauza vântului tăios se grăbesc de-a lungul şi de-a latul străzii. El îi priveşte din toate vitrinele. Se uită la oraşul murdar, răscolit de şantiere, la străzile înfundate şi la strada principală care este asfaltată în pripă. Nimeni nu curăţă mormanele îngheţate de gunoi strânse la marginea carosabilului care împreună cu faţadele deteriorate ale caselor sporesc urâciunea acestei zile geroase. Zăpada neatinsă adunată în parcuri şi în locurile pe unde nu circulă mijloacele de transport s-a înnegrit din cauza funinginei pe care zeci de furnale o răspândesc deasupra oraşului. Funinginea se aşterne pe străzi, pătrunde în case şi în plămâni. Bine cel puţin că astăzi vântul a alungat mirosul specific care pluteşte zi şi noapte deasupra oraşului, un miros de hidrogen sulfurat pe care îl emană un mare combinat

chimic. La intrare vizitatorul este întâmpinat de o pancartă care îi urează „bun sosit", dar mai întâi îl învăluie acest miros.

Vântul rostogolește pe caldarâmul înghețat bucăți de hârtie căzute din camioane. Pe scările tramvaielor ce alunecă scrâșnind pe șine stau atârnați ciorchini de oameni. Trecătorii calcă prin noroaiele de pe trotuare sau în zloata cenușie formată din zăpadă, cenușă, sare și murdărie. Dimineața la radio s-a anunțat o ușoară încălzire. Dacă prognoza se va adeveri, lapovița de pe străzi se va transforma într-un noroi negru și lipicios.

În fața aprozarului s-a format un șir lung de oameni. S-au adus lămâi. „Ne-am obișnuit cu cozile, ne îngrămădim ca turmele de oi și nici prin cap nu ne trece că am putea trăi și altfel", se gândește Frank.

În alt anotimp orașul nu pare atât de ostil. Mortul și-a ales o vreme urâtă. El însă nu a văzut niciodată adevăratul lui chip. Locuia într-o vilă mare așezată pe o colină deasupra orașului, portarul mătura în fiecare dimineață zăpada de pe trotuar și de pe trepte, iar el descindea direct într-o mașină cu opt cilindri, gata încălzită care îl transporta la reședința sa în stil baroc. Când și-a udat ultima oară pantofii? Când a derapat pe trotuarul acoperit cu polei? În afara vânătorilor pentru care făcuse o adevărată pasiune fiindcă deveniseră un mijloc de evadare și consolare, în ultimii ani nu mai făcuse nici un pas pe jos. Privea orașul de la fereastra vilei sau prin geamul limuzinei încălzite. Iar de câteva ori pe an urca la tribuna împodobită festiv de unde privea piața.

Frank nu-l invidia deloc pentru această viață. Nici nu avea de ce. Desigur vila în care locuia avea tot confortul necesar, dar atmosfera de lucru era tensionată, iar nevoia lui de liniște – stringentă; practic își petrecea tot timpul la servici, iar dacă se întâmpla ceva era trezit și la miezul nopții. Chiar dacă Frank ar fi scos din priză telefonul, nu s-ar fi întâmplat nimic fiindcă pe biroul lui se aflau mai multe linii de care nimeni nu avea voie să se atingă.

Trebuia să aibă mereu la dispoziție o mașină rapidă și comodă. Circula mult și nu o dată a fost necesar să se deplaseze rapid într-o provincie îndepărtată.

Avea, desigur, un grădinar și în general nu-i lipsea nimic. Îndeplinea o funcție de reprezentare care îi cerea să fie mereu bine îmbrăcat; trebuia și putea să aibă totul, dar numai profanii îl invidiau.

Nici munca lui nu era de invidiat. în fiecare zi se ocupa de zeci de probleme mai mult sau mai puțin importante pe care nu le înțelegea, deși răspundea de ele. Începea cu poșta de dimineață. Construirea unui combinat chimic... semnarea ordinului de repartiție a unui apartament pentru o artistă, repartizarea peste rând a unei mașini pentru un scriitor... își rezervase dreptul de a aproba cererile speciale de mașini astfel încât pe masă i se îngrămădeau sute de cereri pe care le putea rezolva orice funcționar. Oamenii apelau la el cu tot felul de probleme, deși într-un servici bine organizat orice problemă poate fi rezolvată. Dar el vroia să hotărască totul singur. De aceea în loc să exercite o funcție de conducere, se ocupa de repartizarea preferențială de apartamente, autoturisme, decidea dacă un tânăr are dreptul sau nu să se înscrie la facultate, dacă un infractor trebuie sau nu grațiat. Stabilea modul de investire a miliarde de coroane, iar prin mână i se scurgeau mii. În felul acesta, în loc să se ocupe de jalonarea direcțiilor principale de activitate, a devenit un fel de referent atoateștiutor, un funcționar executiv îngropat fără scăpare în fleacuri. Lua decizii în toate problemele, hotăra ce e și ce nu e drept, emitea păreri competente despre arta la care nu se pricepea, astăzi prezida o consfătuire pe teme agricole, mâine una despre complexitatea tehnologiei construcțiilor hidroenergetice..., se înfuria că transportul feroviar merge prost, un timp s-a ocupat personal de controlul căilor ferate fără însă a rezolva nimic.

Bineînțeles că de fiecare dată alții erau vinovați. De aceea treptat în mintea lui poporul s-a transformat într-o masă amorfă care trebuia dusă de mână, păzită, pedepsită, în care nu putea avea încredere fiindcă îl invidia și căuta să-l compromită.

În ultimii ani nu mai credea în nimeni. Avea impresia că este înșelat de toată lumea, trădat, tras pe sfoară, deci nu se putea baza pe nimeni.

S-a înfuriat foarte tare atunci când a aflat că fabrica de ciment pe care o inaugurase festiv cu mulți ani în urmă are o bază materială deficitară, iar rezervele ei de calcar se vor epuiza în doi-trei ani. S-a deplasat la fața locului; proiectanții au fost trimiși în judecată, referenții dați afară, inginerii constructori care nu aveau nici o legătură cu proiectul fabricii – pedepsiți pentru sabotaj.

A uitat? A uitat sau pe vremea aceea nu dădea nici o importanță acestor lucruri? Să fi uitat că el în persoană a decis locul unde trebuia construită fabrica de ciment? Să fi uitat că la festivitățile prilejuite de acest eveniment o delegație de specialiști i-a atras atenția că fabrica nu trebuie construită „în sensul în care bate vântul" fiindcă în felul acesta riscă faptul ca unul din cele mai frumoase orașe din regiune să se acopere cu un nor de praf alb. I-a fost prezentat un contraproiect elaborat pe baza cunoașterii condițiilor locale care prevedea amplasarea fabricii de partea cealaltă a văii, exact la poalele muntelui de calcar. Astfel se economiseau milioane de coroane, iar orașul lor putea să rămână în continuare o perlă a ținutului.

A uitat? Să fi uitat complet cum a reacționat la explicațiile și rugăminții lor insistente? Probabil că a uitat. În schimb Frank nu a uitat fiindcă a fost martorul acelei scene.

„De dragul confortului burjuilor de aici, nu trebuie să renunțăm la industrializarea ținutului."

Așa. Și cu asta basta. Le-a întors spatele. Membrii delegației au dat din umeri și au plecat revoltați, jigniți, înfricoșați.

Astăzi un funicular transportă cimentul de la cariera deschisă recent la poalele muntelui unde proiectanții cunoscători ai condițiilor locale vroiau să construiască inițial fabrica. Locul este acoperit cu un strat gros de praf alb murdar. Dacă stai în oraș o jumătate de oră și te ștergi pe față, se poate întâmpla ca pe obraz să-ți rămână o pată sângerândă din cauza prafului înțepător.

Astăzi? El este întins pe catafalc, iar doi din cei cărora pe vremuri le-a întors spatele au venit să-i aducă ultimul omagiu.

Nu se poate ca de-a lungul anilor să nu-și fi dat seama că multe „trăsături ale lui de condei" au provocat adevărate catastrofe. Dar de fiecare dată vinovați erau alții care încercau să-l compromită și să-l discrediteze, obligându-l să semneze documente false.

În cele din urmă a ajuns să-i fie teamă să ia și cea mai neînsemnată decizie. Ținea cu dinții de scaun, uzurpa toată competența și concentra în mâinile sale întreaga putere. Renunțase să mai conducă. Lupta să se mențină, să-și păstreze locul fiindcă aici se simțea mai puțin vulnerabil și mai în siguranță. Și totuși îi era teamă. Se temea foarte mult de singurul om pe care nu-l putea atinge, care avea o poziție la fel de puternică precum a lui, dacă nu chiar și mai puternică:

Galovič. Îi era frică de el fiindcă simțea că îl pândește să-și frângă gâtul.

Frank, care fusese martorul întregii sale cariere spectaculoase, urmărindu-i ascensiunea și declinul pe care nu le considera o ascensiune sau un declin în adevăratul înțeles al cuvântului, intuise ce se va întâmpla. Deși relațiile dintre ei se răciseră, s-a gândit să-i atragă atenția. Era însă inutil să-i spună tot ce gândește. Era mult prea târziu. Cu timpul a început să nu-i mai pese. O singură dată în ultimii ani i s-a făcut milă de omul de stat...

7

S-a întâmplat ca la un banchet nereuşit să jignească un diplomat străin care a părăsit sala în mod ostentativ. Se înfierbântase şi îşi pierduse controlul; de fapt tactul şi simţul măsurii nu l-au caracterizat niciodată, nici măcar atunci când era treaz. Frank nu-şi putea închipui care va fi sfârşitul acestui incident. În cel mai rău caz era de părere că s-ar fi cuvenit să-i trimită consulului o scrisoare cu scuzele de rigoare. În adâncul sufletului i-ar fi plăcut să-şi vadă fostul prieten în postura omului care se căieşte fiindcă de când îl ştia nu îşi recunoscuse niciodată vreo greşeală! Nu a recunoscut niciodată nimic. La şcoală profesorii îl băteau, acasă nu o ducea mai bine, dar niciodată nu a gemut, nu a plâns, nu a cedat şi nu a renunţat la nimic chiar dacă a fost conştient că n-are dreptate.

Banchetul se sfârşise. Frank terminase de făcut poze, iar acum se foia în jurul bucătăriei printre servitori, chelneri şi şoferi. Aici mai găsea întotdeauna câte o înghiţitură de coniac, chiar dacă sticlele de pe masă erau goale.

Pe neaşteptate, în pragul uşii apăru omul de stat care ceru pe un ton iritat un pahar.

– Aţi avut o zi grea, tovarăşi, aţi contribuit la reuşita serii, să bem în sănătatea voastră...

Într-un târziu îl observă pe Frank, care stătea într-un colţ cu un pahar în mână. Frank avu impresia că întâlnirea îi face plăcere:

– Şmecherule..., zâmbi el, ştii unde-i locul cel mai bun...

Își dădu seama că l-a luat gura pe dinainte și adoptă imediat tonul oficial:

– Voi, reporterii ne faceți mari greutăți...

Frank luă o mutră absolut nevinovată. Nu știa ce-i trece prin cap, dar tonul îi displăcu. Avea un stil caracteristic de a se adresa, folosind categorii generale, voi, noi. Frank interpretă această afirmație în mod subiectiv: nu se cădea să vorbească așa cu foștii săi prieteni.

N-avea însă chef să se certe și să discute în contradictoriu pe tema cine și cui face greutăți.

Marele om dădu pe gât coniacul dintr-o singură înghițitură, așa cum obișnuia în tinerețe, pe vremea când făceau întrecere cine bea mai mult. Apoi mai ceru încă un pahar. Simțea nevoia să bea. Vroia să se îmbete ca să înece în băutură gustul amar al serii nereușite.

Observând privirea batjocoritoare a lui Frank și înțelegând motivul, îl apucă pe după umeri:

– Nu m-am gândit la tine...

– Dar tu pe mine mă consideri reporter? îl întrebă Frank direct.

– E cu totul altceva. M-am referit la ăia care scriu.

Apoi își dădu seama că se compromite în fața chelnerilor și a șoferilor sau poate în capul încețoșat de aburii băuturii îi reveni o veche amintire. Îl apucă pe Frank de subsuoară.

– Hai la mine acasă. Nu știi încă unde stau.

Frank înțelese semnificația acelei intimități neașteptate. Avea chef să bea. Simțea nevoia să bea și n-avea cu cine. Nu avea pe nimeni care să-i țină companie la băutură și încă nu ajunsese până acolo încât să bea de unul singur. Își aduse aminte de vremurile când beau împreună votcă și se simțeau bine. Dar vremurile acelea aparțineau trecutului și erau ireversibile.

Desigur și Frank ar fi avut chef să bea, dar spre deosebire de fostul său prieten avea unde și cu cine. Își ceru scuze că e deja târziu, că poate amâna pentru altădată, fiindcă mai trebuie să se și odihnească, iar obligațiile...

– Tu și obligațiile tale..., spuse iritat marele bărbat. Deși rostise aceste vorbe involuntar, ele exprimau tot ce gândea el despre fostul său prieten. Tu ești un fotoreporter oarecare...

– Nu mă referem la obligațiile mele..., se strâmbă Frank. Ele nu merită a fi discutate. Dar tu ai alte obligații, de stat.

Chelnerul din spatele lui izbucni într-un hohot de râs. Nu se întâmpla prea des ca un fotograf să ia peste picior un mare om de stat...

Acesta făcu un efort și reuși să se stăpânească, iar chelnerului lipsit de tact îi aruncă o privire nimicitoare. De acum înainte nu va mai servi coniac la banchet!

Apoi, mai liniștit, îl invită din nou pe Frank acasă la el.

– Vino la mine, am un coniac mai bun, o să stăm de vorbă ca altădată. Simt nevoia...

„Are nevoie! Repede a învățat să dea ordine pentru ca lumea să facă cum vrea el. Vrea să stăm împreună? Este oare ferm convins că putem sta împreună ca în vremurile de odinioară?"

Voru să-l refuze din nou, de data asta fără nici un echivoc, dar în clipa aceea pe culoar apăru o femeie blondă, care părea că nu se sinchisește de chelnerii și servitorii ce roiau în jurul lor.

– Bănuiam că o să te găsesc aici.

Apoi dădu cu ochii de Frank și scoase o exclamație de uimire.

Acesta o salută politicos.

– Nu ne-am văzut de mult..., zise ea.

– Eu v-am văzut cu un sfert de oră înainte, îi scăpă lui Frank.

– Nu la asta m-am referit. Sigur că ne-am mai văzut.

– Ne ocolește..., spuse marele om.

– Ne evită. Nu suntem destui de buni...

– Taci..., se răsti el. Frank se simțea penibil că trebuie să asiste la cearta lor.

– M-a invitat la un coniac...

– Da? zâmbi ea, iar surâsul ei parcă spunea: „Până și tu ai ajuns să fii bun?" Dar Frank avu impresia că-i face plăcere.

– Hai să mergem... și eu am chef, adăugă ea.

Ieșiră. În sala de recepție nu mai rămăsese nimeni. Pe mese erau aruncate în dezordine farfurii cu resturi de mâncare, scrumiere pline, pahare goale.

În mașină s-au așezat pe bancheta din spate; lângă șofer stătea garda personală. Frank simțea parfumul femeii, iar farmecul ei îl irita. Trecerea anilor nu-i dăunase, ci dimpotrivă. Să fi căpătat tot ce a vrut? Să fi obținut tot ce și-a dorit? Nu și-a închipuit oare că totul va fi altfel? Frank știa că au o căsnicie nereușită. Era ceva care nu

putea fi ascuns. La urma urmelor un singur cuvânt „taci" sugera mai mult decât kilograme de bârfe.

În maşină nu au scos nici o vorbă: toţi trei se simţeau stingheri, având presentimentul inutilităţii acelei seri. Lui Frank îi plăcea să bea, dar nu mereu şi nu cu oricine. Să ai în faţă un pahar de coniac bun şi să n-ai ce discuta e o adevărată plictiseală. Acum nu se simţea deloc în apele lui; de la bun început blonda nu-i plăcuse, deşi avea un trup de şerpoaică. În sinea lui se gândea: „Draga mea, am văzut în viaţa mea multe femei frumoase şi ambiţioase, lacome de viaţă şi de belşug, iar acuma una din ele spală treptele unui hotel mu lar de categoria C. Numai că ea n-a uitat că a profitat din plin de viaţă. Dacă ai motive să te resemnezi, atunci te resemnezi. Care va fi trecutul primei doamne din regiunea noastră? A fi prima doamnă nu înseamnă neapărat să fii o doamnă, desigur nu vreau să te jignesc. Ce va rămâne din tine dacă o să ajungi să speli şi tu scările, ceea ce nu e deloc imposibil? Din când în când o să te opreşti la etajul nouă şi o să meditezi în sinea ta: «Of, partizanul meu, of, cum ai reuşit de mi-ai sucit capul?» Sau o să-ţi aminteşti de seara de azi. Te-am urmărit tot timpul cum stăteai plictisită la masa îmbelşugată, cum le priveai cu scârbă pe soţiile grase, diforme şi caraghioase ale demnitarilor, am văzut groaza ce te-a cuprins când ai văzut câte dulciuri bagă în ele, dulciuri de care tu nici măcar nu te atingeai. Am văzut cu ce repulsie te-ai dat la o parte când o doamnă împlătoşată într-o rochie de brocart s-a aplecat spre tine, iar tu i-ai simţit mirosul de transpiraţie. Ce înseamnă să fii doamnă între asemenea doamne? Ele măcar au o comportare firească, nu au de ce să se prefacă, se aşază în jurul mesei, înfulecă cu lăcomie felii de tort cu frişcă şi comentează tot ce ai pe tine. Astăzi ele se simt în largul lor în saloanele cu mobilă stil baroc, au o comportare civilizată, iar tu degeaba le disprețuieşti fiindcă disprețul lor este mult mai puternic şi mai argumentat. Nu ele, ci tu eşti o intrusă.

Să fie numai strălucirea sălilor cu candelabre din cristal pe care ţi le-ai dorit atât de mult? Totuşi trăieşti în mijlocul lor câci în fiecare săptămână la reşedinţa marelui om, în saloanele unui hotel de lux sau în altă parte are loc câte o aniversare, o recepţie sau o festivitate.

Trebuie să zâmbeşti mereu unor bărbaţi antipatici şi plicticoşi, să întinzi mâna, să faci conversaţie despre vreme şi modă cu femei ce-ţi sunt indiferente şi să te încrunţi dacă un bărbat nu te priveşte

indiferent; fiecare zâmbet al tău este un act de protocol, un protocol puțin ridicol pe care ești obligată să-l respecți; mergi la premiera operei «Libuše» în timp ce fostul tău prieten joacă în rolul principal din «Orfeu», nu poți să mergi unde vrei, ci acolo unde nu vrei, nu ai voie să mănânci ce-ți place, să iubești pe cine și cum vrei, ești însoțită mereu de umbre care-ți înregistrează fiecare pas. Asta este viața pe care ți-ai dorit-o, pe vremea când aveai impresia că aici se trăiește o viață adevărată?

Se spune că la vila din afara orașului te vizitează amanții. Nu unul, ci doi, trei, poate și mai mulți împreună fiindcă pofta ta de bărbați este nestăpânită. Știu că vila ta e păzită de doi agenți secreți, la care se adaugă portarul, spălătoreasa și grădinarul. Cine ar îndrăzni în aceste condiții să intre prin ușa din dos în vila omului numărul 1 ca să facă dragoste cu doamna numărul 1? Și cum ai putea primi la tine pe cineva noaptea târziu? Nu pentru că ai avea scupule față de soțul tău, ci fiindcă ți-e teamă de Galovič, ești sigură că umbrele din jurul tău sunt oamenii lui, apărători ai ordinii și ai moravurilor. Fiecare din cei care te vizitează la vilă trebuie să se legitimeze, iar agentul secret își notează ora sosirii și ora plecării. Poate că această dragoste sub control de stat te irită, te provoacă, te obligă să faci nebunii; draga mea, bărbații care roiesc în jurul tău sunt lași, poate sunt însuflețiți de dorința de-a face carieră dacă nu de ceva și mai rău și, fie-mi iertat sinceritatea, oricât de seducătoare ai fi, gândul că în timp ce eu te mângâi, cineva se uită afară la ceas și ne urmărește, mi-ar strica tot cheful. Ție nu?

Poate că în memoria ta este refulată o amintire care nu se lasă defulată, amintirea unui luminiș din pădure și a unei după-amieze de duminică, când un tânăr stângaci încerca să te atingă, iar tu erai cuprinsă de un sentiment de care ți-era teamă, dar în fața căruia te simțeai neputincioasă..., dar astăzi, ce poți? Viața ta nu înseamnă să faci ce poți, ci este echivalentă cu vorbele «trebuie», «am nevoie», «am». Seara îmi place să colind orașul, iar orașul nocturn este ca o sufragerie din care zăresc mașina ta parcată într-o ulicioară dosnică. Nu întotdeauna este parcată pe aceleași străduțe, ci ele se schimbă. Desigur în aceste case ți-e dat să auzi ceea ce-și dorește și îi face plăcere unei femei: «Ce bine arăți, ce frumoasă ești...» dar nimeni nu rostește aceste vorbe în zori, fiindcă niciodată nu rămâi acolo până dimineața, iar la ora când se termină concertul trebuie să pleci.

Ai abonament la concertele de joi, care încep la 19,30, se sfârșesc la 22,30, iar la 10,45 agentul secret care păzește vila îți face semn.

Iar el? Nu a făcut niciodată mofturi, ceea ce a fost în detrimentul lui. Posibilitățile lui sunt și mai reduse decât ale tale: nu poate simula că merge la concert, nu are nici prea multă fantezie, nici suficient curaj. Dar îi place să schimbe secretarele. Tu ai fost prima dintr-o serie. Uneori în biroul lui târâie soneria, fata intră cu blocnotesul în mână, deasupra ușii se aprinde un bec roșu «nu deranjați» și pentru orice eventualitate se încuie ușa. Poate că asta îi ajunge. Draga mea, nu te supăra, dar asta nu e viață, nu e o viață normală de om normal. Și el e conștient că fiecare pas îi e controlat, că patru agenți îl urmăresc când merge la toaletă, iar unul se postează în fața ușii. Iar în timp ce dezbracă o fată pe canapeaua stil baroc nu se întreabă cum m-am întrebat eu când te-am văzut prima oară: nu cumva la mijloc e lucrătura lui Galovič? Șerpoaica aceea brunetă nu este oare agenta unui serviciu de contrainformații străin care urmărește să afle secrete de stat? Nu este o Corday [1] modernă?

Asta se numește viață? Atât de nefirească și de stearpă? Ce fel de viață este aceea dacă ajungi să fii prizonierul propriei tale puteri?

La un moment dat a divorțat ca să se însoare cu tine. Și-a riscat cariera, dar fiindcă nu ajunsese atât de sus, și-a permis acest lux. Voi doi v-ați legat pentru totdeauna. Nu se pune problema unui divorț sau a unei despărțiri. Oamenii de stat nu divorțează. Dacă ar fi divorțat, și-ar fi periclitat cariera, iar el nu a avut acest curaj. Ce s-ar fi ales de el? Și de ce, mă rog, ar fi făcut-o? Pentru o altă femeie? O dată a făcut acest pas, de dragul tău, și amândoi cunoașteți foarte bine cum s-a sfârșit povestea.

Cu mulți ani în urmă un rege britanic a renunțat la tron pentru o femeie. Cel puțin așa s-a spus. El nu poate să renunțe, nu are voie să abandoneze poziția lui socială fiindcă dușmanii i-ar sări imediat de gât. Din funcția pe care o are se pleacă fie cu un picior în fund, fie prin infarct."

Frank își aduce aminte ca ieri de drumul pe care l-au făcut cu mașina spre vila de la marginea orașului. Ar putea să repete fiecare

[1] *Charlotte Corday* (1768–1793) l-a înjunghiat în baie, la 13 iulie 1793, pe Jean-Paul Marat, unul dintre conducătorii marii revoluții franceze din 1789 (n. red.).

cuvânt al gândurilor ce i-au trecut atunci prin minte. Mortul care acum este întins pe catafalc i le-a reamintit şi reconfirmat.

Au oprit în faţa vilei în care nu fusese până atunci niciodată. La intrare, în grădină şi pe trepte s-au aprins imediat luminile. În faţa porţii stătea un bărbat în civil care i-a salutat fără ca nimeni să-i răspundă. Deşi intra prima oară în vilă, Frank îi cunoştea istoria. Un parvenit cu pretenţii îşi alesese acest loc frumos cu o panoramă superbă asupra oraşului şi râului. Despre felul cum a fost mobilată vila au circulat adevărate legende. Cert este că după război ea a fost transformată în creşă pentru copii. Nu se ştie de ce s-a mutat tocmai în ea, dar oricum a stârnit invidia oamenilor din împrejurimi.

Dar poate că nu lui i-a venit ideea, ci pur şi simplu a fost pus în faţa faptului împlinit. Copiii au pierdut creşa, iar oamenii găsesc întotdeauna o explicaţie simplă acestor schimbări. Oricum, chiar dacă altcuiva i-ar fi venit ideea de a transforma creşa într-o vilă somptuoasă, el ar fi putut să refuze. Existau destule vile frumoase la marginea oraşului şi nu constituia nici o problemă ca în virtutea unor „interese înalte" cineva să mute pe altcineva, iar aceştia nu trebuiau să fie neapărat copii.

Frank aruncă o privire în salonul în care intrase. Un perete întreg până la tavan era acoperit de cărţi. Căută cu privirea o scară, dar nu o găsi. În colţ se afla o masă rotundă, un divan tapiţat în piele cu un mic bar în faţă şi trei fotolii comode tot din piele. În colţul opus se găsea un şemineu decorativ, iar pe jos un covor moale. Peretele lateral era format dintr-o fereastră, iar cel din faţa intrării era acoperit cu tablouri. Deasupra divanului atârna portretul unei tinere femei blonde. Frank îl scrută cercetător şi recunoscu stilul pictorului. Era un portret reuşit, dar cunoscându-l personal pe autor putea aprecia cât timp i-a pozat modelul.

Se aruncă în fotoliul moale, pierzându-se în el. În timp ce blonda punea pe masă o sticlă de coniac şi pahare, se aşezară unul în faţa altuia, măsurându-se cu privirea.

– Credeam că eşti obosită..., spune el, lipsit de tact, ceea ce îi atrase o privire dispreţuitoare.

– Mi-am revenit. Acum am şi eu chef.

Vru să-i răspundă ceva, dar se stăpâni ca nu cumva să pară şi mai obraznic. Începură să bea. Frank observă voluptatea cu care

marele om dădea peste cap pahar după pahar, iar ea avea grijă să i-l umple imediat.

Se simțeau stingheri și n-avau chef de vorbă, regretând probabil că l-au invitat. Trecutul plana asupra lor sub forma unor vorbe nerostite. Dacă vroiau să șadă ca altădată, atunci...

Tăcerea penibilă deveni insuportabilă. Frank se ridică și cu paharul în mână se apropie de bibliotecă, admirând rafturile cu cărți.

– Este bibliotea soțului. A mea e în altă parte... Frank înțelese subtextul acestor vorbe. Rafturile erau pline cu cărți moarte, așezate în ordinea în care fuseseră primite de la edituri, fără a fi deloc selectate. Dacă are și ea o bibliotecă, înseamnă că-și alege cărțile care-i plac, iar toate celelalte sfârșesc aici. Aceasta nu e o bibliotecă, ci un depozit de cărți pe care nimeni nu le va citi vreodată. Se vede imediat dacă o bibliotecă e vie sau moartă. Oricum toate cărțile de aici vor sfârși într-un anticariat, bineînțeles dacă vor fi primite.

Dar cel mai mult, l-au șocat tablourile: marele om în tribună, strângând în brațe un copil îmbrăcat în costum național; marele om în mijlocul unui grup de tăietori de lemne; marele om la serbarea secerișului; marele om, conducătorul unui detașament de partizani, scrutând cu o privire de vultur depărtările; marele om dând ordin de atac. El, în spatele unei mitraliere. El, conducătorul tineretului muncitor, înconjurat de prieteni...

Toate tablourile erau reproducerea fidelă a fotografiile lui Frank cu excepția chipului femeii din detașamentul de partizani care nu era al Judithei. După ce reveni la masă, gazda îi ocoli privirea, sorbind nervos paharul cu porție dublă de coniac. Blonda îl privea amuzată. De fapt tot timpul cât au stat la masă au făcut un schimb de priviri foarte semnificative. Stăpânul casei nu era însă atât de beat ca să se simtă în largul său în această liniște.

– E un pictor bun..., exclamă el. Un pictor realist care nu desenează urechea lângă genunchi.

De ce făcuse această afirmație pe un ton atât de brutal și abrupt? Frank pricepu imediat care era motivul: aceste tablouri constituiau de multe ori prilej de discuție. De aceea simți și el nevoia să adauge o picătură de venin în atmosfera generală:

– Realist? Asta numești tu realism? Mâna pe care o ții întinsă e prea scurtă, iar în alt tablou te uiți parcă cruciș...

Ochii albaştri s-au îngustat din nou, de data asta în semn de bucurie. Frank rămase consternat. Să se fi degradat atât de mult relaţiile dintre ei? Au ajuns până acolo încât ea se amuză când soţul ei este ironizat? Fără să simtă batjocura, acesta se posomorî. „Cum adică am o mână mai scurtă? N-am observat până acum. Şi cum adică privesc şaşiu? Of, artiştii ăştia sunt nişte şarlatani, adevăraţi paraziţi!"

Frank îl ştia pe picior şi de aceea îşi putea închipui cum şi-a format această galerie. Era în căutare de materiale din timpul istoriei mişcării revoluţionare şi a insurecţiei. Vroia să compună un mare ciclu de tablouri, mai bine zis de fotografii. Fotografia este o sursă bogată de inspiraţie dacă artistul ştie să o interpreteze în toată complexitatea ei. După câteva luni, i le-a adus înapoi fără a-i cere nimic în schimb în afară de contravaloarea ramelor. Pictorul era artist emerit şi odată la beţie s-a lăudat că nu a primit acest titlu ca alţii la aniversări rotunde.

Frank privea portretul tinerei femei care-l atrăgea şi în acelaşi timp îl irita. Modelul viu stătea pe canapea sub tablou. Acest portret îl umplea pentru prima oară de respect. Făcând abstracţie de toate păcatele pe care le avea, modelul era o adevărată personalitate. Pictorul reuşise să surprindă mai mult decât putea observa la prima vedere. Probabil muncise mult la acest portret.

– Nemernicul, mi-a cerut douăzeci de mii... îi întrerupse gândurile amfitrionul.

– Da, zâmbi Frank, un artist emerit cere preţuri piperate...

Nu, nu poate fi supărat fiindă gazda nu mai era în stare să priceapă că cineva îşi bate joc de el.

Brusc, blonda se ridică, lăsându-i singuri:

– Mă scuzaţi, eu mă duc să mă îmbrac.

Amfitrionul dădu repede peste cap coniacul şi îşi umplu din nou paharul.

– Îmi face scene ori de câte ori beau mai mult... spuse el inutil. Frank nu se miră prea tare: ştie ea probabil ce ştie. Personal cunoştea felul cum sfârşesc asemenea beţii sălbatice fiindcă fusese martor la una din ele: devenea fie absolut nesimţitor, fie deosebit de crud.

Privi din nou portretul. Să fi existat o vreme când a avut impresie că a câştigat? De fapt, nici unul nu a câştigat. Probabil

nu a ştiut să se poarte cu ea. A fost mulţumit că e a lui şi la început l-a atras fiindcă a reprezentat ceva nou, preţios şi nesigur. Apoi a devenit un fel de proprietate. A început să o neglijeze fără să-şi dea seama că o femeie ca ea nu trebuie neglijată dacă vrea să rămână nepedepsit. Există unele femei care se arată mulţumite dacă sunt considerate o podoabă, un accesoriu strălucit şi perfect, o mărturie a succesului. Femeia din faţa lui făcea însă parte din altă categorie. Ea vroia să-l aibă în întregime, fără a-l împărţi cu nimeni. Cariera? Strălucirea? Poziţia socială? Banii? Le avea pe toate, dar în plus vroia să-i aparţină fără nici o rezervă, ceea ce nu a reuşit. De data asta a fost greşeala ei. O supăra faptul că trebuia să-l aştepte din deplasări lungi, din care se întorcea obosit de moarte. Ar fi trebuit să-i zâmbească tot timpul, să o mângâie, să o alinte, să o iubească...

A reapărut îmbrăcată într-o rochie neagră, simplă, fără nici o bijuterie, iar prezenţa ei fascinantă umplu imediat salonul. Îi aruncă o privire admirativă fără a primi însă nici un răspuns.

Răceala ei îl contrarie. „Bine, dacă eşti aşa...", se gândi el în timp ce dădea coniacul pe gât şi-şi turna din nou.

– Nu mai bea... Ştii ce ţi-a zis doctorul...

„Bestia ştie ce să facă. Vrea să-l îmbete. În mod sigur de acum înainte o să bea şi mai crunt. Doctorul! Să vorbeşti despre doctor în faţa unui musafir care îl ştie de pe vremea când era un bărbat de fier!" Dintr-o singură înghiţitură dădea pe gât o sticlă de *borovickă* şi apoi se ducea să danseze! Acum se ridică în picioare, clătinându-se şi destupă o altă sticlă. Ea strânse din umeri, semn că-şi declină orice răspundere. „Prin urmare aşa se comportă când el începe să tragă la măsea...".

Frank a văzut o dată un om care a băut într-o noapte doi litri de rachiu tare. Aşa mai mergea. Dar într-un asemenea ritm nimeni n-ar fi rezistat. După mai puţin de o oră maxilarele i s-au încleştat, a început să mormăie ceva incoerent, şi-a dat ochii peste cap şi a căzut într-o stare de semiconştienţă încât nu mai percepea nimic din ce se întâmplă în jurul său. Vru să pună mâna pe pahar, dar nimeri alături.

Frank, care băuse şi el destul, începu să se foiască în fotoliu ca şi cum ar fi vrut să plece. Ea îi făcu semn cu mâna.

– Hai să mai bem. Am chef. Turnaţi...

– Bine, dar pentru ultima oară.

Dădu din cap în semn de încuviințare. Frank umplu cele două pahare și o întrebă din ochi: îi torn și lui? Da, îi răspunse ea tot din ochi. Îl ajută să umple paharul și-l așeză în mâna soțului amețit.

– Bem în sănătatea ta..., râse ea batjocorutor.

Îi răspunse ceva incoerent; dădu repede coniacul pe gât și imediat gura i se strâmbă; se ridică în picioare, vru să facă un pas, dar se întinse pe jos cât era de lung.

L-au ajutat să se ridice, fiindcă nu se mai putea ține pe picioare. A reușit să-l târască până la toaletă și l-a lăsat acolo, întorcându-se cu o față absolut nevinovată.

– Nu suportă nimic. Totdeauna se termină așa. Pe mine vă rog să mă scuzați, fiindcă va trebui să am grijă de el.

„Ca o soție delicată și atentă ce ești... l-ai umilit, l-ai făcut de rușine în fața unui vechi amic care-l știa cu totul altfel. Ți-ai atins scopul!"

Frank o întrebă:

– Nu doriți să vă ajut?

– Nu, dădu din cap. M-am obișnuit, nu e prima oară...

– Atunci...

„O, te rog nu pleca! Îmi cer scuze, seara e stricată, s-a întâmplat ceva foarte neplăcut, dar acum n-aș suporta să rămân singură, hai să mai bem, nu e încă foarte târziu, iar dumneata, după câte am auzit, ești pasăre de noapte. Să nu mai spui nici o vorbă, vezi că știu ceva despre tine, după ce îl duc la culcare mă întorc imediat, coniacul e bun, iar în sticlă a mai rămas destul..."

Nu rostise nici o vorbă, dar Frank înțelese totul dintr-un singur gest.

„Așa prin urmare?" Prin capul amețit de băutură îi trecu un gând: „Nu fi prost! Pleacă, nu mai ai ce căuta aici!" Dar cu toate acestea nu se mișcă, ci se așeză mai comod în fotoliu. Femeia din fața lui îi plăcea, îl atrăgea în mod irezisitibil și în rest nu-i mai păsa.

Auzi și o văzu în timp ce-l căra în dormitor. Își oferi sprijinul, dar îl refuză categoric. „Cel puțin îl dezbracă, îi scoate cravata și îl descalță, sau îl trântește în pat așa îmbrăcat cum e?"

Se întoarse.

– Noroc, zise ridicând paharul, eu mai trebuie să curăț porcăria aia... dar între timp o să fie gata și cafeaua...

Reveni în sufragerie fără cafea.

– Vino la mine, nu-mi place deloc sufrageria asta, e ca o sală de așteptare în care îți aștepți moartea. În camera mea e mai plăcut.

Deși era conștient că i se oferă ultima șansă de a pleca, o urmă precum un câine. În camera ei era într-adevăr mai plăcut, fiindcă era aranjată cu gust: câteva cărți pe etajeră, două tablouri moderne cu două peisaje și nici un tablou cu nuduri cum și-ar fi închipuit el.

O plăcea. O plăcea, chiar foarte mult. Pe neașteptate îl atacă direct în timp ce beau coniac și sorbeau din cafea:

– Spune-mi, de fapt ce ai cu mine?

Deveni atent. Ce fel de joc e ăsta? Dar îl impresionă tonul ei periculos de sincer. Îi răspunse printr-un contraatac:

– Dar dumneata?

Zâmbi, amenințându-l cu degetul:

– Ce șmecher ești...

Frank continuă să atace.

– Ce-aș putea avea cu tine? Te plac. te-am plăcut din prima clipă și de la prima întâlnire.

– Ai un fel oarecum ciudat de a arăta că cineva îți place.

Nu înțelese la ce făcea aluzie.

– L-ai instigat contra mea. Acum nu mai are nici o importanță. Păcat însă că nu l-ai incitat într-un mod mai eficient.

– N-am avut nici un interes.

– Ai avut. A fost prietenul tău din copilărie. Din prima clipă v-a fost teamă că eu o să pun capăt acestei prietenii. Dacă nu știi, și eu am avut o contribuție la rechemarea ta. Am fost proastă.

Frank devenea tot mai atent. Îi face propuneri? Așa încep toate discuțiile care se termină în pat.

– De ce?

– Așa. Nu a meritat osteneala.

– Așteptările tale au fost înșelate?

– Poate. Pe vremea aceea vroiam să fie numai al meu, dar tu nu ne-ai lăsat. Tot timpul îmi povestea despre tine. Atâta timp cât ai existat tu nu a fost în întregime al meu.

– L-ai iubit?

– Foarte mult. Era bărbatul mult dorit și așteptat Poate am greșit când am insistat să divorțeze și apoi m-am măritat cu el. Ca amant era nemaipomenit. Puteam să rămânem așa...

– Și Galovič?

Îl privi mirată, aproape amuzată.

– Ce legătură are?

Nu putea simula indiferența totală și în sinea lui se blestema că și-a putut scăpa o asemenea întrebare.

– Crezi că în general ar fi putut suporta mocirla morală în care se scălda?

– Să fim serioși! Șeful și secretara! N-ai auzit niciodată despre o asemenea combinație?

– Am auzit destul de des. Și chiar am văzut. Dar dacă se întâmpla ca unei persoane să i se căşune pe ei, şeful şi secretara o păţeau.

– Divorțul a fost un risc și mai mare de care s-a temut. De la el s-au tras toate neînțelegerile. Eu sunt copil din flori. Iar el, în ciuda vorbelor drăgăstoase pe care mi le spunea, nu se gândea numai la mine. De pe atunci vroia să parvină.

Frank tăcea. Vroia să facă oare carieră? Da, dar poate în felul ăsta încerca să-i trezească admirația, să-i dovedească faptul că în lume nu există un om mai puternic decât el!

– Și dumneata..., o întrebă după o clipă, n-ai vrut?

– Ce anume?

– Nu ți-a convenit că vrea să facă carieră?

– Bineînțeles că nu. Dar au circulat unele zvonuri cum că eu l-aș fi împins, ceea ce nu e adevărat. Am eșuat tocmai fiindcă a început să-l preocupe cariera mai mult decât propria mea persoană.

– Acum îmi ascunzi ceva.

– Te rog! Uită-te la mine. La ce mi-ar folosi?

– Poate... poate ți-ai închipuit că vei duce un alt mod de viață.

– Nu. Mi-ar fi fost de-ajuns dacă aș fi mâncat la prânz pește și aș fi umblat îmbrăcată într-un sac. Vroiam să am lângă mine un bărbat adevărat. Aici a fost greșeala. În zilele noastre nu mai există bărbați adevărați. El părea să fie, dar m-am înșelat. Poate a fost, dar acum nu mai e. Se teme, se teme nu din cauza poziției sociale, ci de oricine și de toți în timp ce eu mă simt prizonieră în această casă. Nimeni nu ne vizitează, iar el ciocăne tot timpul pereții să vadă dacă nu ascund microfoane. Sunt condamnată la închisoare pe viață. Nu mai am nici o scăpare.

– Ai o mașină cu o culoare deosebită.

Își mijì puțin ochii cenușii.

– A... nu fac nici un secret din asta, dar singurul lucru care mă supără e că trebuie să păstrez aparențele. Și pe dumneata ar fi trebuit să te dau de mult afară. Dar n-am chef. Rușii au o vorbă foarte bună: mi s-a făcut lehamite.

Frank se ridică în picioare.

– De ce te-ai speriat? îl ironiză. Și dumitale ți-e frică? De ce toți vă temeți? Spune-mi, vouă, bărbaților, de ce vă e frică? A existat o vreme, dacă nu sunt minciuni, când nu vă temeați nici de cer, nici de iad, nici de nemți.

– Eu... nu e vorba acum de mine...

– Ba da, despre dumneata e vorba, nu despre altcineva. Despre salariul dumitale de mizerie. Despre locul pe care-l ocupi în mijlocul nostru. Să-ți spun eu de ce ți-e frică? De faptul că mâine Galovič o să afle că ai stat la mine până azi dimineață, fiindcă va găsi pe birou un raport detaliat în care va scrie ora când s-a stins lumina în sufragerie și s-a aprins în camera mea.

Frank începu să se enerveze.

– Spune-mi, câți bărbați s-au temut fiindcă au stat în acestă cameră?

– Ești isteț. Ai dreptate. Și eu mă tem. Dar eu sunt femeie. Pot să condiționez ceva anume, dar bărbații sunt cei care hotărăsc dacă am provocat ceva într-adevăr sau nu.

De fiecare dată când încerca să abată discuția pe alt făgaș ea reușea să-i alunece printre degete. O plăcea, o plăcea chiar foarte mult. Dar de ce l-a adus în această cameră? Ca să-i excite nervii? Simte nevoia să se destăinuie, iar Frank este primul care s-a nimerit să fie lângă ea într-un asemenea moment? O plăcea. O dorea. Dar cum trebuia să procedeze? Acest joc avea un sfârșit, iar până mâine dimineață nu mai era mult; o plăcea, o dorea și în același timp era conștient că i s-a oferit singura șansă, care se micșora o dată cu trecerea timpului.

Să se așeze lângă ea și să-i dea capul pe spate? Să îngenuncheze ca să-i facă o declarație fierbinte de dragoste? Nici el, nici ea nu sunt persoanele potrivite. Noaptea trebuie să fie în toi ca să se petreacă ceva, dar ea, vicleană, alunecă. Se joacă. Se joacă, iar Frank nu știe ce are de făcut. Dar nici să se ridice nu-i vine. O plăcea și se hotărî să atace.

– Portretul este foarte reușit...

– Da. Îți place? Îi făcuse o plăcere evidentă.
– Ești o femeie frumoasă...
Intui imediat încotro bate.
– Știu..., răspunse. Frank nu se lasă descurajat de ironia ei.
– Ai fi un model superb.
– Model? Pentru ce?
– Pentru o scenă de dragoste.
Izbucni într-un râs sonor și cristalin.
– Of, dumneata..., zise, ridicându-se în picioare și-l sărută. Of, ce drăguț ești.
– M-am gândit foarte serios.
– Nu știam că fotografiezi și scene de dragoste. Cum procedezi?
– Într-un mod destul de complicat. În primul rând modelul trebuie să fie odihnit. Lentila obiectivului este necruțătoare și surprinde totul; urmele lăsate de elasticul de la chiloți, de jartiere, dungile roșii de la sutien și de la bretele. Toate trebuie să dispară, iar trupul trebuie să fie alb și catifelat...
– Nu știam.
– Puțină lume știe.
– Și crezi că aș fi potrivită?
– Ești ideală.
Începu din nou să râdă, la fel de sonor.
– Atunci... nimeni nu m-a luat în felul ăsta. Bărbații inventează tot felul de...
– Te plac.
– Frank, ești atât de delicios de stângaci... încât ești minunat.
– Îmi placi.
– E deja prea târziu. Mașina mea deschisă la culoare... despre care mi-ai spus că o vezi parcată într-un loc neobișnuit, sper că am înțeles bine la ce te-ai referit?
– În mai multe locuri.
– Într-unul singur. O parchez mereu în același loc. E adevărat că o dată sau de două ori am parcat-o și în altă parte, dar de cele mai multe ori prefer un anume loc. Pot să-ți povestesc multe lucruri în acest sens fiindcă la faima mea de Messalină nu mai e nimic de adăugat. O dată la o recepție am intrat în vorbă cu un tânăr bine făcut care mi-a zis în timp ce mă fixa cu privirea: „Vă plac. Vă doresc". La altă recepție am găsit sub poșetă o cheie, învelită într-o

hârtie pe care era notată o adresă. Bineînțeles că la început m-am interesat cine locuiește acolo. Dar el nu ți-a povestit niciodată cum ne-am cunoscut? Nu? Mă mir. Am fost a lui fără a ne spune nici un cuvânt. Nu fac parte din categoria celor care simulează interesul pentru colecțiile de fluturi, dar dumneata strici totul.

Înțelese. La ora trei și jumătate e greu să începi noaptea cu atât mai mult cu cât ea ar trebui să rămână unică.

Îi plăcea tot mai mult. Nu ca Licka, care-l făcea să sufere. Femeia asta îi plăcea, dar nu la modul că nu ar fi putut trăi fără ea. Era bine dacă s-ar fi petrecut ceva între ei, dar la fel de bine era că nu s-a petrecut nimic. Păcat că a pierdut un prilej unic. dar fără să vrea o admira fiindcă reprezenta mai mult decât și- ar fi închipuit.

Se uită la ceas și se ridică, dar ea îl mai reținu o clipă:

– Mai stai încă puțin.

Era încurcat fiindcă nu știa ce vrea de fapt de la el.

– De ce-l pândești?

Frank nu reuși să-și ascundă uimirea și încurcătura.

– Îl urmărești, îl pândești, îl observi. Eviți să dai ochii cu el, dar ești mereu pe urmele lui. Nu-ți scapă nici un prilej de a fi în apropierea lui. Te rog să nu faci pe prostul, nu sunt deloc o gâscă, ai impresia că ești atotștiutor, dar eu văd mai multe decât tine, și chiar te citesc.

– Ce-i asta, o amenințare?

–Nu, Frank. M-ai înțeles greșit. Sunt numai curioasă. Spre deosebire de tine cred că Galovič nu are nici o legătură după cum nu cred că urmărești să tragi un profit. Frank, te-am urmărit de câteva ori în timp ce fotografiai. De ce practici această meserie?

– Te pricepi foarte bine să enervezi omul. Dar, după cum ai observat, pe dumneata nu te-am fotografiat niciodată.

– Știu că se adună norii deasupra lui, dar el este atât de uzat încât nu mai simte și nu mai observă nimic. Este un om deja sfârșit. A rămas numai o problemă de timp. Pentru mine va fi poate o eliberare, deși voi avea destul de suferit. Frank, nu sunt atât de proastă și de naivă pe cât ți-ai închipuit. Știu de când ai început să-l ponegrești și bănuiam chiar de ce ai făcut-o. El este deja un om mort. Dacă ai încerca să lovești un mort aș suferi, nu neapărat de dragul lui, ci numai așa.

– N-am avut niciodată această intenție.

– Frank, cred că ai o colecție interesantă de fluturi...

Râse fără să-i răspundă nimic.

– Frank, te-am avut la mână și am avut ocazia să te distrug. Era suficient un singur cuvânt. Ești mândru că nu-ți scapă nimic. Atunci în pădure ai crezut că nu te vede nimeni. Cei ce trebuiau să vadă, n-au văzut. Dar eu în schimb am văzut. Aparatul acela se numește teleobiectiv, nu?

– Ești teribilă..., oftă Frank.

– Acum ai ajuns în camera mea în împrejurări destul de speciale și de riscante. Nu știu dacă înțelegi la ce mă refer...

– E o remarcă inutilă.

– Îl urăsc. Când se îmbată devine rău, iar eu tremur când se apropie noaptea. Prefer... ai văzut ce a făcut astăzi. Dar asta e treaba mea și a lui. El este singur. Nu are pe nimeni. Nici eu nu i-am oferit marea fericire pe care o aștepta. Uneori mi-e milă de el. Asta e tot ce-am vrut să-ți spun. Știu că ați fost prieteni.

– Ceea ce-mi spui e groaznic.

– Nu e deloc groaznic. Dacă privești în jurul tău o să vezi că e ceva perfect normal. Toți trăim așa. Noi la un nivel superior, voi la un nivel inferior.

Se ridică în picioare.

– Acum te rog să mă scuzi, nu mai fac parte din categoria celor care mai sunt proaspete după o noapte pierdută.

Se ridică și el. Îi sărută mâna. În fața ușii îi oferi buzele, așa ca pentru despărțire.

– Păcat..., spuse el. Chiar dacă și ea gândea la fel, avea un chip imperturbabil.

Îngândurat, Frank se îndrepta spre casă. Ce femeie, ce femeie superbă!

După o săptămână, într-o joi, trecu pe străduța liniștită și prost luminată. Mașina sport cu marcă străină era parcată acolo.

8

În barul expres era cald şi multă animaţie: studenţi, redactori, şoferi, oameni care se grăbeau, perechi de îndrăgostiţi. Vorbele lor disparate se contopeau într-un vuiet permanent. Nimănui nu-i păsa că a murit cineva. Într-un oraş mare mor în fiecare zi câţiva oameni şi alţi câţiva se nasc. Care dintre aceşti tineri l-a cunoscut? Cine a avut cu el vreo legătură? Din ziare şi fotografii aflaseră că există. În schimb nu ştiau nimic despre trecutul lui fiindcă de fapt nici nu-i interesa. Luptă de clasă? Răscoală? Ce s-a întâmplat? De ce se spune mereu că a luptat, a murit şi a făcut foame pentru ei? Aşa a fost. Dar vremurile s-au schimbat. Nimeni nu le poate reproşa că s-au născut acum.

În ultimul timp în jurul răposatului se aşternuse tăcereau.

Nu se prăpădise cu două zile înainte; Frank ştia precis data şi ora când s-a produs moartea lui publică. Comunicatele agenţiilor de presă poartă întotdeauna data şi ora publicării lor. Într-o zi una din ele a transmis redacţiilor revistelor, radioului şi televiziunii o ştire confidenţială prin care li se atrăgea atenţia că numele şi fotografia lui nu mai au voie să apară în nici un articol.

Acest moment a marcat moartea publică a marelui om. Acesta nu aflase nimic, nimeni nu-i spusese nimic despre nota condifenţială, iar printre ziarişti nu s-a găsit nimeni care să-i atragă atenţia asupra ei. La redacţie colegii au râs de furia ce l-a apucat când a văzut pozele din ziare în care Galovič se îmbrăţişa cu un ambasador străin. S-a dus la director şi i-a spus că refuză să mai lucreze. Redactorii îşi băteau joc de el. Rămăsese atât de

singur încât nu mai înțelegea ce se petrece în jurul său. El însuși dăduse ordine asemănătoare care însemnaseră moartea publică a multora.

Cine știe dacă în ultimele săptămâni de guvernare nu și-a dat seama că oamenii, oamenii lui, oamenii din jurul său se poartă cu totul altfel față de el. Mai distant și mai familiar. Mai distant cei care se temeau să nu cadă împreună cu el, mai familiar ceilalți, respectiv cei ce contribuiseră la declinul lui, iar acum așteptau să primească o recompensă, de pildă să-i ocupă locul.

Ani în șir au urmărit lupta lui cu Galovič pe care a pierdut-o. De fapt împotriva lui nu a avut niciodată șanse. Dar oare a existat cineva care i-a atras atenția?

Continua să convoace întâlniri de lucru, consfătuiri, ședințe de cabinet, să organizeze banchete, semna, dădea ordine, își făcea datoria, dar nu mai exista. Cine nu mai apare în ziare, înseamnă că a murit.

Astăzi toate ziarele au apărut cu chenar negru. Portretul lui oficial privește de pe primele pagini. Mâine și poimâine numele lui va apărea scris cu majuscule. Vreme de o săptămână ziarele săptămânale îi vor mai publica fotografia, necrologul și vor comenta marea lui personalitate. Peste un an în calendarul istoric îi va apărea fotografia însoțită de date biografice succinte. Apoi va fi citat numai în sumare: s-a născut, a murit..., iar peste 10-15 ani numele lui nu o să mai spună nimic multor oameni.

Există străzi care poartă numele unor iluștri necunoscuți despre care nu se știe nimic. Dar numele lui nu-l poartă nici o stradă. La arhiva centrală a agenției de presă se vor păstra trei fotografii pentru eventualitatea că cineva ar avea nevoie de ele.

Acum nimeni nu-i mai simte lipsa. Chiar și cei cărora le-a făcut rău acum se gândesc: destul, e mort și totul s-a isprăvit. Poate că frizerul lui personal își va mai aminti de el fiindcă îi dădea bacșișuri grase. Poate că unul dintre foștii colegi de școală îl va recunoaște în fotografia clasei. Cine e ăsta? „A, da, ăla!" Și poate chiar în clipa asta cineva și-a adus aminte că nu i-a dat înapoi 50 de coroane pe care i le-a împrumutat cu douăzeci de ani în urmă.

Acestea sunt niște biete amintiri în legătură cu un om care s-a prăbușit. Desigur nu sunt unice, dar toate celelalte sunt la fel.

Frank privi în jurul său.

„Probabil sunt singurul om din acest bar care se gândește la el. Nu-l regret, dar totuși..." Frank îl cunoscuse pe răposat, știa cum și-a distrus viața, cum și pentru ce.

Tocmai în clipa când vroia să se ridice, cineva îl lovi dureros peste ceafă. Se uită înfuriat înapoi. Tinerii care stăteau lângă el amuțiră fiindcă gestul acela amical și exuberant li se păru prea brutal și așteptau încordați să vadă ce se întîmplă. În spatele lui stătea o veche cunoștință, un artist emerit, pictor academic.

– Ei, care va să zică ți-a murit prietenul, îi spuse, făcând o mutră de parcă ar fi tras cu o clipă în urmă lozul câștigător.

Pe Frank îl cuprinse furia.

– A murit. Am pierdut un prieten. Dar eu nu l-am pupat niciodată în fund.

Pictorul nu știu ce să răspundă. Simțise iritarea din tonul lui Frank și înțelese că episodul nu se va sfârși bine.

– De ce te răstești așa... încercă el să atenueze conflictul iminent, dar era prea târziu.

– Ești un parazit! Un păduche! Îți închipui că nimeni nu știe pentru ce și de la cine ai primit titlul de artist emerit? Acum, după ce a murit, încerci să-l murdărești cu noroi?

Pictorul își dădu seama că lucrurile au luat o întorsătură neplăcută. Privi în jurul său, căutând un loc pe unde să dispară, dar era mult prea târziu; Frank îl obligă să se așeze fără să observe că în bar s-a făcut deodată liniște, iar oamenii curioși s-au strâns în jurul lor.

– Nu o să pleci nicăieri. Acum o să ședzi aici fiindcă altfel te leg de scaun. Crezi că nimeni nu știe de ce erai laureat în fiecare an al câte unui premiu? Câte comenzi ți-a înlesnit pentru a restaura săli de gară, fresce idioate și ziduri cu care ai împânzit toată țara? Îți închipui că nimeni nu știe de ce? Ei însă știu.

– Sunt curios să aflu, se apără slab pictorul. Mai mult n-avem ce discuta.

– Ba da, avem ce să discutăm împreună și chiar acum. După aia poți să te duci și să te fălești unde vrei, bineînțeles dacă ai atâta curaj și tupeu. Tu ai intrat în vorbă, nu eu, așa că acum trebuie să mă asculți până la capăt. Ești un gândac. O mostră de gândac viu. Dacă cineva ar încerca să-mi reproșeze ceea ce eu îți reproșez acum, l-aș lua de gât și nu i-aș da drumul decât dacă ar ajunge țeapăn. Dar tu

eşti un gândac care te înfrupţi din cadavre. Cât timp a trăit, i-ai pus la dispoziţie atelierul tău şi i-ai adus curve. Asta te priveşte. Dar acum după ce a murit nu te las să te caţeri pe cadavrul lui. Eşti un gândac şi rămâi gândac, iar eu o să am grijă să afle asta toţi. Şi acum, şterge-o! Puţi!

Pictorul nu se lăsă rugat de două ori şi dispăru ca un şoarece. Frank se ridică şi el în picioare. Îi părea rău că se lăsase orbit de furie. Ieşirea lui avu însă un efect electrizant asupra celor din local. Doi oameni ieşiră afară după el. Ce vroiau? Îl cunoşteau fiindcă şi el avea impresia că-i cunoaşte de undeva. Ce vroiau să-i spună? Că a întinat memoria răposatului?

De fapt îi luase apărarea, dar ei nu vor recunoaşte acest lucru.

– Grea slujbă..., încercă să-i provoace. Cei doi se încruntară şi dispărură după colţul străzii sub privirile lui mulţumite.

Ceva se schimbase. Cu câţiva ani în urmă Frank s-ar fi simţit intimidat. Acum ar putea să le râdă în faţă. E mult? E puţin? Probabil e destul fiindcă oamenii nu trebuie să se teamă la fiecare pas şi pot gândi acum cu voce tare.

Frank se întoarse în sala funerară, supărat că se lăsase provocat. La ce bun? Şi cu ce sunt alţii de vină că există adepţi ai stilului monumental? El însuşi face poze monumentale. Fotografiază tribune, adunări, banchete, parăzi militare, manifestaţii, aniversări, zâmbete, numai zâmbete, omul de rând a devenit unic, efemerul s-a transformat în veşnic. Unde a dispărut omul unic, de importanţă istorică, irepetabil, pe care l-a imortalizat în mii de secvenţe fotografice? A ajuns o vechitură inutilă, pierdută în arhivele moarte şi prăfuite. Atunci de ce se simte jignit şi protestează? De ce s-a înfuriat atât de tare că l-a numit cineva prieten al răposatului? Nu a fost? A fost, deoarece aproape jumătate din viaţă a petrecut-o alături de el. Ulterior în relaţiile lor a intervenit o schimbare. Dar trecutul nu poate fi eliminat din memoria, din conştiinţa şi din viaţa lui.

Pe măsură ce trecea timpul se indispunea tot mai tare. De ce a sărit aşa? Nu cumva de teamă? De teamă ca numele lui să nu fie asociat cu cel al defunctului în aşa fel încât să dea apă la moară unora care ar putea să-l repeadă: Taci, şi tu eşti unul dintre cei care l-au pupat în fund. Nu se teme cumva că altcineva ar putea special să-i ia locul de reporter de banchet? Frank e conştient că e invidiat de mulţi colegi. N-au de ce să-l invidieze şi cu toate astea îl invidiază.

Mult timp au crezut că a făcut carieră din cauza relațiilor influente pe care le avea, mai precis a unei relații. Într-o anumită măsură nu s-au înșelat. De acum înainte Galovič va lua toate hotărârile și se știe că nu-l iubește deloc. Poate că această înmormântare este ultima manifestare a apogeului carierei lui Frank. Poate că de mâine va fi trimis să fotografieze constructori, fruntași în producție, mulgătoare, tinere muncitoare. Ce se va schimba? În loc de microfoane va trebui să fotografieze strunguri, și lângă ele – oameni.

Aparatul lui de fotografiat va continua să țăcăne, prin urmare munca lui va rămâne aceeași. Dar pe de altă parte totul se va schimba. Există personalități și în rândul fotografilor, iar multă vreme Frank a fost una dintre ele, poate chiar personalitatea numărul 1. De acum înainte nu va mai fi. Lucrurile vor lua o altă întorsătură. Frank simte că aceasta a fost ultima lui înmormântare cu funeralii de stat. Zadarnic încearcă să se autosugestioneze că s-a plictisit de moarte fiindcă nu e tocmai plăcut să te afli în apropierea unor oameni celebri, să stai de vorbă cu ei și să ai acces în locuri inaccesibile altora.

Să se fi întâmplat toate acestea fiindcă și-a renegat prietenul? Se opri. Să-l fi renegat cu adevărat? I-a luat totuși apărarea în fața acelui parazit! Degeaba încearcă să-și găsească diverse scuze. E adevărat că l-a renegat. Dar s-a supărat fiindcă pictorul l-a numit prieten al defunctului. S-a enervat și de aceea s-a răstit la el. De teamă că cineva ar putea să-i asocieze numele cu cel al răposatului.

De multă vreme nu mai avea nici o legătură cu el. Încetase să-l mai stimeze, îl condamna și-și bătea joc de el. La un moment dat între doi oameni poate interveni o ruptură, dar ea nu anulează anii petrecuți împreună! Dacă ar fi avut curajul să se întrebe dacă regretă trecutul ce-l leagă de răposat, n-ar fi fost în stare să dea un răspuns univoc. Să regrete cei mai frumoși ani din viață pe care i-a petrecut alături de el? Ce i-ar fi rămas, dacă celălalt n-ar fi existat? Nu poți să-ți anulezi propria viață, iar din viața lui a făcut parte inseparabilă și celălalt. Cel pe care l-a renegat în clipa când se simte îngrozitor de singur. Atunci ar fi trebuit să strige: nu îmi este deloc indiferent, l-am iubit și în ciuda a tot ce s-a întîmplat nu mi-a fost și nu-mi e indiferent nici măcar astăzi, mai ales astăzi!

În mintea lui Frank se derulează amintiri după amintiri, clipe după clipe. În mod dezorganizat una o înlocuiește pe alta și stârnește apariția celeilalte. Într-o zi s-au bătut. S-au bătut îngrozitor.

Frank era de-acum un fotograf cu experiență. Lucra până la ora 4 în atelier. Celălalt îl aștepta pe malul râului. Pe atunci Frank iubea o fată care după lucru ieșea la plimbare în fiecare seară cu ei. Dacă seara era mai călduță, se scăldau goi în apa râului, năpădită de o verdeață abundentă. Își spuneau că în felul acesta încalcă premeditat toate vechile prejudecăți. Doi băieți și o fată, ea este iubita unuia dintre ei, iar între băieți nu există nici o barieră, o privesc cum intră în apă ca o zână și strălucirea lunii se reflectă în goliciunea trupului ei, sar după ea, înoată împreună, țipă, râd, se simt bine în trei, în doi, în nici o altă combinație nu s-ar simți atât de minunat. Le place, și de ce nu le-ar plăcea? E mlădioasă, frumoasă, curajoasă, ți-e mai mare dragul să o privești, dar fiecare știe că e iubita lui Frank. Fiecare trebuie să știe și să respecte acest lucru.

O dată se plimbau, ca de obicei, pe malul râului. O așteptau. Frank nu se simțea în apele lui fiindcă fata întârzie, ceea ce nu-i stătea în obicei. Din clipă în clipă se uita nervos la ceas până când celălalt spuse:

– Astăzi Marghita nu vine.

Rostise aceste vorbe pe un ton oarecum straniu, ceea ce îl puse pe gânduri.

– Ce s-a întâmplat? întrebă Frank.

– Ce putea să se întâmple? evită celălalt răspunsul.

– De ce n-ar veni?

– Așa. Știu că nu vine.

Urmă un scurt schimb de priviri.

– Ți-a spus ceva?

– Nu, nu mi-a zis nimic. Frank nu știa ce să creadă. Iar pe chipul celuilalt se observase că-și face curaj să ia o hotărâre care nu era deloc ușoară.

– Ne iubim.

Frank încă nu pricepea nimic. Cum adică? Este clar ca lumina zilei că el o iubește pe Marghita. Ce rost are această discuție? Ce urmărește de fapt? Marghita e a lui, numai a lui și fiecare trebuie să știe asta.

– Ce vrei să spui?

– Că ne iubim.

Zadarnic îi căuta privirea. Celălalt se uita în jos. Abia atunci înțelese totul. Brusc se lumină. Vipera!... Of, așa sunt toți...

Apoi simți în capul pieptului o împunsătură adâncă, ca a unui pumnal care se răsucea, provocându-i dureri insuportabile.

Se năpusti asupra celuilalt și fără o vorbă, fără nici un avertisment îl prinse de gât și începu să-l strângă. Vedea cum i se învinețește fața de durere și încearcă zadarnic să deschidă gura.... în ultima clipă porcul reuși să-l prindă de mână, eliberîndu-se astfel din strânsoarea ucigașă. Apoi începu și el să-l lovească cu picioarele. Loveau atât de tare încât Frank avu senzația că i s-a dislocat un picior. Se înfurie și se năpusti din nou asupra lui; îl trânti la pământ și începu să-i care pumni, stâlcindu-i nasul, gura, sprâncenele, iar cu genunchiul îl lovi în abdomen. Scoțând un urlet de durere, acesta îl trase pe Frank peste el, lovindu-l cu amândouă picioarele. Din cauza loviturilor sălbatice simțea că-l părăsesc puterile sau că își pierde orice voință și putere; își încordă forțele și cu un ultim efort aruncă de pe el povara care îl strivea, iar mai înainte ca acesta să-și revină îi dădu un pumn care îl culcă la pământ. Apoi îl lovi o dată, de două ori, de trei ori. Vârfurile degetelor îl usturau de durere. Își privi mâna: nu mai avea unghii; îi fuseseră smulse Celălalt mai făcu o încercare de a se ridica în picioare, dar cu o lovitură Frank îl trânti din nou la pământ. Apoi își trase și el sufletul și treptat își reveni. La picioarele lui zăcea celălalt într-o baltă de sânge, incapabil să facă cea mai mică mișcare. Horcăia, semn că mai trăia. Îl trase de picioare până la o băltoacă și îi băgă capul în apă, în timp ce se gândea că cel mai bine ar fi să-i facă de petrecanie acelei vipere!

Nici astăzi nu-și amintește cum a nimerit strada. Nu știa nimic, nu simțea nimic și de nimic nu-și mai aducea aminte. Trebuia să se grăbească, piciorul umflat îl ardea și singurul lui gând era să ajungă cât mai repede la ea și să o omoare.

S-a oprit în fața casei unde în fiecare seară se despărțea de fata dragă lui și dintr-o dată se simți slab, amărât și dezorientat. Strada era pustie și numai de pe șoseaua ce venea dinspre râu se apropia o umbră fantomatică. Se ascunse după un castan, dar era prea târziu fiindcă celălalt îl observase:

Frank tăcea, dar celălalt o ținea pe a lui.

– Știu că ești aici. Dar te rog să o lași în pace.

Ieși din ascunzătoare și cu pași grei înaintă spre celălalt. Fiecare pas era un adevărat chin, dar cu toate acestea se apropia de umbra din mijlocul străzii întunecate. Celălalt rămase țintuit locului.

Aștepta. Frank îl prinse de gât fără să întâmpine nici o împotrivire. Slăbi strânsoarea. Nu putea. Nu era în stare să-l omoare. Îi dădu drumul și plecă mai departe. În spatele lui auzi o bușitură. Privind în urmă, văzu că pe jos era întinsă o umbră întunecată. Îl lăsă să zacă întins, dar gândurile și conștiința lui erau obsedate de o singură idee: să ajungă cât mai repede la spital. Spitalul era aproape, dar trebuia să se târască cel puțin până la poartă.

Când îl văzu, portarul își frânse mâinile.

– Pe strada Râului... pe strada Râului... spuse Frank cu o voce răgușită. Încercă să mai facă un pas, dar se prăbuși pe scări, scoțând un urlet de durere.

În aceeași seară i-au cusut rănile, i-au pus piciorul în ghips și l-au atârnat de un cârlig. La toate întrebările răspundea printr-o mutenie îndârjită. Dar o asemenea bătaie între doi prieteni nu poate fi ascunsă multă vreme. Celălalt a fost și el internat în spital. Orașul trăia momente de mare senzație. La spital a fost vizitat de un polițist curios care a încercat să-l descoase. Se gudura, amenința, îl lăsa să înțeleagă că ar putea primi despăgubiri pentru vătămare corporală gravă și îi atrăgea atenția că e dator să intenteze acțiune penală împotriva acelui agresor periculos. Era o pură formalitate ce implica semnarea unui formular gata completat.

Pe celălalt au încercat să-l traducă în fața instanței, prezentându-l ca pe un individ periculos care atentează la viața și sănătatea cetățenilor pașnici.

Au vrut să transforme un contestatar și un revoluționar într-un agresor cu cazier penal, într-un criminal și un ucigaș potențial. Nu-i interesa deloc ce s-a întâmplat între ei. Îl vroiau pe celălalt; îi interesa și se temeau de el fiindcă de pe atunci știau de ce e în stare.

– Astea sunt prostii, domnule polițist, încerca să-l convingă Frank; tot orașul știe că suntem prieteni.

– Fiecare o știe pe a lui! Cineva trebuie să fi fost vinovat, îi tăie vorba nervos polițistul.

– Nu o să mă credeți, domnule polițist, dar m-am ciocnit cu o locomotivă. Biata de ea a deraiat și încă mai zace acolo pe dig, îl ironiză Frank.

Polițistul se enervă.

– Bine, treaba ta, dacă nu vrei să-mi spui. Dar să nu te miri dacă o să vă pomeniți amândoi în fața instanței.

– Poți să mă pupi în c... împreună cu tribunalul tău cu tot!

– Asta se numește atac la persoană, începu să țipe polițistul. O să vă coste scump, există martori care v-au auzit...

Țipetele polițistului fură curmate de un râs zgomotos ce venea dintr-un salon al spitalului. Pacienții se distrau copios. Polițistul plecă cu coada între picioare, vânăt de furie.

A doua zi Marghita îl vizită la spital. Se așeză pe marginea patului, simulând că nu bagă de seamă că i-a întors spatele.

– Ați înnebunit..., îi spuse ea. V-ați purtat ca doi nebuni.

– Pleacă!

Rămase, dar fără să mai scoată o vorbă. Îl mângâie pe spatele care se cutremura din cauza hohotelor de plâns. Plecă numai după ce o lăsă să-l mângâie și pe mână și îi văzu înflorind zâmbetul de altădată.

După un timp au fost văzuți plimbându-se din nou toți trei pe malul râului. Totul era ca înainte, dar un singur amănunt lipsea: în serile calde de vară nu se mai scăldau împreună goi.

9

Frank nu avea chef să se întoarcă în sala funerară. Se opri la redacție și lăsă filmul pentru developat unei laborante. Aceasta îl privi întrebătoare: de obicei își developa filmele singur!

Se mai plimbă puțin pe străduțele neprimitoare și se duse acasă. Prânzul era pregătit, dar mâncarea nu-i plăcea. În asemenea situații se lăsa întotdeauna cu scandal, dar de data asta nevastă-sa nu explodă, ci îl întrebă, mângâindu-l compătimitor.

–Te simți rău?

Strânse din umeri cu un gest de respingere.

–E o mare porcărie!

– De mult trebuia să renunți. Alții scriu cărți groase, le editează în străinătate și iau o grămadă de bani pe ele...

– Te rog... Nu avea chef să asculte aceeași placă. Are dreptate, știe că are dreptate, dar o spune în momentele cele mai nepotrivite.

Se ridică de la masă, îndreptându-se spre camera obscură. Dădu la o parte paravanul în spatele căruia erau așezate cu grijă mai multe seifuri. Reprezentau o avere inestimabilă, expresia unei pasiuni care îl făcuse să cheltuiască mii de coroane pentru hârtie și film.

A existat o vreme când pe piață s-au găsit albume de mărime 9×12, a câte cincizeci de fotografii fiecare, ambalate într-o folie subțire. Frank a cumpărat douăsprezece albume, dar mai târziu a regretat că nu a cumpărat mai multe fiindcă nu-i ajungeau. Pe cotor erau numerotate cu cifre arabe, astfel încât era suficient să întindă mâna ca să știe precis ce conțineau.

Frank ia un album. Marele bărbat stă în balconul hotelului unde a tras cu o jumătate de oră înainte. Pare emoționat și face semn mulțimii adunate sub balcon. Două mii de tineri îmbrăcați în cămăși albe au venit să-l salute, scandează lozinci, bat din palme, încearcă să-și croiască drum mai în față, Marele om le răspunde. Ce frumoasă e tânăra generație!

Privește o fotografie făcută în alt oraș. Marele om cu cască de miner se îndreaptă spre mină însoțit de director și câțiva ingineri. Pe puțul de extracție se află o pancartă cu numele lui: mina îi poartă numele.

În altă fotografie vorbește și gesticulează în fața microfonului: „Și eu, tovarăși, am uitat de vigilența și prudența revoluționară, m-am lăsat ispitit de dușman...".

Privește o altă poză în care e fotografiată aceeași mină. Un șir lung de deținuți așteaptă la intrare. Printre ei – un chip cunoscut care în loc de șapcă cu cozoroc are chipiu de deținut. Mina nu-i mai poartă numele.

Poarta penitenciarului și în pragul ei un om care a fost cândva cunoscut. Acum e tuns la piele. Ține în mână un mic cufăr și privește în jurul lui să vadă dacă nu-l așteaptă cineva. Nu, nu îl așteaptă nimeni.

Poarta deschisă a vechii sinagogi. În fața ei un autocamion. Fostul demnitar descarcă un balot mare de hârtii vechi și presate. Deasupra sinagogii se află o placă: deșeuri de hârtie.

Privește o altă fotografie. Un cimitir, o groapă proaspăt săpată și lângă ea un sicriu modest. Un preot evanghelic. Dascălul cu crucea. O femeie în doliu. Încă un bărbat. Doi gropari. Preotul evanghelic a fost chemat fiindcă preoții catolici nu au voie să îngroape sinucigași.

O tragedie pe scară mică. O tragedie pe scară mare. Cum îl cheamă pe cel care a dat numele celui mai mare puț din cea mai mare mină? Frank știe cum îl cheamă. Cine mai știe în afară de el? O femeie și câțiva vecini. Câți ani au trecut de când l-a fotografiat în balconul hotelului? Cincisprezece... cincisprezece ani. Mai târziu Frank a rămas unul dintre puținii pe care marele om îi saluta pe stradă.

Dar în această zi nimic nu-i făcea plăcere, nici măcar comoara lui. Nu avea chef de nimic.

– Nu știu. Nu pregăti nimic. Dacă vin, o să mănânc ceva rece.

Era clar. Prin urmare nu o să vină. Rămase în pragul uşii, urmărindu-l cu o privire care îi devenise cunoscută: Bine, am înţeles, dar măcar ai grijă să nu bei prea mult... De fiecare dată aceste vorbe îl supărau, dar de data asta se întoarse. Rămaseră o clipă fără să scoată o vorbă. Simţea cum îi tremură mâinile. Vroia să-i zică ceva frumos, duios, tandru, dar prefera să tacă. O sărută la despărţire. De multă vreme nu mai făcuse acest gest. De ce? De ce nu o sărută în fiecare zi? După atâţia ani continuă să o iubească. Iar ea nu duce alături de el o viaţă uşoară. Întotdeauna au avut datorii. Frank e veşnic pe drumuri, iar ea îl aşteaptă. Cu multă grijă! Şi de fiecare dată se supără. De atâta amar de vreme nu s-a obişnuit!

– Astăzi vin direct acasă... încearcă să se autoconvingă. Brusc se bucură că o are, că e aşa cum e, că îl aşteaptă şi nu e prin urmare atât de singur pe cât i se pare uneori. O înţelege. Ştie la ce se gândea de fiecare dată când îi spunea: Nu te amesteca printre ei! Apucă-te şi scrie o carte despre libelule. E mult mai sănătos!

„Astăzi – se gândeşte Frank – o să încerc să vin direct acasă."

10

Remarca rostită cu jumătate de voce îi trezi atenția adormită. Frank întoarse repede capul să vadă cine a rostit acele vorbe. Din sală tocmai ieșeau doi străini. Răposatul ar fi zis: doi oameni din mulțime, doi inși de pe stradă. Doi necunoscuți, doi anonimi

Frank îi cunoștea pe toți oamenii însemnați. Pe toți, fără excepție. În acești ani a învățat să deosebească și să recunoască chipurile oamenilor. De asemenea a învățat să le rețină fețele. Fețele erau profesiunea lui. Fugi afară, luând-o înaintea celor doi, reglă obiectivul aparatului și apăsă pe declanșator. Observă că unul s-a speriat, iar celălalt s-a înroșit. Peste o clipă o să-și reproșeze unul altuia: de ce nu ți-ai ținut gura? O să dăm de belea! Dacă fac asemenea observații, oamenii nu mai dau de bucluc. Dar deocamdată ei n-au aflat nimic. Vechea frică își mai păstrează ochii imenși. Frank voise să surprindă imaginea glasului poporului. Cei doi anonimi întruchipau această voce. O voce care nu poate să reziste mult și imediat după ce s-a întors cu spatele la catafalc îi șoptește celui de lângă el:

– A murit de uremie.

Era șocat. Răposatul nu a fost cruțat de asemenea vorbe. Tot ce știe un anonim de pe stradă este știut de toată lumea. Frank este fotoreporter. Se poate spune că e fotoreporter oficial. Unul ca el nu poate, ci trebuie să știe totul. El știe de ce a murit omul întins pe catafalc. El, un cetățean neoficial, știe. „Dar oare văduva și membrii cabinetului au aflat?" se gândește el. Văduva trebuie să fi aflat. Dar cine știe?

Uremia e o boală urâtă.

Trei medici cunoscuți, trei capacități științifice au semnat actul de deces. Comunicatul lor a apărut în presă. A fost publicat de Agenția Centrală de Presă sub forma unui document oficial. În el a apărut însă o mică modificare, adică au fost schimbate trei litere. Leucemie. Trei medici cunoscuți au falsificat adevărata cauză a morții.

Oricine poate muri de uremie. Și Frank. Și medicii. Și necunoscutul care i-a șoptit vecinului marele secret în timp ce ieșeau din sala funerară.

Un om de stat nu poate, nu are dreptul să moară de uremie. El nu poate să-și aleagă cauza morții. Cel puțin a morții sale psihice. Poate să moară de orice, dar asta e treaba lui personală care nu trebuie dezvăluită opiniei publice.

Oamenii vor șușoti. Nu despre el, ci despre cei care au falsificat actul de deces.

Este un lucru caraghios, penibil, trist și jalnic. Uremia e o boală periculoasă și neplăcută: câteva organe încetează să mai funcționeze, iar urina se varsă în sânge, îl otrăvește și îl descompune. Judecând după ziare, marii oameni țin discursuri, semnează documente istorice, primesc delegații oficiale, întreprind vizite de stat, conferă decorații, avertizează și greșesc, întrețin discuții cordiale. Acesta este chipul lor public, dezumanizat, retușat. În schimb uneori sunt și ei cuprinși de îndoieli, suferă de diferite complexe, câteodată sunt meschini, răi, au amante, chiar dacă se expun riscului, scot limba și se strâmbă în fața oglinzii din baie, ținuta lor dreaptă este de multe ori opera meșterului croitor, le place să bea, de multe ori țin ascunse în bibliotecă fotografii pornografice care îi distrează mai mult decât lectura tratatelor filozofice, căsnicia nu le merge bine și au copii din flori. Să fie răposatul cel care l-a întrebat pe Frank, pe vremea când erau colegi de bancă, dacă oamenii de stat merg la toaletă?

Desigur moartea de uremie nu este compatibilă cu imaginea unei mari personalități. Unora poate să li se pară de-a dreptul compromițătoare. Un om de stat trebuie să moară de infarct. Este modul cel mai onorabil de a pleca din viață: inima a cedat sub povara răspunderii. Îi veni în minte o scenă delicioasă din filmul lui Zvonodrozdova în care un politician bătrân moarte în timp ce face dragoste cu o prostituată. În schimb la înmormântare s-a aflat că a

muncit până în ultima clipă pentru binele țării. Frank își rememorează numele multor oameni remarcabili despre care se știe că au murit de paralizie progresivă. Este un amănunt neglijabil din biografia lor. Marat a fost ucis de Corday în baie, fapt confirmat de istorici. Dar ei trec cu vederea de ce Marat a primit această femeie într-o situație atât de neobișnuită, fiindcă cred că aflarea adevărului ar arunca o lumină proastă asupra marelui tribun. Frank își mai aduce aminte de răspunsul indignat al unui contraamiral rus, ieșit la pensie, atunci când a fost întrebat ce impresie are despre întâlnirea cu Lenin: „Lăsați-mă în pace! Ce aveți cu mine? Lenin a fost roșcat, dar nimeni nu i-a pictat barba roșie! Toți vorbesc despre caldarâmul istoric pe care a pășit marele Lenin. Dar pe vremea aceea străzile Petersburgului erau pavate cu bârne de lemn. Astăzi peste tot e asfalt... Lenin e pictat în pantofi cu lac, dar el de fapt umbla în bocanci..." Reporterul care a fost împreună cu Frank în orașul de pe Neva a publicat un articol care bineînțeles a fost cenzurat. Un contraamiral senil nu are dreptul să vorbească despre cum arăta Lenin. Cenzorii știu mai bine cum trebuie să fi arătat! Iar dumneata, tovarășe, nu ai voie să umilești într-un mod atât de perfid măreția revoluției!

Bine. Întotdeauna reclama a pieptănat, a retușat și i-a dezumanizat pe marii oameni ai istoriei. Dar mai există ceva care se numește etică medicală, jurământul lui Hipocrate, onoarea de medic! Instituțiile medicale din întreaga lume respectă cu sfințenie codul moral. Medicul care l-a încălcat își pierde pentru totdeuna diploma. Trei medici cunoscuți. Frank îi cunoaște pe toți trei. Dacă el îi cunoaște, înseamnă că nu sunt anonimi. Știe despre ei chiar mai multe decât oamenii care le-au citit numele în necrolog. Știe, de pildă, că bărbatul înalt și chipeș a fost medicul particular al răposatului. Îi cunoaște faima personală și cea profesională. A stat lângă patul răposatului până în ultima lui clipă. După ce a constatat starea critică în care se află, a ascultat glasul conștiinței: a convocat un consult de medici. Nu vroia și de fapt nu avea dreptul să hotărască singur. Cei trei medici au urmărit cu atenție evoluția bolii și au făcut tot ce le-a stat în putință ca să evite sfârșitul. S-au întâlnit la capul bolnavului, au constatat starea în care se află, au efectuat un schimb de păreri, au pus diagnosticul și au prescris tratamentul cel mai eficient. Au fost lângă el până în ultima clipă. Apoi au completat cu

grijă o fișă în care era descrisă evoluția bolii și tratamentul aplicat și au trimis-o spre informare forurilor competente.

După autopsie, au semnat actul de deces. Frank nu știe și e puțin probabil să existe cineva care să știe dacă în documentul inițial s-a menționat că moartea a fost provocată de leucemie.

În schimb Frank știe altceva: la scurt timp după anunțarea decesului, cei trei medici au fost convocați de Galovič.

Frank îl cunoaște pe Galovič și de aceea își poate închipui foarte bine cum s-a desfășurat întrevederea.

Galovič stă la birou și cu o voce metalică îi poftește să ia loc. Nu stă într-un fotoliu moale, ci pe un scaun obișnuit. Tace un moment și se uită plin de importanță la documentul din fața lui. Apoi îi fixează pe cei trei musafiri și spune cu o voce groasă și neplăcută: tovarăși, cred că sunteți de acord să rupem acest document? Originalul și copiile...

Cei trei încep să se agite. Unul îndrăznește să-l întrebe:

– De ce?

– Tovarăși, uremia nu poate fi declarată cauza morții!

Medicii devin tot mai neliniștiți. Unul dintre ei este revoltat de tonul lui Galovič și de aerul suveran cu care ia hotărâri în locul lor.

– Ce vrea să însemne asta? exclamă el enervat.

Galovič se aștepta la o asemenea replică, dar nimic nu-l poate scoate din calmul lui proverbial.

– Tovarăși, uremia nu poate fi declarată cauza oficială a morții.

– Dar..., îndrăznește să replice cel mai curajos, ceea ce ne cereți contravine principiilor conștiinței noastre.

Galovič se uită la el batjocoritor. Conștiință? Dumneata, ca un intelectual ce ești, vorbești despre conștiință? Dumneata care ești conferențiar la Facultatea de medicină? Cum să ne mai mirăm de neisprăviții care ies de pe băncile universității? Unde pot să ajungă ei dacă de la catedră li se îndrugă verzi și uscate despre conștiință? Tu, vierme ce ești, crezi că nimeni nu știe când și la ce biserică te duci? Crezi că nimeni nu a aflat când te-ai spovedit ultima oară, ca o capacitate științifică ce te afli? Mie îmi fluturi prin fața ochilor lozinci despre conștiință și credința creștină? Toate astea nu sunt decât vorbe goale, tovarăși!

Îl privesc îngroziți. Internistul obez cu mâini imense și groase sare de pe scaun indignat, vrând parcă să arate că nu mai are ce

căuta aici. Dar schițează numai un gest. Atâta tot. Se oprește la jumătatea drumului când aude în spatele său:

– Trebuie întocmit un nou act de deces. Acum, pe loc! Trebuie transmis un comunicat oficial. E cât se poate de urgent...

Cei doi care nu s-au mișcat de pe scaun se privesc lung, dând din umeri. dacă cineva strânge din umeri, înseamnă că e hotărât. Galovič știe ce trebuie făcut ca să-i scoată din încurcătură.

– Tovarăși, eu nu mă pricep la medicină. Asta e treaba voastră. Uremia nu poate fi însă declarată cauza oficială a morții lui!

Medicul personal al răposatului a înțeles. Colegul lui, la fel. A fost medicul multor personalități. Unele nu i-au fost recunoscătoare și din cauza lor a căzut în disgrație. Și colegul lui care nu s-a clintit de pe scaun e un caz limpede. Galovič va decide dacă în noul cabinet va primi funcția de șef al sectorului de sănătate, având posibilitatea de a deveni ulterior membru al cabinetului.

Cel de al treilea e catolic...

Au întocmit un nou act de deces și l-au semnat. A fost suficientă schimbarea unui singur cuvânt. S-au înțeles repede asupra lui și au semnat. Galovič îi privește, așteaptă și apoi se ridică în picioare, semn că audiența s-a terminat. „Of, voi intelectualii! Vă am la mână. Puteți să vă zvârcoliți, să vă revoltați, puteți să credeți despre mine ce poftiți, de fapt știu ce părere aveți, dar atunci când eu am vrut, ați semnat!"

În felul acesta trebuie să se fi petrecut lucrurile. Frank știe că numai Galovič putea fi la mijloc. Pentru o clipă se pune în situația celor trei. Ce ar fi făcut în locul lor? Ar fi semnat? Nu ar fi semnat?

Internistul obez este catolic și crede în Imaculata Fecioară. Mulți ani soarta institutului pe care l-a înființat a atârnat de un fir de păr din cauza credinței lui. De câteva ori colegii l-au salvat fiindcă s-au opus să fie destituit: nu putem face așa ceva, omul acesta este cunoscut în întreaga lume, e o autoritate în domeniul său, iar institutul a obținut rezultate minunate în tratarea bolilor de sânge! De ce vreți acum dintr-o încăpățânare donquichotescă să distrugem opera lui de o viață? Institutul la care ține mai presus de orice! De ce bolnavii trebuie să suporte consecințele trufiei și lipsei de competență ale altora? Directorul adjunct care este un șmecher abia așteaptă să se ivească un prilej! De ce să-i oferim acest prilej? Nu se gândesc la persoana lui, fiindcă el nu o să se piardă, o să reziste. Ar putea lua

totul de la capăt într-un oraș de provincie îndepărtat. Dar ce rost are să reînceapă totul când are aici un institut bine dotat cu aparatură străină? Când acest institut are un grup de specialiști remarcabili? Are voie? Are dreptul ca prin încăpățânarea sa să pericliteze soarta unui institut care și-a câștigat un renume atât de bun? Are acest drept? Este corect și cinstit să nu se supună unui om din Neanderthal și să renunțe la postul obținut atât de greu? Sau e corect, cinstit, dar într-adevăr greu, să-și păstreze locul, să-l apere, să strângă din dinți și să meargă mai departe?

A semnat. Dar Frank nu știe dacă trebuia sau nu să semneze.

Celălalt... cunoștea bine situația din sectorul medical. Peste tot era dezordine, treburile administrative mergeau prost, medicii tratau numai aleatoriu fiindcă în primul rând scriau, erau suprasolicitați, subapreciați, prost plătiți, tinerii mureau. În schimb acolo sus veghea un birocrat căruia nu-i păsa de sănătatea poporului fiindcă mai importante pentru el erau informările concise, rotunde și cuminți pe care le întocmea anual: numărul paturilor de spital, investiții, medicamente, aparatură. Opinia publică era copleșită de cifre, sume de bani, număr de bolnavi. Nu de numărul celor vindecați, ci de numărul bolnavilor. Realizarea de 100% a planului de utilizare a paturilor de spital îi provoca o mare satisfacție.

El, cel care a semnat, știe ce anume, unde și cum s-ar putea face ceva! Nu se teme să lupte, să riște! Are curaj să facă curățenie în acel grajd, simte că are suficientă energie și capacitate organizatorică.

Numirea lui va avea loc peste câteva săptămâni. Mutațiile de funcții ce s-au produs după moartea șefului de cabinet i-au grăbit numirea.

A semnat. Trebuia sau nu trebuia să semneze?

Cel de-al treilea observă cu atenție albul îngălbenit al ochilor omului de la birou.

– Poți să epatezi cât vrei... foarte curând o să ai nevoie de doctor...

A semnat. Și-a pus semnătura sub cuvântul rostit de primul. Este singurul care a înțeles întreaga complexitate a scenei.

Frank i-a întâlnit pe culoar în timp ce plecau. Mergeau tăcuți, cu pași grei, cu capetele plecate, într-un cuvânt nu se simțeau în largul lor. După ce a citit la redacție comunicatul, Frank a înțeles starea lor de spirit. Și a mai înțeles că cel puțin doi dintre ei nu se vor simți

bine multă vreme, mai ales noaptea, când își vor aminti clipele de umilință și de rușine prin care au trecut.

Frank îi cunoaște. Ce ar fi făcut în locul lor? Ar fi semnat? Nu știe. Oricum îi pare bine că în afara deconturilor nu trebuie să semneze nimic. Pentru o clipă are impresia că funcția de fotoreporter nu este comparabilă cu nimic. De pildă, cu cea de fotoreporter oficial.

Dar cine a răspândit vestea atât de repede? Cei trei? În mod sigur, nu! Oficializarea acestui mare secret îi pune într-o lumină foarte proastă. Galovič? Galovič nu vorbește niciodată despre lucruri secrete. El află numai secretele. Văduva? Probabil că nu a știut de ce boală s-a prăpădit soțul ei! Nu era obligatoriu să știe și să o înțeleagă acest amănunt.

Cum ajung la lumina zilei asemenea secrete? De fapt nu prea greu. Un laborant i-a luat o probă de sânge. La capul răposatului a stat până în ultima clipă o asistentă medicală. Era internat într-o secție izolată a clinicii, dar ceilalți pacienți știau că se află acolo și erau curioși ca toți oamenii internați acolo. Probabil au făcut o remarcă sau le-a scăpat o vorbă necontrolată. Redactorul citea comunicatul oficial:

– A murit de uremie..., îi spuse lui Frank. În clipa aceea Frank înțelese ce au făcut somitățile pe care le întâlnise cu o oră înainte. Înțelese și i se făcu rău.

Așa cum s-a strâmbat redactorul ediției de seară, se vor strâmba toți. Galovič, probabil, nu-și dorea acest lucru, era mult prea rudimentar ca să poată inventa o intrigă atât de rafinată, dar vrând-nevrând îi făcuse răposatului acest ultim și jalnic serviciu.

N-a scăpat însă de el.

Fusese totuși un om de stat.

Nu se întâmplase niciodată până acum, în măsura în care informațiile lui Frank erau complete, ca un bărbat de stat să moară de uremie.

Cufundat în gânduri, uită de ce se petrecea în jurul său. De aceea nu observă că grupul de onoare format din șase membri s-a schimbat și lângă catafalc a ajuns Muklik.

Muklik... Frank era supărat că nu a fotografiat momentul schimbării. Nu ar fi trebuit să-i scape!

Un zel neobișnuit puse stăpânire pe el. Ieși din spatele ușii de bronz și-l poză pe Muklik din față, spate și lateral... ochii lui

înfricoşaţi zburau de colo-colo în căutarea unui punct de sprijin de care să se agaţe. Frank regretă că nu are la el un praf de strănutat, dar ca şi cum cerul i-ar fi auzit dorinţa, omuleţul din garda de onoare începu să-şi încreţească nasul, deschise gura, nu se putu abţine şi începu să se scarpine. Ţac! îl surprinse Frank. Ceilalţi membri ai gărzii îi aruncară o căutătură urâtă fiindcă înţeleseră că joacă teatru. Privirile lor indignate parcă spuneau: „Pleacă, ne deranjezi, lasă-ne în pace!" Şi ochii victimei implorau: „De ce mă chinuieşti, de ce mă ataci, încetează, simt că nu mai rezist!" Frank continua să-şi facă numărul: se aşează în genunchi şi-l fotografie pe Muklik de jos, apoi de sus ca să aibă o fotografie a lui împreună cu răposatul: micul Muklik, scărpinându-se la nas în prim plan, şi marele răposat în planul al doilea. Nimeni nu o să vadă această poză. Numai Frank o înţelege, iar Muklik ştie de ce îl fotografiază cu atâta ardoare.

De aceea oftă uşurat când îl schimbă următorul grup de şase persoane. Frank se duse în spatele paravanului. Muklik îşi ştergea sudoarea rece de pe frunte. Se uita la el cu o privire chinuită şi plină de reproş:

– Cum s-a întâmplat? îl întrebă Frank răutăcios.

– Lasă-mă în pace..., îi răspunse omul cu lacrimi în ochi. „În sfârşit văd şi eu lacrimi în faţa doliului", spuse Frank. Pe faţa omului se putea citi că ar prefera să-l ia la bătaie... dacă ar fi avut suficient curaj. Dar amintirea multor palme şi şuturi îi readuse furia în limitele ei obişnuite.

Încă de când era la şcoală îi plăcea să pârască. Numele lui adevărat era Miklik, dar de mic copil primise porecla batjocoritoare de Muklik. La şcoală spunea tot ce ştie, iar dacă nu ştia, inventa. Copiii îl snopeau în bătăi. Îi pâra că l-au bătut. Îl băteau din nou. Îi pâra. Iarăşi îl băteau. La şcoală toţi îi întorceau spatele ca la ceva dezgustător şi murdar. Era ceva care i se citea în ochi, înfăţişare, mers, avea urechi mari de parcă ar fi fost însemnat pe toată viaţa. Urechi mari... ca să urmărească, să asculte, să se plângă, să pârască. În timpul războiului l-a instigat pe răposat, pe Frank şi grupul lor, făcându-i bandă de bolşevici, ucigaşi, trădători, suflete vândute diavolului, i-a ocărât public în ziarul de orientare fascistă al cărui redactor şef era. Încă din ultima zi, înainte de venirea Armatei Roşii, i-a ameninţat: „Ne vom întoarce şi vom călca în picioare toată această adunătură".

În privința zelului servil și a capacității de pângărire a oamenilor întrece orice măsură. Frank avea impresia că seamănă cu un porc care grohăie de mulțumire în noroi. În același timp orice efort al lor se dovedea inutil: era protestant, membru, chiar funcționar al gărzii. dar totuși protestant.

Într-un cuvânt se potrivea unei munci abjecte.

Dar el nu se simțea deranjat și continua să instige. Era o adevărată manie, avea ziarul lui, putea să tipărească înjurături și jigniri ordinare, probabil îi făcea plăcere să se scalde în murdărie.

– Ne vom întoarce..., a exclamat în ultimul articol. Dar nu avea de unde să se întoarcă. De fapt nu plecase nicăieri, ci se ascunsese un timp, iar când lumea a început să se agite, și-a oferit serviciile autorizate și capacitatea de opoziție. Din nou a început să instige, dar nu în numele lui Dumnezeu și al poporului, ci în interesul sfintei democrații și al apărării de hidra totalitarismului. Și-a schimbat numai orientarea, păstrându-și însă același vocabular.

A folosit același vocabular și mai târziu, când a început să combată burghezia trădătoare, uneltele imperialismului, hienele lui Troțki; articolele lui erau împânzite de expresii, ca de pildă zeama de băligar a istoriei, excremente de creiere bolnave. A traversat trei regimuri, s-a aranjat și în al patrulea.

După ce a devenit omul numărul unu din ținut, răposatul l-a izgonit de la redacție și din oraș.

– Ne otrăvește aerul..., a încercat el să se justifice. Cum l-ați putut suporta?

Pe vremea aceea răposatul știa să fie consecvent. A cerut să-i fie aduse scrierile lui Muklik și împreună cu Frank s-a distrat, citindu-i autobiografia. Aderase la Partidul Agrar numai fiindcă în timpul studenției locuise într-un cămin de studenți, membri ai acestui partid.

„Am intrat în gardă din motive existențiale. Am fost însă membru al ei numai cu numele, fiindcă nu am cotizat niciodată. E adevărat că am fost dintotdeauna un democrat convins și un admirator al sovietelor și am scris articole instigatoare numai pentru a-mi disimula simpatiile și a fi util în lupta antifascistă.

Numai datorită unui concurs de împrejurări nefavorabil nu am luptat în timpul insurecției armate împotriva ucigașilor fasciști, a criminalilor și ocupanților însetați de sânge. O mărturie a atitudinii mele este faptul că nu am predat fasciștilor pe un redactor despre

care se știa că întreține legături cu ilegalitatea. Iar analiza stilistică a lucrărilor mele dovedește că am vrut să discreditez fascismul; am scris intenționat neadevăruri și am folosit expresii grosolane pentru ca oamenii de bună credință să întoarcă spatele guvernanților de atunci.

Din păcate, după înfrângerea fascismului, nu am găsit calea cea dreaptă. Pentru o vreme m-am lăsat influențat de lozincile pseudodemocrate ale burgheziei trădătoare. Abia victoria glorioasă a clasei muncitoare mi-a deschis ochii, arătându-mi drumul cel bun."

Iar jos, sub semnătură, mai era încă scris: „Este adevărat că am compus o odă în cinstea lui Hitler, dar am scris-o la beție, niciodată nu am vrut să o public și nu știu cum a apărut în ziar împotriva voinței mele... regret foarte mult și mi-e rușine de această faptă..."

Noul stăpân al regiunii dădu din cap.

– Cum e posibil așa ceva? Cum s-a putut ca tovarășii să fie atât de orbi și de surzi? Cum au putut să-l suporte în acest post?

Imediat dădu ordin:

– Să meargă la cariera de piatră! Nicăieri în altă parte! Trebuie să muncească, dar în cariera de piatră!

Muklik a dispărut imediat de lângă Frank. Întorcându-se în sala funerară, acesta privi fără voie chipul răposatului. Îi venea să vomite: știi cine a stat de gardă la capul tău? Muklik! Muklik, cel pe care l-ai trimis la carieră și apoi l-ai angajat ca șef al secției de presă. Ai fost orb și surd! Cum ai putut să-l primești?

Dar Frank nu trebuia să întrebe nimic fiindcă cunoștea dinainte răspunsul. După ce a devenit șef de cabinet, răposatul a organizat un mare banchet. Frank era de serviciu. A fost prima lor întâlnire după multe luni. Sufletește se despărțiseră definitiv. Dar atunci nu a putut să refuze mâna pe care i-a întins-o.

– Treci o dată să mă vezi la birou..., l-a invitat noul Mare om. Frank a încercat să se scuze, spunând că are multă alergătură, drumuri de făcut, că e suprasolicitat, dar desigur... uneori ar putea să-și facă drum...

– Aici sunt înconjurat numai de doctori. Îmi zâmbesc, se tem de mine, dar de fapt toți mă urăsc. Nu mă pot baza pe nimeni și în orice fleac trebuie să hotărăsc singur. Dar o să fac schimbări. Trebuie să le fac! i-a spus noul șef de cabinet. Apoi a trecut direct la subiect.

– Acolo formam o echipă bună, aveam colaboratori pe care mă puteam baza. Vreau să mă dispensez de această adunătură de doctori şi să-i înlocuiesc cu oameni din ţinutul meu pe care îi cunosc. Dar nu am pe nimeni în postul de şef al secţiei de presă...

Marele om tăcu, uitându-se iscoditor la Frank.

– M-am gândit la tine..., adăugă el, văzându-i aerul nedumerit. Oferta îl surprinse. Cu iuţeala fulgerului cântări ce ar putea însemna în viaţa lui această schimbare. Apoi îşi aduse aminte de ceva.

–Ştii, răspunse el prudent, ca să nu sune nici a refuz, nici a acord. Eu sunt un tip sedentar. Sunt fotoreporter şi îmi iubesc meseria. N-aş vrea să fac ceva la care nu mă pricep.

Era totuşi o ofertă ispititoare.

– Gândeşte-te bine, poate o să renunţi. Îţi pot asigura o leafă de trei ori mai mare. Poate chiar şi mai mult. Nu mă vor interesa primele.

Frank nu înţelese imediat ce vroia să zică. După ce pricepu, se îmbujoră. Prin urmare, vrea să-l cumpere! Vrea să-i cumpere tăcerea! Poate îi pare rău că atunci nu l-a arestat pe loc. Acum e prea târziu şi vrea să-şi repare greşeala, cumpărându-l. Ca fotoreporter, Frank avea o leafă de mizerie. Dar oferta nu i se părea cinstită, mirosea a altceva. Făcu un efort să nu gândească cu voce tare. „Îl voi refuza, dar în aşa fel ca să nu-mi periclitez existenţa de reporter."

– O să mă mai gândesc..., răspunse el evaziv. Celălalt interpretă aceste vorbe în sens pozitiv şi ca o reţinere de circumstanţă.

– Te aştept, spuse el bucuros. Cu siguranţă vom cădea la învoială.

Frank nu se duse. Era cea mai bună soluţie. Dar celălalt a trebuit să caute mult timp până a găsit un şef al sectorului de presă.

Într-o zi marele bărbat a convocat redactorii şefi de la ziarele şi revistele principale. Frank fusese trimis de directorul lui ca să imortalizeze acest moment istoric care marca o cotitură importantă în relaţiile dintre conducere şi presă.

Intrând, aproape încremeni. Lângă marele om la birou stătea Muklik.

– Nu e posibil..., şopti redactorului de lângă el. Acesta îi zâmbi condescendent. „Ce ştii tu ce e posibil şi ce nu.... Marele bărbat se prefăcea că nu-l observă. Se ridică în picioare şi începu să vorbească despre perspectivele dezvoltării, despre sarcinile uriaşe pe care le are conducerea şi presa în domeniul concepţiei şi organizării, despre răspunderea ziariştilor şi necesitatea de a adânci legătura dintre

cotidiene și gazetele săptămânale pe de o parte și cancelaria pe de altă parte în scopul accederii directe la sursa de informații.

– Tovarăși, vrem să organizăm lunar asemenea consultații. Șeful sectorului de presă, tovarășul Muklik, o să vă informeze despre toate problemele actuale ale dezvoltării noastre, despre sarcinile care stau în fața eforturilor noastre comune și minunate de a transforma societatea omenească...

Muklik privea cu un aer triumfător fețele uimite ale ziariștilor adunați. „Muklik ăsta e un tip care nu se lasă, îl dai afară pe ușă și el intră pe fereastră."

– Unde l-o fi găsit... auzea Frank în jurul său. Toți îl cunoșteau pe Muklik. Dar pe lângă îndoielile care îl frământau, Frank mai avea încă o senzație destul de neplăcută. Știa unde l-a găsit și de ce l-a ales tocmai pe Muklik: ca să-i dovedească cum se poate descurca și fără ajutorul lui, ceea ce a și reușit.

De atunci vocabularul omului de stat s-a schimbat. A devenit mai vulgar. Cândva fusese un orator strălucit: la adunările publice știa să prezinte oamenilor într-un mod simplu și clar cele mai complicate situații social-politice. Știa să incite spiritele, să mobilizeze la acțiune. Așa fusese cândva, ce-i drept nu cu mult timp în urmă. De atunci însă modul lui de a comunica cu oamenii s-a schimbat. De la tribună a început să țină discursuri lungi, plicticoase, seci, scrise dinainte. Omul de stat avea talent oratoric, dar nu se pricepea să compună. Era un adevărat chin să scrie o pagină. Poate tocmai de aceea nu-i putea suferi pe ziariști și literați. Citind discursuri și rapoarte scrise, talentul lui de orator s-a diluat, iar vorbele lui au început să sune ca un mormăit incoerent și cu efect adormitor. E adevărat că pe vremea aceea nimeni nu îndrăznea să vorbească în public fără să aibă ceva notat. La ședințe toate luările la cuvânt nu depășeau trei minute. Hârtia era garanția stilului științific, profund și clar. Și a plictiselii.

În realitate îl angajase pe Muklik nu din lașitate sau pentru a-i dovedi lui Frank că se poate descurca și fără el, ci pur și simplu pentru că nu se pricepea să scrie. Iar cineva trebuia să facă asta în locul lui. Muklik era dispus să facă orice. Nu peste multă vreme a fost auzit la clubul ziariștilor, vorbind despre șeful lui în bătaie de joc și mândrindu-se că îi scrie cuvântările.

O dată, la bețe, a țipat în gura mare:

– Vrea să-i fie editate operele complete! Mi-a cerut să-i redactez cuvântările! Toate cuvântările lui... au fost scrise de mine! Dar vor apărea sub numele lui și într-un tiraj mare. El va încasa și drepturile de autor...

Lui Frank nu-i venea să creadă. Dar totuși ediția completă a operelor lui a apărut. Cuvântările lui au fost editate, dar nu s-au vândut în nici o librărie. Galovič a dat ordin să fie retrase, iar hârtia retopită. Din cauza erorilor politice.

Frank are acasă un exemplar. Atrăgând atenția asupra erorilor, greșelilor și abaterilor politice, Galovič supraapreciase marea carte. De fapt nu cuprindea nimic asemănător și constituia o simplă adunătură de fraze banale.

Cariera omului de stat se apropia de declin. La scurtă vreme după aceea agenția de presă a transmis un comunicat confidențial tuturor redacțiilor prin care anunța că publicarea numelui și a fotografiilor lui este strict interzisă.

Lui Frank nu i-a venit să-și creadă urechilor când a auzit că omul de stat l-a făcut vinovat pe Muklik de abaterile și erorile politice care s-au strecurat în operele lui. Dar ce nu e posibil?

Muklik a interpretat bine zelul lui Frank care îi făcea fotografii lângă catafalc. Cine știe, poate el va fi singurul care va rămâne, poate toți membrii guvernului, toții șefii de sectoare vor fi remaniați, iar el, Muklik, va rămâne. Frank știe că de la Muklik se poate aștepta la cele mai mari surprize...

11

După amiază Frank mai făcu câteva fotografii de rutină fără Muklik, mai degrabă pentru a dovedi colegilor că şi-a făcut datoria. Apoi se opri la redacţie şi lăsă două filme la developat. În faţa redacţiei se înghesuia o mulţime de oameni. Cunoştea acest tip de interes. Fotografiile făcute la tribune oficiale, procesiuni, înmormântări au întotdeauna un public al lor. Oamenii nu le privesc din veneraţie faţă de mort, ci pentru că recunosc în ele chipuri cunoscute. A doua zi, la secţia foto telefonul va zbârnâi, iar secretara va fi asaltată de cei doritori a primi o fotografie.

Există probabil o dorinţă străveche a omului de a-şi vedea chipul imortalizat într-o fotografie, tablou, peliculă, iar Frank, unul dintre cei care fabrică asemenea imortalizări, poate înţelege această dorinţă. Puţine sunt familiile care nu au album de familie. Cei al căror nume apare în presă îşi decupează articolele pentru colecţiile lor particulare. De dragul publicităţii, omul este dispus să facă orice. Chiar şi o crimă.

Frank are deja multă experienţă în acest domeniu şi a păţit tot felul de lucruri caraghioase. O dată un individ i-a băgat în buzunar o bancnotă de 100 de coroane ca să-l fotografieze lângă un om ilustru. Altă dată, după multe ezitări, doi tineri l-au rugat să-i pozeze în timp ce fac dragoste. Le-a replicat că nu are voie să facă asemenea fotografii.

– Nimeni nu o să afle. Suntem căsătoriţi. O să vă plătim bine.

A refuzat. dacă sunt soţ şi soţie la ce le trebuie fotografiile făcute de sus, lateral, de jos?

– Aşezaţi-vă o oglindă în faţa patului...

Aşa au şi făcut. Dar oglinzile îi stinghereau. Doreau să aibă aceste fotografii pentru mai târziu.

– Şi nu vă e teamă că cineva ar putea să pună mâna pe ele şi să vă şantajeze?

Nu se temeau şi aveau un plan bine pus la punct: tânărul intra împreună cu Frank în camera obscură ca să ajute la developarea filmului. Fiecare negativ urma să fie mărit, după care filmul trebuia distrus.

Tânăra şi frumoasa femeie se îmbujoră sub privirile iscoditoare ale lui Frank.

– Ştiţi..., spuse ea fâstâcită, ne iubim şi eu sunt curioasă să văd cum arătăm. Întotdeauna ţin ochii închişi.

Frank a luptat mult cu sine însuşi până a reuşit să refuze. I-a refuzat dintr-un motiv pe care nu l-a spus. Ce se va întâmpla cu aceste fotografii după ce vor divorţa? Căci se vor despărţi în mod sigur. Căsnicia unor tineri care inventează asemenea lucruri nu are o viaţă prea lungă.

Mult timp a încercat să-şi imagineze această scenă. Doi tineri fac dragoste pe canapea şi sunt înconjuraţi din toate părţile de reflectoare, iar un fotograf îi priveşte, umblă în jurul lor, se lasă în genunchi, se apleacă deasupra canapelei şi face poze. Oare cei doi nu se gândesc că fotograful este şi el om?

Frank are acasă o colecţie bogată de poze cu femei goale. Care fotograf nu are? Din proprie experienţă ştie că rar poţi găsi o femeie tânără şi frumoasă cu toate piesele la locul lor care să nu se lase ispitită. Multe din tinerele pozate în veşmântul Evei nu i s-au împotrivit în nici un fel, iar unele i s-au oferit pur şi simplu de bunăvoie. Deocamdată totul este în regulă. Frank are un simţ profesional ascuţit al liniilor, formelor, culorilor, al luminilor şi umbrelor. După părerea lui trupul femeii este încarnarea tuturor splendorilor, fiind cel mai desăvârşit fruct al naturii. El ştie că goliciunea curată este mai puţin excitantă decât o semi – sau cvasigoliciune scoasă în evidenţă de un accesoriu. Dar acum i se cerea cu totul altceva. Oricât de mult îl preocupa acest gând, nu-şi putea imagina cum ar putea el să facă dragoste cu o femeie în prezenţa unui al doilea bărbat. Cum de era posibil aşa ceva? Cu siguranţă că era şi se practică. Frank aflase despre asemenea şedinţe, dar de fiecare

dată fusese vorba despre altceva, de o formă specială de exhibiționism, de o trăire excitantă și nu de un act sexual propriu-zis. Dar cei doi tineri urmăreau cu totul altceva: vroiau să surprindă ceva ce nu putea fi surprins. Cine știe, poate că peste zece ani, asemenea fotografii vor fi înrămate și vor sta agățate deasupra patului conjugal în locul fotografiilor tradiționale de nuntă, bineînțeles dacă vor mai exista paturi conjugale.

Pat conjugal... Frank știe un pat deasupra căruia atârnă un tablou ciudat. O fotografie imensă și colorată a răposatului care ridică în tribună din brațele unui tată fericit un băiețel de trei ani.

Tatăl copilului, chelner într-un mare restaurant, a venit a doua zi la Frank:

– Dumneavoastră ați făcut fotografia?

Frank mărturisi că într-adevăr el este autorul.

– O vreau. Indiferent de cât mă costă, vreau să am această fotografie.

Frank l-a trimis la secretară.

– Nu. Nu așa. Eu vreau o fotografie mărită, una mare, cât se poate face dintr-un negativ. Colorată.

– Eu nu fac poze color..., obiectă Frank.

– Nu-i nimic. Cunosc eu un pictor care să mi-o coloreze.

– Ce vreți să faceți cu o fotografie atât de mare? Una de 13×18 nu ar fi bună pentru albumul dumneavoastră de familie?

– Vreau una mare pe care să o atârn deasupra patului.

– În dormitor?

– După câte știu, patul se află în dormitor.

I-a făcut o fotografie mare, imensă, de 40×60, dar cu asta nu a scăpat de el. După o lună chelnerul l-a invitat acasă.

– Trebuie să veniți neapărat să o vedeți.

S-a dus să vadă fotografia. I s-a părut foarte caraghioasă. Să fi fost mai caraghioasă decât miile de tablouri în ulei care atârnă deasupra miilor de paturi conjugale? Un înger păzitor îi arată unui copil nevinovat o prăpastie. Isus deplânge căderea Ierusalimului. După o bătălie pierdută, un conducător de oști, călare, inspectează câmpul de luptă.

Este incredibil ce pot să-și atârne oamenii deasupra patului.

Frank privește fețele cetățenilor care defilează în jurul catafalcului. Pe chipul lor nu se citește nici liniște, nici tristețe. Poate

mai multă curiozitate. La fabrică au fost obligați să formeze o delegație oficială care să prezinte condoleanțe. În felul acesta s-au nimerit aici. Sunt indiferenți și apatici. Nimeni nu l-a iubit pe răposat, nimeni nu îl regretă.

Nimeni? Poate că, totuși, într-o casă un chelner își admiră tabloul. Poate îi pare rău că a murit. Ce să facă acum cu fotografia imensă înrămată într-o ramă masivă aurită?

Cu răposatul el a avut alte relații decât ceilalți oameni. Pentru el răposatul este cea mai importantă persoană pe care a întâlnit-o vreodată. Iar această persoană ilustră, nemuritoare ține în brațe copilul lui. Copilul unui chelner, al unui om mărunt și obișnuit. A auzit multe vorbe circulând desre el; chelnerii aud destule, dar de multe ori e vorba numai de invidie, bârfe, cuvinte goale. Răposatul a fost mare și bun, fiindcă ține în brațe un copil, copilul lui. A iubit copiii. Cine iubește copiii, nu poate fi un om rău...

Dar ce să facă cu tabloul, dacă omul de stat a murit? Între timp Palko a crescut și nu poate să-l fotografieze în brațele altui om de stat.

Cu câteva luni în urmă, toate portretele omului de stat fuseseră retrase din locurile oficiale. Nimeni nu a ordonat retragerea lor, dar există unele lucruri pe care oamenii le intuiesc. Văduva va da jos toate tablourile în ulei și le va depozita în beci sau în altă cameră. Dar totuși portretul lui nu va dispărea complet de pe fața pământului. El va mai sta agățat deasupra unui pat conjugal. Va veni însă și momentul când un tânăr, moștenitorul casei părintești, va hotărî cum trebuie să arate locuința lui și va înlocui fotografia caraghioasă și urâtă în care apare când avea trei ani împreună cu un necunoscut cu o reproducere după Modigliani sau cu originalul unuia dintre cei mai moderni pictori.

Astfel răposatul e singur. Frank înțelege nepăsarea oamenilor care au aflat despre moartea lui. Nici unul nu a fost coleg de bancă cu el, nici unul nu a împărțit cu el ultima țigară; uneori chiar Frank are impresia că toate s-au petrecut la un mod ireal. Să fi fost adevărat? Nu cumva era vorba de o autosugestie? Nu încearcă în felul acesta să-și idealizeze și stilizeze propriul trecut? Să fi fost răposatul chiar așa cum l-a văzut el? Dacă a fost într-adevăr așa, cum a putut să aibă un asemenea sfârșit? Unde au dispărut calitățile lui atât de rare

pentru care Frank îl invidia? Sinceritatea, curajul faptei, plăcerea riscului, joaca de-a norocul, echilibrul fizic și sufletesc, modestia...

Cu siguranță că întotdeauna a vrut să se remarce, să fie primul. Dar imediat după ce oamenii i-au recunoscut caracterul de excepție și l-au ajutat să ajungă primul, el a încetat de-a mai fi un individ de excepție, refulându-și calitățile prin care se remarcase. A obținut ce și-a dorit ani de-a rândul, chiar dacă nu a lăsat niciodată să se înțeleagă. A concentrat în mâna lui întreaga putere, pe care nu a folosit-o decât în scopul acumulării unei puteri și mai mari. Pentru el puterea nu a devenit un mijloc, ci un scop în sine.

Când a început metamorfoza? Când a schimbat în forul său interior pronumele „eu" cu „noi"? A simțit această nevoie, sau noile împrejurări l-au format și deformat? Și ce a reușit? Ce fericire i-a adus noua poziție socială?

S-a întâmplat cu puțin timp înainte de izbucnirea unei epidemii. Omul de stat organizase un dineu la care invitase oaspeți străini. Stătea în pragul ușii și dădea mâna cu fiecare. Lui Frank acest obicei i se părea ciudat. Ce rost are să mai dai mâna cu unul din membrii cabinetului de care te-ai despărțit cu o jumătate de oră înainte?

Frank vroia să se facă nevăzut. Nu se simțea în largul lui fiindcă era obligat să alerge, să-l fotografieze pe amfitrion împreună cu oaspeții pentru ca în ziare să apară o singură fotografie în care Galovič se îmbrățișează cu șeful delegației străine.

Omul de stat era obosit și palid. Poate că boala despre care nu știa încă nimic începuse să-l macine. Era nesigur, iar în ultimul timp simțea că ceva nu e în regulă și cei din apropierea lui se poartă ciudat. În timp ce-i întindea mâna lui Frank, îl privi iscoditor:

– Și tu m-ai trădat..., spuse cu amărăciune.

Lui Frank îi stătea pe limbă un răspuns obraznic: „În afară de tine, nimeni nu te-a înșelat", dar se opri la timp. La ce bun?

– Am creat o atmosferă grea, în care domnește suspiciunea. Nimeni nu crede în nimeni. Fiecare e singur.

Frank se gândea: „Prea târziu ți-ai dat seama. Dar poate totuși nu e al doisprezecelea ceas."

– Nu mai am prieteni..., continuă celălalt să gândească cu voce tare.

I-ar fi putut reaminti propriile sale vorbe despre prietenie și politică, dar și de această dată se stăpâni.

Atunci l-a văzut ultima oară. La puțin timp după aceea a aflat că a fost internat într-un spital al nomenclaturii. S-a gândit să-l viziteze, dar și-a dat seama că nu e cazul. O dată s-a întâlnit cu garda lui personală:

– Te duci la el? îl întrebă. Frank dădu din cap. Pistolarul se opri.

– Păcat. Tot timpul e singur. Nimeni nu vine să-l vadă. Numai soția îi dă telefon în fiecare dimineață ca să-l întrebe de sănătate. Probabil se bucură dacă află că nu se simte prea bine.

– Ce are?

– Ceva grav, în legătură cu sângele. Dar poate e mai bine așa...

Nu a mai fost necesar să termine fraza. Frank înțelese totul.

– Dar tu?

– Ce să fie? Și după moarte va avea nevoie de umbre. Dar am auzit că ne desființează.

– Îți place ce faci?

– Ei... dacă nu mă pricep la altceva... oricum nu am avut o viață prea grea. Am alergat mult, dar mi-a plăcut. Prin urmare, nu vrei să te duci să-l vezi? I-ar face plăcere.

Frank dădu din cap că nu se duce.

Îl surprinse puțin remarca imediat următoare a celui care se autointitulase umbră.

– Toți l-au trădat.

De data asta Frank rosti cu voce tare gândul pe care și-l refulase la ultima întâlnire cu omul de stat.

– S-a trădat pe sine însuși.

Și mai mult îl mira răspunsul pistolarului.

– Așa e... știu.

Va să zică, nici ei nu sunt din fier, simt ceva, văd ceva, se gândesc că știu ceva. Dar cu siguranță, astăzi, în timp ce făcea de gardă, Muklik se gândea la cu totul altceva.

12

Acasă, soția îl întâmpină pe Frank bucuroasă că a luat bilete la cinema. Teatrele și cinematografele erau deschise. Trei zile la rând s-a jucat o piesă din dramaturgia națională. Omul de stat murise, dar cu toate acestea nu fusese decretat doliu.

Îi părea rău că trebuie să o refuze. De multă vreme nu mai ieșiseră nicăieri împreună, dar în drum spre casă își adusese aminte că mai are ceva de făcut.

– Pavlinka, altă dată. Astăzi mai am o treabă.

– Pentru mine nu ai timp niciodată, îi reproșă ea.

O strânse la piept. De fiecare dată îmbrățișarea lui o alina. Avea dreptate când îi spunea că o neglijează și nu neapărat din cauza altor obligații. Și de data aceasta îi repetă ceea ce îi spunea mereu: „De, așa e dacă ți-ai luat un fotoreporter."

– Te rog, să nu bei prea mult, îl implorară ochii ei în timp ce se pregătea de plecare.

Găsi repede strada pe care o căuta. O casă în paragină. Nu avea sonerie, așa încât bătu în ușă cu pumnii.

– Bună, Gitka..., o salută pe femeia care-i deschise, degajat de parcă s-ar fi despărțit cu o seară înainte.

Marghita se bucură că îl vede.

– Foarte frumos din partea ta.

– Nu știam că locuiești aici. Aș fi venit mai des.

„De ce mint? se dojenea în sinea lui. Am venit fiindcă el a murit. Cât timp a trăit nu avea nici un rost să o caut."

Locuința mirosea a asfalt și mucegai, două mirosuri care nu se potrivesc unul cu altul. Marghita observă că trage aer adânc în piept.

Casele... știi cum e..., oftă ea. Și ca să nu-i interpreteze cuvintele în sens nedorit adăugă imediat:

– De la el n-aș fi primit nimic. Nici Martin, dacă e să ne luăm după cum s-a purtat cu el.

Se așezară în bucătărie, unde își petrecea cea mai mare parte din zi. O stare ciudată puse stăpânire pe Frank, fiindcă își aminti de bucătăria din orășelul în care crescuseră împreună. O bucătărie strălucind de curățenie cu perdele de Olanda cu mori de vânt sau spaturi brodate.

„Când iubitul meu o să bea apă, nu o să regret libertatea mea de fată..."

Marghita nu se schimbase deloc. Era un gen pe care nimeni și nimic nu l-ar fi putut schimba; un om simplu și de nădejde. A părăsit-o poate tocmai fiindcă nu era un accesoriu suficient de reprezentativ pentru cariera lui.

Martin ieși din altă cameră împreună cu o fată.

– Am venit mai devreme decât ți-ai fi putut închipui.

Pe Marghita o podidi plânsul.

– Mamă, din nou plângi? o dojeni fiul. Te rog, liniștește-te. De două zile nu face decât să plângă.

– De ce joci teatru în fața lui Frank?

Ca să nu deranjeze, tânăra ieși afară. Frank puse pe masă o sticlă de vodcă cumpărată pe drum.

– Martin, sper că...

– Da, de unde..., zâmbi el.

La masă au început să vorbească despre toate, ocolind însă cu grijă subiectul care îi preocupa cel mai mult. Apoi Martin se duse să se culce fiindcă muncitorii se scoală devreme. Frank rămase cu Marghita până la miezul nopții, rememorând toate clipele trăite împreună, fără să scoată însă nici o vorbă despre răposat. Abia la despărțire Marghita spuse:

– Nu avea cine să-i deschidă ochii. I-a îndepărtat pe toți. Nici eu nu pot avea o părere prea bună despre el. Nu din cauza mea. De multă vreme nu ne mai lega nimic, dar eu nu i-am făcut niciodată nici cel mai mic reproș. Nu poți ține lângă tine un bărbat care a

intrat în călduri. Dar să-ți alungi propriul fiu ca pe un câine răpciugos...

– Lui Martin nu i se putea întâmpla nimic mai bun. Are o altă structură, nu este croit pentru această viață. Cel mai important lucru este că s-a găsit pe sine însuși. Și pe tine. A fost o vreme când ți l-a luat, dar acum a redevenit fiul tău. Astă-seară mi-a făcut plăcere să vă văd împreună. Toată ziua am auzit numai lucruri urâte.

– Spune-mi, cum de s-au putut întâmpla atâtea? Ți-ai fi închipuit vreodată care va fi sfârșitul?

– Nu, dar acestea sunt urmările acumulării de putere. Am fost luați pe nepregătite, nu am știut și nu am învățat să tragem foloase de pe urma ei.

– Nu am știut să trăiesc niciodată așa cum vroia el. Am fost o fire timidă. La ce mi-ar fi folosit o servitoare? Cât de compatibil era acest stil de viață cu idealul pentru care am luptat? Nu am vrut să am nimic în plus față de alții. Întotdeauna am avut impresia că trădez pe cineva. Prin ce ne deosebeam noi de foștii bogați? Eram înstăriți în timp ce alții trăiau pe cartele. Nu mă puteam uita în ochii oamenilor fiindcă aveam impresia că mă privesc cu reproș. Când mi-a propus să divorțăm, am suferit foarte mult, dar, acum, mă bucur. Locuiesc într-o casă veche, părăginită, plină de mucegai, dar aici mă simt bine.

– Ai fost?

– Nu. Și nici nu mă duc. Pentru mine a murit de mult. Poate că a fost o vreme când l-am iubit atât de tare încât nu mi-am dat seama cum e în realitate. Cel care a plecat de lângă mine nu e el, ci un străin.

Frank își aduse aminte de scrisoarea pe care i-o trimisese răposatul după ce ieșise din închisoare:

„Ai grijă de Marghita. Fii atent să nu-i lipsească nimic."

Martin s-a născut când era în pușcărie. Marghita nu a avut voie să-l viziteze nici măcar cu copilul. Iar după ce i-au dat drumul și amândoi se pregăteau să plece în munți, i-a zis Marghitei:

– Acum noi suntem la rând. Ai grijă de băiat. Și protejarea copiilor e un fel de luptă. Altfel noi pentru ce am luptat?

În felul acesta a refuzat să o ia cu el. „Femeile nu ne vor fi de nici un ajutor, războiul e făcut pentru bărbați."

A cedat. Era obișnuită să cedeze. Pe atunci nu exista nimeni care să nu i se supună. În munți au urcat totuși și câteva femei care s-au dovedit foarte utile. Aveau o rezistență care uneori o întrecea pe cea a bărbaților.

Astăzi răposatul este pentru amândoi un străin, așa cum e pentru oricine. Dar Frank și Marghita i-au cunoscut și celălalt chip. De mic copil, lupta fusese idealul lui. Jandarmii disperați nu știau cum să-i vină de hac și de multe ori îl snopeau în bătaie. Prudenți, locuitorii orașului îl ocoleau. Intuiau că dacă revoluția ce părea iminentă are asemenea rezerve, ea nu reprezintă doar o utopie, ci bate insistent la ușile istoriei.

Organiza greve. Incita lumea să se adune în piață. Au vrut să-l cumpere ca să tacă și să-l discrediteze. Îl respectau cu toate că nu-l puteau suferi. Se afla peste tot acolo unde era nevoie de bărbați. După terminarea marelui măcel european a fost numit în posturile cele mai fierbinți. Comisar pentru reconstruirea căilor ferate. Membru în comisiile ce participau la judecarea unor procese speciale. Împuternicit în problema achizițiilor. Acasă venea numai din când în când, funcțiile îi consumau tot timpul.

Ce a câștigat? Cearcăne mari din cauza nopților nedormite și o armată de dușmani.

A început noua sa carieră ca șef al miliției revoluționare. A curățat serviciile, direcțiile, băncile, a lichidat opoziția, a scos la lumină toate porcăriile. Vocabularul lui de atunci era vocabularul unui conducător: atac, bătălie, ofensivă, încercuire, poziții bune, șansă, a învinge, a călca în picioare...

O dată a fost împreună cu Frank la premiera unuia dintre cele trei filme cu Maxim. La scena în care Lenin îl face analfabet pe un muncitor, a început să jubileze. Apoi multă vreme s-a referit la această scenă, mai ales atunci când îi înjura pe „doctorii roșii" care frânau avântul clasei muncitoare și împiedicau promovarea muncitorilor în funcții de conducere.

A fost unul dintre cei care a descoperit dușmanii cuibăriți în partid: sabotori, carieriști, intelectuali, agenți. „Afară cu ei până nu reușesc să ne confiște revoluția!"

A început să curețe și a reușit. A venit să facă curățenie în ținutul lor murdar. I-au cerut să fie decis, dur, incoruptibil, nesentimental. „Nu-ți fie teamă de acțiunile dure și ține minte că atunci când tai

copaci, sar aşchii. Pentru aceste aşchii, nimeni nu o să te tragă la răspundere!"

A început să taie. Aşchiile zburau. După ce a terminat de tăiat în regiune, a fost avansat. S-a rupt de cei de jos. A subminat poziţia „cabinetului de doctori". Se gândea oare pe atunci că ar putea ajunge şeful unui cabinet în care nici unul din membri nu purta titlul de doctor?

E adevărat că o pădure se taie repede, dar una nouă creşte foarte greu. Poate că tragedia lui a constat tocmai în faptul că s-a trezit dintr-o dată singur pe un teren defrişat. Tăietorul de lemne înfocat nu mai avea ce să taie. Doborâse toţi copacii mari şi nici o rădăcină nu îi mai întuneca orizontul. Îi domina, măreţ, pe cei din jur.

A luat pământul de sub picioarele mai marilor zilei. Asta însemna că puteau fi tăiate şi rădăcinile arborilor bătrâni. Chiar şi ale lui. În momentul acela s-a produs metamorfoza lui bruscă. Ce ştiau despre planurile, ţelurile şi menirea lui cei pe care îi înlăturase? Îşi zâmbeau unii altora, îşi strângeau mâinile, îşi povesteau ultimele anecdote... se amuzau din toată inima, dar a doua zi tunau şi fulgerau că partenerul de ieri i-a trădat. Un zâmbet, o strângere de mână cordială reprezintă doar nişte accesorii în tactica şi strategia luptei de clasă. În lupta de clasă? Da, după părerea lui de atunci, în lupta de clasă. dar acum ce s-a schimbat? Se întâlneşte cu mulţi oameni care îi zâmbesc, el le răspunde, îşi povestesc anecdote. Numai că acum el este mare şi trebuie să stea cu urechile ciulite ca să pândească de unde ar putea să apară secera contrarevoluţiei. În cine să aibă încredere? Cine i-a mai rămas devotat? Un om este devotat atunci când nu cunoaşte momente de ezitare. El nu a avut oscilaţii, a rămas fidel... Se cunoaşte foarte bine pe sine însuşi, dar ce ştie despre ceilalţi? Poţi avea încredere numai în oamenii devotaţi? El a fost unul dintre aceştia şi a crezut numai în propria lui persoană. A rămas singurul om devotat, singurul şi ultimul arbore uriaş înconjurat de aşchii zburătoare.

În pragul uşii Marghita îi mai spuse:

– Nu regret nimic. Am fost fericită. Asta e lucrul suprem pe care şi-l poate dori un om. Îmi pare bine că m-a părăsit. Nu aş fi putut suporta să văd cum se degradează sub ochii mei. După ce s-a încurcat cu oxigenata aia, a început să decadă. Am încercat tot posibilul ca să-l opresc. Dar el întotdeauna şi-a impus punctul de vedere...

13

Frank ieşi afară în noaptea geroasă. Păşea cu grijă fiindcă era ceaţă, iar pe trotuar se formase un strat de polei lucios ca oglinda. Era atât de preocupat de întâlnirea cu Marghita încât îi pierise până şi somnul. Trecând pe lângă o braserie, îşi dădu seama că nu a mai fost de mult înăuntru. Se întoarse din drum. Poate Licka mai serveşte la bar!

Într-adevăr, o găsi. De când nu mai dăduse pe acolo, braseria intrase în paragină. La un moment dat fusese un local de categoria întâi. Şi Licka la fel. Dar toate lucrurile îmbătrânesc, se perimează, ca de altfel şi oamenii. Draperiile separeurilor erau pătate, uzate, iar apa care se infiltrase în duşumele formase o pictură galben-murdar după toate regulile abstracţionismului. Oare ce pete are Licka pe trupul ei altădată alb?

Frank nu se duse imediat la bar, ci rămase în mijlocul încăperii, uitându-se în jurul lui. Braseria era aproape goală. Câteva prostituate aşteptau probabil în zadar un client gras. Într-un colţ un tânăr îmbrăcat într-o scurtă din piele pipăia o fată nu tocmai atrăgătoare. Ţiganii rămăseseră aceiaşi, dar între timp îmbătrâniseră mult.

Un perete lateral prelung fusese cândva acoperit de o urişă şi superbă pictură în ulei. Marea albastră. *Manhatten-ul alb.* Aşa se numise cândva barul. O Statuie a Libertăţii de care se apropie un iaht luxos. Pe puntea lui un bărbat bronzat, cu trăsături fine face curte unei femei frumoase. Numai culorile acestei picturi monumentale trebuie să fi costat sute de mii de coroane.

Din păcate scurgerea nemiloasă a timpului şi-a pus amprenta şi asupra ei. În camera îmbâcsită de miros de ţigară, marea albastră a devenit cenuşie, *Manhattan-ul alb* s-a îngălbenit şi s-a degradat aşa cum se degradează toate casele dintr-un oraş. În câteva locuri tencuiala este căzută. Un nebun a spart un pahar cu vin roşu, murdărind rochia de seară a tinerei femei şi cămaşa albă a curtezanului ei. Acest fost local de lux a trecut din proprietatea unui particular în proprietatea publică. O vreme a servit ca depozit de materiale electrice. Mai târziu prefectul oraşului a ajuns la concluzia că revoluţia nu trebuie să pună capăt la toate, că viaţa curge înainte, iar vinul şi rachiul reprezintă o achiziţie bună. *Barul Manhattan* a fost transformat în *Braseria Dukla.* Decoraţia ei i-a dat multă bătaie de cap şefului spaţiilor publice. Ce să facă cu ea? Avea o pictură superbă, adevărată artă, dar Manhattan-ul perfid era simbolul tuturor relelor de pe pământ. Cineva a propus ca de Statuia Libertăţii să fie spânzurat un negru, dar ceilalţi au considerat propunerea exagerată. Dar ce să facă cu pictura? S-au hotărât să o dea jos indiferent că era sau nu artă. În ultimă instanţă s-au decis să lase marea şi iahtul, să picteze pe catargul iahtului un drapel, să îmbrace tânărul într-o salopetă de lucru, iar tânăra în costum naţional... ceva trebuia inventat, dar nimeni nu s-a gândit la o pictură nouă fiindcă pictorii din zilele noastre cer sume uriaşe ca să picteze câteva fete desculţe în iarba înrourată. Totul este în funcţie de suprafaţă. Iar această pictură era uriaşă.

Apoi cuiva i-a venit o idee strălucită privind folosirea picturii în scopuri publicitare. În ziua inaugurării braseriei, pe suprafaţa albastră a mării învolburate a apărut următoarea reclamă luminoasă: „În acest bar, speculanţii au făurit vise despre dolari".

În felul acesta Manhattan-ul a fost salvat, atrăgându-se totodată atenţia vizitatorilor că la început barul fusese vizitat de alţi clienţi şi numai victoria clasei muncitoare i-a deschis larg uşile, lăsând oricui loc să intre.

Frank constată cu regret dispariţia firmei. Cine ştie cât o să mai dureze până când îl vor reboteza *Barul Manhattan?* Şi fiindcă restaurarea se dovedea stringent necesară, poate era nevoie şi de reconstituirea picturii pentru a i se reda culorile adevărate şi strălucitoare. Pictura desigur putea fi reconstituită. Dar Licka, nu.

Frank frecventase localul de drgul acestei fete. Nimeni însă nu mai putea să o facă să arate ca înainte.

Licka continua să servească la bar. Obrazul ei altădată proaspăt avea acum o culoare nesănătoasă şi cenuşie. Culoarea meseriei. Sub bărbie i se formase cute de grăsime, iar şoldurile altădată rotunde erau deformate. În timp ce dispărea în spatele paravanului, Frank observă că are varice. Câte mii de nopţi a stat şi a servit în picioare!

Şi ochii viorii şi-au pierdut strălucirea. Numai părul negru ca pana corbului a rămas acelaşi. Poate că şi-l vopseşte, dar bine cel puţin că nu se face blondă. A mai rămas totuşi încă ceva...

– Sunt la fel de frumoşi, Licka...

Îi zâmbi ca de fiecare dată când se aşeza la bar, uitându-se cu jind la sânii ei mari. De multe ori se surprinde la gândul că ar vrea să-i vadă goi.

– Aţi rămas acelaşi vechi linguşitor... dar ei nu mai sunt tari ca înainte, hai mai bine să nu mai vorbim. Serviţi ca de obicei?

– Da, dar vreau să-mi pui o jumătate de lămâie în vodcă.

– Bine. Şi dumneavoastră aţi îmbătrânit...

– Nu-mi pasă. Dar mai rău e că dumneata...

– La stilul ăsta de viaţă...

„Ce frumoasă a fost..." se gândea Frank. Avea, cum se spune, pe vino încoa. Devenise atracţia vieţii nocturne a oraşului. Era curtată de sculptori, poeţi, ofiţeri care beau şi îi sorbeau cu privirea ochii, chipul şi părul. Mult timp a fost îndrăgostit de ea. De dragul ei ar fi făcut orice. O dată i-a şi mărturisit sentimentele lui.

– Sunteţi drăguţ..., a surâs ea, dar nu merge. Sunt mulţumită de felul cum trăiesc. Nu-mi plac surogatele, lucrurile făcute pe jumătate.

Frank nu a renunţat şi a continuat să-i facă curte cu insistenţă. Umbla ca un somnambul. În cele mai imposibile momente îşi imagina cum o dezbracă. O compara cu femeile pe care le cunoştea şi le întâlnea. Nici una nu suferea comparaţie cu Licka. Refuzul ei îl ducea la exasperare. O dată şi-a descărcat sufletul.

– Sărmanul de dumneata..., i-a spus, mângâindu-l pe mână. Dacă viaţa dumitale atârnă de faptul că vrei să te culci cu mine, n-aş vrea să te am pe conştiinţă.

S-a simţit foarte ofensat că îşi bate joc de el şi a plecat hotărât să nu o mai vadă niciodată. La supărare, omul spune orice. O dată însă l-a apucat în toiul nopţii; s-a sculat, s-a îmbrăcat şi a dat fuga până

în oraș. Umblă de colo colo prin fața braseriei, ceva îl trăgea să intre, ceva îl împiedica. Până la urmă a reușit să se stăpânească și nu a intrat. S-a blestemat în sinea lui că Licka e o curvă care își bate joc de el ca de mulți alții, poate e perversă, poate e frigidă, poate e lesbiană, râde de el, vrea să-l umilească... cu siguranță are un pește pe care îl întreține, iar ea se îmbracă din banii primiți de la studenții, artiștii și inginerii amețiți de aburii băuturii care se bucură de chipul și trupul ei.

Nu s-a dus. A rezistat o lună, poate chiar mai mult. Și nu s-ar mai fi dus deloc.

Dar într-o zi a primit un telefon. La celălalt capăt al firului era Licka: „Frank, când aveți timp și chef vă rog să treceți pe la mine să beți un whisky".

I-a răspuns, bâlbâindu-se, că o să treacă. La redacție a anunțat că are o problemă urgentă și a ieșit în fugă. A înconjurat de patru ori blocul în care locuia ca să nu-și închipuie că a venit la prima chemare ca un cățel. S-au așezat pe canapea, au băut și ea i-a luat mâna: „Frank, dragul meu, îmi lipsești, știu că e un chin, dar ce să facem, viața e atât de complicată, tot timpul înnoadă și deznoadă ceva; Frank, ești foarte bun, țin la dumneata, nu mi-ar fi greu să mă culc cu dumneata, nu e nici o scofală, am mai făcut-o, uneori nu este deloc interesant, *einmal ist keinmal*[1], o femeie poate să se culce cu o sută de bărbați și de fiecare dată o ia de la capăt ca o fecioară, dar eu nu știu să mă joc de-a culcatul, dacă eu nu simt nimic, nici celălalt nu simte nimic, nu are rost să mă mistui în toiul nopții, pielea mea nu suportă lumina zilei, ziua nu știu cum e, dar noaptea, a șaptea noapte a... duminică... marți, când avem închis... ai vrea să vii? Ai vrea? Să fim împreună în fiecare marți, de la șapte până la miezul nopții când trebuie să te întorci acasă, cincizeci și două de zile de marți într-un an? Altfel nu știu și nu pot; mi-e milă de bărbații care stau la bar și mă fixează insistent cu privirea, îmi spun lucruri drăguțe, așteaptă, se supără când trebuie să mă ocup și de alții, se prefac că le place să bea, dar de fapt așteaptă, au impresia că nu o să le rezist și o să mă culc cu ei... iar la patru jumătate șeful vine la bar și anunță cu voce tare: doamnă, facem casa și închidem... iar eu mai rămân o oră-două să închei actele, fiecare gram pe care l-am scris o dată trebuie să-l

[1] O singură dată-i ca niciodată (germ.) (n. red.).

mai scriu încă o dată, să iau fiecare porție în parte, la cinci plec istovită, distrusă, la șase jumătate ajung acasă și nu-mi doresc decât un singur lucru, să mă culc și să dorm până la Judecata de apoi... nu demult unul dintre admiratorii mei insistenți m-a așteptat afară în mașină. Ce era să fac, m-am dus cu el acasă. Cum s-a întins în pat, a adormit. Iar eu m-am bucurat. Frank, nimeni nu are vreun câștig de la mine. Asta a fost tot ce am vrut să-ți spun."

– Dar totuși nu poți trăi așa! Licka, nu ești făcută pentru o asemenea viață!

– Dar ce-mi rămâne altceva de făcut?

– Ai putea... Frank se opri, blocat de privirea ei batjocoritoare.

– Ce aș putea? Să-mi găsesc o altă meserie de zi? Aș putea, iar dumneata ai avea grijă de mine, fiecare îmi promite același lucru, unii mă cer în căsătorie, se jură că nu simt nimic pentru nevestele lor, se vaită că au făcut o greșeală însurându-se, săracii de ei au impresia că sunt neînțeleși și trădați de lume, unii au talentul să exagereze atât de mult încât mai că mă las copleșită de milă și îmi vine să plâng... dar cu toate acestea știu ce este marea și unica dragoste. Cât a durat? Un an? Cât a durat cealaltă dragoste veșnică, infinită? O jumătate de an? Aici pe canapeaua asta un bărbat mi-a propus: „Hai să mergem la mare, vom petrece câteva săptămâni minunate..." iar după aia a dispărut, de fapt nici nu mă așteptam să apară, acest ingineraș a cheltuit într-o singură noapte chenzina lui pe o lună întreagă. Cunosc deja tot repertoriul bărbaților. Frank, ești drăguț; nu știu de ce, dar țin la dumneata, nu te deosebești prin nimic de ceilalți bărbați, dar mă simt bine alături de dumneata, m-am necăjit văzând că te-ai supărat. Într-un anumit fel mi-ai lipsit. De aceea te-am chemat...

Îl cuprinse o stare depresivă neobișnuită. Îi era milă de toată lumea. Avea dreptate. Ar fi dreptate. Ar fi putut să-i spună: „Licka, nu pot trăi fără tine, o să fac totul, o să am grijă de tine, divorțez..." dar ea a început și degeaba ar încerca să o convingă că de multă vreme îl obsedează fiindcă ea a auzit aceste vorbe și de la alții... I se pare că aude de la distanță glasul ei: „Nu este complicat să facem dragoste, dar poate mai neobișnuit este să nu facem dragoste."

Se așează în fotoliu în fața ei. Simțea ceva nou, iar cuvintele și dorința ei de a nu disimula și ascunde nimic îl încântau. „Are dreptate, cu siguranță că are dreptate, sunt convins că știe să spună

şi alte lucruri, să şoptească cuvinte drăgăstoase, să scoată exclamaţii de pasiune, admiraţie, extaz. dacă mi-ar fi căzut în braţe şi mi-ar fi şoptit cu patimă: te iubesc, nu pot trăi fără tine, aş fi crezut-o; cu siguranţă, aş fi crezut-o, dar acum ştiu că are dreptate."

– Licka, dar asta nu e viaţă. Nu eşti făcută să fii călugăriţă. Ai câte ceva, dar totul dispare. Şi după aia?

– Frank, îmi place un bărbat. Îmi place foarte mult. Nu ştiu de ce. Şi vezi, tocmai el îmi este inaccesibil. Nu putem să ne vedem. Lumea lui şi lumea mea nu au nimic comun.

– Cine e, Licka?

– Nu-ţi spun. Ai râde de mine.

Din nou Frank a început să frecventeze braseria *Dukla* şi să o caute mai des acasă pe Licka. Cu timpul între ei s-a născut o încredere duioasă. Frank nu era singur pe lume, ea la fel.

Într-o zi i-a spus:

– Frank, vino. Anii trec. Iar noi suntem proşti...

Era ziua ei liberă şi a rămas la ea până a doua zi seara, când trebuia să plece la servici. A fost ceva frumos, unic, uluitor...

Acesta a fost sfârşitul. Sfârşitul legăturii lor. A mai venit o dată. Şi încă o dată. Şi încă o dată. Apoi nu s-a mai dus deloc. Undeva în trecutul lui rămase Licka, frumoasa Licka, fusese o vreme când ar fi fost în stare să facă orice ca să fie a lui, să o poată iubi...

Acum, după atâţi ani, şi-a dat seama că nu se mai tutuiesc. Lui Licka îi făcea plăcere să-l vadă. Şi lui la fel, deşi îi părea rău că nu mai e femeia superbă de odinioară care-l avea pe vino încoa'. Licka a fost frumoasă. Fusese. Femeia care servea acum la bar rămăsese numai un om drăguţ, foarte drăguţ.

Cineva din spate îl cuprinse pe după umeri. Întoarse capul şi recunoscu o veche cunoştinţă. profesorul Fonda.

– Îmi dai voie să mă aşez lângă tine?

– Poftim.

– Nu ştiam că eşti pasăre de noapte.

– Nici eu despre tine.

– Nu ne-am văzut de mult.

– Aşa e, răspunse Frank.

– Ce bei?

– Vodcă.

– Domnişoară, adu-mi şi mie o vodcă. Să bem în amintirea lui.

– Eu nu beau în memoria lui..., răspunse iritat Frank.

– Nu contează. Oricum putem să bem în amintirea lui. Cred că a murit la timp.

Frank îl privi surprinse. Ce-i trece prin cap? Dar gândurile lui îi erau clare, altfel nici nu putea gândi.

– La ce te referi?

– Exact la ce am spus. A murit la timp. Uneori moartea e crudă. Dar pe el l-a scăpat de belele mai mari decât e ea însăşi.

– Poţi rămâne într-adevăr indiferent?

– Da. Numai că viaţa e ciudată. Nu pot zice că nu-mi pasă chiar deloc.

– Ar mai trebui să adaugi că ţi-e urât fără el.

– Nu mi-e urât, ci îmi pare rău. Tu l-ai cunoscut personal.

Frank nu-şi dădea seama dacă profesorul vorbeşte serios. Dar s-ar fi putut să vorbească serios. Întotdeauna fusese un tip bizar.

– De când te ştiu ai fost un tip curios.

– De ce? Crezi că acum m-am stricat? Îmi pare rău. Îmi dau seama că m-am degradat. E uşor să te degradezi dacă ai toate ocaziile pe care le-am avut eu. Mai greu e să rămâi nealterat.

„De ce-mi vorbeşte despre toate astea? se gândea Frank. Vrea să facă pe generosul? Vrea să mă lase să înţeleg că l-a stimat pe răposat, că după tot i-a făcut a continuat să-l iubească? Vrea să facă un gest nobil? La ce face aluzie? Răposatul i-a făcut cele mai mari rele. L-a dat afară din partid, l-a exmatriculat de la facultate, l-a persecutat ani de-a rândul."

– Cu ce te ocupi acum?

– Lucrez la arhiva oraşului!

– De când?

– De doi ani.

– Înainte ai lucrat la fabrică?

– Nu, în mină.

– Ce vrei să-mi dai de înţeles?

– Nimic. Ce rost ar avea? Te-am văzut aici, ştiu că aţi fost prieteni buni, că aţi rămas prieteni, dar acum e mort. Nici când am lucrat în mină nu m-am simţit mai bine.

– Atunci de ce nu ai rămas acolo?

Celălalt tăcu o clipă. Era clar că iritarea lui Frank l-a ofensat. Poate se gândea că ar fi mai bine să plece. Apoi îi trecu prin minte o altă idee.

– Uite, zise, arătând cu mâna spre picior. Își suflecă pantalonul. Purta proteză.

– Scuză-mă... zise Frank impresionat. Nu am știut. Într-adevăr nu am știut.

– Nu e nimic. Pentru mine nu e un titlu de mândrie, dar dacă tot m-ai întrebat...

– Fonda, omule, vreau să-mi spui...

– Îmi repeți a doua oară același luru. Nu fac aluzie la absolut nimic. Probabil îți închipui că sunt un tip bizar. Cu siguranță mulți gândesc același lucru. dar nu pot să-l urăsc. A fost un bărbat adevărat care mi-a creat complexe de inferioritate. Față de mine nu se putea comporta altfel. Tu, probabil, te gândești: „L-a distrus, este vinovat de schilodirea lui...", dar eu sunt cel mai mare vinovat. Nu am fost prudent. Omul nu are voie să fie imprudent. iar eu în felul meu îi sunt recunoscător; prin felul lui de a se comporta m-a ajutat să înțeleg multe lucruri. M-am regăsit, și dacă cineva poate afirma acest lucru, pot spune că am aflat sensul a ceea ce se numește viață. A fost o vreme când mă atrăgeau luminile, podoabele, dar el m-a lăsat să trăiesc așa cum aș fi vrut, astfel încât am fost nevoit să trăiesc altfel. Duc o viață liniștită, modestă, nimeni nu mă știe și nu se preocupă de persoana mea, am o slujbă prost plătită pe care nu o invidiază și nu vrea să mi-o ia nimeni. Se zice că ai atins apogeul libertății în momentul în care nu incomodezi pe nimeni, nu te preocupă nimeni și nu ți-e frică de nimic. Acolo, în mijlocul cărților am descoperit farmecul liniștit al lumii lor tăcute, iar această descoperire este mai valoroasă decât banii, onoarea și cariera. Este probabil ceva neactual, nerentabil și chiar ridicol. Dar atunci când citești mai mult, afli ce este aventura numită istoria omenirii. Din istorie înțelegi tot.

– Și ziua de azi?

– Chiar și ziua de azi. E incredibil cum în împrejurări istorice similare apar erori similare. Este un adevăr valabil de pe vremea vânătorilor de mamuți. Omul se află mereu în rolul de vânător de mamuți. Mamuții au dispărut, dar omul a fost întotdeauna ispitit să vâneze cea mai mare bucată de carne. Întreaga civilizație și cultură nu fac decât să mascheze această esență primordială.

– Nu exagerezi puțin?

– Poate, dar numai puțin. Ne cunoaștem de mult și știi cum s-a întâmplat. El avea complexul conducătorului. Întotdeauna a vrut să fie primul. Și eu am avut acest complex. De aceea ne-am ciocnit. Pe lângă asta a intervenit și nevasta lui...

– N-am crezut niciodată în această poveste.

– E ciudat că n-ai crezut. Am avut impresia că ți-am spus. Ai avut o căsnicie reușită. La momentul potrivit el a intuit că pot prezenta un pericol pentru proprietatea lui. Pentru fata cu care umbla. După cum știu la început tu ai umblat cu ea. Și mie mi-a plăcut. De dragul ei am vrut să ajung între voi. A simțit asta mai înainte ca proprietatea lui să pățească ceva. De atunci au trecut mulți ani. Acum nu mai contează și pot să-ți povestesc de-a fir a păr tot ce s-a întâmplat. De aici noua lui aversiune față de mine. De multe ori am reflectat dacă și eu m-aș fi comportat la fel cu cineva care ar fi încercat să-mi fure fata. Sunt convins că aș fi procedat la fel. Dar tu, tu întotdeauna ai fost altul în pielea lui. Aproape l-ai ucis.

– Crezi că de aceea?

– Sigur dă da.

– Nu crezi că îl idealizai puțin?

– Absolut deloc.

– *Cherchez la femme...*[1] n-am crezut niciodată în vorbele astea, am crezut că sunt doar o invenție care îi servește drept pretext.

– Mă întâlneam cu Marghita. O dată ne-a surprins pe malul râului. Ne-a căutat intenționat. I-a dat o palmă în fața mea: „Marș, acasă..." i-a zis în timp ce eu mă uitam lung fără să am curaj să mă năpustesc asupra lui. Sunt sigur că m-ar fi snopit în bătaie. Dar ar fi trebuit să mă las bătut. Atunci am pierdut. Am pierdut-o nu numai pe Marghita, ci tot. A trecut mult timp până mi-am dat seama ce am pierdut. Multă vreme m-a preocupat acest lucru. Din noi doi nu putea să reziste decât unul singur. Cel mai puternic. El era mai puternic.

– Te înșeli. Greșești. Te-a instigat, te-a urmărit insistent tocmai fiindcă îi creai complexe. Știai mai multe decât el, mai multă filozofie, teorie, iar în fața ta nu se simțea în apele lui avea complexe

[1] Căutați femeia (fr.), cu sensul: în toate chestiunile dubioase trebuie să fie implicată și o femeie (n. red.).

de inferioritate. Invidia pe oricine care știa ce nu știa el, nu-i suferea pe oamenii inteligenți.

– Nu sunt lucruri incompatibile. Totul se trage din aceleași rădăcini. Știi bine că pe vremea aceea eram bolnăvicios, subțire ca o trestie. Nu eram un bărbat în toată firea. Și totuși care era explicația faptului că iubita lui, înțelegi ce vreau să spun, că fata lui prefera să umble cu mine? La ce altceva s-ar fi putut gândi. A vrăjit-o cu vorbe frumoase, se pricepe... este singurul lucru la care se pricep acești domnișori, acești studenței. Oamenii inculți suferă de complexe de inferioritate. Și eu eram o minoritate ușor de manevrat, după cum știi, tatăl meu a fost avocat, eu puteam să-l ajut să se ridice, iar el putea să dovedească apoi că e mai valoros decât mine și mă poate strivi ca pe o muscă. Dacă te gândești ce piedici mi-a pus, atunci înțelegi ce a urmărit de fapt. Și totuși sunt convins că fără el, fără oameni ca el, nu am fi învins.

– Noi? Ce înțelegi prin cuvântul „noi"?

– Exact ce ai auzit. Noi. Noi, comuniștii. E adevărat că eu nu mai sunt membru de partid. Dacă putea interveni ca să nu se întâmple ceva, atunci intervenea. Dar nimeni nu poate să împiedice pe cineva să se simtă așa cum vrea el și să se comporte ca atare. Făcea parte din categoria oamenilor duri care își croiesc singuri drum. Dar nu a știut să se oprească la timp. Din granit nu faci calcar. De aici și tragedia lui. Oh, e timpul să mergem la culcare. Mă bucur că te-am revăzut după atâția ani. Rândurile noastre încep să se rărească...

Profesorul se îndreptă spre ieșire. Frank îl ținea minte de pe vremea când era decan al Facultății de drept.

– Într-adevăr e un om ciudat, spuse Licka.

– Ciudat.

Frank nu avea chef de vorbă. De unde au unii oameni atâta puterea? Viața îi prinde în vârtejul ei, îi calcă în picioare, iar ei se adună de pe jos, urmându-și nestingheriți calea.

A fost o vreme când Fonda... a vrut să intre în mijlocul lor, al tineretului muncitor. L-au acceptat, privindu-l însă cu suspiciune. Ce căuta printre ei băiatul unui avocat? Frank a observat repede neîncrederea cu care prietenul lui îi trata pe studenți. Dar explicația putea fi găsită în altă parte. Marghita. Dar oare ea era explicația? Prietenul lui s-ar fi purtat altfel dacă n-ar fi observat ce urmărește acest băiat? Să fi fost Marghita motivul pentru care Fonda a încercat

să intre în cercul lor? Prietenul lui Frank a refuzat să-l primească, invocând pretextul că e provocator. A fost un motiv fals. Frank şi toţi ştiau că nu are dreptate, dar cine ar fi riscat să angajeze pe băiatul unui avocat înstărit, unul dintre cei mai bogaţi oameni din oraş? Cu toate acestea, Fonda nu s-a lăsat bătut, a început să caute alte filiere şi curând s-a aflat că vrea să formeze un cerc de studii marxiste. A fost alungat de acasă, dar cu toate astea nu s-a lăsat abătut de la calea aleasă. Prietenul lui Frank era furios pe el: îl făcea uzurpator fiindcă le dezbinase unitatea şi dăduse sfoară în ţară că un păduche a vrut să intre în blana lor.

După ce fasciştii au lichidat grupul lor ilegal, toţi au fost închişi, inclusiv Fonda. Dar şi ei se pricepeau la tactică. Ştiau cum se poate inocula în oameni sămânţa neîncrederii. I-au bătut, lovindu-i în rinichi, iar lui Fonda, copilul nereuşit al unui părinte cunoscut, i-au dat drumul. Pentru prietenul lui Frank aceasta a fost o nouă dovadă că ceva nu era în regulă. Dar s-a înşelat. Fonda şi-a format un nou grup ilegal care a avut un rol mare în pregătirea insurecţiei. În timpul insurecţiei a lucrat ca redactor la un ziar, ceea ce era un alt semn rău.

„Din nou s-a pus la adăpost, din nou şi-a găsit o ascunzătoare sigură" şuiera printre dinţi conducătorul detaşamentului.

Mai târziu Fonda a devenit docent, profesor universitar, decan al Facultăţii de drept. Studenţii îl divinizau. Întotdeauna era înconjurat de tineri. După ce prietenul lui Frank a devenit şef de cabinet, zilele lui de profesor au început să fie numărate. A fost concediat de la facultate fiindcă îşi pierduse credibilitatea. Studenţii au organizat o acţiune de protest, strângând semnături, ceea ce i-a dăunat şi mai mult. A fost învinuit de instigarea studenţilor la revoltă şi dat afară din partid. Se putea considera norocos fiindcă nu i se întâmplase ceva şi mai rău.

Apoi i-a dispărut lui Frank din vedere şi din conştiinţă. Cu atât mai ciudată era întâlnirea lor de astăzi, când i-a aflat părerea.

– Eu am ţinut la el, îi întrerupse Licka firul gândurilor.

I se păru că nu a înţeles bine.

– La cine? La Fonda?

– La cel carea murit. Despre el aţi vorbit, nu? Am ţinut la el.

– Dar, spune-mi, te rog, l-ai cunoscut? Ştii cine şi cum a fost?

– Ştiu. Am auzit vorbindu-se despre el multe lucruri, mai ales lucruri urâte. Dar cu toate acestea eu l-am iubit. O dată m-a şi ajutat.

Frank o privea nedumerit. Licka... dar răposatul...

– Te miri, nu-i așa? Dar pe mine m-a ajutat într-un moment foarte greu. Sunt unele lucruri pe care nu ți le-am povestit niciodată. Nu am simțit nevoia. Acum nu mai are nici o importanță fiindcă e mult de atunci. Dumneata mă cunoști sub numele de fată. A fost însă o vreme când m-a chemat Stadlerová...

– Stadlerová, Stadler, Stadler...

– Exact el. El a fost bărbatul meu. Un mare organizator, un mare comunist. Mai ții minte încă? A organizat fuga în masă a magnaților industriei, cum erau numiți pe atunci. Au fugit cu cinci mașini noi, furate. I-au mituit serios pe grăniceri, care au fugit împreună cu ei.

– Iar dumneata? După câte știu au fugit împreună cu nevestele.

– Eu nu am plecat.

– De ce?

– Nu am vrut. Unde era să fug? De ce? Cu tâmpitul ăla?

– Nu a fost deloc tâmpit. A făcut carieră și acum a ajuns directorul unei mari bănci internaționale.

– Știu că era un prost. L-am rugat tot timpul să fugă ca să scap de el. Nu l-am iubit niciodată. M-a cumpărat așa cum un om își cumpără o pisică de Angora. Îl avea la mână cu ceva pe tatăl meu. Precis nu știu cu ce. Așa m-am măritat cu el. Mă plictisea de moarte. Am sfârșit prin a mă feri de el. Trăiam separat.

– Cu farmecul și înfățișarea dumitale ai fi putut avea posibilități nelimitate.

– Poate. Dar ce înseamnă să ai posibilități? Ce înțelegi prin acest cuvânt? Bani? Saloane? Cunosc acest stil de viață. Nu mi-a plăcut. M-a plictisit de moarte. Și apoi mi-a pierit cheful să fug. Azi de aici, mâine cine știe de unde. Pentru o femeie ca mine siguranță înseamnă a te scula la ore fixe, a sta de vorbă mereu cu aceiași oameni, a asculta mereu aceleași vorbe... Anul ăsta merg la mare. Nu-ți închipui ce aventură și ce bucurie înseamnă asta pentru mine! Ce mi-ar fi putut oferi viața dinainte, cu ce m-ar fi putut bucura?

– Licka, cu alte cuvinte, vrei să-mi spui că aici nu te plictisești? Și aici trebuie să te scoli la ore fixe, să stai de vorbă cu aceiași oameni, să auzi mereu aceleași lucruri...

– Ba bine că nu. Frank, nu-ți închipui în ce lume colorată trăiesc? Câți oameni interesanți au stat la barul ăsta, câte destine mi s-au perindat prin fața ochilor, ce discuții palpitante am auzit, cât de

atrăgătoare este lumea asta? O seară nu seamănă cu alta. Bineînțeles că în fiecare seară cineva mă fixează cu privirea, îmi propune mai mult sau mai puțin delicat să mă culc cu el. Bărbații alcătuiesc partea cea mai ridicolă a omenirii. Vin aici ca la teatru. Numai eu consider barul un teatru dramatic, plin de tensiune, întorsături tragice și comice și, dacă vrei, chiar de poezie, mai ales de poezie. Uneori se întâmplă să închidem mai devreme. Rămânem atunci nea Lajoș, bucătăreasa, portarul și eu; ne așezăm într-un colț, nea Lajoș își ia taragotul și începe să cânte, cîntă numai pentru el și pentru noi. E ca un fel de sărbătoare în familie. Altfel nimeni nu-l aude. Unde mai găsesc eu așa ceva? Ce poate să-mi înlocuiască această plăcere? Am avut o dată ocazia să fac carieră. Trei ani în șir mi-a făcut curte un englez, un englez bogat. M-a cerut în căsătorie, a vrut să mă umple de bani și să mă îmbrace în aur. L-am refuzat. Am trăit o dată cu un bărbat, cu un singur bărbat și îmi ajunge. Nu sunt făcută pentru anumite lucruri. Și vreau să rămân aici. Îți dai seama că o să rămân aici.

– Da, Licka.

– Localul se degradează. Și eu împreună cu el, de fapt îmbătrânim împreună. Îți aduci aminte ce bărbat bine era nea Lajoș în urmă cu niște ani? Acum e adus de spate. Și admiratorii meu sunt alții. Vor să se culce cu mine, dar sunt diferiți de cei dinainte. La urma urmelor și eu m-am schimbat. Acum vin pe aici matrozi de pe Dunăre, tineri boemi, câțiva săriți de pe ax și câțiva ratați. Toți urmăresc același lucru ca și cei dinaintea lor. Să găsească ceva, să aibă o trăire, să uite ceva, să viseze despre ceva. Frank, nu există bărbat care să reziste să șadă aici un ceas fără să-mi povestească toată viața lui. Nici un preot nu a auzit mai multe secrete ca mine. Țin la această gloată iresponsabilă, la acești bărbați neîndemânatici care nu știu ce să facă.

– Poate ai dreptate...

– Frank, mie mi-a plăcut foarte mult. A fost singurul bărbat din viața mea care mi-a plăcut. Nu se vorbea prea frumos despre el. Dar mie îmi plăcea. Și am auzit că nu a avut o căsnicie prea bună. Ai cunoscut-o pe soția lui?

– Semăna mult cu dumneata, Licka. Era exact negativul dumitale. Ce e la dumneata negru, la ea era alb. Ai văzut-o vreo dată?

– Se întorcea de la o recepție și au trecut pe aici împreună cu un grup de prieteni. S-a apropiat de mine, mi-a dat mâna și m-a întrebat cum o duc. Nu-i păsa de părerea celorlalți.

– Unde v-ați cunoscut?

– Frank, ți-am spus cine a fost bărbatul meu. După ce a plecat în străinătate, pe mine m-au arestat.

– Aha...

– A fost o prostie. Vreme de două săptămâni m-au întrebat o serie de lucruri despre care habar n-aveam. Anchetatorul era un mare idiot.

– Iar el era pe atunci șeful Siguranței.

– Da. Apoi l-au trimis în provincie. Altfel nu l-aș fi pierdut.

– Ți-au dat drumul?

– Da. Într-o zi m-a chemat la el și a intrat direct în subiect. Anchetatorul stătea în fața lui ca un tâmpit.

– Spionajul străin... a început să țipe la el. Serviciul străin de contrainformații și-a băgat nasul, iar dumneata nu ești în stare să-l demaști, dar în schimb faci șicane unor oameni nevinovați. Spuneți-mi, se întoarse apoi spre mine, de ce ați rămas? De ce nu ați plecat atunci când ați avut ocazia?

– Nu am vrut. Unde să fug? Mi s-a părut caraghios.

Scoase din sertar o hârtie, notă ceva pe ea și mi-o întinse.

– Actul de eliberare. Puteți pleca. Nimeni nu o să vă mai deranjeze. Trebuie să fiți însă conștientă că timpul dumneavoastră a trecut. Nu mai aveți vilă și va trebui să vă găsiți o locuință. Și un serviciu. Fără servici nu o să puteți trăi. Ați ajunge din nou aici. Puteți să vă luați lucrurile personale din fosta vilă. Numai pe cele personale. O să le verificăm. Nici un fel de bijuterii. Mărgelele, un inel și ceasul. Și un singur tablou. Mobilă numai atât cât e necesar pentru o singură persoană. Aveți grijă să nu faceți nici un fel de prostie. Va trebui să ne predați toate scrisorile primite din străinătate. E de preferat să nu scrieți nimănui din afară. Ce să-ți mai spun, era un om minunat. Era cineva. O persoană care-ți impunea respect.

– Mai târziu nu ți-ar mai fi făcut aceeași impresie.

– Nu știu. De atunci nu l-am mai văzut decât o singură dată: în noaptea când a fost aici.

– Nu ți-a făcut nici o aluzie? Nu a vrut nimic?

– Nu. Nu mi-a trecut prin cap că i-aș fi făcut o impresie și că o să mă sune. Știu că i-am plăcut. Vroiam să mă sune. Să vină. Dar nu s-a întîmplat nimic. O semnătură și cazul a fost lichidat. De fapt a mai avut cu mine o trebușoară. Când m-am angajat aici, mi-au propus să lucrez pentru ei. Am refuzat. Au încercat să mă sperie și m-au amenințat că nu voi mai putea rămâne mult timp aici. Știu că și atunci a intervenit. Am aflat mai târziu. Altfel nu aș fi fost acum aici.

Frank plecă acasă copleșit de sentimente ciudate. Ființa lui era dominată de amintirea răposatului care toată ziua îl obsedase, punând stăpânire pe el mai ales în momentele și în locurile cele mai nepotrivite. Nu avea nici un fel de motive să nu-l creadă pe Fonda și să nu dea crezare frământărilor Lickăi. Era uimit. Prin urmare răposatul nu era atât de singur pe cât își închipuia el în timp ce privea fețele indiferente ale oamenilor ce se perindau prin fața catafalcului. Cineva se gândea la el cu părere de rău. Altcineva cu respect. Altul chiar în bine. Fonda a spus: A murit la timp. Poate. Poate, într-adevăr a murit exact când trebuia. Frank încearcă să-și închipuie cum ar fi arătat înmormântarea lui peste un an, când ar fi căzut în dizgrație.

Singur, discreditat, uitat de toți, nu ar fi avut o înmormântare cu funeraliile de stat și cu fanfară, ci ar fi fost îngropat într-un colț al cimitirului, în prezența câtorva oameni. Licka, Fonda, Frank, încă alte câteva persoane. Nu prieteni, ci câțiva oameni absolut indiferenți. Nu ar fi fost mai bine să fi murit, într-adevăr, la momentul potrivit?

14

A doua zi dimineața Frank se sculă cu dureri de cap și de stomac. Era prost dispus și boscorodea pe toată lumea. Refuză micul dejun și bău o cafea amară care nu avu însă nici un efect. Soția îl privea cu reproș fără să scoată o vorbă. „Poate își închipuie că am băut. Mereu are această impresie."

Când a plecat de la Marghita la miezul nopții pe stradă era polei. După ce a ieșit din braserie l-a învăluit un suflu de aer cald, iar în răstimpul celor câtorva ore cât dormise, vremea se schimbase, iar trotuarul se acoperise cu zloată.

Frank se îndrepta spre sala funerară cu sentimentul că are de îndeplinit o mare datorie. La un moment dat se simți ispitit să se întoarcă acasă, să nu se mai ducă nicăieri și să nu zică nimănui nimic. „Poate să mă dea afară! Ce o să pățesc? Paula are dreptate când îmi spune că alți fotografi trăiesc pe picior mare, scot albume scumpe în tiraje mari, au vile, mașini, mașini adevărate, nu o rablă ca a mea! Revoluționar. Partizan. Casă de weekend. Mașină. Drepturi de autor. Am obosit. Ne-am burghezit. Astăzi milioane de oameni gândesc la fel. Bani, mașină, casă de weekend, funcție socială, glorie! Aceștia sunt monștrii sacri ai zilelor noastre. Fonda are dreptate. Omul primitiv a avut locuri de vânătoare bogate. Locurile de astăzi sunt sărace. Nu câștigi din ele bani, case de wekend, mașini!"

„Nu am urmărit așa ceva..., reflectă Frank. Nu am vrut și acum totul s-a terminat. Există unii oameni ciudați. De pildă, Fonda. Nu vrea bani, casă de weekend, mașină. Îi ajunge propria sa persoană. Se mulțumește cu ce are. Licka? Ce vrea Licka? Ce

vrea Licka? Să se închidă localul mai devreme și nea Lajoș să cânte la taragot. Ce vrea Marghita? Să trăiască și să nu aibă motive a-*i* fi rușine. Dar văduva? Să nu mai fie urmărită de ochi iscoditori, să rămână singură. Martin vrea să lucreze la asfaltarea drumurilor. Nimic mai mult, nimic mai puțin. Toți au încercat gustul puterii, știu ce înseamnă banii, puterea, gloria, gloria, le-au încercat pe toate și au ajuns la concluzia că mai există și altceva, poate mai valoros."

Răposatul ar mai fi putut trăi...

Cu toate acestea Frank se duse. Există ceva care se numește datorie. E ceva poate caraghios, poate inutil, dar lui îi place să-și facă datoria. Este bine ca omul să-și facă datoria chiar atunci când simte o reținere organică și ceva din adâncul ființei lui și din jur îi șoptește: „Nebunule, unde te duci?".

Rândul de oameni din fața clădirii nu mai era atît de lung și de lat. Ar fi trebuit să se ferească de înghesuială. Dar dacă tot venise, îi părea bine că e aici. Avea astfel ocazia să fotografieze o bătrânică ce își ștergea ochii cu o batistă albă. Era o doamnă mică de statură, cu părul alb, trecută de șaptezeci de ani, atât de modestă încât nimeni nu o băga în seamă. Probabil străbătuse toată viața, din copilărie până în bătrânețe, cu aceiași pași mărunți și invizibili. Pentru cei care îi vor vedea fotografia în ziar nu era decât o bătrânică venită să-și ia rămas bun de la răposat. Numai Frank a observat și a fost tulburat de prezența ei. Să fi aflat ceva? Să fi aflat ce vâlvă a stârnit în ziua când a scuturat de la etajul trei firimituri de cozonac? De la cine ar fi putut afla că răposatul i-a influențat bătrânețea, ferind-o de o mare nenorocire. Venise, probabil, într-o doară. Fusese profesoară la pension și toată viața respectase autoritățile. Acum murise un om de stat, conducătorul poporului, și se cuvenea să-i aducă un ultim omagiu. Muzica o făcea să se plângă, iar atmosfera era atât de solemnă și tristă încât îi venea să plângă!

De îndată ce a ajuns șef la Interne, Galovič a schimbat și metodele de lucru. Oamenii lui căutau, neutralizau și lichidau dușmanii de clasă cu mult zel, ingeniozitate și perseverență. Galovič era preocupat de aspectele politice ale apărării. În fruntea aparatului operativ a așezat un consătean, pe nume Jancuska, un individ bolnăvicios și suspicios care a devenit „mâna lui dreaptă și stângă".

Zi și noapte Jancuska urmărea sabotori, diversioniști, spioni, dușmani ai regimului. Ziua la servici, noaptea în somn. A introdus în munca subalternilor obiceiuri ciudate și dure.

– Fiecare e dușman... un potențial trădător. Prin natura sa, omul e o creatură rea, dezorientată. Obligația voastră este să-l prindeți în flagrant delict. Nu trebuie să aveți încredere în nimeni, în prieteni, rude, nici în propria soție. Studiați-vă bine fiecare gând, fiecare mișcare. În situația noastră îndoiala, ezitarea înseamnă trădare!

Așa își instruia subalternii! Să stârpească! A stârpi din rădăcini era rolul lor, obligația lor cea sfântă.

– În zilele noastre, îi învăța el, spionul lucrează cu alte metode. El folosește principii științifice, tehnica cea mai avansată. În același timp are grijă să păstreze cel mai desăvârșit anonimat, să nu atragă atenția, să se piardă în mulțime. Și noi trebuie să procedăm științific, tehnica noastră trebuie să o întreacă pe cea a spionilor. Fiți atenți! Urmăriți pe toată lumea. Dar mai ales urmăriți pe cei care nu se văd! De pildă, un orb poate să treacă neobservat, dar nu e neapărat nevoie ca el să fie orb. Oricine poate fi un diversionist. Obligația voastră este să-l distrugeți.

Acesta era Jancuska. Așa a fost până când o dată s-a dat de gol la un banchet când a început să urle ca un isteric:

– Nu beți cafeaua, e otrăvită!

Toți au pălit și au înlemnit de groază. Bineînțeles că au făcut imediat analiza ei chimică. Singura otravă conținută în cafea era cofeina. Banchetul s-a terminat într-un mod lamentabil. Jancuska a fost internat la psihiatrie cu diagnosticul „stadiu avansat de paranoia". În felul acesta Galovič a pierdut unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi. Dar Galovič nu uită niciodată. Una din obligațiie lui este să nu uite. Nimic, niciodată...

Bătrîna doamnă părăsi sala funerară cu pași mărunți. Nu bănuia și nu va afla niciodată că răposatul a apărat-o de Jancuska și de Galovič.

Jancuska a fost cel care a descoperit-o. A fost o pură întâmplare, deși el nu recunoaște. A întâlnit-o la plimbare, în timp ce el stătea la pândă.

Frank a aflat această poveste de la o veche cunoștință, ofițer de contrainformații, pe care l-a întîlnit o dată în tren. Încet, fărăsă bage nimeni de seamă, acesta a adus vorba de răposat:

– De ce mă întrebi? Îl cunoşti la fel de bine ca mine.

– Aşa e, dar voi vă întâlniţi mai des.

– Nu l-am mai văzut de mult.

– Dar măcar se poate discuta cu el ca lumea?

Privi speriat în jurul său dacă nu îi aude nimeni. Apoi brusc îşi pierdu stăpânirea de sine:

– M-am săturat până peste cap. Urmărim umbre în timp ce adevăraţi sabotori acţionează în altă parte.

Frank dădu din cap.

– Jancuska e nebun. Săptămâna trecută a intrat foarte agitat în biroul meu. O cheamă Hatalová, Hatalová Veronika. În cărticica noastră nu scrie nimic suspect despre ea. Aseară când se făcuse deja întuneric, a început să scuture o faţă de masă albă.

– Nu... nu se mai putu abţine Frank.

– Ba da. Galovič mi-a dat în subordine o grupă specială care trebuie să stabilească cu cine şi în ce fel întreţine legătura bătrîna. Astăzi ştim despre ea tot. I-am montat în locuinţă un dispozitiv de interceptare şi de furie i-am instalat un microfon la toaletă. Până acum i-am făcut trei percheziţii la domiciliu.

– De ce nu ai refuzat?

– Să refuz? îl privi ofiţerul nedumerit. Cum să refuz? În acest caz aş fiputut ieşi din clătire numai ca reţinut sau în drum spre tribunal. Şi de ce să refuz? Cazul va fi preluat de un alt ofiţer care va încerca să se remarce în faţa lui Jancuska... Astăzi ştiu tot ce face, ce cumpără, ce pensie are, ce mănâncă dimineaţa, unde şi la ce oră de duce la plimbare când în jurul ei se foiesc zece oameni bine plătiţi. Ilustrata e prima corespondenţă pe care a primit-o. Şi asta i se pare suspect lui Jancuska. Dacă cineva are corespondenţă nu e bine, dacă nu are, tot nu e bine! M-a trimis să aflu cine i-a trimis-o. Când l-am anunţat că bătrâna se întâlneşte numai cu văduve de vârsta ei, bănuielile lui au fost confirmate. Omule, asta e o întreagă comedie. De la ferastra de unde a scuturat de trei ori faţa de masă am fotografiat cu teleobiectivul împrejurimile, cu un binocu special am găsit un loc de observaţie bine ascuns, iar sub burlan am montat un aparat de filmat special care se autodeclanşează atunci când se deschide fereastra. Uneori mă întreb dacă a mai rămas cineva sănătos la minte.

– Atunci de ce nu renunți?

– Să renunț? Noi? Jancuska numește asta dezertare, trădare. Din serviciul nostru se pleacă numai cu infarct, cu un glonte – se mai poate întâmpla și așa ceva –, cu un șut în fund sau cu mandat de arestare. Nu mai rezist, nu mai pot. Cu un an în urmă am arestat o echipă de arheologi pe care a descoperit-o tot Jancuska . Făceau săpături în zona castelului. Jancuska i-a acuzat că vor să sape un culoar secret sub pământ care să iasă de partea cealaltă a graniței. Ce părere ai dacă m-aș duce la prietenul tău și i-aș relata toată tărășenia? Și-a păstrat măcar el rațiunea?

Frank dădu din umeri.

– Poți să încerci. Poate nu o să facă nimic, dar nu trebuie să-ți fie teamă. Pe Galovič nu poate să-l sufere și poate tocmai de aceea nu o să pățești nimic.

– E un risc. Dar fie ce o fi, mă duc! În cel mai rău caz o să primesc un șut în fund, oricum e de preferat decât să sfârșesc la balamuc. Vino să o vezi și tu pe bătrână, în fiecare vineri se întâlnește cu cucoanele de vârsta ei.

Frank s-a dus. Ofițerul îl aștepta deja. Se așeza lângă el.

– Cea cu părul negru...

Cinci doamne bătrâne stăteau în jurul unei mese rotunde și discutau despre vremurile trecute și tineretul corupt din zilele noastre.

Cam peste două săptămâni ofițerul îl așteptă pe Frank în fața redacției.

– Am fost. E un bărbat curajos. Să te certi cu Galovič nu e deloc ușor. Îți trebuie curaj. Jancuska a primit o lovitură puternică. Astăzi a dizolvat grupul nostru special, spunându-ne căne-am încheiat misiunea. Oricum vroiam să plec, să mă mut la transporturi.

Frank se miră. Nu-i venea să creadă că prietenul lui a îndrăznit să intervină în această chestiune. Niciodată nu poți avea certitudinea că îl cunoști pe un om foarte bine.

Bătrâna doamnă plecase de mult. Să fi observat că la un moment dat a fost înconjurată de umbre care îi urmăreau fiecare pas? De ce să fi băgat de seamă? Cine și ce interes ar fi putut să aibă de la ea?

A venit aici fără nici un imbold special. Era o profesoară ieșită la pensie care pur și simplu respecta autoritățile...

15

În sală o văzu pe Judka...

Bronzată, slabă cu pomeți proeminenți, cu nasul puțin cam îngust și păr cărunt. Era îmbrăcată într-o blană luxoasă, care la prima vedere părea scumpă. O recunoscu și tresări. Apoi începu să o urmărească atent. În ochi și pe față nu i se citea nimic, avea trăsături colțuroase, parcă cioplite în piatră, care nu trădau ce se ascunde în spatele lor.

Era puțin deranjat că o vede. N-ar fi trebuit să vină. Murise. Nu mai putea îndrepta nimic, nu mai avea de plătit nici o poliță, nu se mai putea schimba nimic. A savura ideea că e mort era o vanitate jalnică și care nu i se potrivea.

Juditha rămase o clipă în fața catafalcului, nemișcată și cu privirea fixă. După ce își reveni, ocoli grăbită rândul din față. La intrare Frank îi aținu calea.

– Ce faci aici?

– Am venit..., răspunse ea stânjenită.

Cineva din spate îi făcu semn să facă liniște. Nu puteau rămâne aici.

– Vino, o invită Frank. Hai să bem o cafea. Coborâră scările.

– Nu ne-am văzut de mult..., oftă ea. Frank numără anii.

A trecut multă vreme. Să fi trecut zece ani? Nu, încă nu sunt zece ani. Ultima oară ne-am văzut în noaptea aceea de pomină.

– De ce ai venit?

– Nu știu. Pur și simplu am venit. Nu știu de ce.

– Unde locuiești?

– Tot în bârlogul meu.

Frank nu pricepu.

– La cabană. Știi că ne-au lăsat-o? Au uitat de ea sau s-a întâmplat ceva!

– Cum o duci? Din ce trăiești...? După cum văd... Frank îi mângâie blana.

– Of, o duc foarte bine. O să-ți vină să rîzi. La început toți râd de mine. Mă ocup de creșterea câinilor.

Frank înmărmuri. „Ce face? Crește cîini? Ce înseamnă asta?"

– Ce crești?

– Câini. Am o crescătorie de câini de rasă, înțelegi?

Frank tot nu înțelegea.

– Nu. Ce înseamnă aia să crești câini? Oamenii obișnuiesc să crească cîini, pisici, canari, papagali, dar totuși asta nu este viață.

– Ba da. Și încă una rentabilă. În munți am o crescătorie de cîini minunată.

– Este prima oară că aud așa ceva.

– Bine că auzi acum. Nu-ți închipui ce rentabil e să crești cîini de rasă.

– Ce fel de cîini? Câini lupi?

– Nu. Am început cu mulți ani în urmă. Armata, grănicerii aveau foarte mare nevoie de cîini lupi, dar am terminat cu ei. Acum cresc boxeri și pechinezi. Treci pe la mine odată și ai să te convingi singur. Primăvara e foarte frumos și poți să-ți alegi un cățel. E un subiect bun de reportaj; ai putea chiar să scrii un articol interesant, fiindcă puțină reclamă nu strică. Poate nu știi că astăzi pechinezii sunt în mare vogă. Sunt o afacere atât de rentabilă încât aproape mi-e frică să nu-i pierd.

Frank continuă să dea din cap.

– Nu ți-ai fi putut închipui că și la noi e posibil așa ceva? Că și noi avem întreprinzători particulari, de pildă crescători de purici pentru peștii de acvariu? E o afacere mai rentabilă decât creșterea câinilor. Știi câți acvariști există în Ceho-Slovacia? Te-ai gândit vreodată cu ce trebuie hrăniți acești pești? Dar eu? Cu ce hrănesc câinii? Mult timp m-am bucurat de sprijinul statului. Am avut merite în întărirea trupelor de grăniceri. Nu există salariu care să fie echivalent cu veniturile mele. E adevărat că trebuie să plătesc un impozit mare, dar trăiesc ca o regină. Pentru fiecare cățel exportat primesc o cotă parte. Sunt vizitată de iubitori și amatori de câini din

întreaga Europă. Particip la expoziții internaționale organizate în străinătate unde cîinii mei ciobănești au primit o medalie de aur și două de argint.

– Ajunge...

– Ce? Nu-ți place? Ce aveam mai bun de făcut? Mi-au anulat diploma de doctor. Nu m-au lăsat să lucrez nici măcar ca infirmieră. Au început să mă persecute și nu am găsit nici un loc unde să mă stabilesc. În mijlocul câinilor mă simt bine. Și câinii sunt de rase diferite, dar nu vorbesc...

Frank simțea în cuvintele ei un reproș usturător. Dar trebuia să aibă răbdare fiindcă era curios să afle totul în legătură cu acești câini. Nu-și dădea însă seama dacă Juditha îl ia sau nu peste picior.

– Cum ți-a venit ideea cu cîinii?

– Nu mie mi-a venit. La început și eu am crezut că e o idee absurdă și nebună. Dar nu aveam din ce să trăiesc, fiindcă nu aveam nici o slujbă. Puteam să plec, dar mi-am zis că prefer să mor de foame decât să mă las bătută. Oriunde încercam să mă angajez, obțineam promisiuni, eram bine primită, dar imediat după ce se uitau pe actele mele, dădeau din cap: regret, dar între timp locul a fost ocupat, nu avem fonduri de salariu și numărul posturilor este limitat. Unii insistau, alții vroiau să mă aducă la marginea disperării. O dată m-am întâlnit întîmplător cu Horvat. Îți mai aduci aminte de el, nu? Am fost împreună în munți. Când l-am întâlnit, era îmbrăcat în uniformă de ofițer de grăniceri. I-a făcut plăcere, m-a invitat la o cafea și i-am povestit tot ce mi s-a întîmplat. S-a oferit să mă ajute. „Judka, mi-a spus, noi, acolo jos, avem nevoie de câini, de câini lupi, nu ne ajunge crescătoria pe care o avem, aș putea să-ți fac rost de o femelă pur sânge, de o femelă bună și de un câine lup bun." M-am uitat la el așa cum, te-ai uitat tu la mine cu câteva clipe înainte. Aveam impresia că își bate joc de mine. Dar el vorbea serios „Din cabana ta ai putea să faci o crescătorie ideală de cîini. Iar de vânzare nu trebuie să te ocupi, e treaba noastră." Începea să-mi placă; era o idee năstrușnică, dar se potrivea felului meu de a fi și situației în care mă găseam. Horvat a continuat să ducă muncă de lămurire în materie de câini și crescătorii de cîini. La început mi-a oferit un împrumut. Valea e aproape pustie, trece o zi întreagă fără să auzi un lătrat de câine. Fac parte dintr-o societate chinologică internațională, particip la congrese, mă vizitează aristocrați, bancheri împreună cu

soțiile lor, unui bancher care trăiește la Paris nu-i vine greu să se deplaseze într-un sat pierdut din Slovacia pentru a se sfătui și a-și cumpăra un cățel frumos, eventual o femelă de împerecheat. Și la noi începe să se răspândească moda de a avea câini. Doamnele noastre preferă însă să-și cumpere pechinezi.

– Înseamnă că ești înregistrată și plătești impozit! Ai registre contabile în care notezi fiecare exemplar, ai o evidență cu veniturile, cheltuielile, achizițiile, vânzările și exemplarele care s-au prăpădit! Așa e?

– Exact așa. Respect principiile întreprinzătorilor particulari. Dar nu despre asta e vorba. Îmi face plăcere. Câinii sunt a-ntâia! Ca și oamenii, au temperamente deosebite: sunt capricioși, invidioși, curajoși, lași, unii se tem de întuneric, alții de furtună, există între ei individualități puternice și suflete slugarnice. Până crește mare un pui, îți faci multe griji. Știi, uneori, când trebuie să vând un câine de care m-am atașat, îmi vine să plâng. Am exemplare frumoase, bine cotate, am câștigat concursuri internaționale. Mi se oferă pentru ei sume mari, exagerate, dar le refuz spunând că păstrez câinii de sămânță.

– Dar soțul tău, Judka?

– Nu am bărbat. I-au dat drumul înaintea mea. A divorțat în timp ce eu mai eram în pușcărie. Iar Horvat este un prieten minunat. M-a sfătuit, m-a ajutat, nu mi-a întors spatele, nu s-a făcut că nu mă vede atunci când ne-am întâlnit. Mulți mi-au întors atunci spatele!.

Vorbea fără amărăciune fiindcă probabil îi trecuse de mult. Și deși vorbea la modul general, Frank înțelese că se referă și la el.

– Judka, eu am aflat ce s-a întâmplat foarte târziu.

– Lasă..., făcu ea un semn din mână. A trecut.

Dar nimic nu trecuse. Nimic nu poate fi alungat printr-un gest al mâinii. Amintirile nu se pot uita. Mai ales amintirea unei zile, a unei seri, a unei nopți.

În ziua aceea răposatul a pus piatra de temelie a unei fabrici într-un orășel pierdut dintr-o vale. Puțină vreme mai avea să rămână un tip nou, șef de cabinet. Oamenii așteptau multe de la el. De peste tot au venit să-i asculte discursul. După solemnitate s-a organizat o chermeză, dar o ploaie torențială pornită ca din senin a stricat-o. Invitații de onoare s-au urcat repede în limuzine și au

dispărut. Frank tocmai căuta pe cineva care ar fi putut să-l ia cu el în mașină, când auzi în spatele lui o voce: „Urcă..."

A urcat. Petrecerea a continuat printr-un dineu organizat în restaurantul neprimitor al unui hotel și mai neprimitor din capitala regiunii. Portarul îl opri pe Frank la ușă: „Unde te duci, tovarășe?" Prietenul lui răspunse: „E în ordine, tovarășul e cu mine".

– Nu te-am dus aici ca să faci poze...

Frank simți o inflexiune străină în tonul lui. E adevărat că pe vremea aceea se înstrăinară și nu se întâlneau decât în asemenea ocazii. Dar acum avea un ton nou, îngăduitor, protector și puțin sfidător. Lui Frank îi veni să se întoarcă și să plece.

Dineul a început cu păstrăv prăjit. Frank se miră. Era perioada împerecherii, când pescuitul era strict interzis. Dar legile nu sunt valabile tot timpul, oriunde și pentru oricine. Mai ales pentru cei care le-au inventat și le-au votat.

Frank se așeză tocmai în capătul mesei. Nu îi plăceau aceste dineuri oficiale unde, ce-i drept, se mâncau păstrăvi prăjiți, dar se rosteau toasturi idioate, stereotipe, se simula bună dispoziție, în timp ce capatele se îngreunau din cauza vinului băut repede, oaspeții se înghesuiau cât mai aproape de personajul central ca să poată schimba cu el câteva vorbe, eventual să-i smulgă promisiunea că-i dă autorizație de casă. Frank nu-și invidia prietenul pentru că avea foarte dese prilejuri de a servi masa în cadru festiv. De fiecare dată era obligat să asculte aceleași banalități, să simuleze interesul pentru flecăreala celorlalți, să zâmbească, să bată pe umeri pe unul și pe altul, să promită tot felul de lucruri de care uita în clipa imediat următoare, într-un cuvânt se plictisea de moarte.

La asemenea banchete Frank rămânea întotdeauna până la urmă fiindcă îl distra să vadă cum oamenii se plictisesc, se căznesc să vorbească toți deodată și nimeni nu ascultă pe nimeni, își etalează superioritatea, se prefac, se umflă în pene. Toate banchetele se terminau cu bancuri despre Kohn, Grün, Itik și Sara, bancuri proaste, de mult consumate și spuse fără pic de umor.

Dar în ziua aceea Frank nu avea chef de așa ceva. Se ridică de la masă, gândindu-se că mai are timp să prindă un tren. Marele om îl strigă din capul mesei:

– Unde te duci?

Frank strânse din umeri.

– Nu fi prost, așteaptă, plec și eu imediat. Trebuie, tovarășe! Am obligații!

Rămase. „Cu mașina ajung acasă mult mai repede decât cu trenul, de fapt nici nu știu dacă la ora asta circulă vreunul."

În mașină nu se putu stăpâni:

– În perioada asta păstrăvii sunt protejați de lege!

– Lasă-i în pace, a fost pentru ei o mare sărbătoare. Iar păstrăvii au fost excelenți.

Înainte de a pleca din oraș, șeful de cabinet îi spusese șoferului să o ia la dreapta la prima intersecție.

– O să ne mai oprim undeva. E o surpriză...

Frank nu se bucură prea tare, dar nu avea ce face. Opriră în fața unei vile mari înconjurată din toate părțile de o grădină superbă. Intrarea era luminată.

– Să vii după două ore..., îi spuse șoferului. Gardei personale nu-i dădu nici un ordin, fiindcă aceasta știa ce are de făcut. Trecură pragul porții din fier forjat și sună la ușă.

– Frank, of, Frank...! Ce drăguț din partea ta..., exclamă ea, aruncându-i-se de gât. Frank avu impresia că e puțin stânjenită. În casă se mai aflau o doamnă căruntă, un domn mai în vârstă cu ochelari și un bărbat tânăr.

Îl primiră ca pe un fiu pierdut și nedorit. Tânărul era soțul Judkăi. Mama era impresionată.

– Ce onoare pentru noi... ce onoare...

Doctorul în vârstă îl felicită pe șeful de cabinet pentru numirea în noua funcție.

– Să lăsăm asta, spuse el. Aici sunt cel de altă dată. Știi, se întoarse către Frank, asta e casa unde am stat ascuns. Dacă n-ar fi fost Belka, azi nu mai eram în viață.

Frank nu cunoștea acest amănunt. Știa că prietenul lui a stat ascuns în casa unui doctor în acest oraș, dar niciodată nu-i trecuse prin minte că aceștia ar putea fi chiar părinții Judkăi.

Au intrat într-o sufragerie uriașă de unde o scară interioară superbă din lemn conducea la etaj. Erau așteptați. În mijlocul sufrageriei era întinsă o masă copioasă.

– Noi am mâncat deja..., protestă prietenul lui Frank.

– Sper că nu ne refuzați? le întoarse vorba mama Judkăi. După ce au servit masa, s-au retras într-un colț. Lui Frank îi făcea plăcere

să o vadă pe Judka. Nu o mai văzuse de la terminarea războiului și auzise despre ea că studiază la Praga medicina. Atmosfera era atât de caldă încât se simțea foarte bine, deși tăcerea pe care o păstra soțul Judkăi, doctor și el, îl făcea să intuiască o tensiune interioară. Bătrânul doctor Polonec era în culmea fericirii. Dispăru pentru o clipă și se întoarse cu o baterie plină cu sticle prăfuite în timp ce îngâna un cântec vechi.

– Un vin ca ăsta..., spuse patetic, un vin ca ăsta nu se găsește nicăieri în țara asta. Îți aduci aminte că atunci când l-am gustat prima oară era încă nou. Acum are tocmai vechimea potrivită.

– Ai atât de mult?

– Nu chiar, dar nu se întâmplă să avem astfel de oaspeți în fiecare zi. De doi ani nu v-am mai văzut.

Prietenul lui Frank se simțea ca acasă, poate chiar mai bine. Bătrânul medic se afla într-o dispoziție excelentă. Îți făcea plăcere să vezi cu cât elan tineresc deschide sticla, se linge pe buze, ridică paharul la lumină, îl degustă cu poftă, lasă să i se prelingă lichidul pe gât, plescăie mulțumit și oftează ușurat; ei, care va să zică...

– Mi-am instalat în pivniță o instalație de aer condiționat. Vinul trebuie păstrat la o temperatură constantă.

Au început să depene firul amintirilor. Apoi doctorul îi explică oaspetelui cât de stringent necesară e construirea unui corp de anexe la spitalul al cărui director era. Doctorul deschise a patra sticlă cu vin; conversația începuse să lâncezească, iar limbile se împleticeau. Omul de stat bea mai mult decât ceilalți. Căzuse într-un fel de stare de transă: tăcea, nu auzea și nu percepea nimic, fiind pierdut undeva departe. Ochii îi exprimau uimire, fălcile i se încleștaseră.

Apoi brusc se ridică, îndreptându-se ca un somnambul spre scara care ducea la etaj. Doctorul vru să-l conducă în altă parte, dar el nu auzea nimic. Ajunse într-o galerie cu coloane din lemn și trecu pragul unei uși.

– Acolo este dormitorul Judkăi..., țipă în spatele lui bătrânul doctor. Nu știau cum să-și explice comportarea lui și se priveau nedumeriți.

– S-a pilit..., spuse Frank.

Juditha se ridică, urcând repede scara.

Doctorul îi explică lui Frank cu jumătate de voce:

– A fost camera lui...

Deodată un țipăt al Judkăi întrerupse tăcerea. Frank urcă repede sus și deschise brusc ușa camerei. Rămase țintuit locului. Prietenul lui gol stătea culcat peste Judka de-a curmezișul patului. Judka se apăra cu disperare. Lângă pat erau aruncate hainele ei rupte. Revenindu-și, Frank se apropie de el:

– Ce faci aici, animalule?

Îl ridică pe prietenul său care o strivea sub greutatea lui pe Judka, iar aceasta, profitând de situație, fugi din cameră. Prietenul se smulse din încleștare și o luă la fugă, coborând scările așa cum era, în pielea goală. Judka țipa. Ceilalți priveau înspăimântați acest spectacol grotesc. Judka se închise în toaletă. Omul în pielea goală încercă să spargă ușa.

Primul care își reveni fu bătrânul doctor.

– Coniac. Trebuie să-i dăm coniac.

Îl forțară să bea o doză mare de coniac. Începu să tușească, după care deveni moale ca un mieluțel. Frank îl conduse sus fără să întâmpine nici o rezistență.

– Îmbracă-te!

Îl ajută fiindcă singur nu era în stare să se îmbrace.

– Traumă..., explică doctorul în vârstă. O criză de exhibiționism. A băut prea mult. E un vin greu. Nu-i nimic, se mai întâmplă...

Frank îl târî jos pe scări. Judka, soțul ei și bătrâna doamnă nu se mai aflau acolo.

– Scuzați-ne..., spune Frank. Să mergem...

Prietenul lui se contorsionă și căzu pe jos. Frank împreună cu bătrânul doctor îl duseseră la baie, unde îl spălară pe față și îi șterseră hainele și pantofii. Nimeni nu scotea o vorbă. În fața porții aștepta mașina. Frank împreună cu garda personală îl așezară pe bancheta din spate. Imediat adormi. Frank se întoarse la ușa luminată de la intrare.

– E foarte neplăcut... își ceru scuze doctorului.

– Da. Traumă. Probabil nu e conștient de ce a făcut. A acționat în stare de traumă.

Frank îi întinse mâna la despărțire.

– Să mai veniți. Puteți trece oricând. Tonul nu părea foarte sincer. De fapt de ce ar fi fost?

Frank se așeză lângă omul care dormea tun. Reflecta la cele întîmplate. „Cu siguranță că doctorul are dreptate. Stare de traumă,

criză de exhibiționism. A locuit în camera aceea mai mult de două luni. Judka îi aducea de mâncare și bătură. O dată a trântit-o în pat. I-a cedat. A fost primul ei bărbat. În totdeauna avusese succes la femei. Iar pentru Judka era un erou misterios, romantic, căutat de poliție și Gestapo. Părinții ei probabil aflaseră și sufereau. După mulți ani, clipele acelea au fost rememorate de creierul încins de alcool. Cu siguranță că a uitat și n-o să-și aducă aminte de ce a făcut. Eu nu o să-i spun, probabil nici ceilalți. Era o situație neplăcută, penibilă, idioată. Ce situație... e adevărat că nu a știut niciodată măsura la băutură. Spre norocul lor, bătrânul doctor mai văzuse câte ceva la viața lui și nu fusese deloc impresionat. Se mai întâmplă uneori. În viața lui îi fusese dat să vadă lucruri mult mai neplăcute."

Șoferul îl duse acasă mai întâi pe Frank. Omul de lângă el încă nu se trezise. Agentul secret îl întrebă:

– Ce s-a întîmplat acolo?

– Nimic. A băut mult și s-a îmbătat.

„Exact ție o să-ți spun ce s-a întîmplat?", se gândi în sinea lui.

Când s-au întâlnit prima oară după această întâmplare i-a studiat expresia feței: nu se putea citi nimic pe ea. Probabil nu-și mai aducea aminte sau cel puțin nu-și amintea tot.

După aproape doi ani Frank a trecut prin capitala regiunii. Sus în vârful dealului se zărea clădirea albă a noului spital.

S-a bucurat fiindcă prietenul lui se ținuse de cuvânt. Simți nevoia să stea de vorbă cu Juditha. Se abătu de pe șosea luând-o de la intersecție la dreapta. Deși era noapte, găsi ușor casa. În fața ei creșteau copaci mari și umbroși. Când i se păru că a ajuns, puse o frână și coborî din mașină. Ceva însă nu era în regulă. Era aceeași casă sau nu?

Nu era. Dinăuntru ieși un grup de copii de trei ani însoțiți de o educatoare. Creșă de copii. Simțul de orientare îl înșelase.

Străbătu toată strada în lung și-n lat, dar nu găsi nici o casă care să-i amintească de vila respectivă. Să fi greșit cumva strada? Își cumpără de la o tutungerie un pachet de țigări și o întrebă pe vânzătoare unde locuiește doctorul Polonec. Femeia era surdă și nu-i răspunse. Dar cum putea să vândă țigări dacă nu auzea?

Repetă întrebarea pe un ton mai ridicat.

– Nu știu nimic. Lăsați-mă în pace..., îi răspunse. „Ce babă rea! Ar fi putut fi mai amabilă. Dar poate nu cunoștea cartierul."

Copiii de trei ani se jucau în grădină. Frank se opri lângă gardul cu grilaj și o chemă pe educatoare.

– Doctorul Polonec? Cu siguranță sunteți un cunoscut de-al dânsului?

Frank dădu din cap aprobator.

– Ați nimerit bine, nu ați greșit adresa. Dar nu mai locuiesc aici de doi ani.

– Imposibil!

– Ce e astăzi imposibil?

– Dar asta era vila lor?

– Acum, după cum vedeți, e a statului.

Frank începu să aibă o presimțire rea. Era un gând căruia nu vroia să-i dea crezare.

– Poate s-au mutat la spital?

– Da, la spital..., într-un spital cu gratii...

– Dar ce s-a întâmplat? De ce?

– Nu știu nimic. Trebuie să-i întrebați pe cei care cunosc situația.

Îi întoarse spatele, lăsându-l cu buzele umflate.

Un chelner de la restaurant pe care-l întrebă ce știe despre doctorul Polonec își găsi repede o treabă urgentă.

„Cu siguranță crede că sunt spion...", se gândi Frank. Tot orașul trăiește într-un fel de psihoză provocată de frică.

Își aduse aminte de o cunoștință, jurist de profesie, și îl căută.

– De ce te interesează? îl întrebă el circumspect.

– Tânăra Juditka a fost împreună cu noi în munți. Pur și simplu nu pot să cred că a fost în stare de o asemenea mârșăvie. Nici tatăl ei.

Vedea că avocatul ezită să-i dea un răspuns. Să-i spună? Să nu-i spună? Până la urmă nu se putu stăpâni.

A fost o mare porcărie. Condamnarea lor a revoltat tot ținutul. Polonec era iubit de oameni.

– Când i-au ridicat?

– Nu mai îmi aduc aminte precis. Dar pot să aflu. Avocatul care i-a apărat îmi este bun prieten. Dacă vrei amănunte...

– Chiar prea multe amănunte nu mă interesează. Aș vrea... să știu de ce au fost condamnați?

– Știu că li s-a înscenat o comedie și au fost învinuiți că ar fi colaborat cu un serviciu străin de contrainformații.

Frank nu rămase deloc surprins: bănuia că se întâmplase ceva asemănător.

– Este fantastic, nu?

– Da. Dar nu poate fi vorba de nici un serviciu de contraspionaj. E adevărat că doctorul a fost imprudent. Coresponda cu un vechi prieten care emigrase în Israel. Îi povestea tot ce se întâmplă la noi. Dacă l-aţi cunoscut, aţi văzut că ştia să fie foarte ironic. Nu bănuia că există ceva care se numeşte violarea corespondenţei. Bineînţeles că scrisorile lui au fost interceptate şi copiate, cred că procedau la fel cu toată corespondenţa care sosea sau pleca din această ţară. În faţa instanţei au fost citite câteva fraze care desprinse din contextul lor au creat o impresie falsă. Iar el nu a putut nega că le-ar fi scris. Zadarnic a încercat să se apere, spunând că în contextul respectiv aveau un înţeles cu totul diferit. De fiecare dată îl aveau cu ceva la mână. Aţi corespondat? I-aţi scris? Recunoaşteţi? Ajunge.

– Ei bine, am înţeles că doctorul întreţinea corespondenţă. Dar au închis-o şi pe Juditha şi pe soţul ei care nu corespondau. Se puteau apăra, invocând motivul că nu ştiu nimic despre conţinutul scrisorilor tatălui Judithei.

– Nu au fost chemaţi în faţa instanţei, ci au stat în detenţie preventivă. Doctorul cel tânăr a fost repede eliberat, iar Juditha este încă închisă. În spatele acestei afaceri se află ceva dubios.

– Dar doamna în vârstă?

– A suferit un atac cerebral din cauza supărării.

– Îngrozitor.

– Într-adevăr, e îngrozitor, o mare porcărie.

– Prin urmare nu vă puteţi aminti cam în ce perioadă au fost arestaţi?

– Nu, nu mai îmi amintesc. Tot ce ştiu este că s-a întâmplat la sfârşitul unei veri.

– Pot să vă ajut. La sfârşitul verii a avut loc o festivitate. Aşezarea pietrei de temelie a unei fabrici de tricotaje...

Avocatul căzu pe gânduri.

– S-ar putea să aveţi dreptate... aşteptaţi puţin... cred că îmi aduc aminte. Da, mi-am amintit. Solemnitatea a avut loc într-o duminică. Iar la sfârşitul săptămânii următoare au fost arestaţi. Dar de ce vă interesează? Urmăriţi ceva anume, concret?

– Credeți că ar ajuta la ceva dacă s-ar descoperi motivul lichidării lor?

– Greu. Eu am deja părerea mea. Doar un singur lucru nu mi-e clar. Aveau un prieten puternic, influent, care le datora viața. De ce nu a intervenit? Dar dumneavoastră trebuia să știți mai bine decât mine!

– Despre o reluare a procesului nu poate fi vorba, nu?

– Nu. A întreținut corespondență cu străinătatea. Este un fapt dovedit pe care el l-a recunoscut. Din punct de vedere juridic cade sub incidența legii. Această lege există. Puteți crede despre el orice, dar legea există. În oraș s-a iscat o mare agitație, dar știți cum sunt oamenii. Imediat au început să construiască un spital nou, iar vila a fost transformată în grădiniță penturu copii. Ne-am obișnuit deja cu nedreptățile. Nimeni nu este făcut să îndure prea multe.

Frank se hotărî să-i spună avocatului:

– Aș vrea să mă înțelegeți bine, dacă s-ar descoperi noi circumstanțe! Dacă, să spunem, s-ar dovedi că incidentul a avut un substrat politic. Dacă admitem că a fost lichidat pentru că știa ceva, evitându-se astfel un scandal public care ar fi putut deveni foarte neplăcut pentru una din persoanele suspuse... s-ar putea face ceva?

Avocatul deveni atent.

– Știți ceva?

– Poate știu. Dar nu mi-ați răspuns la întrebare. Putem face ceva?

– Nu pot da un răspuns în doi peri. Vorbiți despre un personaj suspus. În acest caz foarte important este dacă acum constelația lui politică e favorabilă sau nu.

– Dumneavoastră, personal, nu ați auzit nimic? În oraș nu s-a comentat nimic în legătură cu cele petrecute în vila lor?

– Nu știu la ce vă referiți. În oraș s-a auzit că are rezerve mari de vin și organizează petreceri.

Frank se hotărî.

– Sunteți jurist. Aveți obligația de a păstra discreție și tăcere în relațiile cu clienții.

– Să nu vă bazați pe asta. Astăzi unele principii nu mai sunt valabile. Conform statutului nostru eu trebuie să colaborez la demascarea și lichidarea dușmanului de clasă.

Tonul lui sincer îi plăcu.

– Domnule doctor, merg la risc. Poate nu ar fi rău dacă un consilier de-al dumneavoastră ar afla unele lucruri.

Frank îi povesti despre noaptea petrecută în vila lui Polonec.

– Ei..., oftă juristul după o lungă tăcere. Toți am simțit că ceva nu e în regulă, că ceva se ascunde în spatele acestei afaceri. Dar i-am găsit o explicație falsă. Ne-am închipuit că este o înscenare împotriva favoritului lui Polonec. Au avut loc lupte acerbe pentru desemnarea directorului spitalului. Polonec avea un contracandidat puternic care însă nu era medic. Trebuie să-i pronunț numele sau vă dați seama singur cine e?

– Nu trebuie, domnule avocat...

– Am avut impresia că e o chestiune de prestigiu. Ceea ce mi-ați spus acum explică totul. Dacă am înțeles bine, ați fost martor ocular?

– Am fost acolo, domnule doctor. I-am turnat coniac pe gât, ca să-l trezesc. Ce părere aveți? Dacă s-ar pune problema în felul acesta...

Avocatul dădu din cap.

– Nu o să obțineți nimic. Cui vreți să-i spuneți? Judecătorilor? Ăștia tremură pentru propria lor piele. Lui Galovič? Abia așteaptă. Poate l-ați ajuta să-și schimbe scaunul, dar lui Polanec nu i-ar fi de nici un ajutor. În nici un caz. Și s-ar putea ca totul să se întoarcă împotriva dumneavoastră. Polanec poate fi ajutat într-un singur fel. Prin amnistie sau eliberare pe cauțiune, deși mă îndoiesc că e posibil așa ceva. În curând Juditha va fi eliberată. De fapt nu a fost condamnată fiindcă cu ea nu au avut nimic. Sfatul meu este să lăsați totul baltă. Eu o să tac. Am rămas un om de afaceri de modă veche care respectă anumite principii. Ce putem face noi azi?

Avocatul își sublinie vorbele printr-un gest larg.

– Da. Cel mai bine ar fi să uitați. Cunosc stilul în care se procedează în zilele noastre. Nimeni nu s-ar oferi să preia acest caz.

Avocatul îi aruncă lui Frank o privire ciudată.

– Îmi dați voie să fiu și eu sincer?

– Vă rog, domnule avocat.

– Cum se întâmplă că dumneavoastră sunteți liber?

Frank se simți șocat fiindcă până atunci nu se gândise la asta.

– Dacă bănuielile dumneavoastră sunt corecte, nu îmi închipui că s-ar fi oprit la jumătatea drumului. Sau credeți că mă înșel?

– Poate.

– Să nu fie cumva altceva la mijloc! Un concurs de împrejurări. Nu a mai existat şi altcineva care a ştiut? Oare nu au vrut să-i smulgă lui Polonec cu forţa amănunte în legătură cu acea noapte?

Frank îşi aduse aminte de întrebarea pe care i-o pusese garda personală în timp ce-l căra în maşină. Ce a făcut omul ăsta în timp ce i-a aşteptat afară? E posibil să fi văzut sau auzit ceva!

– Mă îndoiesc, domnule avocat. Dacă ar fi ştiut ceva, ar fi ştiut că am fost şi eu acolo. În cazul ăsta nu cred că m-ar fi lăsat în pace.

– E încurcată situaţia, nu?

– Totul e încurcat.

– Da, aşa e.

Cu aceste cuvinte se despărţiră.

– Şi acum trăieşti singură împreună cu câinii? Eşti singură de tot? o întrebă Frank la cafenea.

– Tata e în Canada.

– A primit paşaport?

– Da. La puţină vreme după ce i-au dat drumul. Şi mie au vrut să-mi dea, dar am refuzat. Ce să fac în Canada? Aveam deja câinii mei.

– Şi bărbatul tău?

– Of..., cum să-ţi spun, a fost o căsătorie formală.

Frank înţelese:

– Judka, spune-mi, de ce ai dispărut imediat după eliberare?

– N-am vrut să-i stau în drum. Era însurat, avea un copil. În munţi a fost altceva, dar el îşi iubea soţia şi eu ştiam asta.

– Iar acum creşti pechinezi.

– Eşti prost. De ce să nu cresc pechinezi? Cunosc şi pasiuni mai urâte. Ce găseşti caraghios dacă atunci când cineva care este singur se ataşează de nişte fiinţe vii, simţitoare?

– Dar de ce ai venit?

– De ce..., fiindcă a murit... şi am venit să îl mai văd o dată. Toată lumea l-a părăsit. Mi-e milă de el. Tu spui că s-a schimbat, dar pentru mine a rămas acelaşi. A rămas aşa cum l-am cunoscut. Un bărbat puternic şi drept. Păcat de el. Nu e singurul vinovat. Pe noi nu a putut să ne ajute. Ajutorul lui s-ar fi întors împotriva lui. Tata i-a scris din închisoare, dar probabil nu a primit scrisoarea. Dacă ar fi putut, ne-ar fi ajutat.

– Doamne, cum poți fi atât de naivă? De ce îți explici așa toate cele întâmplate? Judka, nu ți-a trecut niciodată prin minte că totul s-ar fi putut întâmpla și altfel?

Desigur și ei îi trecuse prin minte același lucru. Își mușca nervoasă degetele.

– Nu știu, la ce faci aluzie?

– Știi. Știi foarte bine.

– Nu e adevărat..., se enervă ea. Nu ar fi fost niciodată capabil de așa ceva! Cum poți să afirmi asta tocmai tu?

L-a iubit. Tot timpul l-a iubit. A fost prima și singura ei dragoste. Nu vroia să admită că primul ei iubit, unicul ei iubit a fost un laș. Îl cunoscuse ca pe un bărbat puternic și drept și în inima ei rămăsese așa în pofida celor întâmplate. Se înșală. Nu el a fost părăsit, ci el i-a îndepărtat pe toți cei care țineau la el, îl iubeau și îl stimau. Nu pare curios că în această zi de supremă singurătate își amintesc de el tocmai oamenii cărora într-un fel sau altul le-a făcut rău? Judka, Fonda, Martin, Marghita. Dar el? Frank? Lui nu i-a făcut nici un rău. Frank își aminti de întrebarea avocatului în timp ce discutau despre strategia doctorului Polonec. De ce el nu a pățit nimic? Nu are dreptate Juditha? Nimeni nu o să afle adevărul, nici el, nici altcineva. Poate că a fost un simplu concurs de împrejurări, poate au vrut să folosească cazul lui Polonec împotriva lui însuși: „A avut relații cu un trădător de patrie, din vina lui s-a îmbătat criță".

Acum Frank înțelege că totul e posibil. Dar să lași să cadă un prieten bun care și-a riscat viața pentru tine, să lași să fie distrusă femeia care te-a iubit și pe care ai iubit-o în creierul munților, să nu faci nimic ca să-i ajuți familia, era o mârșăvie. Indiferent ce i-ar spune Judka, care ar putea să aibă dreptate, el nu poate avea altă părere despre răposat. I-a îndepărtat pe toți, grăbindu-și astfel sfârșitul glorios și numai moartea l-a salvat de la o cădere ce părea iminentă.

– Judka, știi cu ce se ocupă Fero Cigel?

– Fero? Zidarul ăla din munți? Cel pe care l-am adus din Klaka?

– Ăla.

– Ce face?

– E zidar.

– E în regulă nu? Dar ce-ți veni să te gândești acum tocmai la el?

– Judka, totul ar fi în ordine. Ar fi chiar în mare ordine. Dar el a lucrează întotdeauna ca zidar. La un moment dat a fost directorul unui mare hotel dintr-o capitală de provincie.

– Tot nu înțeleg. Mulți partizani care au luptat în munți au ajuns directori de hoteluri. Unii mai sunt încă și astăzi.

– Fero nu mai e... Poate că acum foștii lui prieteni îl ironizează, zicându-i: „A fost un prien bun și un conducător talentat! Dacă erai la ananghie, nu mișca un deget pentru tine." Iar el le repeta același lucru pe care l-ai spus și tu. Nu avea nici o putere, el însuși avea mulți dușmani care n-ar fi scăpat prilejul să-l atace... eu m-am certat o dată cu el la sânge în orașul unde locuiește acum.

– Nu înțeleg ce legătură are.

– Judka, are legătură. Acolo, în capitală, în fiecare lună avea loc câte o conferință, consfătuire, aniversare. Bineînțeles că Fero era cel mai solicitat. „Fero, o cină pentru două sute de persoane; Fero, avem nevoie de un restaurant pentru două zile..." Fero se căznea. O dată am auzit cu urechile mele când a întrebat: „Cine plătește?" Știi ce i-a răspuns prietenul nostru? „Ești comunist, nu? Atunci de ce mă mai întrebi?" Și pentru că era comunist, Fero a încetat să mai pună întrebări. Apoi a venit controlul de stat. Fero nu l-a luat în serios. I-au găsit o lipsă de milioane de coroane. Ce, dacă era comunist? Cu atât mai rușinos, abuzase de încrederea partidului. L-au condamnat la 17 ani închisoare. Două treimi le-a ispășit. Dar și în ziua de azi repetă același lucru: „Nu am putut face nimic, totul s-ar fi întors împotriva lui..."

– S-ar fi putut folosi de el, nu? În acest caz ce putea să facă?

– Un singur lucru. Singurul lucru posibil. Să compară în fața instanței ca martor. Tribunalele județene îi erau subordonate. Ar fi putut să explice provenienta acelei diferențe. Dar nici un procuror nu a îndrăznit să-l deranjeze cu întrebări nelalocul lor. Iar el a tăcut. Cu siguranță, ar fi putut face ceva: să anuleze judecarea procesului sau în ultimă instanță să-și dea demisia.

– Dar tu? De ce nu ai intervenit?

– Nu mai eram în oraș. Și oricum nu puteam face nimic. Numai el putea să justifice unde a dispărut milionul. Când am aflat de judecarea procesului, m-am dus să asist la dezbateri. Judecătorul nu l-a lăsat pe Ferko să vorbească, iar când acesta a încercat să explice ceva, i-a atras atenția că se abate de la subiect. Apoi l-a amenințat

că-l scoate afară din sală pentru purtare ireverențioasă față de instanță, urmând să fie judecat în absență. Nu m-am putut stăpâni și am strigat că ceea ce se întâmplă e o porcărie. M-au dat imediat afară după care s-au produs tot felul de încurcături. Așa s-a întâmplat, Judka. Nu a apărat pe nimeni.

Frank simți că a atins o coardă sensibilă. Juditha se închise în ea. Încerca cu înverșunare să-și refuleze o pornire interioară care nu se lăsa alungată.

Abia după ce s-au ridicat de la masă a întrerupt tăcerea:

– Știți, mă simt bine în mijlocul câinilor. Mi-este mult mai bine...

În drum spre aeroport i-a promis că va trece să o vadă, dar nu își dădu seama dacă i-ar face o plăcere deosebită. Era grăbită să ajungă la câinii ei. Nu s-a reîntors în sala funerară. Ce rost mai avea?

16

Seara Frank a uscat câteva fotografii. Pentru cel care nu-i cunoaşte legile, fotografia e o mare înşelătorie. Dintre toate atrăgea atenţia mai ales una. Muklik. Muklik uriaş lângă un cadavru mic. Frank care îşi cunoaşte aparatul de fotografiat ştie cum se obţine perspectiva.

Atunci când a pus-o în cutia roşie a zâmbit. La ce-i foloseşte acum? De ce a făcut-o Nimeni nu o poate înţelege, pentru orice este lipsită de importanţă. Cine e uriaşul Muklik? Nimeni nu ştie. După cum peste câtva timp nimeni nu va mai şti cine a fost răposatul. Dar Frank ştie de ce a făcut-o, pentru el nu este o fotografie oarecare.

Începu să răsfoiască albumul. Primele lui fotografii. Răposatul pe vremea când era un tânăr încă necopt. Marghita. Vechea lor gaşcă. La scăldătoare lângă moară. O excursie în munţi. Un spectacol de teatru. În fiecare an jucau în altă piesă. Prietenul lui interpreta întotdeauna rolul primului amorez. Bătăi stradale. Demonstraţii. Mitinguri preelectorale. Prietenul lui în uniformă de grănicer. Ultima şedinţă. Munţii. Grupul lor. Unele detalii lipsesc, altele i-au rămas întipărite numai în minte. Unele fotografii le priveşte îndelung fiindcă îi trezesc amintiri.

Prietenul lui, comisar pentru probleme de reconstrucţie, traversează cu prima locomotivă un tunel refăcut. Prietenul lui traversează într-o altă locomotivă un pod reconstruit. Prietenul lui pe jumătate dezbrăcat şi asudat pe şantierul unui baraj. Un moment dramatic în care aruncă un politician reacţionar din fotoliul

ministerial. Prietenul lui îmbrăcat în salopetă albastră și cu o banderolă roșie prinsă la mânecă pășește în fruntea unui batalion de milițieni.

Urmează fotografiile făcute în regiune.

Prietenul lui lovește cu un ciomag peste fund o țărancă. Pe vremea aceea mai era încă un tânăr la locul lui...

Încă nu încălzise bine scaunul regional și avea de lucru până peste cap. Trebuia să rezolve deodată o sută de probleme: uzinele nu aveau materie primă, trenurile întârziau, țăranii nu furnizau produse agricole și refuzau să intre în cooperative, participa la ședințe prelungite, făcea scurte deplasări acolo unde ardea ceva, lua hotărâri pe moment, semna investiții de milioane, forța de muncă era insuficientă, catolicii se agitau, țăranii se răsculau, după ruperea legăturilor cu papa statul cerea preoților să îi declare loialitate. Nu toți preoții au semnat și de aceea au fost obligați să-și ia rămas bun de la oițele lor, ceea ce a produs nemulțumiri; înarmați cu secere, lopeți și arme de foc, sătenii îi păzeau zi și noapte pe păstorii sufletelor lor. În ținutul lui situația era cea mai explozivă. În fiecare zi se înmulțeau știrile despre tîlhăriile comise asupra mașinilor ce traversau ținutul, despre atacurile împotriva unor oameni, ba chiar fusese ucis un funcționar. Îl lăsau singur fiindcă era ținutul lui și trebuia să facă ordine, să dovedească de ce e în stare.

O dată l-au anunțat că într-un sat a fost baricadată strada principală și Frank a văzut cum se face roșu ca racul. Imediat l-a chemat pe șeful miliției:

– Aduceți o sută de oameni...

Scoase din sertar un pistol.

– Să mergem...

S-au adunat în curte. Acolo lumea era în fierbere. Veniseră oamenii de rezervă, muncitori înarmați. O sută de inși s-au urcat în camioanele gata pregătite. Au plecat...

De la distanță au văzut baricada ridicată la marginea satului. Frank făcea poze. Pe baricadă stătea un bătrân cu o pușcă în mână și îi făcea semn furios șoferului de pe primul camion. În spatele baricadei se afla un grup mare de femei dintre care unele strângeau în mâini furci, altele – pietre.

Prietenul făcu semn şoferului să oprească lângă baricada construită din bucăţi de asfalt.

Un om sări jos fără să ţină seama de puşca pe care o îndrepta împotriva lui bătrânul. Ceilalţi săriră după el, înşirându-se în faţa baricadei.

– Împrăştiaţi-vă! ţipă la femei. Împrăştiaţi-vă imediat! Şi trimiteţi aici bărbaţii. Peste o oră strada trebuie să fie liberă!

Nu s-au împrăştiat. Una din babe a sărit pe baricadă, arătându-i unui miliţian fundul gol. Alta începu să urle isteric: băteţi-ne, omorâţi-ne, împuşcaţi-ne, câini ce sunteţi!

– I-ar plăcea să se lase cu împuşcături! şuieră prietenul printre dinţi. Apoi dădu un ordin scurt, concis, format dintr-un singur cuvânt.

– Ciomege!

Erau aşezate frumos în camioane. Sări cu un ciomag în mână pe baricadă, smulgându-i bătrânului puşca din mână:

– Loviţi-le peste fund!

O atinse cu o vergea flexibilă pe cea care le arătase fundul, gonind-o până în mijlocul satului. Femeile se împrăştiară în toate părţile, aruncând furcile şi pietrele. Se auzeau urlete disperate şi pline de suferinţă. Când miliţienii au ajuns în celălalt capăt al satului, unde fusese ridicată cea de-a doua baricadă, n-au mai găsit acolo nici ţipenie de om.

– Acum scoateţi bărbaţii din case!

Într-o jumătate de oră cam o sută de ţărani încruntaţi, tăcuţi şi speriaţi au fost adunaţi sub ameninţarea armelor.

– Să plece. O maşină rămâne aici. Pentru supraveghere. Peste o oră drumul trebuie repus în circulaţie!

Apoi au adus preotul. Acesta se sucea în toate părţile şi se apăra fiindcă ştia că semnase...

– Ar trebui să aveţi minte. Nu avem nimic cu dumneavoastră. Mâine veţi ajunge în oraş, dar liturghia nu va avea loc.

După aceea a convocat şedinţa comitetului popular.

– Sunteţi ocupaţi. În comună vor avea loc noi alegeri. Până atunci o să vă conducă un comisar numit de mine. Şi primul lucru care va trebui rezolvat va fi problema livrărilor...

Frank zâmbi involuntar, aducându-şi aminte de femeia care se împiedicase şi căzuse, iar prietenul îi ridicase fusta şi o lovise cu vergeaua peste fundul gol.

Pe vremea aceea nu se putea proceda altfel. Sângele vărsat nu poate fi șters, dar urmele loviturilor de ciomege se cicatrizează lesne...

Nu, nu se putea altfel. Frank se uită la altă fotografie. Un grup de țărani stingheri își morfolesc în mâini pălăriile și căciulile din blană de oaie. S-au adunat în biroul lui. I-a lăsat să aștepte o oră după care a sunat-o pe Hornaková să le dea drumul înăuntru.

– Ce aveți pe suflet, tovarăși? i-a întrebat cu o voce nevinovată, aproape gingașă, în care Frank simțea o bucurie ascunsă: „Dacă ați venit să mă rugați să-i dau drumul parohului, vă pierdeți timpul de pomană!"

Unul dintre ei își luă inima în dinți:

– Nu am venit pentru paroh. Ne-am dat seama că ne-am înșelat. Și parohiile vecine au parohi, dar ei nu au pățit nimic. De fapt parohul ne-a instigat. Acum am venit să cerem lumină electrică.

Se miră. Ce fel de lumină? După câte știa, în sat există lumină. De câțiva ani.

Se foiau de pe un picior pe altul, tușeau și abia reușeau să îngaime câteva cuvinte: – E adevărat că avem, dar prostul ăla... Dacă n-ar fi în spital, ar merita...

Continua să se prefacă că nu înțelege despre ce e vorba, lăsându-i să fiarbă în suc propriu.

– Încă n-am priceput ce vă doare. Cineva ar trebui totuși să-mi explice. Ce prost? Ce legătură are el cu lumina electrică?

Principalul vinovat era parohul. Și paracliserul. Paracliserul i-a instigat cel mai mult. Femeile, proastele de ele, păzeau parohia. În seara aceea de sat s-au apropiat câteva mașini; paracliserul s-a urcat repede în clopotniță și a început să bată clopotul de alarmă. Și atunci s-a întâmplat ceea ce nu trebuia să se întâmple: un copil de treisprezece ani, fără minte, s-a urcat pe stâlp și a tăiat cablurile de alimentare cu energie electrică. Era cât pe-aci să se electrocuteze când a sărit jos și a călcat firele. Dar mașinile nu erau de la miliție, ci erau tractoare de la administrația silvică.

Frank observă cum buzele prietenului se strâmbă de parcă ar fi încercat să-și reprime un hohot de râs. Încercă totuși să ia o mină gravă.

– Tovarăși, asta e o chestiune serioasă. Mai serioasă decât pare la prima vedere. Firele sunt din cupru.

– Şi noi ştim că firele sunt din cupru. Dar... în sat e întuneric... şi mulţi avem motoare electrice... fierăstraie... şi acum trebuie să tăiem cu mâna.

– Dar ştiţi că avem un plan cincinal?

– Da, ştim, cine nu ştie de cincinal?

– Prin urmare asta e. Tovarăşi, cuprul este un metal mai valoros decât aurul. Importăm cupru pe valută forte din ţările capitaliste, care de fapt nu vor să ni-l vândă. Trebuie să avem grijă de fiecare bucată în parte. De unde să facem rost acum de o cantitate neplanificată de cupru?

– Dar nu e vorba decât de o bucăţică...

– Aşa credeţi voi! Exact această bucăţică ar putea să ne lipsească atunci când vom introduce curent electric într-un sat neelectrificat. Nici electricieni nu avem. Toţi lucrează în alte sectoare ,mai importante. Nu vă pot ajuta, tovarăşi. Nu pot. Satul vostru nu a fost prevăzut în plan. Îmi pare rău. Trebuie să vă descurcaţi singuri. Poate mai găsiţi pe acasă lămpi cu petrol...

– Dar noi suntem o comună liniştită, cuteză unul să spună. Îmi vine să sparg capul babelor ălora. Nu ar fi de pomană. Cu bunăvoinţă s-ar putea găsi o bucată de sârmă. Şi electricienii ar fi răsplătiţi. Ştim să fim recunoscători.

– Ce? se indignă el. Vreţi să ne mituiţi? Asta era valabil înainte, eu nu mă mas mituit. Acum, tovarăşi, am o consfătuire importantă. Îmi pare rău. Nu pot face nimic pentru voi.

Au plecat trişti.

– Tovarăşi, parcă aţi vorbit ceva de furaje! Că acum trebuie să le tăiaţi manual! îi ajunse pe drum din urmă.

Se opriră în loc. Prin urmare mai există o oarecare speranţă?

– Furajele nu se taie bine cu mâna. Statul vă dă curent pentru maşini. Iar voi? Ce faceţi cu laptele, carnea? Furajele ne ajută să avem carne şi lapte. Aţi îndeplinit planul?

– A, asta era. Nu l-am realizat. Livrările alea nefericite. Am avut un an prost.

– Ziceţi că aţi avut un an prost. În satul vecin, la trei kilometri de voi, nu mi-au spus că au avut un an prost, ei îşi îndeplinesc conştiincios contractul cu statul. Şi nu dăunează avuţiei comune; babelor ălora le-a luat mintea dracu! Acum vniţi să ne spuneţi: Avem nevoie de cupru. Bine, nu e vorba decât de o bucată de cupru, dar şi

pe asta trebuie să o fabrice muncitorii. Dar ăştia vor să mănânce. Şi ce pot să mănânce dacă fiecare comună o să-şi neglijeze obligaţiile aşa cum faceţi voi? Cu cartelele pe care nu primiţi nimic nu vă puteţi sătura. Aşa deci, tovarăşi. Arătaţi-mi graficul de livrări la lapte şi carne şi vom vedea ce putem face. Poate vom găsi până la urmă şi cupru. Şi un electrician.

Zicând aceste vorbe, îi lăsă să plece.

– Nu trebuia să fii atât de dur, îi spuse în glumă Frank.

– Nu-i nimic. O să mai vină. Vom semna cu ei un contract individual. Dacă îşi vor realiza livrările, vor avea lumină, dacă nu, le-o tăiem. Cine a avut o dată lumină în casă, nu o să vrea niciodată să treacă din nou la lampa cu petrol. Fără să mai vorbim că lămpi cu petrol nici nu se mai găsesc... Ăsta va fi cincinalul lor particular, cincinalul lor de onoare...

Acesta era stilul lui de a conduce. A primit din satul de munte devenit celebru prin caracterul lui insurgent o listă semnată de toţi cetăţenii şi membrii comitetului naţional. Ei, acolo, în creierul munţilor nu au nevoie de nimeni şi de nimic, fac ceva pe grija statului, nu se tem de jandarmi, au puşti şi nu vor realiza nici un fel de livrări...

Izbucni într-un râs isteric:

– Poftim..., îi spuse între două hohote de râs, citeşte ce au scris zaporojenii sultanului turc...

Frank nu găsea nimic caraghios în toată această poveste. Era o provocare. Dacă nu vor potoli spiritele din sat, va afla toată lumea, iar statul îşi va pierde autoritatea.

În timp ce continua să râdă, ceru legătura cu directorul reţelei de comunicaţii judeţene.

– Tovarăşe director, în Pohory există poştă? Şi telefon? Când le-aţi pus? Cu o jumătate de an în urmă? Bine. Să le scoateţi. Până la noi ordine sunt desfiinţate. Să nu fie expediată şi primită nici o scrisoare. Funcţionarul de la poştă să fie trimis în concediu fără plată pe termen nelimitat. Să-i comunicaţi vestea printr-o scrisoare. Ce? Pe răspunderea cui? Firește că pe răspunderea mea. Da, o să vă dau în scris. Cu multă plăcere. Nu vă faceţi griji, nu am înnebunit, ştiu foarte bine ce fac.

Apăsă un buton de pe masă.

– Dispeceratul de autobuze.

Primi legătura.

– Câte autobuze circulă în Pohory? Două pe zi? Să fie anulate. Până la noi ordine sunt anulate. Pe răspunderea mea, numai pe răspunderea mea. Tocmai asta vreau, să rămână fără legături. Nu-ți fie teamă, știu ce fac și știu de ce o fac.

Apăsă pe un alt buton.

– Termocentrala. Cu Hřic!

I se făcu legura.

– Tovarășe Hřic, întrerupeți imediat curentul la Pohory. Până la noi ordine. Ce dracu' aveți toți, sigur că e pe răspunderea mea! O să-ți dau în scris. Când? Imediat, acum, în clipa asta...

Apăsă pe alt buton.

– Cu comandantul miliției... O sută de băieți. Aleși pe sprânceană. Vii împreună cu noi. Peste o jumătate de oră plecăm. Pe drum o să-ți explic. Sigur că ne luăm și armele. Și mai ne trebuie două seceri...

– Of, cei din Zaporoje..., oftă ușurat.

Au sărit din mașini în fața comitetului popular. Satul părea mort. Dar Frank observă că din spatele ferestrelor îi urmăreau niște priviri curioase. De fapt nu s-a întâmplat nimic. Frank se uită la fotografia în care prietenul lui dă ordin să fie demontat stâlpul din lemn pe care era prinsă plăcuța cu stația de autobuz. Stâlpul a fost încărcat în camion.

– Așa. Urcați-vă și acasă...

– Asta e tot? întrebă milițianul mirat.

– Da.

Făcu semn să oprească în stație.

– Hai să ne dăm jos..., îi spuse lui Frank.

Au sărit din mașină și s-au dus la poștă.

– La ce oră pleacă autobuzul la Pohory?

Funcționarul nu îl cunoștea.

– Nu mai circulă nici un autobuz. Începând de azi au fost sistate toate cursele de autobuz spre Pohory.

– De ce?

– Domnii de la regiune parcă au înnebunit. Au dat ordin....

Nu scoase nici un cuvânt. Ieșiră afară și se uitară pe mersul autobuzelor. O voce răgușită anunța la megafon că nici un autobuz nu mai circulă la Pohory și până la noi ordine ambele linii sunt desființate.

Pe peron aştepta un mic grup de oameni. Câţiva erau nervoşi. Doi intrară înăuntru să vadă dacă au auzit bine. După ce ieşiră, pe chipul lor se putea citi că au auzit foarte bine.

Înjurând, oamenii o porniră pe jos.

– Peste o săptămână vor veni să cerşească.

Au venit peste trei zile. Foarte umili. I-a lăsat să aştepte afară trei ore. După ce i-a invitat să intre, nu i-a poftit să ia loc. Luă o hârtie de pe masă şi le-o vântură prin faţă:

– Cine din voi a semnat-o?

Tăceau. Probabil toţi o semnaseră.

– Există cineva în satul ăsta care nu a semnat?

Încurcaţi, se priveau unii pe alţii. E cineva în sat care nu a semnat? Nu ştiau.

– Nu ştiţi, nu? Dacă în sat există cineva care nu a semnat, să vină la mine peste o săptămână. Nu mai devreme! Peste o săptămână. Iar voi ieşiţi afară! Nu mai avem ce discuta!

După o săptămână au venit parohul, profesorul, preşedintele comitetului popular şi patru ţărani. I-a primit imediat.

– Voi nu aţi semnat?

Preşedintele se codea.

– Afară! Cu tine nu am ce discuta. Aţi citit hârtia, stimabile domn?

Parohul, un om în vârstă, recunoscu că o citise. A încercat să convingă oamenii şi le-a atras atenţia împreună cu directorul şcolii că e vorba de o rebeliune care poate avea consecinţe nefaste.

– Puteam să vă trimitem Siguranţa, tovarăşi! Toţi cei care au semnat au încălcat legea! Convocaţi mâine o şedinţă cu toţi oamenii din sat. Vreau să fie strânse grămadă toate armele care sunt ascunse. Vom face percheziţii la domiciliu. Dacă găsesc o singură puşcă nu mai am ce discuta cu voi. O să vedeţi cum vă descurcaţi fără ajutorul statului!

A doua zi, la cârciuma unde fusese convocată şedinţa s-a adunat un mic depozit de arme. Miliţienii le-au încărcat în camioane. Şedinţa a fost scurtă. A vorbit numai el. A luat hârtia şi a citit-o. Apoi a început să urle:

– Depinde de voi dacă vreţi să aveţi în sat o asemenea conducere! Noi nu avem nimic împotrivă. Nu trebuie să ne livraţi nimic. Puteţi trăi şi fără ajutorul statului. Oricum statul o să vă sprijine. Puteam să vă chemăm pe toţi în faţa instanţei, dar ce

rost ar fi avut? Rezolvați-vă singuri problemele, pe mine mă interesează mai puțin decât pe voi, nu știu ce deștept v-a sfătuit în felul ăsta. Vă dau timp de gândire o săptămână. Peste o săptămână trimiteți o delegație, dar vă atrag atenția de pe acum că nu voi discuta cu nici unul dintre semnatarii hârtiei. Poate vom semna mai târziu un contract indivudual, o anexă la planul cincinal. Asta e tot...

Plecă repede, dându-l la o parte pe profesorul care îi aținu calea.

După o săptămână i-a întâmpinat foarte cordial. I-a tratat cu șliboviță fără a aminti nimic de cele întâmplate. Dădu din cap aprobator când l-au anunțat că vor alegeri noi și zâmbi când văzu graficul de livrări realizate.

Apăsă pe un buton. Termocentrala!

– Tovarășe Hřic, băgați imediat curent la Pohory!

Apăsă pe alt buton. Legătura! Făceți-mi legătura telefonică cu Pohory!

Apăsă pe buton. Dispeceratul de autobuze!

– De aseară s-au reluat legăturile normale cu Pohory. Și dați-l afară pe dispecerul care a spus cetățenilor că domnii de la regiune au înnebunit.

În felul acesta la sate și-a câștigat un imens respect, iar în fabrici o mare popularitate. Numai Galovič bombănea. „De ce atâta circ..."

Altfel nu se putea.

Frank privește o fotografie cu șaptesprezece vaci legate de gardul din fața sediului regional. Șaptesprezece vaci din Hanoviec.

– Vino cu mine... l-a chemat atunci pe Frank, la ședința din Hanoviec.

Ședința a avut loc la cârciumă. Vizita neașteptată i-a surprins pe săteni, dar, după cum i s-a părut lui Frank, în mod neplăcut. I-au urat bun venit, s-au înghesuit la masa prezidiului și au amuțit.

– Continuați, tovarăși. Vorbiți mai departe... faceți abstracție de noi, le spuse.

Nu au mai continuat.

– Dacă nu vreți, atunci o să continui eu singur. După cum știți, la livrări stați foarte bine. La carne, lapte, ouă și pâine situația e mai proastă. Vacile voastre parcă nu sunt deloc mulse. Am venit aici să discutăm despre toate acestea. Nu pot să înțeleg unele lucruri și aștept o explicație de la voi...

Președintele comunei încercă să-i explica destul de timid că există un obicei nelegiferat încă, potrivit căruia ouăle se înlocuiesc, de pildă, cu carne, iar carnea cu ouă, iar laptele... de la începutul anului livrările la carne s-au realizat cu 360%, iar dacă se iau în calcul și alte produse, atunci livrările propriu-zise sunt mai mari, totalul livrărilor... iar carnea este cel mai important produs, chiar și ziarele scriu despre asta...

– 360%, adevărat? Câte vaci înseamnă asta, tovarăși?

Președintele îi explică amănunțit cât reprezintă acest procentaj în greutate, fiindcă ei calculau livrările la greutate. Câte vaci? De la începutul anului șaptesprezece vaci...

– Așa deci. Șaptesprezece. Și pe toate le cheamă Malina, nu-i așa, tovarăși?

Frank observă groaza care îi cuprinse. E rău, s-a spart buba și totul a ieșit la iveală.

– Tovarăși, acum ar trebui să-mi explicați cum e posibil să realizați livrările cu 360%, să vă lăsați criticați în presă de redactori rău intenționați și în același timp să nu livrați nici un kilogram de carne? De ce nu vreți să-mi răspundeți, tovarăși? Tăceți? Atunci eu trebuie să vă explic. Din punct de vedere al intereselor țăranului este bună legea care stabilește că o vacă vândută echivalează cu realizarea livrării. Dacă vinzi o vacă, nu ai excedent și nu ai ce să livrezi. Dar o asemenea lege nu e făcută pentru a fi speculată. Ce e valabil pentru un singur individ, nu e valabil pentru tot satul. Noi am semnat un contract cu satul, nu cu persoane particulare. Iar voi, tovarăși, ne-ați livrat procente, nu carne!

Se ridică în picioare.

– Îmi datorați șaptesprezece vaci! Comuna Hanoviec datorează regiunii șaptesprezece vaci. Mâine vreau să le văd în fața clădirii. Asta e tot, tovarăși. Acum puteți continua și fără mine.

Au plecat.

– Crezi că o să le aducă? îl întrebă Frank pe drumul de înapoiere.

– Cu siguranță că le vor aduce. Se va întâmpla exact cum a fost la Pohory.

A doua zi după-amiază Frank fotografia cele șaptesprezece vaci. Erau frumoase și bine hrănite.

Frank își aduse aminte de acele vremuri. Într-un sat de lângă graniță s-a descoperit un grup de 60 de contrabandiști care vroiau

să treacă graniţa încărcaţi cu rucsace grele, chiar pe lângă gară. O oră mai târziu şeful ţinutului l-a arestat pe şeful gării şi i-a concediat pentru o oră pe toţi salariaţii. Altă dată a aruncat în aer o distilerie bine ascunsă pe câmp. Apoi comuna a rămas o lună întreagă fără curent. Stăpânea ţinutul jucându-se de-a lumina electrică. Oricum era de preferat să îl stăpânească aşa decât cu baionetele.

În acelaşi timp continua să prezideze şedinţe, consfătuiri, adunări, semna note informative, comunicate, mergea pe teren, zi şi noapte era în picioare, dormea puţin, peste tot ce întâmpla câte ceva, era nevoie de o intervenţie, de un ajutor, de o soluţie salvatoare...

Pe vremea aceea era un bărbat în adevăratul înţeles al cuvântului. Făcea faţă oricărei situaţii, inclusiv oricăror sarcini. Era nevoie să fie energic, să ia hotărâri, să rişte, să stăpânească situaţia, să nu se teamă. Se bucura de o mare popularitate, era iubit şi circulau despre el tot felul de legende.

Când s-a produs schimbarea bruscă a personalităţii lui? S-a petrecut subit şi pe neaşteptate sau treptat şi pe neobservate? Pentru Marghita este o întrebare simplă la care poate răspunde uşor: Oxigenata. Ea a provocat declinul lui. A fost o vreme când Frank avea aceeaşi impresie, de fapt a fost primul lucru la care s-a gândit când a văzut-o în biroul lui! Dar poate s-a întâmplat în altă parte? Nu este această femeie mai degrabă o consecinţă, o urmare decât o cauză? A fost înconjurat de prea mulţi linguşitori care au încercat să-l convingă în fiecare zi că e genial, că e o persoană de excepţie, că viaţa, timpul şi persoana lui sunt mult mai preţioase decât orice altceva, drept care este convins că-şi poate permite mai multe, chiar totul! Frank îşi aminteşte de un membru al cabinetului pe care l-a întâlnit la puţin timp după ce fusese numit într-o funcţie de conducere.

– Nu trebuiau să-mi facă una ca asta..., i-a răspuns la felicitări în timp ce-i venea să plângă. Nu o să fac faţă atâtor sarcini, îmi vor ceda nervii şi voi primi un picior în fund...

Frank a urmărit cu atenţie metamorfoza noului demnitar. Au fost suficiente câteva luni de stat în fotoliu ca să devină suveran, ajungând să hotărască printr-o iscălitură soarta unor valori de milioane. Îşi privea bănuitor colegii şi tot ce-l înconjura de parcă ar fi întrebat: de ce mi-aţi descoperit şi recunoscut talentul atât de târziu? Care din voi e acela care m-a ţinut în loc şi m-a împiedicat să ajung

acolo unde mi se cuvine? Bineînțeles că nu a rezistat. A primit un șut în fund. Acum umblă prin oraș cu un aer nedreptățit și ofensat, se consideră victima unui complot și șoptește misterios: Aș putea să vă povestesc...

Frank privește o altă fotografie. Marele om ține un discurs în fața mulțimii în orașul natal. În aceeași piață în care își rostea discursurile fulminate. Doar publicul este altul, fiind format mai ales din cei pe care îi combătuse odinioară. Răsfoiește în urmă câteva pagini ale albumului. Vechea lor gașcă. Prietenii. Au mers împreună cu el și după el. A fost întotdeauna un conducător stimat și respectat. Nimeni nu i-a negat dreptul la această funcție fiindcă acest drept s-a născut în mod natural și spontan.

Azi dimineață i-a adus ultimul omagiu o delegație din orașul natal formată din circa cincizeci de persoane. A căutat printre ei pe unul de-al lor, dar nu a găsit pe nimeni.

Nu a venit nici în ziua când a rostit discursul solemn de la tribună. Privea fotografia făcută de la tribună, de la o mare tribună în care se găseau aproximativ două sute de oameni și nu recunoștea nici un chip cunoscut. Acum privește o altă fotografie făcută în mijlocul asistenței. Nici aici nu recunoaște pe nimeni. În piață nu au venit oamenii curajoși pe care i-a condus în lupte crâncene. Dar oamenii îl așteptau. Trebuia să vină! Știau unde îl pot găsi! La cârciuma în care obișnuiau să se întâlnească, la cârciuma lor. Acolo se strângeau toți cei care supraviețuiseră. Când a intrat Frank, toți au amuțit. Nu pe el îl așteptau. Atunci și-au dat seama că îl așteaptă zadarnic.

Un prieten vechi îl strigă dintr-un colț al cârciumii:

– Și tu ai devenit o cioară cu picioare aurite...

S-a auzit o explozie de râsete. Frank se întoarse și ieși afară fără să scoată o vorbă. Ochii i se umpluseră de lacrimi. De ciudă. De umilință. Cioară cu picioare aurite... Știa la ce făceau aluzie. Pe vremea când erau puști au prins o cioară. Un om cunoscut prin ciudățenia pe care o avea de a strânge cuiburi de cioară și a mânca supă de cioară i-a întâlnit lângă râu în timp ce se făceau cu marea lor captură.

– Trăiește, băieți?

I-au arătat-o. Trăia.

– Mânjiți-i coada și picioarele cu bronz și dați-i drumul să zboare... Dar mai întâi trebuie să o îmbătați...

Au îmbătat cioara. I-au vopsit coada şi picioarele cu bronz folosit la ouăle de paşti. Coada în argintiu, picioarele în auriu. Cu chiote au dus-o înapoi la cuibul de lângă râu şi i-au dat drumul. Frank uitase de ea; de fapt nu era o amintire prea plăcută şi uneori preferi să uiţi amănuntele care nu-ţi fac plăcere. Dar nu toţi uitaseră.

L-au ajuns din urmă.

– Te porţi ca un prost, nu ţi-am spus ţie. Pur şi simplu mi-a scăpat...

Dar Frank nu s-a mai întors la cârciumă. Nu putea. Nu putea fiindcă ştia că au dreptate. Nu mai făcea parte din gaşca lor, prea mult circulase în alte sfere şi nu se mai înţelegeau. După ce s-au întors de pe câmpul de luptă şi-au luat bidoanele cu cafea neîndulcită şi au organizat un „kocheraj" în distileria distrusă. Urmăreau cu mândrie ascensiunea unuia dintre ei, a celui mai bun. „E al nostru, ăsta nu ne vinde, nu ne uită, îl duce capul să lupte pentru noi. Avem încredere în el, ţinem cu el..." Mai târziu au început să dea din cap. Ce mai face? Cum trăieşte? Îl aşteptau să vină ca să le povestească despre viaţa lui. Nu a venit. Nu a venit deoarece în restaurantul hotelului era un banchet, iar el nu putea lipsi din capul mesei. Nu a venit şi nici nu o să mai vină. L-ar scalpa, dacă s-ar arăta!

Frank putea să înţeleagă o asemenea situaţie. Dar cum o va înţelege prietenul lui? Chiar dacă a stat în capul mesei, prea mult timp a avut de-a face cu cei auriţi ca să nu prindă şi el un lustru. L-au dezmoştenit. Era o condamnare crudă, dar dreaptă. L-au dezmoştenit pe el şi pe fostul comandant.

„S-a terminat cu mine, se gândea Frank. Sfârşitul a rămas numai o chestiune de timp. Am uitat de prieteni, iar ei m-au dezmoştenit."

Frank era cufundat în această biografie ciudată pe care după mulţi ani o reconstituia cu răbdare, filă după filă, fotografie după fotografie. Privi o poză pe care o făcuse cândva cu vădită maliţiozitate. În fotografie era prietenul lui în uniformă de pădurar, un pădurar de reclamă cu o barbă roşie uriaşă. Lângă el doi străini, un bărbat şi o femeie. Îi primise cu toate onorurile cuvenite fiindcă depindea de ei, iar ei se aflau în vizită oficială, într-o importantă vizită de stat. Au avut un program încărcat în care marele om i-a însoţit tot timpul: i-a dus la operă, au vizitat o

cooperativă agricolă model, monumentele istorice din oraș, munții, barajul, o uzină nouă și modernă unde au stat de vorbă cu muncitorii despre prietenie și pace, s-au asigurat reciproc că dau o înaltă apreciere întâlnirii lor, că se stimează reciproc și ar fi bine să se întâlnească mai des ca să se apropie și să evite orice neînțelegere care ar putea să apară.

Dar nu aveau ce să facă sâmbătă! Sâmbătă era zi liberă. În cele din urmă lui Muklik, autorul programului, i-a venit o idee fericită: să meargă la pescuit de păstrăvi!

– Vă place pescuitul? l-a întrebat amfitrionul în timp ce luau cina în restaurantul hotelului. Musafirului îi străluciră ochii. E posibil să organizeze așa ceva?

– Ei bine..., hotărî gazda. Mâine mergem la pescuit!

S-au înțeles repede. Când au auzit că se va merge la pescuit de păstrăvi toată lumea a început să scoată exclamații de încântare. Gazda se umfla în pene. Ăsta program, nu? Nu o să-l uite prea ușor și vor pleca de aici cu cele mai frumoase amintiri!

Sâmbătă dimineața șase limuzine au părăsit orașul. După aproximativ treizeci de kilometri au virat către munții din apropiere. Frank era împreună cu ei fiindcă la o partidă oficială de pescuit trebuie să fie prezent și fotograful. Oaspeții suedezi erau încântați. Păstrăvul e un pește nobil, poate la fel de nobil ca somonul nordic.

Cine știe ce și-au imaginat că se va întâmpla la pescuitul de păstrăvi. Își închipuiau probabil că vor ajunge la un pârâu repede de munte cu vuiet asurzitor și parfum de brusture, în care se mișcau cu iuțeala fulgerului umbre pe care nimeni nu le-ar fi observat dacă nu ar fi avut pe spate câteva puncte de culoarea focului; un salt nereușit, încă un salt și superbul exemplar sărea peste unul din numeroasele obstacole din drumul lui neobosit prin apele iuți ale pârâului...

Poate în sinea lor s-au mirat. Ce ținut minunat! La o distanță de câteva zeci de kilometri de oraș să întâlnești eleștee cu păstrăvi!

Șase limuzine s-au oprit lângă un loc împrejmuit. În fața porții deschise îi aștepta un pădurar cu barbă roșie, cu o statură impozantă. În spațiul îngrădit se aflau trei mici eleștei. Pădurarul îi conduse până aproape de ele. Erau opera lui! Mândria lui! Șoferii pregăteau undițele. Toți erau cuprinși de febra pescuitului. Eleșteiele erau pline

de păstrăvi, iar la un moment dat un exemplar superb țâșni din apa puțin tulbure. Toți erau atât de preocupați încât aproape uitaseră de oaspeți. Pădurarul, regele acestui paradis al păstrăvilor, se umfla în pene: bestiile sunt flămânde, dinadins nu le-am dat de mâncare ca să tragă bine. Trag și la cârligul gol!

Oaspeții suedezi stăteau retrași într-o parte, puțin uimiți, puțin stânjeniți. Poate că nu erau atât de buni pescari pe cât lăsaseră ieri să se înțeleagă.

– Sunt păstrăvi colorați, nu? întrebă naiv soția suedezului. Pădurarul le explică pe larg că sunt păstrăvi colorați care se simt foarte bine aici, provin din Canada, de la mare distanță, dar condițiile de aici le priesc, mă rog, cresc mai repede decât un păstrăv de apă de munte, se înmulțesc mai repede...

Suedeza înaltă și elegantă asculta explicațiile lui cu un zâmbet condescendent. La sfârșit îl întrebă pe translator ce înseamnă „mă rog frumos" și se miră fiindcă își închipuise că acest cuvânt înseamnă păstrăv. Soțul ei nici măcar nu catadicsea să simuleze un interes. Plictisit, stătea de o parte și se uita cu un dispreț nedisimulat la pescarii entuziaști care nu mai aveau răbdare și pescuiau un pește după altul, bineînțeles numai păstrăvi.

Gazda simți că ceva nu e în regulă. Să fi jignit cineva pe înaltul oaspete? Schiță un gest, chemându-l pe translator lângă el:

– Ce s-a întâmplat? îl întrebă nesigur. Translatorul strânse din umeri. Nu știa.

Nemaiputând suporta situația, oaspetele suedez se apropie înfuriat de el:

– Spuneți-i, vă rog, gazdei că sunt pescar sportiv și nu ucigaș!

Gazda nu înțelese. Din ochi îi scăpărau tunete și fulgere. Cine a îndrăznit să spună ceva? Cine și ce a stricat? Cine l-a făcut ucigaș?

Suedeza cea înaltă încercă să salveze situația.

– Soțul meu nu se simte bine. Cu permisiunea dumneavoastră am dori să ne întoarcem în oraș. Și fără să mai aștepte vreun răspuns se îndreptă cu pas iute spre limuzine. Mai trebui să treacă puțin până ce gazda înțelese ceea ce de mult înțeleseseră toți ceilalți. Frank văzu cum brusc prietenul lui se face roșu ca racul.

– Îngâmfați..., șuieră el, îndreptându-se spre mașină. Burghezi înfumurați... fiecare știe cum au ajuns să prospere. Milioane de

oameni mureau pe front în timp ce ei îi livrau lui Hitler oțel și minereuri.

A doua zi Frank era la aeroport. Șeful protocolului și Muklik își luau rămas-bun de la oaspeții de vază.

Frank se surprinse vorbind cu voce tare în fața fotografiei: cioara cu picioare aurite nu se poate întoarce printre ai săi. Este și va rămâne cioară chiar și printe păuni.

Închise albumul cu un oftat și-l așeză la loc. O viață. Aproape o viață întreagă care acum s-a stins. Mâine va lipi în album ultima fotografie. Albumul se termină. O viață s-a încheiat.

17

În noaptea aceea Frank nu putu să adoarmă, ceea ce i se întâmpla rar. Lângă el auzea respirația adâncă și regulată a soției. Stătea culcat pe spate, cu ochii larg deschiși și scruta întunericul. Poate nu întunericul, ci trecutul îndepărtat. Degeaba încerca să se autosugestioneze că defunctul a fost un nimeni care nu merită atenție, că l-a intuit de mult și i s-a șters din inimă, că i-a devenit absolut indiferent, că a avut parte de sfârșitul pe care îl merită. Rațional putea să-l înțeleagă, dar omul nu este format numai din rațiune, ci are și un trecut, iar trecutul lui era strâns legat de cel al defunctului: au înfruntat prea multe împreună, nu are nici un rost să nege, omul poate să nu recunoască o anume realitate, uneori își poate refula sentimentele vreme îndelungată, dar apoi apare un moment imprevizibil, când este copleșit și vrând-nevrând trebuie să se consoleze. Zile vechi și uitate, amoruri și momente plăcute îi revin în minte, suferințele vechi îl chinuie din nou, vechile umilințe de care nu vrea să-și aducă aminte îl copleșesc când îi e lumea mai dragă și ar vrea să le uite; în fața lumii te poți ascunde, dar de tine însuți, nu, chiar dacă te căznești și crezi că vei reuși. Fiecare are în viața lui cel puțin o oră grea și cu cât sunt mai puține, cu atât ele devin mai grele; acesta este ceasul adevărului în stare pură, când trebuie să fii sincer cu tine însuți și să nu admiți nici un fel de compromisuri și aere etalate spre a fi admirat și a-ți satisface propriul orgoliu.

„Oare și tu știi ce înseamnă o asemenea oră de adevăr?... se gândi Frank la prietenul lui răposat. Cum a fost? Unde și când ai

avut-o? Când ți-ai dat seama că ți-ai trădat crezul? Ai avut curaj să recunoști măcar o singură dată, tu, care altădată erai atât de sincer? Știi cât de mult te-au iubit oamenii? Știi ce mare bogăție înseamnă asta? Dar tu cum te-ai purtat? Ce ai făcut cu puținii oameni care ți-au rămas fideli și s-au gândit la tine astă-noapte? Cum le-ai recompensat dragostea și devotamentul? Ai furat. De mic copil ai furat, ai scormonit, ai săpat; în loc să răsplătești devotamentul oamenilor, le-ai oferit cu condescendență favoruri. I-ai suportat lângă tine fiindcă dragostea lor te măgulea.

Tot timpul ai fost curtat, admirat și invidiat. Încă de pe băncile școlii a existat cineva care te-a ascultat. Ani de-a rândul am fost umbra ta, satelitul tău, mă țineam după tine, te căutam, te păzeam, iar ție îți convenea situația fiindcă nici eu nu eram un oarecine, aveam forță, valoarea și demnitatea mea, dar am cedat farmecului și autorității tale, eram egali, dar tu ai fost întotdeauna primul, era un lucru absolut firesc ca între noi doi tu să fii și să rămâi primul. Tipul conducătorului. De ce nu? Există tipuri de conducător înnăscut, după cum există tipuri de lacheu înnăscut, avizi de putere, curajoși și temători. Tu ai fost un tip de conducător, nimeni nu a negat acest lucru, erai respectat, dușmanii se temeau de tine, au intuit la timp pericolul pe care îl prezentai, au vrut să te distrugă și totuși nu te-au distrus. Te-au distrus prietenii? Nu, tu singur. Conducătorul care nu se mai conduce pe sine însuși nu mai are dreptul să-i conducă pe ceilalți.

Unde? Când? De ce te-ai amăgit? Când ai ajuns la concluzia că ești mai presus decât alții, că reprezinți totul și prin urmare ai dreptul la mult mai mult, dacă nu la tot! Ne scăldam goi, deși Marghita era iubita mea, atât de încrezători eram unul într-altul, poate era o încredere naivă, proastă, romantică, dar important e că exista. Dar nu acolo și nu atunci, nu în seara aceea te-ai înțeles cu Marghita, ci în altă parte, în spatele meu, pe ascuns, ca să nu aflu, fiindcă Marghita era pe atunci foarte tânără, foarte pură și foarte simplă ca să înceapă ea prima. Bine. Mi-ai luat-o. Tu ai vrut. Probabil ea te plăcea mai mult, îi impuneai mai mult decât mine. Am continuat să mă port cu tine în stilul meu deschis, așa cum se cuvine între bărbați. Dar ce ai făcut cu Fonda care a încercat și el să o atragă, care a vrut să o ispitească pe vremea când era deja proprietatea ta, proprietatea ta veșnică. De ce nu te-ai dus după el,

de ce nu l-ai oprit într-o seară pe o stradă dosnică și nu l-ai lipit de perete, zicându-i: «Șterge-o, fiindcă altfel te distrug.» Așa se cuvine între bărbați, așa am convenit când după bătaia aceea de pomină ne-am dat prima oară mâna. Mulți ani l-am urmărit pe Fonda, ai instigat lumea contra lui, ai încercat să-l distrugi fiindcă a avut curajul să atenteze la Marghita, a îndrăznit să atingă ceva care îți aparținea ca un drept firesc. Ai continuat să-l urmărești și să-l distrugi chiar după ce ai izgonit-o de lângă tine pe femeia care era cauza urii lui față de tine. Iar tu i-ai dat un picior în fund fiindcă devenise o povară și te stânjenea; după mulți ani de viață comună a început să-ți fie rușine cu ea. Rămăsese în urmă! Nu știa-sau nu vroia să se adapteze noilor condiții. Nu era suficient de reprezentativă ca înfățișare și maniere. Era simplă și așa a rămas până astăzi. I-ai luat băiatul. Nu aveai nici un drept asupra lui, conform legii, dar totuși i l-ai luat fiincă ai vrut să-l acaparezi, așa cum ai vrut să acaparezi tot și pe toți. Era totuși fiul tău, copilul tău, sângele tău! Purtătorul numelui tău nemuritor! Vroiau să îi asiguri totul ca să merite această cinste. Ce ai făcut cu el? În afară de faptul că era într-adevăr fiul tău, sângele tău, firea ta, nu ai avut niciodată grijă de el. L-ai izgonit exact atunci când avea mai mare nevoie de tine. dar bine ai făcut, fiindcă altfel am fi avut un muncitor vânjos și colțuros mai puțin.

La un moment dat au început să te caute, pe capul tău s-a pus o mare recompensă, dar s-au găsit oameni curajoși care te-au ascuns. Erau conștienți de pericol și totuși au riscat. Dar tu cum te-ai purtat? Ce ai făcut cu Judka, cu doctorul Polonec și cu întreaga lui familie? Ce ai făcut cu dragostea ta blondă, arzătoare, nemuritoare care privește moartea ta ca pe o eliberare?

Ce-ai făcut cu tine însuți, tu, vultur negru și hrăpăreț? Ce te-a determinat să cobori din înaltul senin în lumea banalului și a nimicniciei unde vrăbiile se adună în întruniri ridicole? Te-a cuprins amețeala? Înălțimea ți s-a părut insuficientă și ai vrut să o vezi de jos? Ai vrut să te răsfeți cu gândul de-a vedea până unde poți ajunge ca să asculți ciripitul invidios al celor care nu te puteau ajunge în zbor? Sau te-a cuprins o amețeală ciudată și ai avut impresia că sus e jos și jos e sus?

Ori te-ai temut? De ce? De cine? De corbul cel negru pe nume Galovič? Nu ai înțeles că în apropierea lui rezistă numai cel care îi

dovedește că nu se teme de el? Că există o lege nescrisă potrivit căreia lui Galovič îi e groază de cei care nu se tem de el?

Ți-a fost frică. Ți se făcea tot mai mult frică. De Galovič, de tot și de toți. Sau erai speriat de umbre? De amintirile celor izgoniți, săpați și distruși? Începuse să-ți fie teamă încă de pe vremea când îmi spuneai că în politică nu există prietenie! La cine te refereai atunci? La cei care îți stăteau în cale și te împiedicau să faci carieră sau la propria ta persoană? Te gândeai că atunci când vei ajunge singur te vei uita și tu în dreapta și-n stânga după cuțite și după locul de unde te amenință un pericol iminent? Ți-ai închipuit vreodată că pe măsură ce acumulezi mai multă putere, rămâi mai singur? De aceea ai monopolizat toată puterea, de aceea ți-ai consolidat poziția, folosind mijloace uneori mai puțin onorabile?

La ce ți-a folosit această putere? Ce gust are? La ce te-a ajutat, ce ai dobândit cu ajutorul ei? În tinerețe ai fost un om sănătos, puternic, plin de elan. Fericit. Puterea te-a făcut cumva mai fericit sau a înlocuit vechea ta fericire cu altceva? Cu una mai mare? Cu care anume? Cu fericirea pe care ți-o dă dragostea? Ai iubit și ai fost iubit? Ți-ai iubit soția, pe femeia aceea blondă? Poate. Cu siguranță. Și cât timp a durat povestea voastră de dragoste? Te îmbăta ca să o lași în pace și-ți arăta ușa dormitorului. Te disprețuia, te lua peste picior. Te făceau fericit amorurile trecătoare consumate sub ochii oamenilor despre care nu știai de ce și de cine te păzesc?

Sau erai fericit din cauza lucrului bine făcut? Se întâmplă, multora le ajunge sau chiar li se pare că e mult! Dar care e opera ta? Ai condus acest ținut și în acest timp s-au înregistrat mari progrese în dezvoltarea lui. Progrese incontestabile care se văd, se aud, se simt. Dar ce e al tău din toată această dezvoltare? Altcineva mai îndrăzneț și poate mai chibzuit ar fi dus mai departe eforturile colosale ale oamenilor. Ție ți-era teamă să hotărăști și să conduci. Te interesa numai propria ta persoană: să nu faci un pas greșit care să se întoarcă împotriva ta! Ai devenit inert, autor al unei frazeologii goale pe care nimeni nu o lua în serios, nici măcar cei care te aprobau la fiecare pas. Îți era frică să nu greșești și de aceea nu riscai. Cel care se teme să riște nu ajunge nicăieri. Nici tu nu ai ajuns departe, în ciuda onorurilor, a poziției sociale și a celor trei

rânduri de panglici colorate care îți împodobeau pieptul. Ce fel de fericire e asta? Fericirea acrobatului care este admirat în momente mai mult sau mai puțin potrivite? Fericire sau autoamăgire? Niciodată nu te-au pus pe gânduri aplauzele? Predecesorul tău a fost aplaudat după cum și succesul tău va fi aplaudat. Un cântăreț de muzică ușoară, un artist de teatru știe de ce este aplaudat. Tu ai știut vreodată? Ce făceai între două rânduri de aplauze? Cum te simțeai?

Atunci despre ce fericire este vorba? De fericirea pe care ți-o dă dragostea? Nu. De fericirea pe care ți-o dă lucrul bine făcut? Nu.

Poate că există și o altă fericire, puțin mai bizară: fericirea pe care ți-o dă gustul puterii. Să dovedești că ești mai presus decât alții, că poți hotărî destinele oamenilor, că poți lua decizii importante, singur, fără să dai cuiva raportul și fără să socotești ce ai făcut până atunci. Poate că te simți fericit atunci când ridici pe cineva și apoi îl sapi sau îl sapi pe unul și îl ridici pe altul Ce gust are această fericire? Îți dă vreo satisfacție? Îți domolește pasiunile și instinctele? Să dai vina pe alții când ceva nu-ți ajunge sau îți lipsește, să-ți defulezi complexele pe seama celor care râd de tine atunci când tu te încrunți și se încruntă atunci când tu râzi?

Asta nu se poate numi fericire. Dar poate e glorie? Gloria e un drog puternic. Pentru propria lor glorie conducătorii și-au aruncat popoarelor în luptă, obținând victorii sau înfrângeri, de dragul popularității, a gloriei și publicității oamenii sunt în stare de orice. Gloria este garanția nemuririi, iar nemurirea i-a preocupat întotdeauna pe oamenii ieșiți din comun. Care e gloria ta? Dacă ai fi umblat zilele astea pe străzi, ai fi aflat care e nemurirea ta? Va rămâne îngropată în seiful meu. De zece ani numele tău nu mai apare nici măcar în calendarul istoric. A meritat oare să te refulezi, să te autodistrugi și să te autoamăgești? A fost o vreme când oamenii ar fi intrat și în foc după tine. Iar cu două seri în urmă nu s-a găsit nimeni care să-ți închidă ochii.

Răposatule, moartea nu e nici bună, nici rea. Puterea poate fi bună sau proastă. Totul depinde de cel care o folosește. Și de felul cum o folosește. Ce a fost ea în mâinile tale? Ceva bun? Ceva rău? Un scop în sine? O jucărie care te-a amuzat? Dacă ai fi folosit-o în scopuri pozitive, mulți te-ar fi lăudat și ți-ar fi regretat dispariția.

Dacă ai fi folosit-o în scopuri pozitive, mulți te-ar fi lăudat și ți-ar fi regretat dispariția. Dacă ai fi folosit-o în scopuri negative, mulți te-ar fi blestemat și astăzi s-ar bucura de sfârșitul tău neglorios. Dar nimeni nu îți regretă moartea. În afara câtorva rude care sunt cuprinse de îndoială și amintiri neplăcute. Dar există oameni care te blestemă? Cei cărora le-ai făcut un rău personal nu te înmvinovățesc pe tine. Vreme de peste douăzeci de ani ai persecutat și ai distrus un om inteligent și instruit. Astăzi a venit să-și ia rămas bun și avea un aer foarte grav. Nimeni nu te invidiază. Compasiunea și indiferența mulțimii te vor însoți pe ultimul drum pe calea uitării.

Au existat și alte înmormântări. Tot cu funeralii de stat. Chiar în ultima vreme. Nici măcar un singur ochi nu s-a umezit. Există oameni care au murit din cauza ta și ale căror nume sunt șoptite de mulțime. Astăzi în amintirea acestor oameni blestemați, excomunicați, izgoniți, scuipați și uitați se ridică monumente și se dezvelesc plăci comemorative! Există chiar și străzi care le poartă numele!

Iar acum un vechi cunoscut de-al tău stă întins în pat și nu poate să doarmă. Suferă în locul tău. Te-a cunoscut, știe cine ai fost. Cu obstinație, dar inutil încearcă să găsească un răspuns la întrebarea: ce s-a întâmplat cu tine? Și-a aprins a patra țigară și va fuma încă mult până să-și dea seama că nu poate găsi nici un răspuns. Se întreabă dacă nu e păcat de tine și tot el răspunde: nu. De nimeni nu e păcat. De nimeni din cei care și-au hotărît singuri soarta. Tu ai avut posibilitatea să-ți alegi destinul și ți l-ai ales. dar ai fi putut proceda și altfel. Ți-ai găsit singur calea. O cale dură. Poate cea mai dură. O cale foarte sinuoasă care a mers în gol. Nu găsesc decât un singur răspuns la întrebarea mea: puterea corupe.

Ce ai făcut cu întreaga putere pe care ai monopolizat-o?

Un oftat liniștit îi întrerupse gândurile. Femeia de lângă el doarme. Pavlina. Visează ceva urât fiindcă oftează. Cu grijă ca să nu o trezească, îi trage capul lângă el și îi așează mâna pe piept. Nu se poartă cu ea așa cum ar trebui. Dar Pavlina e soția lui, este tot ce are mai scump pe lumea asta. O iubește? Mai există între ei dragoste? S-au obișnuit unul cu altul. Poate atunci când sunt împreună se mai enervează, dar când e departe de ea, de multe ori îl cuprinde un dor puternic... S-au obișnuit unul cu altul. Se cunosc și nu se ascund

unul de altul. Se mai iubesc? De fapt îi leagă ceva mai puternic. Dar ce altceva e dragostea?

„Ce am eu? Un salariu de reporter. O muncă monotonă care nu mă distrează. O distracție de care trebuie să-mi fie teamă. Și pe această femeie. Să ai pe cineva, să ai o femeie..."

S-a trezit. Deși nu scotea o vorbă, Frank știa, simțea că s-a sculat, nu vedea în întuneric, dar simțea că stă cu ochii deschiși. Respirația i se potolise, pieptul se mișca încet. Aștepta.

– Mai ai încă picioare frumoase...

– Of, Frank... oftă. Suna ca o invitație la înfăptuirea unui miracol.

– Pavlinka, numai pe tine te am...

Îl mângâie pe cap. Știa ce vrea să-i spună și de ce vrea să-i spună. Mai presus decât dragostea rămâne tăcerea plină de înțelegere...

18

Despărțirea de mort a început exact la ora zece. În sala funerară erau adunați aproape cincizeci de invitați. Afară – mii de oameni încadrau străzile pe care urma să treacă cortegiul funerar. În mulțime Frank o zări pe Marghita. Nu intră în vorbă cu ea, fiindcă bănuia că nu i-ar face plăcere; cu siguranță că vroia să fie singură, pierdută în mulțimea de oameni. Totuși venise. Îi părea bine că venise, nu atât de dragul răposatului, cât de dragul ei. Era neschimbată. Poate că dacă n-ar fi apărut blonda nu s-ar fi schimbat nimic. Poate. Prin urmare, venise. Oamenii așteptau; o asemenea înmormântare este un spectacol de teatru grandios pe care mulți nu vor să-l piardă pentru nimic în lume.

Într-un colț al pieții stăteau retrași două sute de tineri în cămăși albastre îmbrăcate peste puloverele groase. Purtau o sută de coroane, poate chiar mai multe. Catafalcul era înconjurat de jerbe, iar florile umpleau și culoarul. Pe o stradă lăturalnică așteptau douăzeci de limuzine negre, strălucitoare. Puțin mai departe un detașament de ofițeri și un detașament de milițieni. Răposatul urma să fie transportat pe un afet de tun, tras de un camion militar încărcat cu soldați. Pe acest ultim drum va fi însoțit de muzică militară.

Frank cunoștea programul în cele mai mici amănunte. La ora zece va fi cântat *Recviemul* de Dvořák după care va fi rostită o cuvântare. Una singură. Galovič o va rosti. Apoi sicriul îmbrăcat în culorile drapelului de stat va fi purtat pe umeri de șase generali către afetul de tun. În fruntea cortegiului va merge un detașament de soldați, urmat de un batalion de milițieni. În spatele lor un

general purta o pernă pe care erau înșirate toate ordinele și distincțiile defunctului. Urmau jerbele de flori. Apoi afetul de tun. În spatele sicriului va merge văduva, sprijinită de tatăl defunctului. După ea personalități marcante ale vieții sociale și politice. Apoi șase ofițeri superiori, iar în urma lor alți oaspeți oficiali îndurerați. Se estimează că la cortegiu se vor adăuga oameni de pe marginea străzii. În felul acesta cortegiul va străbate cei doi kilometri care despart sala funerară de fosta reședință. Aici unul dintre membrii cabinetului va rosti o scurtă alocuțiune de rămas-bun. Frank nu știe cine va fi vorbitorul, ceea ce poate sugera că acesta va fi succesorul lui desemnat; a fi desemnat înseamnă că ai fost ales, chiar dacă alegerile vor avea loc la ora două după-amiaza. După oficierea despărțirii, sicriul va fi luat de pe afetul tunului și așezat pe carul funerar. Douăzeci de limuzine negre îl vor însoți până la marginea orașului Mamurma; va urma încă o scurtă alocuțiune și mortul va părăsi orașul în care și-a avut reședința. Incinerarea va avea loc într-un crematoriu aflat la marginea unui oraș îndepărtat. Sicriul va fi însoțit de văduvă și de tatăl răposatului. A fost dorința ei expresă care după multe controverse a fost îndeplinită. În afară de alți câțiva funcționari, la incinerare nu va participa nimeni.

Acesta este programul. Activitatea lui Frank se va încheia în sala funerară. Șeful secției foto a hotărât ca la celelalte momente ale despărțirii să participe alți fotoreporteri.

O orchestră invizibilă cântă la galerie. Se aud numai tusetele asistenței. Apoi Galovič se apropie de catafalcul pe care este așezat sicriul îmbrăcat în drapelul de stat. În mână ține o mapă neagră cu discursul funerar. O deschide și privește în jur. Se adresează văduvei, rudelor și întregii asistențe. Începe să vorbească.

În afara celor câteva fire albe de la tâmple, are craniul chel și colțuros.

Și silueta lui e colțuroasă.

Fața, gândurile și cuvântările – la fel. Galovič nu știe să citească bine. Pronunță greu, rostește dialectal frazele scrise literar, ridică și coboară vocea în locuri nepotrivite, deformează unele cuvinte, mai ales expresiile străine. Frank de mult l-a poreclit în bătaie de joc „tovarășul Vitnam", fiindcă de cel puțin zece ori l-a auzit pronunțând *Republica Populară Vitnam.*

Discursurile lui sunt mereu aceleași. Fade, seci, lipsite de conținut. Probabil sunt scrise, de mulți ani, de același om. Frank nu știe cine e, dar cu siguranță că nu e un tip prea inteligent.

Galovič mobilizează. Și va continua să mobilizeze.

Camera de filmat zumzăie. Reflectoarele luminează. Frank trage poză după poză. Cele două camere de televiziune sunt îndreptate spre Galovič. Galovič vorbește. Văduva stă pe scaun cu capul plecat. Voalul nu este atât de transparent încât să nu i se poată distinge expresia feței. Când Galovič i-a rostit numele, a ridicat puțin capul. Frank a avut impresia că deslușește o undă de dispreț, de parcă ar fi spus: „Tu nu ai de ce să-mi rostești numele". Sau poate se gândea la același lucru ca și Frank.

La un moment dat răposatul a avut un prilej deosebit, iar poziția lui Galovič a fost puternic zguduită. Tacit, opinia publică era împotriva lui. Cei care se temeau au început să ridice capul. Circulau în legătură cu el anecdote de prost gust și vorbe urâte. Oamenii povesteau că nu poate dormi bine dacă nu a băgat pe nimeni în pușcărie în ziua respectivă. Erau niște exagerări. Întotdeauna opinia publică a exagerat și a deformat. Dar acele vorbe sugerau ce părere există despre Galovič.

Pe vremea aceea lumea aștepta să apară un om curajos, căruia să nu-i fie teamă de Galovič. Un om care să demaște în public erorile grave ale acestuia. Aveau o imagine foarte concretă asupra celui care ar fi trebuit să fie acel om curajos. Răposatul. Era singurul în stare să-i vină de hac. Se știa că nu se pot înghiți. Erau ca doi cocoși pe același maidan. Toți simțeau iminența unei ciocniri violente între ei. Iar atunci s-a ivit ocazia. Galovič era atât de compromis încât la recepții stătea singur, ocolit de toată lumea. Părea că înlăturarea lui a rămas doar o chestiune de timp.

Cuvântarea Marelui om era așteptată cu încordare. Oamenii erau siguri că este ultima zi a lui Galovič. Dar Marele om a tăcut. Îi era frică și a pierdut. Vechile cunoștințe, printre care și Frank, i-ar fi trecut totul cu vederea dacă ar fi dovedit că a rămas un om integru. E adevărat că începuse să aibă complexe de superioritate, dar cine n-ar fi avut în locul lui? Dacă l-ar fi înlăturat pe Galovič, ar fi dovedit că este adeptul unui val nou, abia conturat, dar mult așteptat.

Dar el a tăcut. Nu a făcut nimic. I-a fost teamă și a pierdut orice urmă de simpatie și de respect. Îi era frică de Galovič? Poate. Dar

nu de Galovič îi era teamă, ci de altceva. Se temea că, o dată scoase la iveală greşelile rivalului său, se va crea o reacţie în lanţ care va perturba echilibrul de forţe din conducere, din mişcarea sertarelor, ceea ce ar fi deosebit de periculos fiindcă nu se ştia unde şi cum se va sfârşi.

Nu a făcut nimic. Nu l-a izgonit pe reprezentantul stilului dur din poziţia cheie, din fotoliul mult invidiat. Prin această tăcere şi-a semnat singur condamnarea la moarte. Momentul potrivit trecuse. Galovič a rămas, consolidându-şi poziţia. În schimb a învăţat lecţia. A înţeles că garanţia poziţiei lui sociale o constituie monopolizarea întregii puteri accesibile. Iar el, spre deosebire de răposat, ştia ce înseamnă şi cum trebuie folosită puterea. Un timp Marele om a mai exercitat o funcţie de reprezentare, Galovič fiind pe planul secund. dar de fapt el conducea, conducea în adevăratul înţeles al cuvântului.

Galovič continua să vorbească:

– Cu adânc respect... (se opri, dându-şi seama că a stâlcit un nou cuvânt; se gândi o clipă dacă trebuie să se corecteze, dar continuă, aşa cum proceda de cele mai multe ori...) şi tristeţe ne înclinăm în faţa rămăşiţelor trupeşti ale tovarăşului nostru de neuitat, prietin devotat, fiu iubit, soţ, tată... mare om de stat şi om în adevăratul înţeles al cuvântului...

Frank privi în jurul său să vadă despre cine şi în numele cui vorbeşte. Tatăl defunctului era sincer emoţionat. În schimb văduva, nu. Fiul? Nu venise. Autorul cuvântării nu putea să prevadă acest lucru. Dar prietenii? Unde erau? Cine poate să fie şi să rămână prietenul unui politician care afirmă că în politică nu există prietenie?

Rostite de altcineva, aceste vorbe ar fi putut să pară naturale. Dar ele fuseseră rostite de Galovič şi toţi ştiau ce s-a întâmplat între ei. Galovič era omul cel mai nepotrivit să vorbească lângă acest sicriu; aceasta fusese însă dorinţa lui şi numai iniţiaţii puteau bănui că tocmai el va rosti discursul funerar pentru a dovedi că există şi trebuie să se ţină cont de el, fiindcă el va hotărî soarta celorlalţi şi nu alţii pe a lui. Nimeni şi nimic nu-i va sta în cale, nici măcar acest cadavru.

Marele om? Galovič a dat ordin ca numele şi fotografia lui să nu mai apară în ziare, la televiziune, radio, în jurnalele de actualităţi. Dar ce ar mai trebui să spună în discursul lui? Să povestească cum a fost în realitate răposatul? De fapt nu era vorba de răposat, ci de

prestigiul fotoliului pe care l-a ocupat. De autoritatea funcției. Fotoliul a murit, trăiască fotoliul! Să auzim numai lucruri bune despre el!

Galovič continua să vorbească:

– A plecat din rândul nostru un fiu credincios al clasei muncitoare revoluționare... un om care a provenit din ea, care a luptat pentru ea și a reprezentat-o...

Trebuia să fi fost în cârciumă atunci când băieții m-au făcut pe mine în locul lui cioară cu picioare aurite. Dar chiar dacă ai fi fost acolo și i-ai fi auzit ce gândesc, discursul tău ar fi sunat la fel."

– Organizator strălucit și erou al eliberării naționale, al luptei antifasciste... organizator și inspirator al victoriilor noastre strălucite în opera de construcție a socialismului, un om care până la ultima suflare a slujit poporul...

Până la ultima suflare... Galovič știe mai bine ce s-a întâmplat. În ultimii săi ani de viață omul de stat fusese cuprins de o pasiune la modă: vânătoarea. Până aici nimic rău. Vânătoarea e un fel de odihnă, un prilej de relaxare, un mod de a scăpa de grijile și alergătura zilnică, de a evada din birourile pline de fum în natură, unde un om foarte ocupat ajunge greu. Numai că vânătoarea nu poate fi singura și cea mai importantă preocupare a unui om de stat. Iar el ajunsese să nu mai facă altceva. Cu siguranță că vânătoarea era pentru el un mijloc de a evada din banalul cenușiu al vieții sale monotone, oferindu-i emoțiile și alte senzații de care era lipsit; în același timp îi întărea convingerea că a rămas trăgătorul de elită de pe vremea insurecției. Vânătoarea devenise unica și poate ultima lui consolare. Când îl apuca dorul de vânătoare lăsa baltă serviciul, nu ținea cont de nici un program, pleca tot mai des fără să-i anunțe nici pe cei mai apropiați colaboratori. E adevărat că nimeni nu-i simțea lipsa. Pe birou i se adunau maldăre de hârtii și documente pe care trebuia să le semneze, dar care mai puteau aștepta.

La una din ședințele operative ale conducerii politice prezidate de Galovič, scaunul lui a rămas gol. Nu era prima oară. Se obișnuiseră deja și fiecare interpreta această absență în felul său. După deschiderea ședinței Galovič a dat citire unei scrisori în care omul de stat își motiva absența. Nici acesta nu era un lucru nou. Nouă a fost comportarea lui Galovič care a declarat imediat ședința strict confidențială. Toți au devenit atenți. Se va întâmpla ceva.

– Îmi revine obligația destul de neplăcută de a vă aduce la cunoștință o serie de fapte care se află în flagrantă contradicție cu afirmațiile cuprinse în această scrisoare. Disciplina este obligatorie pentru toată lumea. Cu cât un tovarăș ocupă o funcție mai înaltă, cu atât mai mult se cuvine ca el să fie un exemplu în această privință. Din păcate sunt obligat să vă aduc la cunoștință o serie de fapte petrecute la nivel de stat care nu suferă amânare. Obligațiile de stat reprezintă o justificare suficientă dacă sunt la nivel de stat și nu suportă amânare. Dar la ce fel de obligații se face referire în această scrisoare? Autorul ei a împușcat cu două ore înainte o căprioară... Galovič se așează la locul lui, uitându-se în ochii fiecăruia din cei prezenți. Nu spusese nici o noutate, dar vroia să verifice dacă e momentul să facă pasul hotărâtor. Apreciase corect acest moment. Indignarea și spaima nu erau simulate. O căprioară! A împușcat o căprioară! Nu un cerb, ci o căprioară! Căprioarele erau protejate de lege, iar vânătoarea lor interzisă. Mai ales în perioada împerecherii! Era un act de braconaj flagrant, o acțiune reprobabilă! Și ei sunt vânători pasionați.

Galovič tuna și fulgera de indignare.

– Am dovezi că tovarășii cu funcții de răspundere în partid nu au încălcat flagrant prima oară disciplina!

Între timp asistența își revenise. Nu era o simplă aducere la cunoștință. Era ceva mai mult! Nu sosise cumva ziua pe care o așteptau, dar la care se gândeau cu teamă? Galovič se pregătea să dea lovitura decisivă sau constata deocamdată anumite fapte?

Avea impresia că a apreciat corect situația și de aceea pregătise încă ceva de rezervă: votul. Va supune la vot propunerea de a se da mustrare tovarășului care încălcase disciplina. Mustrarea era o pedeapsă destul de nevinovată. O altă propunere, mai drastică, ar putea stârni controverse fiindcă Galovič nu avea asigurată majoritatea în acest organ.

Propunerea a fost supusă la vot. Unii au respirat ușurați, alții s-au mirat că Galovič nu a mers mai departe. Dar el nu făcuse decât o manevră abilă pentru ca oamenii să nu observe că au votat exact ceea ce el considera a fi o lovitură decisivă.

A doua zi agenția centrală de presă a transmis o notă confidențială, potrivit căreia până la noi dispoziții numele și fotografia omului de stat nu mai aveau voie să apară în presă. Până

la noi dispoziții... asta înseamnă până la anchetarea și închiderea cazului. Bineînțeles că Galovič va ancheta cazul. Și tot el îl va închide. Propunerea a fost adoptată: i s-a acordat vot de blam și nu se mai putea reveni asupra acestei hotărâri.

Momentul acesta a marcat sfârșitul omului de stat. Moartea lui. Numai o boală necruțătoare l-a salvat. În asemenea împrejurări nici Galovič nu mai avea curaj să meargă până la capăt. De ce ar fi făcut-o? Galovič, păzitorul bunelor moravuri, nu iubea scandalurile publice fiindcă îi umbreau autoritatea. Era mai elegant să anunțe că din motive de sănătate omul de stat se retrage. De fapt nu s-a ajuns nici până aici. Moartea fizică a închis cazul.

Frank strâmbă din nas când află cine a fost autorul notei ciudate trimise presei după care nu s-au luat nici un fel de măsuri. Răposatul trebuia să-și fi dat de mult demisia fiindcă nu făcea față obligațiilor pe care le avea. Erorile și pagubele se înmulțeau. Nu reușea să le prevină, nu avea orizontul, voința și capacitatea necesară, eluda răspunderea, refuza să ia hotărâri singur, chiar și în cele mai neînsemnate probleme. Existau destule motive serioase pentru care ar fi trebuit să se retragă.

S-a retras fiindcă a împușcat o căprioară.

Frank nu se mira deloc. Motivul era suficient de onorabil și serios, corespunzător cu autoritatea defunctului.

Galovič continua să vorbească:

– Ești viu și vei rămâne veșnic viu în mijlocul nostru...

Gustul, tactul, simțul măsurii nu l-au caracterizat niciodată. Nu era deloc o fire sensibilă. Nu-și dădea seama că rolul oratorului este penibil. Cine ar fi trebuit să rostească în locul lui ultimele cuvinte de despărțire? Cineva mai puțin important? În acest caz solemnitatea momentului ar fi fost umbrită.

Abia când Galovič își încheie discursul, lui Frank i se făcu milă de răposat. Desigur, i se puteau reproșa o serie de lucruri. Înșelase încrederea opiniei publice, dar nu numai încrederea în propria lui persoană, ci și în sistemul social pe care îl reprezenta și în ideologia acestuia. Înșelase speranțele oamenilor. Dar Frank știa despre el mai multe decât alții, știa aproape tot. A comis multe fapte rușinoase, a abuzat de putere, a provocat nenorociri. Dar cu toate astea a rămas om. Deși faptele și acțiunile lui nu au fost întotdeauna dintre cele mai demne, ele au avut motivații umane, chiar dacă necinstite și

incorecte. A rămas totuși om. Și omul este supus greșelii. Poate a fost un om amărât și nefericit. Frank nu-i găsea nici o scuză. Încerca numai să-l înțeleagă și să-și explice comportarea lui. Îl cunoscuse și pe vremea când fusese alt om.

De-a lungul întregii sale cariere, Galovič nu a făcut nici o greșeală. Era un monstru, un monstru cu morală absolută. Fără slăbiciuni. Fără pasiuni. Fără dorințe. Se afirma că suferă de insomnie, dar nu era adevărat. Galovič dormea buștean; se întindea în pat, închidea ochii și adormea imediat. Avea întotdeauna conștiința curată deși nu iubea acest cuvânt. Și, oricât de ciudat ar părea, niciodată nu acționa sub imperativul unor mobiluri personale sau interese particulare. Legea și pasiunea lui sau, dacă se poate numi așa, principala lui virtute era simțul datoriei. Nu știa ce înseamnă bucuria sau tristețea.

De-a lungul anilor, răposatul a încercat să acumuleze puteri nelimitate,. Dar întotdeauna a existat cineva care l-a stânjenit, stârnindu-i gelozia sau teama. Galovič nu avea asemenea veleități. Dacă a ajuns în cele din urmă să concentreze întreaga putere în biroul lui, aceasta nu s-a întâmplat fiindcă și-ar fi dorit-o în mod special. Pentru Galovič puterea nu era un scop în sine, ci un mijloc. Nu și-a dorit și nu a folosit puterea în scopuri și interese personale, ci a venit singură, spontan, fără ca el să facă nimic. Galovič era tipul ideal care putea să-și mențină puterea pe vremea când domnea sistemul neîncrederii unuia față de altul și a tuturor față de tot. Și chiar dacă intervențiile au fost uneori dure, nu a făcut nici o porcărie. A procedat conform legii, conform instrucțiunilor și a dispozițiilor, conform legislației în vigoare. Și-a făcut întotdeauna datoria, nimic mai mult.

Răposatul nu îl putea suferi. Instinctiv, pasional, organic. În fața lui se simțea neputincios. Frank a fost martorul multor explozii de uriașe manifestări de disperare. Avea impresia că îi scapă din mâini.

La puțin timp după aceea Galovič a început să prețuiască funcția pe care o are și astăzi. Iar răposatului i s-a făcut din nou frică.

Galovič nu se temea. De nimeni și de nimic. Față de răposat nu simțea o ură personală, singura dușmănie onorabilă pe care o recunoștea fiind ura de clasă. Dar menirea lui era să apere moravurile ținutului, așa încât le apăra tot timpul și oriunde. Culegea atent informații despre acțiunile și intențiile șefului de cabinet care uneori

coincideau. În felul acesta ajungea să dețină informații și despre alte persoane împotriva cărora nu avea motive de răzbunare. Galovič trebuia să știe totul, și prin urmare știa totul. Nu-i scăpa absolut nimic.

Omul de stat simțea nevoia să trăiască într-o casă mare, înconjurat de strălucire și oameni care-l lingușesc. Iubea aparențele sociale, îi plăcea să apară în public împreună cu soția pe care treptat a început să o urască, dar o lua cu el, fiindcă era reprezentativă și cel puțin aparent constituia o dovadă vizibilă a succesului lui.

Galovič avea un apartament cu trei camere. Refuzase să se mute în vilă. Nu îi plăceau aparițiile publice, iar în societate nu se simțea în largul său. Nu știa să se poarte, nu știa să mănânce, întotdeauna avea cravata prost legată. Nu apărea nicăieri cu soția, iar dacă trebuia să meargă la o recepție sau la o festivitate, se ducea întotdeauna singur. Din această cauză la banchetele oficiale și la alte ocazii de acest gen colaboratorii lui nu aveau voie să-și ia soțiile.

Recepțiile de atunci semănau cu adunările de homosexuali.

Galovič avea o soție grasă, diformă și foarte energică. Puțini erau cei care o cunoșteau personal. Frank o văzuse în total de cinci ori. Nu interesa pe nimeni. De fapt pentru el nu avea nici o importanță dacă are sau nu soție, iar viața lui particulară era necunoscută, lipsită de importanță și interes.

Galovič era un om puternic, sănătos, aflat probabil în plenitudine sexuală, dar cu toate acestea nu concepea să aibă amante. A umbla după femei contravenea principiilor pe care le apăra. Ar fi fost o dovadă de slăbiciune, un viciu. Și implica pericolul mai grav al deconspirării unor secrete. Dacă uneori avea chef să aibă o femeie care îi plăcea, nu lăsa niciodată să se vadă și își refula această slăbiciune rușinoasă. Prin refularea și reprimarea instinctelor se călește personalitatea de oțel a revoluționarului. Slăbiciunea este primul simptom al prăbușirii lui, iar la capătul ei se întrevede trădarea.

Era foarte posibil să existe femei care îl plăceau. Femeile sunt de toate felurile și de ce nu ar putea exista una care să-și dorească să subjuge, să umilească, să devină slăbiciunea unui om puternic? Îl curtau multe femei frumoase dintre care unele îl rugau să intervină pentru a fi eliberați din închisoare soții lor. Uneori ar fi fost suficient să-i sugereze câte uneia ideea să se culce cu el. Cu siguranță că primise multe aluzii transparente, ba chiar oferte directe. dar el era

tare ca granitul. Lupta pentru fericirea omenirii, pentru o lume nouă și frumoasă, pentru o morală de granit.

Era insensibil? Deloc. Cunoștea slăbiciunile omenești și le specula. Refuzul băuturilor alcoolice reprezenta pentru el o îndatorire revoluționară firească. La recepțiile unde se rosteau toasturi oficiale avea un pahar cu apă colorată ca vinul.

De la servici venea și pleca pe jos. În concediu, dacă în general se ducea undeva, călătorea cu vagonul de clasa a 2-a. Urmărea cu multă atenție pe cei care foloseau mașina de servici în interes personal.

Era mereu la datorie. Stătea de vorbă cu foarte puțini oameni. În societate era izolat și circumspect. Nu a avut niciodată prieteni. Considera că prietenia este o încărcătură sentimentală rușinoasă și o obligație nedemnă.

În această însingurare consta forța lui de temut! Se știa că e incoruptibil, vigilent, dur. Altceva nimic.

Galovič nu se îndoia niciodată de justețea acțiunilor lui. Nici măcar nu-i trecea prin cap așa ceva. După părerea lui îndoiala, chiar dacă nu era rostită cu voce tare, devenea soră bună cu trădarea. Niciodată nu a ezitat să acționeze dur și inflexibil pentru a apăra ceea ce el considera că e în interesul societății.

Era un fanatic? Nu. Fanaticii sunt pasionați, impulsivi, uneori nonconformiști. Galovič era o mașină de măcinat nervii oamenilor. Era un om cu o morală absolută, de oțel. Nu avea vicii și nu făcea greșeli. Niciodată nu a epatat în fața altora și nu s-a amăgit cu ideea că este un om de excepție. Și cu toate acestea era un bărbat de excepție.

Bărbat? Om?

Nu ajunsese un monstru de temut tocmai din cauza acestui cumul absolut de virtuți? Galovič a identificat morala sa absolută cu principiile și criteriile moralei publice. Cel care se făcea vinovat în fața lui, devenea nedemn de poziția pe care o ocupa. Dacă astăzi bea, înseamnă că mâine va trăda.

Compasiune? Indulgență? Trădare? Revoluția nu-și poate permite un asemenea lux. Din cauza indulgenței față de erori și scăderi au dispărut regimuri, state, sisteme. Galovič îi respecta numai pe cei care erau „mai buni" decât el. Dacă erau mai răi, atunci vai de ei! Nu făcea distincție între nuanțe. Binele era bine, răul – rău, iar

între ele se găseau intelectualii ipocriți, acele ființe cu mușchi slab dezvoltați care încearcă să vorbească omenirii despre complexitatea evoluției omului. El, Galovič, nu se lăsa păcălit. Omenesc este tot ce e înaintat, iar înaintat este tot ceea ce e revoluționar. Nimeni nu a îndrăznit să-l întrebe ce înțelege prin cuvântul *revoluție*. Probabil această întrebare l-ar fi pus în mare încurcătură, sau dimpotrivă, ar fi dat un răspuns clar.

În felul acesta, sub pretextul apărării idealurilor revoluției, Galovič distrugea, anihila și îndepărta oamenii. O simplă bănuială, oricât de absurdă, constituia o probă incriminatorie. De rest se ocupau organele de anchetă. Rolul lor era să confirme bănuielile care planau asupra unei anumite persoane. Să demaște. Să învinovățească. Să lichideze. Galovič folosea un vocabular foarte limitat.

Cum a fost posibil să stea atâția ani în fruntea aparatului puterii? Nu s-a știut nimic despre el? Bineînțeles că s-a știut și tocmai de aceea a putut să existe. Răposatul avusese cândva faima unui bărbat curajos. dar încă de pe vremea aceea se temea de Galovič. La prima vedere părea că regiunea este guvernată de doi oameni puternici care se înfruntau ca doi cocoși. Dar numai unul era puternic, un adevărat cocoș. Galovič poate simțea că are nevoie de el, fiindcă astfel se crea un echilibru aparent de forțe. Poate se completau reciproc! Poate că existența unuia condiționa și garanta existența celuilalt? Galovič nu ezita să-și distrugă inamicul când dispunea de mijloacele necesare. Nu de teamă sau de invidie, ci pur și simplu din principiu. Prin distrugere a ajuns la apogeul carierei sale. Dar oare în felul acesta nu s-a autodistrus? Funcțiile importante au început să fie ocupate treptat de tineri, de oameni lipsiți de prejudecăți și suspiciuni. Numărul lor creștea. Acești tineri îi scăpau printre degete, fiindcă nu vroiau să-i facă jocul, să se lase atrași în cursa lui. Oamenii în vârstă erau mai docili, se exprimau în simboluri, aproape fiecare avea un trecut pe care Galovič îl cunoștea. Despre cei noi nu știa absolut nimic. Galovič nu a avut niciodată un prieten, nu a simțit nevoia să aibă prieteni și de aceea a rămas singur. Singur, ultimul reprezentant al vechii generații. Prin înlăturarea omului de stat a făcut o greșeală, fiindcă a tulburat apele stătute, ceea ce se întâmpla rar. Acum oamenii nu mai vroiau să-l asculte! În ultimii ani apăruse ceva necunoscut, insesizabil, metodele lui verificate începeau să dea greș, existau oameni care nu mai acceptau regulile jocului lui, tineri

nedisciplinați care nu respectau legile nescrise ale revoluției, care îl ajutaseră să facă o carieră și care acum se purtau conform propriului lor mod de a gândi. Gândire proprie? Galovič considera asta o trădare. Și mai existau încă unii care îl luau peste picior, fără ca măcar să se ascundă. Așa ceva nu se mai întâmplase până atunci. Era ceva nou și îngrijorător! Chiar dacă își dădea seama de existența acestor simptome, Galovič se temea de revoluție.

Mai era încă puternic! Niciodată nu fusese atât de puternic! Și acum continua să dețină întreaga putere împreună cu aparatul care o apăra și îl ajuta să se mențină. Dar în același timp simțea că se apropie sfârșitul O dată cu dispariția rivalului său se încheia și epoca lui. Galovič era numai o reminiscență. De acum înainte va rămâne un obstacol. De multă vreme devenise o piedică, dar nu toți îl considerau vinovat fiindcă paratrăznetul opiniei publice fusese răposatul. De acum înainte el va fi paratrăznetul. El singur. Era ca un liliac obișnuit să vâneze noaptea care a ajuns întâmplător într-un loc luminat unde toate păsările s-au năpustit asupra lui. Vrăbiile, pițigoii, sturzii, rândunelele se vor arunca asupra lui, scoțând țipete de luptă. Era stăpânul întunericului. În lumină se simțea inofensiv și caraghios... Într-o bună zi se va găsi cineva care îi va spune de la obraz: „Noi știm foarte bine împotriva cui ești. Dar va trebui să ne explici pe cine aperi?" Chiar și vorbele despre vigilența revoluționară au început să-l neliniștească.

Frank l-a fotografiat pe Galovič în timp ce rostea discursul de rămas-bun în fața sicriului răposatului de a cărui distrugere era direct răspunzător. Avea un cap caraghios, cu o formă ciudată, iar ochii de culoarea oțelului îi ținea pe jumătate închiși. Frank se bucura că a făcut această poză fiindcă ea constituia ultima filă a cronicii ilustrate a vieții și morții unui om.

După ce termină discursul, Galovič se apropie de văduvă și îi întinse mâna. Toți cei prezenți îi prezentară condoleanțe. Și Frank o consolă, ceea ce era puțin neobișnuit pentru un fotograf în timpul serviciului, fiindcă acesta nu este om, ci un obiect, respectiv lentila aparatului. În timp ce ținea mâna văduvei, ea îi șopti: „Abia aștept să se termine odată..."

Prezentarea condoleanțelor s-a terminat. În sunetele marșului funerar al revoluționarilor, șase generali au luat sicriul pe umeri, pășind cu un aer grav.

Frank nu se duse după ei. Își îndeplinea sarcinile de servici, iar ceea ce urma să se întâmple afară era obligația colegilor lui. Doi oameni închiseră ușa grea din bronz. Ca la comandă pe culoar apărură câțiva inși îmbrăcați în salopetă. Focul grecesc artificial s-a stins; s-au stins și luminile candelabrului de cristal. Băieții știau ce au de făcut. Șeful lor începu să țipe la doi care dădeau jos cortina neagră:

– Atenție să nu murdăriți catifeaua...

Pe Frank nu-l băga nimeni în seamă. În timp ce erau transportate ultimele rămășițe ale decorului funerar și postamentul pe care fusese așezat catafalcul, Frank se uită la ceas. Trecuse aproape o jumătate de oră. Cineaștii vor scoate cablurile de cauciuc și sala va redeveni o sală obișnuită. Obișnuită, nu! Urmează să fie altfel decorată, fiindcă după-amiază va avea loc instalarea festivă a noului șef de cabinet. Totul trebuie să strălucească.

Frank se întâlni pe stradă cu Marghita, care venea de la cumpărături. Nu îi spuse că a văzut-o, ci ea singură se dădu de gol.

– Porcul ăla! Mă mir că nu îi e rușine.

Poate se gândea la Galovič. La discursul lui.

– De fapt nu s-a schimbat prea mult. Cineva a murit, dar Marghita a rămas așa cum a fost. Exact așa cum a fost...

Câteva cuvinte după trecerea timpului

[1990]

Cărțile au soarta lor. Și nici Gustul puterii *nu constituie o excepție.*

În 1965, când am terminat manuscrisul, m-am gândit ce să fac ca să poată apărea. Alegerea căii tradiționale care să pornească „de jos", respectiv încheierea prealabilă a unui contract cu o editură, apoi așteptarea verdictului atotputernicei cenzuri și eventual hotărârea unei instanțe superioare mi se părea lipsită de orice sens. Atunci m-am decis să apuc taurul de coarne: am propus manuscrisul spre aprobare organelor superioare de partid, eludând astfel necesitatea primirii avizului secretariatului general al Comitetului Central al Partidului Comunist Ceho-Slovac. O dată hotărârea luată, am pus manuscrisul pe biroul lui Pavel Auersberg, șeful de atunci al secției de cultură din cadrul C.C. al partidului comunist de la Praga. Încă de la prima noastră întrevedere i-am spus că insist ca această carte să apară și dacă ea nu va fi editată în Ceho-Slovacia dintr-un motiv sau altul, o voi propune spre publicare unei edituri din Occident. Cam după două săptămâni, Auersberg m-a chemat să stăm de vorbă. În timpul discuției el mi-a atras atenția asupra caracterului foarte actual al temei ca și asupra unor stângăcii de ordin artistic care ar fi putut să deprecieze valoarea cărții și chiar să-i diminueze importanța. Zadarnic am încercat să aflu care este punctul lui de vedere, respectiv dacă cenzura de partid este de acord să fie editată sau nu. Fără să-mi spună nimic Auersberg a înregistrat convorbirea noastră pe bandă de magnetofon, iar la plecare mi-a

spus că el singur nu poate lua nici o decizie în problema editării cărții, fiindcă în mod obligatoriu trebuie să dea manuscrisul la citit „superiorilor" săi, respectiv secretarului Comitetului Central al Partidului Comunist Ceho-Slovac Jirí Hendrich și lui Vladimír Koucký . Apoi în jurul manuscrisului s-a așternut tăcerea, ceea ce m-a făcut să cred că nu există o concepție unitară a conducerii de partid în legătură cu soarta acestuia. După un timp, m-a chemat Peter Karvas care discutase între timp cu Vladimír Kouchý și mi-a transmis părerea acestuia că am scris o carte foarte necesară și importantă, dar că mai e încă nevoie să lucrez la perfectarea manuscrisului. L-am rescris în întregime și l-am propus din nou spre editare.

Între timp, încheiasem un contract cu editura Ceskoslovenský spisovatel (din Praga n.t.) și în paralel un alt contract cu editura Slovenský spisovatel (din Bratislava, n.t.). Mai târziu, Kouchý mi-a dat acordul lui personal în legătură cu apariția cărții. L-am întâlnit din întâmplare pe Národní trída și pe Jirí Hendrich care mi-a spus că a citit manuscrisul foarte atent și îl consideră excepțional. Am considerat că părerile celor doi înalți funcționari de stat au dat undă verde apariției cărții. Între timp de manuscris a început să se intereseze revista Plamen. Fără să-mi spună nimic, redactorul ei șef Jirí Hájek[1] s-a înțeles cu editura să publice manuscrisul sub formă de serial în revista Plamen. Era prea târziu ca să mai protestez. Revista a publicat trei fragmente din carte. Primul a trecut ușor, dar președintele Novotný a protestat vehement împotriva publicării celei de-a doua părți și a interzis categoric continuarea publicării următoarelor părți. Pentru ca interdicția să nu stârnească indignarea cititorilor, a mai apărut și o a treia parte „prescurtată" a manuscrisului la a cărui „adaptare" am refuzat să particip și chiar am protestat împotriva ei.

Mi-a ajuns la urechi că președintele Novotný se simțea direct vizat de critica conținută în carte. I-am trimis vorbă că dacă interpretează această critică drept o aluzie la propria lui persoană, atunci are dreptate. În această situație era deja exclusă posibilitatea apariției cărții în Ceho-Slovacia. Propunerea mea ca în caz de interdicție cartea să fie editată în Occident fusese probabil luată în

[1] A nu se confunda cu Jirí Hájek, unul dintre fondatorii Chartei 77 (n.t.)

serios de Comitetul Central al Partidului Comunist Ceho-Slovac cu sediul la Praga. Numai că eu nu mai puteam și nici nu mai vroiam să dau înapoi. Am încheiat la Viena un contract cu o editură austriacă cu condiția ca el să intre în vigoare după ce va fi semnat și de Agenția literară Dilia din Praga , singura împuternicită să încheie contracte cu editurile din străinătate. Dilia a semnat contractul, ceea ce a însemnat legalizarea apariției cărții în străinătate.

La Praga s-a aflat despre proiectata apariție a cărții în Austria din prospectul editorial. Mă așteptam să fiu asaltat din toate părțile, dar nu s-a întâmplat deloc așa. Liniștea așternută în jurul cărții mele mi s-a părut mai periculoasă chiar decât indignarea conducerii de partid provocată de demersul meu mai puțin obișnuit. Încă înaintea mea, cărțile autorilor din „est" apăreau în Occident sub pseudonime strict secrete dar niciodată suficient de bine păzite. Editarea în străinătate a unei cărți strict interzise în țară constituia desigur un demers foarte riscant.

Conducerea de partid a întrerupt tăcerea așternută în jurul cărții abia după o zi de la „plecarea" mea în Vietnam. Mai întâi, a trimis o scrisoare confidențială tuturor organizațiilor de partid din Ceho-Slovacia prin care le informa că sunt un trădător de țară care a încălcat disciplina și morala de partid. Apoi le-a solicitat să convoace ședințe de protest care să adopte rezoluții critice la adresa mea. La ședința extraordinară a Uniunii Scriitorilor Auersberg a pronunțat un aspru rechizitoriu împotriva mea însoțit de citate din convorbirea înregistrată pe bandă de magnetofon și a dat citire contractului pe care îl încheiasem cu editura austriacă, omițând să menționeze clauza care preciza că acesta va intra în vigoare numai după semnarea lui de către agenția Dilia. După trei zile de la sosirea mea la Hanoi am primit o telegramă fulger de la Auersberg prin care acesta îmi ordona să reziliez imediat contractul încheiat cu editorul austriac. I-am răspuns trimițându-i o scrisoare la Praga în care îi comunicam că nu pot și nu vreau să reziliez contractul fiindcă el a fost semnat și de Agenția literară Dilia care era împuternicită să încheie contracte și nu să împiedice perfectarea lor. Apoi au trecut câteva luni fără să mă mai gândesc la această problemă.

Abia în preajma plecării mele de la Hanoi am început din nou să reflectez la modul cum aș putea rezolva problema. M-am oprit

trei zile la Pekin, unde am fost invitat la cină de ambasadorul Ceho-Slovaciei de atunci care fusese primarul orașului Bratislava. Înainte de a ne despărți mi-a spus că trebuie să anunț la Praga scurta mea ședere la Pekin, inclusiv și ora zborului meu în țară și mi-a urat mult succes în tot ce aveam de întreprins. Era o fină aluzie la incidentul cu manuscrisul cărții Gustul puterii. I-am răspuns că sunt de acord să anunțe la Praga tot ce dorește, numai că eu va trebui să mă opresc încă o săptămână și la Moscova.

Imediat după ce am aterizat pe aeroportul Șeremetievo din Moscova m-am dus la agenția CSA din incinta aeroportului și am întrebat dacă nu au un bilet la primul avion cu destinația Praga. Mi s-a răspuns că toate locurile sunt ocupate, dar eu am insistat, întrebând ce se întâmplă cu cele patru locuri rezervate VIP-urilor. Reprezentantul CSA mi-a spus să revin a doua zi dimineața când poate se va găsi ceva. A doua zi la prânz aterizam pe aeroportul Ružyne. M-am urcat în primul taxi și i-am spus șoferului să mă ducă la Comitetul Central. Speram că îl voi lua prin suprindere și nu m-am înșelat deloc.

– Nu ești la Moscova? s-a mirat Auersberg când m-a văzut intrând fără să fiu măcar anunțat.

– Nu, nu sunt la Moscova și nici măcar nu am avut această intenție. Ce porcărie s-a întâmplat aici în absența mea? Cer să fie convocată imediat ședința Comitetului Central. Imediat. Dacă nu astăzi, cel mai târziu mâine.

Ședința a fost furtunoasă. Încă înainte de începerea ei, unii colegi m-au anunțat că s-a refuzat examinarea cazului în lipsa mea.

Încă mai înainte ca Auersberg să-și înceapă obișnuitele tirade, l-am întrebat cine a permis ca Gustul puterii să fie editată în revista Plamen. A încercat să se eschiveze, dar până la urmă a trebuit să mărturisească adevărul și a recunoscut că el în persoană a aprobat publicarea cărții sub formă de serial. L-am întrebat apoi cum a putut să fie de acord cu publicarea unei cărți care avea un conținut atât de pregnant antipartinic și antistatal. În loc să-mi răspundă, mi-a agitat prin fața ochilor o copie a contractului încheiat cu editura austriacă, spunându-mi că am comis un fapt ilegal care poate fi considerat un act penal grav. L-am întrebat dacă știe ce părere are Dilia, la care el mi-a răspuns îndrugând o serie întreagă de inepții care nu aveau nici o legătură cu problema respectivă. Am prezentat

organizației de partid originalul complet al contractului care includea și clauza privind intrarea lui în vigoare numai după semnarea lui de către Agenția literară. Contractul care purta semnătura și ștampila Diliei a circulat din mână în mână. În felul acesta incidentul s-a transformat în afacerea Auersberg. Organizația de partid a luat hotărârea să propună secretariatului Comitetului Central eliberarea lui Auersberg din funcție, ceea ce s-a și întâmplat câteva săptămâni mai târziu.

Dar scandalul nu s-a oprit aici fiindcă s-a implicat în el direct președintele Antonín Novotný. Acesta a transmis „cazul" comisiei centrale de control împreună cu ordinul să fiu exclus din partid. Ședința a fost prezidată de un domn mai în vârstă, muncitor din Plzen, al cărui nume nu mi-l mai amintesc. După ce a dat citire „capului de acuzare" mi-a cerut să dau explicații. Am evocat toată povestea, precizând că i-am atras atenția de la început lui Auersberg că dacă Gustul puterii *nu va fi editată în Ceho-Slovacia, o voi edita în străinătate cu condiția ca Agenția literară Dilia să parafeze și ea contractul, ceea ce de fapt se și întâmplase. După o discuție care a durat șase ore, comisia a hotărât cu un vot împotrivă să trimită înapoi dosarul la președinție deoarece nu existau probe care să justifice excluderea mea din partid. Împotriva hotărârii a votat un singur membru al comisiei care în timpul ședinței m-a apostrofat în mai multe rânduri, proferând injurii și exclamații demagogice la adresa mea, ceea ce i-a atras un avertisment din partea celui care conducea ședința. Abia înainte de a părăsi sala am aflat că acel ins era Milos Jakes.*

Novotný nu s-a mulțumit cu atât și a trimis decizia înapoi comisiei, repetându-i ordinul să fiu exclus din partid. În total au avut loc trei runde de „convorbiri", iar la ultimele două Jakes nu a mai participat. În timpul celei de-a treia ședințe președintele comisiei le-a adus la cunoștință celor prezenți ultimele elemente nou apărute. Acordul privind publicarea cărții sub formă de serial în revista Plamen *fusese dat de Auersberg, așa cum afirmasem eu, iar Jirí Hendrych pe care îl întâlnisem pe stradă a negat că ar fi citit vreodată manuscrisul și s-ar fi exprimat favorabil despre el. Vladimír Koucký a confirmat că a fost de acord cu publicarea cărții deoarece a considerat că este o carte importantă și foarte necesară. De asemenea, spre deosebire de varianta lui Auersberg, a confirmat și*

faptul că Agenția literară Dilia a semnat contractul cu editura austriacă. Pe baza acestor noi elemente, conducerea organizației de partid a hotărât să fiu sancționat cu vot de blam cu avertisment. Era al patrulea vot de blam cu avertisment pe care îl primeam și a șaptea sancțiune pe linie de partid. Conform statutului orice membru de partid putea să primească în total trei sancțiuni dintre care votul de blam cu avertisment era cea mai gravă și preceda excluderea din partid. Comisia de control a partidului a încălcat în mod premeditat statutul și nu m-a exclus din partid. Între timp, opinia publică acreditase ideea că am meritat pe bună dreptate aceste sancțiuni.

Până la urmă am fost exclus și din partid, dar mult mai târziu decât mi-am închipuit eu. Imediat după publicarea protestului meu împotriva politicii antisemite a partidului și după plecarea mea în Israel am fost exclus din partid și mi s-au retras cetățenia și cele două premii de stat ca și titlul de artist emerit al cărui decret de nominalizare refuzasem să-l primesc la timpul respectiv.

Cartea Gustul puterii *a apărut în anul 1968 la cele două edituri ale Uniunii Scriitorilor din Praga și Bratislava cu care încheiasem contracte în timp ce mă aflam în Israel.*

Și acum câteva cuvinte despre carte.

Evit să o caracterizez drept un roman și atunci când am scris-o nu am avut nici o ambiție literară. Am dorit să scriu un pamflet politic sub formă de roman fiindcă altfel nu aș fi avut niciodată șansa să îl public. Forma pentru care am optat mi-a permis o capacitate de fabulație mai mare. Dacă astăzi, după o interdicție de mai bine de douăzeci de ani, cartea apare din nou, înseamnă că ea trebuie considerată un document al timpului în care a fost scrisă și pe care a încercat să-l evoce în măsura în care a fost posibil. Nu fac parte din categoria scriitorilor care doresc să intre în eternitate, ci forța mea a constat – dacă pot să afirm acest lucru despre mine – în actualitatea fierbinte a temei alese, mai ales din punct de vedere al aspectelor ei sociale și morale.

Ladislav Mňačko

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026